

KLASSZIKUS
REGÉNYTÁR

.....
240.962

OSZK

DICKENS
ÓDON
RITKASÁGOK
BOLTJA
II.

RÉVAI TESTVÉREK

DICKENS
ÓDON RITKASÁGOK
BOLTJA

OSZAK

Klasszikus
Regénytár

Uj sorozat

Klasszikus Regénytár

Új sorozat

Szerkesztik Ambrus Zoltán és
dr. Voinovich Géza

Ódon ritkaságok boltja

II

Irta Dickens

Fordította Nyitrai József

BUDAPEST
RÉVAI TESTVÉREK IROD. INT. R.-T.
KIADÁSA

Ódon trükkök
bolja

240. 962

ORSZ. SZÉCHÉNYI-KÖNYVTÁR
N Növedéknapló
1953év 48 SZ.

HARMICZNYOLCZADIK FEJEZET.

Kit (mert e helyütt ismét foglalkozhatunk vele, nemcsak mert időt tudunk szakítani hozzá, de az elbeszélés szükségletei is annyira megfelelnek a saját hajlamainknak, hogy parancsolólag megkövetelik, miszerint azt az utat kövessük, melyet a magunk jószántából is követnénk), tehát Kit azalatt, míg az utóbbi tizenöt fejezetben leírt események megtörténtek, mindjobban befészkelte magát Garlandnak és a feleségének, a ponnynak és Borbálának bizalmába. Valamennyit különös jóbarátjának, az Abel Cottage Finchleyt pedig a saját otthonának tekintette.

De megálljunk — ha már egyszer leírtuk e szavakat, hát csak maradjanak is így, de ha esetleg azt a benyomást keltenék, hogy Kit a bőséges ellátás és kényelmes lakás folytán lenézéssel, fitymálva gondolt vissza a régi szegényes hajlékra és életmódra, akkor nagyon rosszul teljesítenék a kötelességüket s igazságtalanságot követnének el. Bár otthon csak egy anyát és két kis gyermeket hagyott, gondolt-e valaki rájuk többször, mint Kit? Melyik apa tudna szíve túláradó érzelmeiben, ha gyermekeiről beszél, oly ékes-szólvó lenni, mint Kit, a ki sohasem fáradt bele, mikor esténként kis testvérenek, Jakabnak csodatetteiről mesélt? Volt-e valaha anya oly büszke a fiára, mint Kitnek az anyja? Vagy akadt-e az ember szegény népeknél annyi békére, annyi meleg kedélyre, mint a szegény Kit családjánál, ha ugyan az ember helyes ítéletet alkothat a saját maga meleg leírásából?

Hadd állunk meg ennél a pontnál egy pillanatra, mert szeretnők megjegyezni, hogy ha a házias érzelmek és családi szeretet egyáltalán vonzóak, akkor különösen a szegényeknél azok. Azokat a lánczokat, me-

lyek a gazdagokat és főnhéjazókat a házi tűzhelyhez fűzik, a földön kovácsolják, de melyek a szegényeket bilincselik egyszerű tűzhelyükhöz, ezek nemesebb ércz-ből vannak s égi jegy van rájuk ütve. Lehet, hogy az előkelő származásu ember is szeretheti öröklött csarnokait, mint saját énjének egy részét, mint születésének és hatalmának diadaljelvényeit, de a szegénynek szeretete a saját tűzhelye iránt (azon tűzhely iránt, melyet előtte idegenek laktak s melyben holnap talán ismét mások fognak lakni) sokkal nemesebb gyökerű s tisztább talajból nő ki. A szegények isteni, húsból s vérből való alakok, aranynak, ezüstnek s drágaköveknek minden hozzákeverése nélkül; nincs egyéb vagyonuk, mint szívöknek meleg érzése és szeretet s ha ez a szeretet a rongyok, a nyomoruság és a sanyaru életmód daczára melegen ragaszkodik a csupasz földhöz és csupasz falakhoz, akkor ebbe az emberbe Isten oltotta bele az otthon szeretetét s az ő egyszerű kunyhója ünnepélyes helylyé válik.

Oh, ha meggondolnák ezt azok, a kik a nemzetek sorsát intézik, ha meggondolnák, hogy mily nehezükre esik e szegényeknek ezt a tűzhelyszeretetet, melyben minden házias erény gyökerezik, szívükben ébren tartani s azért sűrű, piszkos tömegekben élni, mely közt elvész a társadalmi illendőség, ha ugyan egyáltalában meg is találják; ha elfordulnának a széles utcáktól és nagy házaktól s arra törekednének, hogy a mellékutcák szegényes lakásait javítsák meg, hol csak a nyomor lakozik, akkor sok alacsony tető igazabban mutatna az ég felé, mint a legfenségesebb torony, mely most adósság, büntény s borzalmas betegség közt mered fölfelé, pompájával a szegénységet gúnyolva. Ezt az igazságot hangos szóval hirdetik dologházakból, kórházakból és fogházakból napról-napra, évről-évre. Nem csekélység ez, nem a dolgozó tömeg kiabálása, nem csupán a népjólét és kényelem kérdése, a miket csütörtök estéken ki lehet fűtyülni. Az otthon szeretetében rejlik a hazaszeretetnek eredete. S ki az igazi hazafi, ki mutatkozik jobbnak a szükség napjaiban, az-e, a ki becsüli a földet, a kinek van erdeje, vize és

földje s minden, a mit e három termel, vagy pedig a ki a nélkül szereti hazáját, hogy egy talpalatnyi földje lenne a haza tágos virányain ?

Kit nem értett ezekhez a kérdésekhez, de annyit tudott, hogy az ő régi otthona nagyon szegényes egy hely volt s hogy új hajléka egészen másforma. S mégis hálás meglepődéssel és gyöngéd gonddal gondolt vissza s az anyjának négyszögletűre összehajtogatott leveleket küldözgetett egy-egy shillinggel, tizenhét pennnyel vagy hasonló kis összeggel megbérelve, melyet Abel ur bőkezűségéből küldhetett. Néha, ha arra járt, alkalmat vett magának be is szólni s ilyenkor nagy volt anyjának öröme és büszkesége ; a kis Jakab s még kisebb öccse is rendkívül hangos módon adtak meglepődésüknek kifejezést s ebben az örömben részt vett az egész udvar, mely tátott szájjal hallgatta az Abel-villáról szóló híreket s nem győzött eltelni pompájával és csodáival.

Bár Kit roppant kegyben áll az öreg lady-nél és urnál, nem különben Abel úrnál és Borbálánál, mégis bizonyos, hogy a háznépnek egyetlen tagja sem tanúsított iránta akkora szeretetet, mint a makacs pony, mert ő urasága, ki azelőtt a világ legmakacsabb és legdaczosabb ponyja volt, Kit keze alatt a legalázatosabb és legengedelmesebb állattá vált, a milyen csak képzelhető. Az is bizonyos azonban, hogy senki más nem volt képes úgy dirigálni őt, mint Kit, (úgy hogy úgy tűnt föl a dolog, mintha a pony elhatározta volna, hogy Kitet minden áron odaláncolja a családhoz), azonkívül kedvenczének keze alatt mindenféle bakugrásokat végzett az öreg asszony nagy boszuságára. De mivel Kit mindig úgy adta elő a dolgot, hogy azt tréfából cselekszi s hogy voltaképpen így akarja kimutatni gazdáira iránt való szeretetét, Garlandné asszony lassanként beletörődött abba, hogy ezt elhigye s ez a fölfogás annyira erőt vett rajta, hogy ha a pony egyik szeszélyes pillanatában a csészát fölborította volna, meg lett volna róla győződve, hogy ezt is a legjobb szándékból cselekszi.

Nem tekintve, hogy Kitből rövid idő alatt valósá-

gos mintaképe vált az istállószolgának, azonkívül kitűnő kertész s ügyes háziszolga vált belőle s nélkülözhetetlen segédje lett Abel úrnak, ki napról-napra bizonyosságát adta iránta való bizalmának és megelégedésének, Witherden jegyző úr is nagyon barátságos szemmel nézett rá, mi több, Chuckster is kegyeskedett néha futólag bölintani felé vagy különös modorban adván jelét közelebbi ismeretségüknek, mely módot a »szamarat fogni« kifejezéssel jelölnek, vagy valami tréfás köszöntéssel fejezve ki pártfogói jóindulatát.

Egy reggel Kit Abel urfit vitte a jegyző irodájába s miután a ház előtt letette, egy a közelben lévő kiadó istállóhoz akart hajtani, mikor Chuckster az irodából kijöve, elkiáltotta magát: o-a-a-a! jól elhúzva a hangot, hogy a ponyt megijessze s kimutassa az ember fölényét az alsóbbrendű állat fölött.

— Álljon meg, legény, — kiáltott Chuckster, Kit felé fordulva — szükség van magára itt bent.

— Csak nem felejtett el Abel úr valamit? — gondolta magában Kit leszállás közben.

— Ne sokat spekulálj, legény — mondá Chuckster — gyere be s tudd meg. No, tetszik vagy nem? Ha ez a pony az enyém volna, majd megtanítanám.

— Szeliden tessék vele bánni — mondá Kit — mert különben sok baja lesz vele. Jobban tenné, ha nem huzgálná egyre a fülét. Nem valami kellemes az neki.

Erre a megjegyzésre Chuckster nem felelt mást, mint hogy éktelen gögös arcczal zöld gyerekeknek nevezte s azután rászólt, hogy menjen be gyorsan s lehető hamar jöjjön vissza. A zöld gyerek eltűnt, Chuckster pedig zsebre dugta a kezeit s úgy igyekezett feltűnni, mintha nem is vigyázna a ponyra, hanem csak véletlenül ténferegne arra.

Kit gondosan leporolta csizmáját, mert még nem vesztette el az irományok és aktatartó szekrények iránt való respectusát s kopogtatott az iroda ajtaján, melyet a jegyző maga nyitott ki.

— Jöjjön csak, Christophor — mondá Witherden.

— Ez az a legény? — kérdezte egy tagbaszakadt, erős termetű öregebb ur, a ki ott volt a szobában.

— Ez az — mondá Witherden. — Cliensemmelel, Garland úrral, az én ajtóim előtt találkozott. Okom van tisztességes legénynek tartani s okom van hinni, hogy hisz a szavainak. Engedje meg, hogy bemutassam Garland Abelt, az ő fiatal gazdáját, az én tanítványomat és benső barátomat, igazán benső barátomat, uram — ismétlé a jegyző, előhúзва selyem zsebkendőjét s megtörölve az arcát.

— Szolgája, uram — mondá az idegen gentleman.

— Alázatos szolgája — mondá Abel szerényen. — Christophorral akar beszélni, uram ?

— Vele. Megengedi ?

— Természetesen.

— Nem titok az én dolgom, vagy legalább is *tit* nem kell titokban tartanom, — mondá az idegen, mikor látta, hogy a jegyző és Abel menni készülnek. — Egy régiségkereskedőre vonatkozik, a kinél Christophor lakott s a ki iránt meleg, benső érdeklődéssel viseltetem. Nagyon sokáig éltem külföldön s remélem, elnézők lesznek, ha nem leszek eléggé járatos az udvariassági formákban.

— Szükségtelen ezt kérnie, uram, — mondá a jegyző s Abel is helybenhagyta.

— Tudakozódtam azon a tájékon, hol öreg gazdája lakott — mondá az idegen — s úgy értesültem, hogy az a legény nála állt szolgálatban. Fölkerestem anyja lakását s ide utasítottak, mint a legközelebbihez, hol ráakadhatok. Ez az oka, hogy ma reggel itt vagyok.

— Minden ok örömeinkre szolgál — mondá a jegyző, — minthogy e látogatás szerencséjében részesített.

— Uram, — mondá az idegen, — ön úgy beszél, mint világfi, pedig mégis különb embernek tartom önt. Ne csúfolja meg tehát saját jellemét azzal, hogy üres bókokat mond nekem.

— Hm, — köhögött a jegyző. — Nagyon őszintén beszél.

— S őszintén cselekszem, — mondá az idegen. — Lehet, az az oka, hogy sokáig éltem távol s nem vagyok ismerős az itteni viszonyokkal és szokásokkal, de

azt gondolom, hogy ha a világ e részében ritkák a nyílt beszédű emberek, akkor a nyílt cselekvésűek még ritkábbak. Ha szavaim talán sértők, remélem, hogy tetteimmel ismét helyre pótolom.

Witherdent az a modor, melylyel ezeket mondta, kissé kihozta sodrából, a mi pedig Kitet illeti, tátott szájjal bámult rá s azt kérdezte magában, hogy mint fog akkor beszélni ő vele, ha egy jegyzővel ily szabadon és hanyagul beszél. Nem volt goromba, nem volt nyers, ha látszólag ideges izgatottsággal fordult is Kit felé.

— Nagyon megbánt s végtelenül csalódik, ha azt hiszi, fiatal barátom, hogy más célból kérdezem s nem abból, hogy magának javára legyenek. Ne kételkedjék tehát, hanem bizzék abban, a mit mondok. — Uraim, — mondá ismét, a jegyző és tanítványa felé fordulva, — az igazat megvallva, nagyon kényes helyzetben vagyok, olyanban, a milyenre nem is számítottam. Mikor kedvencz célommal ebbe a városba jöttem, azt vártam, hogy célom elérésében nem fogok semmi nehézséggel és akadálylyal találkozni. S szándékom kivitelében megállított egy titok, melyet nem tudok megfejteni. Minden kísérlet, melyet megfejtésére fordítottam, csak arra volt jó, hogy a titok még bonyolódottabbnak tűnjék fel s nem is merek nyílt intézkedéseket tenni, nehogy még jobban elveszítsem szem elől azokat, kiket oly buzgón keresek. Biztosítom önöket, hogy ha bármiképpen segítségemre lesznek, nem fogják megbánni; kivált ha tudnák, mennyire szükségem van támogatásukra s mily tehertől könnyitenék meg szívemet.

Annyi egyszerűség volt ebben a bizalmaskodásban, hogy a jólelkű jegyzőnek felelnie kellett rá s hasonló modorban azt válaszolta, hogy az idegen nem rosszul fogta föl az ő óhajtását s ő (már mint a jegyző) minden tőle telhető módon segítségére lesz.

Erre Kitet kihallgatták, s az idegen úr ugyancsak kikérdezte őt öreg gazdájára, unokájára, életmódjuk, visszavonultságukra, s arra vonatkozólag, hogy miért volt a gyermek mindíg egyedül. Sok kérdés esett még

az öreg éjszakai kóborlására, a kicsikének az alatt való elhagyatottságára, az öreg betegségére s meggyógyulására, hirtelen eltűnésükre s arra vonatkozólag, hogy Quilp a házukat megszerezte magának. Végül Kit tudatta az idegen úrral, hogy a lakás most kiadó, s az ajtóra szegezett czédula mindenkit, a ki reflectál rá, Brass Sampson ügyvédhez utasít a Bevis Marksba, a kitől talán bővebb adatokat lehet megtudni.

— Kérdezősködés által ugyan nem, — mondotta az idegen úr, fejét rázva. — Hiszen nála lakom.

— Brass ügyvédnél lakik! — kiáltott föl Witherden csodálkozva, mert hivatásából kifolyólag elég jól ismerte ezt az urat, a kiről szó van.

— Nála, — volt a felelet, — Nemrég vettem ki a lakást, főképp azért, mert azt a czédulát olvastam. Meglehetősen mellékes, hogy hol lakom; s az a kétes reményem volt, hogy ott talán megtudok valamit, a mit mástól nem tudnék meg. Igen, Brassnál lakom, a mi, azt hiszem, nem igen előnyös rám nézve.

— Nézet dolga, — szólt a jegyző vállait vonogatva. — Meglehetősen kétes jellemű alak.

— Kétes? — mondta a másik. — Örülök, hogy ezt hallom. Azt hittem, ez a kérdés már régen tisztázva van. De nem beszélhetnék önnel pár szót négyszemközt? — mondá az idegen úr.

Witherden beleegyezett s bementek az ő szobájába, hol egy negyedóraig nagyon körülményesen értekeztek; azután ismét visszatértek az irodába. Az idegen Witherden szobájában hagyta a kalapját s úgy látszik, e rövid idő alatt nagyon nagy barátságot kötött a jegyzővel.

— Nem akarom tovább tartóztatni, — mondotta Kitnek, egy koronát nyomva kezébe s a jegyzőre nézve. — Még fog rólam hallani, de erről egy szót se, kivéve gazdáját és asszonyát.

— Anyám nagyon örülne, ha valamit megtudna, — mondotta Kit.

— Mit tudna meg?

— Hát akármit, Nell kisasszonyról, ha nem árta-nánk vele.

— Ugy ? Akkor megmondhatja neki, ha tud titkot tartani. De gondolja meg, hogy erről senkinek nem szabad egy szót sem elárulni. Ne felejtse el. Legyen óvatos.

— Vigyázni fogok, uram, — mondá Kit. — Nagyon szépen köszönöm. Jó reggelt.

Az idegen úr abban való buzgalmában, hogy Kitnek a lelkére kösse, miszerint senkinek sem szabad elárulnia, a mi köztük történt, egészen az ajtóig kikísérte, hogy figyelmeztetését ismétlje. Történt azonban, hogy e pillanatban Swiveller is éppen arrafelé fordult s meglátta titokzatos barátját Kittel beszélgetve.

Ez pusztá véletlen volt, mely a következőképp történt : Chuckster, mint finom ízlésű és művelt lelkű gentleman, tagja volt a kedélyes Apollók azon egyletének, melynek Swiveller volt az életfogytiglan megválasztott elnöke. Mikor Swiveller a jegyző valami megbízásából lement az utcára s czimboráját a pony mellett látta, elhaladt mellette, hogy leereszkedőleg üdvözölje. Mikor e mellett még pár szót váltott vele az időjárás jelenlegi állapotáról s várható kilátásairól, a magányos úr éppen akkor lépett ki Bevis Marksból Christophorral beszélgetésbe elegyedve.

— Hé, ki az ott ? — kérdezte Dick.

— Ez az ember ma reggel a gazdámnál járt, — mondotta Chuckster, — tudja az ördög, hogy ki lehet.

— De csak tudod legalább a nevét ? — kérdezte Dick.

Mire Chuckster emphasisal mondá (a mi nagyon jól illett egy kedélyes Apollóhoz), hogy jusson a poklok mélységes fenekére, ha tudja, hogy hívják.

— Nem tudok egyebet, kedves bajtárs, — mondotta Chuckster, végigszántva a haját ujjaival, — csak annyit, hogy ő volt az oka, hogy húsz perczig kellett itt álldogálnom. Ezért borzasztóan, olthatatlanul gyűlölöm s örökkön örökké üldözném, ha időm lenne hozzá.

Mig így egymással beszélgettek, értekezésük tárgya, a ki Swiveller Richárdot aligha ismerte meg, ismét

visszajött. Kit lement a lépcsőn s hozzá csatlakozott. Swiveller nyomban ostromolni kezdte kérdéseivel, a nélkül, hogy nála is több eredményvel járt volna.

— Nagyon finom egy úr, — mondotta Kit. — Többet én nem tudok róla.

Chuckstert ez a felelet nagyon földühösítette s nagy általánosságban csak annyit mondott, hogy a kamasznak be kellene törni a fejét s le kellene csipni az orra hegyét ! Swiveller nem osztozott ebben a fölfogásban, hanem néhány pillanatnyi hallgatás után azt kérdezte Kittől, hova megy s Kit válaszára azt mondta, hogy neki is éppen arra van útja s bátor lesz mellé ülni. Kit nagy örömmel háritotta volna el magától ezt a szerencsét, de mivel Swiveller már odaplántálta magát melléje a bakra, nem tehetett volna mást, mint hogy Swivellert ledobja a kocsiról. Gyorsan elhajtott tehát, oly gyorsan, hogy Chuckster és nagymestere ne is bucsuzhassanak el egymástól s ez által annak a kellemetlenségnek volt okozója, hogy a türelmetlen pony Chucksternek a tyúkszemére hágott.

Mivel a pony nagyon beleúnt az álldogálásba, s mivel Swiveller úr is elég szeretetreméltó volt, éles füttyel s különféle tréfás kiáltásokkal ösztökélni őt, sokkal gyorsabban haladtak, semhogy egymással kitársaloghatták volna magukat, kivált mert a ponynak nagy előszeretete volt a lámpaoszlopok iránt s nagy vágyat mutatott letérni a kövezetről s végigsúrolni a falakat. Ennek folytán Swiveller nem szakíthatott magának előbb időt a csevegéshez, míg az istállóba nem értek s a cséza a szűk kapualjon keresztül nem kezmereghetett.

— Nehéz munka volt, — mondá Richárd. — Mit szólna egy korty sörhöz ?

Kit kezdetben nem volt hajlandó, de később beleegyezett s elmentek a legközelebbi csapszékbe.

— Igyunk egyet izé barátunk egészségére, — mondotta Dick a fehér habos korsót fölkapva. — A mi barátunk, a ki ma reggel önnel beszélgetett — én is jól ismerem ; jó fiú, csak egy kicsit hóbortos, nagyon az, — a mi izé barátunk éljen !

Kit kocczintott.

— Az én házamban lakik, — mondotta Dick, — legalább abban a házban, melyben az én czégem, a melynek üzletvezető részese vagyok. Nagyon nehéz ember, nem lehet belőle semmit sem kivenni, de azért mégis szeretjük, mégis szeretjük.

— Csakhogy nekem mennem kell ám uram, — szolt Kit felállva.

— Ne siessen ugy, Kristóf, még az édes anyja egészségére is szeretnénk inni.

— Köszönöm szépen uram.

— Kitűnő egy asszony a maga anyja, Kristóf, — mondotta Swiveller. — Ki emelt karjai közé, mikor elestem s szorított melegén keblére? Ki csókolta ajkaival sebeimet, hogy gyorsabban gyógyuljak? Az anyám. Elragadó asszony. Az idegen úr nagyon bőkezű egy ficzkó. Be kellene hálóznunk, hogy tegyen valamit az ön anyjáért. Ismeri ő a maga anyját, Kristóf?

Kit a fejét rázta, lopva pillantott Swivellerre s szó nélkül otthagya.

— Hm, — mondá Swiveller elgondolkozva, — nagyon különös. Csupa titokzatosság leselkedik a Brassház körül. Majd magam fogok utána nézni. Eddig mindenkit beavattam bizalmamba, de most a saját szakállamra akarom elintézni ezt az ügyet. Furcsa, nagyon furcsa.

Miután Swiveller még egy ideig gondolatokba merült, rendkívül buta pofát vágva, még néhányszor hörpintett a sörből. Azután odahivott egy gyereket, ki ténykedéseit figyelemmel kísérte, a korsóból a legutolsó csöppeket is kiöntötte a földre italáldozatul, megbízta, hogy az üres korsót vigye vissza a söntésbe, óva intette, hogy józan, mértékletes életet éljen s minden izgató és bódító italtól tartózkodjék. Ezzel az erkölcsi oktatással kifizetvén a gyermek fáradságát, s nagy bölcsen megjegyezvén, hogy az sokkal nagyobb jutalom, mintha egy félpennyst adna neki, a kedélyes Apollók örökös nagymestere zsebre dugott kézzel elténfergett onnan, gondolatain rágódva.

HARMINCZKILENCZEDIK FEJEZET.

Bár Kit egész estig várt Abel urfira, mégis kerülte anyja házát, el lévén határozva, hogy semmit nem árul el előre abból az örömteljes meglepetésből, melyet a holnap nap fog neki hozni, hadd legyen teljes és hirtelen az öröm; mert a holnap nap volt életének nagy és régóta várt időpontja, holnap telik le szolgálatának első fertályesztendeje, holnap kapja meg évbérének, a hat fontnak negyedrészt, harmincz shilling óriási összeget. A holnap nap ünnepnap lesz, melynek számára egész csomó gyönyörűség van tartogatva. A holnap napon fogja megtudni a kis Jakab, hogy mi az ostriga és holnap viszik el színházba.

Minden körülmény összejátszott ez alkalomnak a javára. Nemcsak Garland és felesége tudatták vele jó eleve, hogy e nagy összegből nem szándékoznak levonni a kiöltöztetésére kiadott összeget, hanem meg fogja kapni a maga gigászi nagyságában. Az öreg úr nemcsak megszerezte ezt az összeget öt shilling külön ajándékkal, mely valósággal az ég adománya volt s maga is egész vagyont tett ki; nemcsak ez események történtek, melyekre senki sem mert számítani, melyet legmerészebb álmaiban sem mert elképzelni, hanem azonfelül még Borbálának is évnegyede volt, s mint Kitnek, neki is volt egy fél szabad napja s Borbála anyja is részt akart venni ebben az alkalomban, együtt akart teázni Kit anyjával s meg akart vele ismerkedni.

Bizonyos, hogy Kit azon a reggelen nagyon korán kinézett ablakából, hogy megnézzé a felhők járását s bizonyára Borbála is ott lett volna az ablaknál, ha

nem maradt volna föl ez éjjel olyan sokáig, s nem lett volna elfoglalva fehérenemű keményítésével, vasalásával, fodorításával, javításával, hogy másnapra remek öltözetet állítson össze magának. Mindamellett mindketten nagyon korán fönt voltak, nagyon kevés étvágygyal költötték el reggelijüket, még kevesebbel ebédjüket s nagyon izgatottak voltak, mikor Borbála anyja bejött, jelentvén, hogy remek egy idő van (nemkülönbön egy mennykő nagy esernyőt tartván kezében, mert oly emberek, mint Borbála anyja, nagyon ritkán töltenek egy ünnepnapot esernyő nélkül), s mikor a csengetyű megszólalt annak jeléül, hogy menjenek fel, s vegyék át negyedévi bérüket aranyban és ezüstben.

És milyen barátságos volt Garland úr, mikor azt mondta :

— Itt van, Christopher, a pénzed, megérdemelted.

S milyen barátságos volt Garlandné, mikor igyszólt :

— Ez a tied, Borbála, nagyon meg vagyok veled elégedve.

S mily büszkén írta nevét Kit a nyugta alá s mily reszkető kézzel írta Borbála a magáét. Mily szép látvány volt, mikor Garlandné egy pohár bort töltött Borbála anyjának s mily szép volt hallani, mikor Borbála anyja azt mondta : »Egészségére, édes nagyságos asszony, egészségére, édes nagyságos úr, meg a tiédre, édes Borbálám, meg a magáéra is, Christopher.« Mily lassan itta ki a poharat, mintha egész akó lett volna, s mily előkelő volt, a mint ott állt kesztyűsen. Mennyit nevetgéltek és csevegtek összevissza, mikor az omnibusz tetején ezeket az eseményeket újra megbeszélték s mennyire lesajnálták azokat az embereket, a kiknek nem volt szabad napjuk !

A mi Kit anyját illeti, nem mindenki azt hitte volna-e, hogy előkelő familiából származott s teljes világeletében úri hölgy volt ? Teljesen készen állt fogadásukra, nagyszerű teáskészlet volt az asztalon, a melyre egy kínai kereskedő is büszke lehetett volna. A kis Jakab s kis öccse úgy ki voltak készítve, hogy ruhájuk egészen újnak látszott, pedig meglehetősen régiak voltak. S nem azt mondta-e, mikor öt percczel

előbb helyet foglaltak, hogy Borbála anyja éppen az az asszony, a kit ő várt s Borbála anyja nem azt mondta-e, hogy Kit anyja teljesen megfelel annak a képnek, melyet magának róla alkotott? Nem gratulált-e Kit anyja Borbála anyjának Borbálához, s nem gratulált-e Borbála anyja Kit anyjának Kithez? Nem volt-e maga Borbála is teljesen elragadtatva a kis Jakabtól, s viselte-e magát valaha gyermek oly illedelmesen, mint ő, s kivívta-e a rokonszenvet oly gyorsan, mint a kis Jakab?

— S mind a ketten özvegyek vagyunk, — mondotta Borbála anyja. — Szinte arra vagyunk teremtve, hogy egymással megismerkedjünk.

— Határozottan így kell lenni, — mondotta Nubblesné. — Mily kár, hogy már azelőtt is nem ismertük egymást!

— Mily szép, — mondá Borbála anyja, — hogy ez gyermekeink által jött létre, s így a veszteség ki van egyenlítve. Nem igaz?

Kit anyja természetesen helybenhagyta s miután az eseményeket a fejleményektől visszafelé nyomozták azokig, természetesen elhalt férjükre terelődött a beszéd. Elmondtak egymásnak mindent életükről, halálukról, a temetésről, s számtalan oly körülményre jöttek rá, melyek csodálatosan összevágtak. Így például néhány rendkívüli hasonlatosságot nem tekintve, úgy találták, hogy Borbála apja éppen négy évvel és tiz hónappal volt idősebb Kit apjánál, hogy ez egyik éppen szerdán, a másik meg éppen csütörtökön halt meg, s mindkét férfit nagyon szép termetű és csinos arcú volt. Minthogy ezek a visszaemlékezések bizonyos mérvben alkalmasak voltak arra, hogy árnyat borítsanak az ünnep derüjére, Kit a beszélgetést általánosabb tárgyra terelte, úgy, hogy ismét fölmelegedett az egész társaság, s épp oly jókedvű volt, mint az imént. Többi közt Kit a régi helyéről, s Nell rendkívüli szépségéről beszélt, a mit vagy ezerszer említett már Borbálának. De ez a tárgy nem érdekelte hallgatóságát oly mértékben, mint várta s maga az anyja mondta (miközben véletlenül Borbálára nézett),

hogy semmi kétség, miszerint Nell nagyon csinos, de alapjában véve mégis csak gyermek s vannak még fiatal leányok, kik épp oly szépek, mint ő. Mire Borbála szeliden megjegyezte, hogy ő is ebben a véleményben van, s nem tehet róla, de azt hiszi, Christopher ur téved; a mi fölött viszont Kit csodálkozott nagyon, mert el nem tudta képzelni, miért kételkedhetik szavaiban. Borbála anyja azt is megjegyezte, hogy fiatal leányoknál nagyon gyakran fordul elő, hogy tizenégy-tizenöt éves korukban nagyon megváltoznak és közönségessé válik arczuk, holott azelőtt szépek voltak. Ezt az igazságot több rendbeli találó példával illusztrálta s különösen egy fiatalembert említett, egy kitűnő kilátású kőmives-legényt, a ki Borbála iránt nagy figyelmet tanusított, de a ki Borbálának nem tetszett s bár nagyon jól történt, a mi történt, de ő (az anyja) mégis sajnálja. Kit azt mondta hogy ő is ezen a nézetben van s őszintén azon is volt. Roppant csodálkozott, hogy Borbála egyszerre elkomolyodott s anyja is olyan szemekkel nézett rá, mintha jobb lett volna ezt a megjegyzést nem tennie.

De itt volt az ideje hogy az előadásra is gondoljanak, a mihez sok előkészület volt szükséges, mint például nyakkendők felkötése, kalapok föltevése, nem is számítva azt a nagy időt és fáradságot, a melyet narancsokkal és almákkal telt két zsebkendőnek az összekötése igényelt, főképp, minthogy a gyümölcsöknek nagy hajlandóságuk volt a kendőből kigurulni. Végre mindennel elkészültek s nekiindultak. Kit anyja a kicsikét vitte, a ki roppant jókedvű és eleven volt, Kit egyik kezével a kis Jakabot, a másikkal Borbálát vezette. A dolgoknak ez állapotára a hátul menő két anyának az volt a megjegyzése, hogy mind a három úgy néz ki, mintha egy családot alkotna. Borbála ettől fülíg pirult, s hátraszólt: »Ugyan, anyám!« Kit ellenben azt mondta, hogy nem kell mindent szívére venni, a mit azok mondanak. S nem is lett volna rá szükség, ha tudták volna, hogy Kit milyen távol volt attól, hogy szerelmes legyen. Szegény Borbála. !

Végre odaérkeztek Astley színházához s miután két perczig ácsorogtak a még ki nem nyitott kapu előtt, a kis Jakabot laposra nyomták, s a kicsit alaposan megtaszigálták, Borbála anyjának napernyője több rőfnyire elvándorolt s az emberek fején keresztül ismét visszakerült, Kit az almával telt kendővel egy embernek a fejére kopogtatott, mert anyját fölösleges hevességgel szorongatta, a miből nagy patália kerekedett. De mikor a pénztártól eltávoztak s a jegyeket kezükben tartva siettek oly jó helyekre szert tenni, a minél jobbat már nem is kívánhattak, mindezt oly jó tréfának tekintették, a mi lényegesen hozzátartozik a mulatsághoz.

Istenem, milyen gyönyörű egy hely volt ez az Astley-színház! Mennyi festés, mennyi aranyozás, mennyi tükör, a lóistálló furcsa szaga, mely gyanítottatta, hogy még micsoda csodadolgokra lesz ott kilátás; azután a függöny mennyi pompás titkot takart; a tiszta fűrészpör a czirkusz porondján; a közönség, mely csak úgy áradt s elfoglalta a helyeket; a hegedűsök, kik hangszerüket közönyösen hangolták, mert hiszen úgy is tudták, hogy mi fog következni. Micsoda fénytenger áradt szét fölöttük, mikor a hosszú, tiszta lámpasor egymásután kigyúlladt, s mily lázas izgatottság fogta el a tömeget, mikor a kis harang végre megszólalt s a zene játszani kezdett hatalmas dobütések és édes triangulum-csengések közt! Borbála anyjának igaza volt, mikor azt mondta Kit anyjának, hogy a karzat az egyetlen hely, ahonnan mindent látni s csodálkozik is, hogy miért nem sokkal drágább, mint a páholy, a mi pedig Borbálát illeti, elragadtatásában azt sem tudta, hogy voltképpen sírjon-e vagy nevéssen.

Hát még az előadás! A lovak, melyeket a kis Jakab már eleve is eleven lovaknak tartott, a hölgyek és urak, a kiknek valódiságáról nem lehetett meggyőzni mivel még soha életében olyat nem látott, a lövöldözés, melyre Borbálának mindig hunyorítania kellett, a zsarnok, a kitől úgy félt, a férfi, ki a szobaleánynyal a duettet énekelte s a kórust tánczolta; a pony, mely

hátsó lábaira állt, mikor a gyilkost megpillantotta s hallani sem akart róla, hogy ismét négy lábon járjon, míg végre befogták; a bohóc, ki annyi bizalmaskodást engedett meg magának a katonákkal szemben, a hölgy, a ki huszonkilencz szalagon ugrott keresztül s ismét teljes épségében jutott a ló hátára, mindez remek, pompás, meglepő volt. A kis Jakab úgy tapsolt, hogy újjai kisebesedtek; valahányszor egy-egy mutatványnak vége volt, Kit mindig azt kiáltotta: »an-kor«*, még a harmadik fölvonás betétjénél is. Borbála anyja elragadtatva verte napernyőjével a földet, hogy szinte elkopott.

Minde szépség láttára is Borbála gondolatai még mindig annál kalandoztak, a mit Kit a teánál mondott. Mikor az előadásról kijöttek, hiszterikus vihogással kérdezte tőle, vajjon Nell kisasszony van-e oly szép, mint az a hölgy, a ki a szalagokon keresztül-ugrált.

— Hogy olyan szép-e, mint az? — kérdezte Kit. — Kétszer olyan szép.

— Ugyan Christopher! Hiszen ez volt a legszebb teremtés, a kit valaha láttam, — mondotta Borbála.

— Ostobaság, — vágott vissza Kit. — Nem tagadom, hogy tűrhető, de gondold meg, mint föl volt díszítve, mennyire ki volt festve, a mi nagyon sokat tesz. Te is sokkal szebb vagy nála, Borbála.

— Ó Christopher! — szólt Borbála, lesütve a szemét.

— Persze, — mondotta Kit. — Még az anyád is.

Szegény Borbála!

De még ez is mi volt ahhoz a nagy gyönyörűséghez képest, a mi azután következett, mikor Kit oly bátran és kihívóan lengedezett be egy osztrigás-korcsmába, mintha otthon lenne, s mikor a pudlit és a mellette álló embert figyelmére sem méltatva, a cársaságot bevezette egy vörös-függönyös szobába, hol az asztalon fehér terítő s eczet- és olajtartó volt. Mi volt mindez ahhoz képest, mikor egy mogorva, szakállas ember, a ki pinczérként működött s őt, már mint Nubbles

* Olaszul: ancora = még.

Christophert úgy szólította: »Uram«, s azután fölhor-
dott három tuczat osztrigát, s Kit azt mondta neki,
hogy kissé gyorsabban járjon? Igen bizony, Kit azt
mondta ennek az embernek, hogy kissé gyorsabban
szedje lábait s az az úr nemcsak azt mondta, hogy
»rögtön«, hanem tényleg gyorsan is járt, s nyomban
ott termelt a legfrissebb kenyérrrel, a legfrissebb vajjal
s a legnagyobb osztrigákkal, a minőket csak valaha
látott. Azután Kit azt mondta annak az úrnak: — Egy
pohár sört, — igen, szakasztott így — s az az úr a he-
lyett, hogy azt válaszolta volna: Tisztelt uram, én ve-
lem tetszik így beszélni? csak ennyit mondott: »Egy
pohár sört, uram? igenis, uram«. S elszaladt érte s
azután letette az asztalra egy kis porcellán-tányérra,
a minőben a vak koldusok kutyái szokták összegyűj-
teni az utcán a fél penny-seket. Kit anyja és Borbála
anyja egyértelműleg kijelentették, hogy ahhoz fogható
művelt és ildomos fiatalembert még soha életükben
nem láttak.

Azután komolyan hozzáláttak a vacsorához s Bor-
bála, az együgyű, oktondi Borbála kijelentette, hogy
nem bir többet megenni két osztrigánál és sokáig kel-
lett szutyongatni, míg végre négyet megevett; de
anyja és Kit anyja kiegyenlítették a hiányt, ettek,
nevettek s oly remekül mulattak, hogy Kitnek való-
ságos gyönyörűség volt őket nézni s örömeiben ő is
hangosan nevetett s derekasan evett. De az esetnek
legnagyobb csodája a kis Jakab volt, a ki oly dere-
kasan pofázta az osztrigákat, mintha egyenesen arra
lett volna születve s korát meghaladó jártassággal bánt
a sóval és eczettel, azután pedig az asztalon egész
barlangot épített az üres kagylókból. A legkisebb is
egész este aranyosan viselkedett, egy narancsot akart
nagy igyekezettel a szájába gyömszölni s tágra nyílt
szemekkel bámulta a csillárt. Nyugodtan ült anyja
ölében, hunyorítás nélkül bámult a gázra s oly mélyen
benyomta puha arczába az osztrigahéjat, hogy a leg-
ridegebb szív is nagyon kedvesnek találta volna. Szó-
val, még sohasem volt részük remekebb vacsorában
s mikor Kit végezetül még egy pohár grogot is ren-

delt, melyet előbb Garlandra és feleségére köszöntött, mielőtt körüljártatta volna, hát nem volt a földön náluk boldogabb hat ember.

De végre is minden boldogságnak vége szakad — ezért érzünk akkora örömet, ha ismét beköszönt — s mivel amúgy is késő volt, egyértelműleg a hazatérésről kezdtek gondolkozni. Még egy kis kerülőt tettek, hogy Borbálát és anyját elkísérjék egy barátnőjük házáig, a hol az éjszakát tölteni akarták, azután Kit és anyja az ajtóban elbúcsuztak tőlük, nem mulasztván el, hogy a jövő évnegyedi szünnapra számtalan tervet kovácsoljanak előre s abban is megállapodván, hogy másnap korán reggel visszatérnek Finchleybe. Kit hátára kapta a kis Jakabot, megcsókolta anyját és a legkisebbet s nagy lelkinyugalommal indultak hazafelé.

NEGYVENEDIK FEJEZET.

Kit már napkeltekor fölkelte abban a meghatározhatatlan szomorú hangulatban, mely ünnepnap után való reggel fogja el az embert s a világos napfény és a mindennapi dologhoz és kötelességhez való visszatérés visszé elmosta a tegnapi esti gyönyörűség okozta benyomást. Utnak indult, hogy Borbálát és anyját ott találja a megállapított helyen. S mivel családját nem akarta fölkelteni, hogy a nekik szokatlan fáradalmaktól kinyugodhassák magukat, pénzét a kandalló párkányára tette s hogy anyját figyelmeztesse rá, krétával azt írta a falra, hogy az a pénz az ő húfiáé. Azután útnak indult, nehezebb szívvél, mint zsebbel, de azért minden nagyobb szorongás nélkül.

Ő ezek az ünnepnapok! Miért hogy mindig a sajnálkozás utóízét hagyják bennünk? Miért nem tolhatjuk hátra emlékezetünkben két-három héttel, hogy így meglehetősen távolságból vagy nyugodt közönnyel vagy kellemes visszaemlékezéssel szemlélhessük? Miért lengenek bennünket úgy körül, mint a tegnapi bor gőze, miért okoznak főfájást és bágyadtságot s miért keltik föl a jövőre nézve jó szándékainkat, melyek azonban rendesen csak délig tartanak.

Csoda-e, ily körülmények közt, hogy Borbálának megfájdult a feje s Borbála anyját nagyon kerülgette a rosszkedv? s az Astley-színház becsét kevesebbre taksálta s úgy vélte, hogy a bohóc sokkal öregebb, mint a minőnek tegnap este tartotta? Kit épen nem csodálkozott ezeken a beszédeken.

Mert az volt a gyanúja, hogy mindazok az állhatatlan színészek abban a pompás szindarabban már előtte

való este is játszottak, sőt a következő estéken is játszanak heteken és hónapokon keresztül, ha ők nem látják is. Ez a különbség a tegnap és ma közt. Valamennyien színházba megyünk, vagy onnan jövünk.

De még a nap is bágyadt, a mikor fölkel s erőt és bátorságot kell neki gyűjtenie a továbbhaladásra. A visszaemlékezés folyamán lassankint mind kellemesebbeknek találták az eseményeket, míg végre örökös nevetgélés, hanczurozás, csevegés közt oly jó hangulatban értek Finchleybe, hogy Borbála anyja kijelentette, még sohasem volt kevésbé fáradt s jobb kedvű. S Kit helybenhagyta.

Borbála az egész uton hallgatag volt, de ő is helybenhagyta ezeket a szavakat. Szegény kis Borbála! Ő igazán nagyon nyugodt kedélyállapotban volt!

Olyan idejekorán értek haza, hogy Kit a ponyt megvakarta, megkefélte s oly tisztára és simára csiszolta, mint egy versenylovat, mielőtt Garland lement volna reggelizni. Ez a pontos és szorgalmas magaviselet kivívta az öreg asszonynak, az öreg urnak és Ábel urfinak osztatlan dicséretét. Ábel ur a maga megszokott órájában (jobban mondva a maga megszokott perczében és másodperczében, mert maga volt a megtestesült pontosság) eltávozott, hogy fölszálljon a londoni postakocsiba, Kit pedig az öreg urral a kertbe ment, hogy rendes munkájukhoz lássanak.

Ez nem volt utolsó gyönyörűsége Kitnek. Szép időben az egész háznép egy kerti család volt; az öreg asszony egy kis asztalkánál ült, melyen munkakosara nyugodott; az öreg ur ásott, gyomlált vagy egy nagy ollóval vagdosott s Kit tőle telhetőleg segítségére volt; ott volt a pony is s egy gyepszőnyegről nyugodtan szemlélte a társaságot. Ma például a szőlővenyigék hegyeit kellett lemetszeni s felkötözni, Kit tehát létrán fölmászott a lugas tetejére s nagy érdeklődéssel nézván munkáját, az öreg ur rongydarabokat s szögeket nyújtogatott föl neki. Az öreg asszony és a pony szokásuk szerint ezt is nézték.

— No Christopher — mondotta Garland — új baráttra tettél szert?

— Mit tetszik uram? — kérdezte Kit, a létráról le-
nézve.

— Uj barátira tettél szert, azt hallom Ábel urtól —
mondá az öreg ur. — Ott, az irodában.

— Igen uram, igen. Nagyon jól viselte magát.

— Ennek örülök — mondotta az öreg ur mosolyogva.
— Hajlandó még jobban is viselni magát, Christopher.

— Valóban, uram? Nagyon szép tőle — mondotta
Kit — csakhogy engem nem igen érdekel, az biztos —
s tovább bajlódott a makacs szögekkel.

— Annál jobban érdekli őt, — szólt az öreg ur —
mert szolgálatába szeretne fogadni téged. Vigyázz,
mert lepottyansz s baj lesz.

— Engem a szolgálatába fogadni, uram? — mon-
dotta Kit, hirtelen félbeszakítva munkáját s oly ügye-
sen fordulva meg a létrán, mint egy kötél tánczos.
— De uram, csak nem mondhatta ezt komolyan az
az ur?

— Nagyon is komolyan mondta — szólt Garland.
— Ábel urnak is mondta.

— No ilyet se hallottam még — dörögött Kit,
kedvetlenül nézve gazdájára. — Nagyon csodálom,
mondhatom.

— De nézd csak, Christopher — mondá Garland ur
— ez nagyon fontos ám rád nézve s ebből a szempont-
ból kell felfognod. Az az ur abban a helyzetben van,
hogy több bért adhat neked, mint én, de remélem,
nem képes több szeretettel és bizalommal viseltetni a
szolgája iránt, mint én. Mindazonáltal nagyobb bért
képes adni, Christopher.

— No uram, ha csak ezen fordul meg a dolog,
akkor . . .

— Várj csak — mondá Garland ur, ez még nem min-
den. Azt hallotam, hű szolgája voltál előbbi öreg gaz-
dádnak s ha az ur ismét rájuk akadna, pedig minden
uton-módon kutatni fog utánuk, nem kételkedem,
hogy ha a szolgálatában lennél, búsásan megjutal-
mazna. Mellesleg pedig — tevé hozzá az öreg ur erő-
sebb nyomatékkal — nagy örömdre szolgálna, ha
ismét érintkezhetnél azokkal, kiken oly benső s önzet-

len szeretettel csüngtél. Mindezt jó lesz meggondolnod, Christopher s elhatározásodban ne légy elhamarkodó.

Mikor ez az utóbbi körülmény megvillant agyában s földézte összes reményeit és kellemes emlékeit, Kit nem nyomhatott el egy kis fájdalmat, mely elfogta szívét. De ennek egy pillanat alatt vége volt s daczosan jegyezte meg, hogy az az ur nézzen más valaki után, a mit véleménye szerint bizony már előbb is megtehetett volna.

— Semmi joga föltenni, hogy elhagyom magam csábíttatni hozzá, uram — mondotta Kit egy pár erős kalapácsütés után ismét megfordulva. — Azt hiszi tán, hogy bolond vagyok?

— Lehet, hogy azt fogja gondolni, Christopher, ha ajánlatát visszautasítod — mondotta Garland komolyan.

— Hát csak tessék, — szolt Kit. — Mit törjem azon a fejemet, hogy ő mit gondol? Mit törődjem azzal, uram, hogy mit gondol, mikor tudom, hogy bolond, sőt a bolondnál is rosszabb lennék, ha őnt itthagynám, a kinél kedvesebb uraság még nem volt és nem is lehet, azt az uraságot, a ki engem az utczáról szedett föl, szegény, éhes suhanczot, a ki talán szegényebb és éhesebb volt, mint hiszi. Bolond volnék, ha itt hagynám, csak azért, hogy hozzá vagy máshoz szegődjem. Egészen más, ha Nell kisasszony is visszajönne, nagyságos asszonyom, — tette hozzá hirtelen, asszonya felé fordulva — az egészen más, ha *neki* lenne rám szüksége, akkor néha-néha megkérném őnt, hogy engedjen hébe-korba az ő számára is dolgoznom, természetesen az itteni dolgom elvégzése után. De mintha látnám, hogy ha most visszakerül, hát gazdag lesz, a mit öreg gazdám sokszor is mondogatott, ha pedig már egyszer gazdag fiatalasszony, akkor meg mi szüksége volna én rám? Nem, nem, — mondá Kit szomorúan rázván a fejét — nem lesz már többet szüksége rám s Isten látja, magam is azt remélem, hogy nem kellek többé neki, bár nagyon örülnék, ha viszontláthatnám.

E szavaknál Kit sokkal hevesebben vert bele egy

szöveget a falba, mint szükséges volt s mikor azzal elkészült, ismét megfordult.

— Azután itt van a pony, uram, ez a ficzkó, — ni hogy' vihog, mintha tudná, hogy róla van szó — engedne-e ez mást a közelébe, asszonyom, rajtam kívül? Azután itt van a kert, ma'am és itt van Abel úr. Megválnék tőlem Abel úr, vagy akad-e más valaki, a ki úgy a szíven viselné ennek a kertnek a gondját, ma'am? Anyámnak megszakadna a szíve s a kis Jakabnak is elég esze lenne hozzá, hogy kisírja a szemeit, ha eszébe jutna, hogy Abel úr olyan hamarosan meg akar tőlem válni, mikor csak nemrég mondta, hogy reméli, hogy még sok esztendő töltsünk együtt...

Nem tudnók megmondani, hogy Kit meddig állt volna még a létrán, fölváltva hol gazdájával, hol asszonyával beszélgetve, ha e pillanatban oda nem szalad Borbála azzal a hírral, hogy egy küldöncz levelet hozott az irodából; először rábámult Kitre, a ki úgy állt a létrán, mint egy szónok a szószéken, azután átadta a levelet Garlandnak.

— Ohó! — kiáltott az öreg úr — kérem csak ide a küldönczöt.

Borbála futott a parancsot teljesíteni, az öreg úr pedig Kithoz fordult s azt mondta, ne folytassák tovább ezt a tárgyat, mert Kit nem válhatnék meg tőlük nehezebb szívvvel, mint ők ő tőle, a mit a nemeslelkű öreg asszony is ismételt.

— Hanem Christopher, — mondotta Garland úr, egy pillantást vetve a kezében tartott levélre — ha az az úr néha egy-egy órára vagy egész napra ki akarna kölcsönözni, akkor ki kell jelentenünk, hogy erre készen vagyunk s neked is ki kell jelenteni, hogy kész vagy oda menni. Nini! a fiatal úr; hogy' van, uram?

Ez az üdvözet Chucksternek szólt, a ki félre-
csúszott kalappal s homlokába fésült hajjal ment feléjük a kerti úton.

— Remélhetőleg jól tetszik magát érezni — mondotta a gentleman. — Remélhetőleg ön is jól érzi magát, ma'am. Kedves egy kunyhó ez, uram. A tájék gyönyörű, az szent igaz.

— Azt látom ebből a levélből, hogy szeretné Kitet magával vinni, — szolt Garland.

— Azért hoztam magammal egy kordét — mondotta az írnök. — Pompás egy vasderes van a kordéba fogva, ha ismeri a lovakat.

Garland nem kért belőle, hogy a pompás vasderest szemügyre vegye, mert az ilyesmiben úgy sem ismerte ki magát s a ló előnyeit úgyszólván csak mérsékelten tudta volna méltányolni. E helyett meghívta Chuckster urat, hogy nyugodja ki magát s falatozzék valamit, a mibe az, természetesen, nyomban beleegyezett s fölüdítésére hideg fölívágotat, bort és sört hoztak. Falatozás közben Chuckster összeszedte minden képességét, hogy vendéglátóinak imponáljon s meggyőzze őket a városi emberek szellemi fölényéről. E célból a beszélgetést a napi pletykára terelte, melyben barátai véleménye szerint valósággal világító fáklya volt. Így például abban a helyzetben volt, hogy töviről-hegyire ismertette a Vánnyadt marquis és Kese lord közti viszály részleteit, mely viszálynak szerinte egy pezsgőspalaczk s nem — mint a lapok tévesen közölték — egy strassburgi pástétom volt az oka. Szerinte Kese lord nem azt mondta Vánnyadt marquisnak: »Vánnyadt, kettőnk közül az egyik hazudik s az ném én vagyok«, mint a hogy' állítják, hanem azt: »Vánnyadt, ön jól tudja, hogy hol vagyok található, ha akar valamit tőlem, hát keressen föl.« A mi ezt az érdekes-kérdést természetesen egészen más világításba helyezte. Annak az évjáradéknak a nagyságát is egész körülményesen megtudta, melyet Thigsberry herczeg biztosította Violetta Stetta, az olasz opera tagja számára. Ezt pedig nem félévenként fizeti ám, hanem negyedévenként s az sem igaz, hogy az ékszereket, illatszereket, hajport öt lakáj számára s naponta két pár új keztyűt az apród számára ebből kell fedeznie, mert erre külön kap. Miután Chuckster az öreg urat és asszonyságot megkérte, hogy ebbe az értesülésbe tessék csak belenyugodni, mert *így* áll a dolog, még néhány színházi és újságpletykával mulattatta őket s ezzel befejezte elragadó kisded csevegését, melyet

minden támogatás nélkül egymaga háromnegyed óráig folytatott.

— Most már talán kipihente magát a ló — mondotta Chuckster úr, negédesen fölkelvén — s sajnós, ismét kereket kell oldanom.

Sem Garland úrnak, sem feleségének nem volt ellenére, hogy tőlük elszakad (valószínűleg azt gondolták, hogy az ilyen jeles embert nagyon nehezen nélkülözhetik tulajdonképeni hatáskörében) s így Chuckster s Kit nemsokára útban voltak a város felé. Kit a bakon ült a kocsis mellett, míg Chuckster egymaga hátul foglalt helyet, mindegyik oldalt kidugva egy-egy csizmás lábát.

Mikor a jegyző házához értek, Kit bekísérte az irodába. Ábel úrfi arra kérte, hogy üljön le s várjon, mert az az úr, a ki vele beszélni óhajt, kiment és csak jó idő múlva fog visszatérni. Ez a számítása igaz is lett; mert Kit már megebédelt, a teáját is megitta s az ügyvédi lapból és a rendőri újságból kiböngészte a könnyebb olvasnivalókat s többször el is szundított, mikor nagysietve megérkezett az az úr, a kit már egyszer látott.

Az idegen úr egy időre bezárkózott Witherdennel s Ábelt is behívták, hogy résztvegyen a beszélgetésben s Kitet csak azután szólították be.

— Christopher, — mondá az idegen úr, nyomban egyenest hozzá fordulva, — megtaláltam a maga öreg gazdáját és fiatal úrnőjét.

— Mit nem mond, uram! Csakugyan? — mondotta Kit s szemei fölragyogtak az örömtől. — Hol vannak? Hogy' vannak? Itt vannak — — itt vannak közeliben?

— Nagyon messze, — mondá az idegen úr. — De ma este elutazom, hogy visszahozzam őket s azt szeretném, ha maga is velem jönne.

— Én, uram? — kiáltott Kit örömteljes meglepetésében.

— Az a hely, — mondá az idegen úr, gondolatokba mélyedten a jegyző felé — az a hely, melyet a kutyás ember megjelölt, ide — — mennyire is van ide? — — hatvan mérföldre?

— Hatvan-hetven mérföldnyire.

— Hm, ha a postakocsival egész éjszaka utazunk, akkor holnap reggel még idején fogunk odaérni. Engem nem ismernek s a szegény gyermek azt gondolhatná, hogy minden idegen, a ki őt követi, nagyapja bizton-sága és szabadsága ellen akar elkövetni valamit. Tehetek-e hát okosabbat, mint ha ezt a legényt viszem magammal barátságos szándékaim jeléül, a kit mind a ketten ismernek?

— Bizony nem, — erősítette a jegyző. — Vigye magával Christophert, okvetlenül.

— Bocsánatot kérek, uram, mondotta Kit, kinek arcza e beszélgetés alatt szemlátomást megnyúlt — de ha csak ezért visz magával, akkor attól tartok, hogy több kárt teszünk vele, mint hasznot. Az bizonyos, hogy Nell kisasszony ismer s bízik bennem, de az öreg gazda — nem tudom miért, uraim, de talán senki sem tudja, miért — bizonyára nem fog szívesen látni, mert beteg volt s Nell kisasszony maga mondta, hogy a közelébe ne menjek s még csak ne is mutassam magamat előtte. Attól félek, hogy ha én is megyek, mindent elronthatnék, a mit önök tennének. Nem tudom, mit nem adnék érte, ha mehetnék, uram, de azt hiszem, jobb lesz, ha nem visz magával.

— Ez megint baj, — mondotta az idegen úr hevesen. — Volt-e már ember akkora szorultságban, mint én! Hát nem akadna más ember, a kit az a gyermek ismerne, nem akadna, a kihez bizalma lenne? Ha olyan visszavonultan éltek is, nem akad még valaki, a ki czéломat előmozdíthatná?

— No beszélj, Christopher, — szólta a jegyző.

— Nincs senki, uram, mondotta Kit. — De mégis — az anyám.

— Ismerte? — kérdezte az idegen úr.

— Hogy ismerte-e? Hiszen örökösen hozzájuk járt. Épen oly barátságosak voltak hozzá, mint hozzám. Hiszen az anyám azt remélte, hogy a gyermek hozzá fog menni lakni.

— Hol az ördögbe lehet ez az asszony? — kérdezte a türelmetlen úr, kalapja után nyúlva. — Miért nincs

itt? Miért nincs itt az az asszony, mikor legjobb hasznát lehetne venni?

Szóval az idegen úr türelmetlenségében már-már kirohant az irodából, hogy Kit anyját erőszakkal a postakocsiba ültesse s elhurczolja magával. A szöktevésnek ezt az új módját azonban megakadályozták; a jegyző és Ábel egyesült erőfeszítéseinek sikerült a magányos urat visszatartani s rábeszélni, hogy bízza Kitre az egészséget. Majd az megkérdezi anyját, hogy képes-e olyan hosszú útat ilyen hevenyében megtenni.

Kit aggodalmaskodott ezen, az idegen úr türelmetlenkedett s erőszakoskodott, a jegyző és Abel pedig csitították. A vége mégis az lett, hogy Kit minden oldalról alaposan megfontolván az ügyet, kezességet vállalt anyjáért abban, hogy két óra múlva kész lesz az útra s magára vállalta, hogy a kirándulásra minden tekintetben felszerelve érkezik oda, még a kiszabott határidőn belül.

Ha már egyszer ezt az ígéretet tette, mely tényleg nagyon merész ígéret volt s nem volt könnyű megtartani, Kit nem vesztegette az időt, hanem nyomban útnak indult s mindent elkövetett, hogy ígéretét teljesíthesse.

NEGYPVENEGYEDIK FEJEZET.

Kit átsietett a népes utczákon, keresztülfurakodva a tömegben, átszaladva az utczakeresztezések nyüzsgő tömegén, befordult mindenféle mellékutczákba és sikátorokba, meg nem állt egy perczre, ki nem tért senkinek, míg végre megállapodott az ódon ritkaságok boltja előtt, részint megszokásból, részint, mert elfogyott a lélegzete.

Komor őszi este volt s úgy tetszett neki, mintha ez az öreg hely még sohasem lett volna olyan szomorú és elhagyatott, a milyennek most látszott a komor szürkületben. Az ablakok be voltak törve, a rozsdás ablakvasak nyikorogtak sarkaikon s az elhagyatott ház komor válaszfal gyanánt állt az utczák lámpafénye és mozgalmas élete közt, hidegen, sötéten, üresen. Örömtelen, komor képet nyújtva azon derült emlékek mellett, melyek Kit lelkében a multra vonatkozólag föltámadtak s olyasvalamit érzett, mintha lelke nagy csalódást élt volna át vagy valami szerencsétlenség szakadt volna rá. Mint szerette volna, ha derülten pattogó tüzet hall a kandallóban, ha lámpa világlik át az ablakon, ha emberek járnak-kelnek a házban, élénk, jókedvű beszélgetésbe merülve, szóval olyasmit szeretett volna látni és tapasztalni, mi az ő várakozásaival összhangban lett volna. Azt nem várta, hogy a háznak másforma lesz a külseje, sőt ezt bizonyosan tudta, de mikor örömteljes, derűs visszaemlékezései s várakozásai közben erre az elhagyatott szomorú házra bukkant, ez egyszerre útját vágta reményei folyamának, megzavarta csillogó felületét s komor arnyékot vetett rá.

Azonban — s ez még szerencse volt rá nézve — nem volt elég értelmes és tépelődő természetű arra nézve, hogy szomorú gondolatokkal foglalkozzék egy tőle messze fekvő baj miatt s mivel nem tudott belemerülni szellemi elmélkedésekbe, nem látott egyebet annál a szomorú háznál, mely kellemetlenül elébe tola- kodott korábbi gondolatainak. Azt mondta magában, bárcsak ne is ment volna arra, bár nem tudott magá- nak számot adni, hogy miért ne ment volna s azután gyorsan eltávozott onnan, hogy azt a néhány elveszte- getett perczet helyrehozza.

— Ha anyám nem lenne otthon, ha nem tudnám megtalálni, — mondotta Kit, anyjának szegényes háza felé közeledve, — akkor szépen megjárná az a türel- metlen úr. No, tessék. Nem látok világosságot s az ajtó is be van csukva. Isten bocsássa meg, hogy kimon- dom, de ha Kis-Bethel ennek az oka, akkor nem bán- nám, ha az egész Kis-Bethelt messzebb vinné innen a manó, — mondotta Kit. S azután megkopogtatta az ajtót.

Kopogtatott még egyszer, a nélkül, hogy feleletet kapott volna. A szemben lakó szomszédasszony ki- nézett s megkérdezte, hogy ki keresi Nubbles asszonyt.

— Én, — mondotta Kit. — Talán Kis-Bethelben van, úgy-e? — alig tudván a száján kiejteni annak a gyűlölt gyülekezetnek a nevét.

A szomszédasszony a fejét rázta.

— Akkor mondja meg, kérem, hogy hol van? — sürgette Kit, — mert nagyon fontos dolgom van s el kell őt onnan hoznom, ha mindjárt a szószékről eme- lem is le.

Nem volt könnyű ahhoz a birkakarámhoz való útat megtalálni, mivel a szomszédasszonyok közül egyik sem tartozott a nyájhoz, mely ott össze szokott gyűlni s a gyülekezet nevén kívül alig tudtak egyebet céljáról és jelentőségéről. Végre Nubbles asszonymak egy elvtársa, a ki egypárszor elkísérte őt ahhoz a kápolnához (miután ez előzékenységéért megelőzőleg egy-egy csésze teában részesült), megmutatta az útat s Kit gyorsan megindult a jelzett nyomon.

Bizony Kis-Bethlehem közelebb s az odavezető út egyenesebb lehetett volna. Ez esetben ugyan az a tiszteletreméltó ur, a ki a gyülekezetnek elnöke volt, aligha példálózhatott volna arról a görbe útról (a mi kedvencz témája volt), a melyen a kápolnához lehetett jutni, összehasonlítván ezt a Paradicsommal, ellentétben a plébániával, melyhez széles, egyenes, kényelmes út vezetett. De azért Kit némi fáradság után mégis csak ráakadt a kápolnára, megállt az ajtóban s megpihent, hogy kellő illendőséggel lépjen be, azután belépett a kápolnába.

A Bethlehemnek »kis« neve bizonyos tekintetben nem volt rosszul megválasztva, mert igazán kicsi volt, a lehető legkisebb méretű Bethlehem, kisszámú padokkal, egy kis szószékkel, melyen egy kis emberke (mesterségre nézve csizmadia, de hivatására nézve pap) kis hangon szónoklatot tartott közönségéhez, mely bár kicsiny volt magában véve is, de még kevesebb volt közte a hallgató, mert a nagyobb rész épen szundított.

Ezek közt volt Kit anyja is. Az előtte való esti megfeszített munka után nagyon nehéz volt szemeit nyitva tartani s miután abban való hajlandóságában, hogy lezárja, a lelkész beszéde még jobban megerősítette, átengedte magát az álmoság lenyűgöző hatásának s feje lehanyatlott, de persze csak annyira, hogy időnként mégis föl-fölsóhajthasson, mintegy helyeslően a szónok beszédét. Az ölében tartott csecsemő is ép oly mélyen aludt, mint ő s a kis Jakab, a kit fiatalsága megóvott attól, hogy ezt a szónoklatot is oly jónak tartsa, mint az osztrigát, hol mélyen elaludt, hol fölriadt, a szerint, a mint aludni támadt kedve vagy pedig az a fölött való fölháborodás volt erősebb nála, hogy a szónok szónoklatában többször ráczélt.

— Végre itt volnék, — gondolta magában Kit besurránva a legelső üres padba, mely a másik oldalon s épen szemben esett anyjájával — de most, hogy jutok hozzá, vagy hogy adom tudomására, hogy jöjjön ki. Ép ennyit érnék vele, ha húsz mérföldre volnék is. Nem ébred föl addig, míg az egésznek vége

nem lesz, pedig az idő múlik s az óra már megint üt. Csak legalább a szónok elhagyná egy pillanatra vagy legalább énekelnének.

De kevés kilátása volt arra, hogy egyik-másik esemény egy-két óra leforgása előtt bekövetkezzék. A szónok tovább folytatta prédikációját, olyan dolgokról beszélvén, melyekről föltette, hogy meggyőzi őket. S ha csak a felét tartotta volna meg annak, a mit ígért s a másik feléről teljesen megfélekedett volna, hát az is jó időbe telt volna.

Kit kétségbeesett nyugtalanságában körüljártatta szemét a kápolnában s mikor tekintete megpihent a szónok melletti széken, alig mert a saját szemének hinni. Kit látott ott, — Quilpet.

Kétszer-háromszor is megdörzsölte a szemét, de bizony csak Quilp volt az ; csakugyan ott ült egy kis fapadon, kezeit térdeire támasztva, kalapját közéjük szorítva, rendes vigyorgásával piszkos arczán s tekintetét a mennyezetre meresztve. Biztos, hogy nem vette észre sem Kitet, sem anyját s nem is sejtette, hogy ott vannak, s Kit mégsem tudott attól az érzéstől megszabadulni, hogy a ravasz kis ördög tekintete semmi másra, hanem csakis rájuk van szegezve.

De bármennyire elámult is azon, hogy a kis-betheliták közt ott látja a törpét s bármennyire elfogta is az a gonosz sejtelem, hogy ez a körülmény valami nagy kellemetlenségnek az előhírnöke, bámulatát mégis el kellett palastolnia s erélyesen elhatároznia magát, hogy anyját elviszi onnan. Mert az est már leszállott s a dolog nagyon komoly volt. Mihelyst tehát a kis Jakab ismét fölébredt, Kit igyekezett magára vonni a figyelmét, a mi nem volt nehéz, csak egyet tüsszentett s intett neki, hogy keltse föl anyját.

A gonosz véletlen azonban azt akarta, hogy a szónok témája főpontjának az értelmezése közben épen ebben a pillanatban hajoljon ki a szószékből annyira, hogy alig maradt bent egyéb a két lábaszáránál, balkezeivel görcsösen belekapaszkodott a szószék szélébe, a jobbal hevesen gesztikulált, s úgy látszott, hogy épen a kis Jakabra meresztí tekintetét ; szigorú pillantásából és

heves mozdulataiból a gyermek azt a fenyegetést olvasta ki, hogy ha csak mukkanni mer, a szónak nem képletes, hanem szószerinti értelmében, nyomban a fejére lép. Ebben a kényes állapotban a kis Jakab gyertyaegyenesen ült székén, mert megbabonázta Kitnek váratlan föltünése s a pap tekintete. Képtelen volt egyetlen tagját is mozdítani, szája pityergésre állt, de mégsem mert rákezdeni s a pap tekintetét oly mereven követte, hogy szeme majd kiugrott üregéből.

— Ha már nyilván kell lennie, hát legyen, — gondolta Kit. Ezzel lassan fölemelkedett ülőhelyéről, oda ment anyja padjába s mint Swiveller mondaná, ha jelen lenne, minden teketória nélkül nyakon kapta a kicsikét.

— Pszt, anyám, — suttogta Kit. — Gyere velem. Fontos mondani valóm van.

— Hol vagyok? — kérdezte Nubblesné asszony.

— Ebben az édes kis Bethelben, — mondta a fia bosszusan.

— Valóban édes és drága, — ismétlé Nubblesné fia szavait. — Ó Christopher, mennyire épültem ma este!

— Igen, igen, tudom, — mondotta Kit gyorsan. — De jöjj már, mindenki ránk néz. Ne üssünk zajt, hozd Jakabot is.

— Állj meg, sátán, állj meg! — kiáltott a prédikáló szónok, mikor Kit induláshoz készült.

— Azt mondja az az úr, hogy állj meg, Christopher, — sugta anyja.

— Állj meg, sátán, állj meg! — ordított ismét a pap. — Ne kísértsd az asszonyt, a ki fülével hozzád hajol, hanem figyelj annak szavára, a ki tégedet hív. Egy bárányt tart karmai közt a nyájból — kiáltott a pap, még jobban kieresztvén hangját s a gyermekre mutatva. — Ime, bárányt rabol, egy drága bárányt. Ugy settenkedik, mint éjszakának idején a farkas, s magával csalja a zsenge bárányokat.

Kit a világ legszelidebb lelkű embere volt, de nagyon fölizgatta az a helyzet, a melybe jutott s mikor a pap goromba szavait halotta, visszafordult s hangosan kiáltotta a szószék felé:

— Nem igaz. Ez az én testvéreim!

— Az én testvérem — kiáltott a pap.

— Nem, az enyém, — mondotta Kit fölháborodva.

— Hogy' mondhat ilyet? S hogy' jut eszébe engem megtámadni? Bántottam én magát? Nem jöttem volna ide, hogy magammal vigyem, ha nem parancsoltak volna rám, ebben biztos lehet. Csendben akartam lenni, de maga nem engedte. Foglalkozzék, kérem, az embereivel meg a sátánnal, a mennyit tetszik, de nekem szíveskedjék békét hagyni.

E szavakkal Kit kiment a kápolnából s anyja és a kis Jakab követték. Kint homályosan visszaemlékezett hogy az emberek mint riadtak föl, mily bémész szemeket vetettek rá s a gyűlés megzavarásának ellenére mint maradt meg Quilp előbbi helyzetében, le nem véve a mennyezetről tekintetét. Vagy legalább is úgy tette, mintha a legcsekélyebb tudomást sem vett volna arról, a mi ott történik.

— Ó Kit, — mondotta anyja, zsebkendőjével törölgetve szeméit, — mit követtél el? Soha többé nem jöhetek ide, — soha többé.

— Nagyon örülök neki, anyám. Micsoda üröm vegyülhetett a tegnapi esti kis multságba, hogy ma este oly kedvetlen és szomorú voltál? Még most is az vagy. Ha egy kis örömben vagy multságban van részed, akkor már ide kell jönnöd ehhez a szédelgőhöz s azt mondanod, hogy szánod-bánod. Igazán, szégyen, anyám.

— Csendesen, gyermekem, — mondotta Nubblesné. — Tudom, hogy nem azt gondold, a mit mondasz, de a beszéded nagyon bűnös.

— Hogy nem azt gondolom? De bizony azt gondolom, — erősítette Kit. — Nem hiszem, anyám, hogy az égben nagyobb bűnül rójják föl az ártatlan örömet és derűt, mint — mint az inggallért. De ne vesztegesünk erre egy szót se, ha megígéred, hogy nem veszed zokon, punktum. Fogd a kicsikét, könnyebb vinni s add ide a kis Jakabot. Menet közben — mert ugyancsak igyekeznünk kell — elbeszélem neked az ujságot, s mondhatom, el fogsz csodálkozni rajta. Igy ni. Most

megint úgy nézesz ki, mintha Kis-Bethelt soha életében nem láttad volna, remélhetőleg nem is fogod látni ezentul. Itt van, fogd a kicsikét. Jakabka, mászszál a hátamra s fogd át jól a nyakamat, . . . s ha egy kis-bethlesemi pásztor ismét drága báránynak nevez, vagy a kis öcsédről mondja ezt, mondd neki hogy ennél igazabban egész esztendőben nem mondott. Mondd neki azt is, hogy ha több volna ő rajta a bárányból s kevesebb a benzin-szagból, hát a tisztelendő ur jobban tetszenék nekem. Csak ezt mondd neki, Jakab.

Igy csevegett Kit félig tréfásan, félig komolyan s azzal az egyszerű eljárással, hogy el volt határozva jókedvűnek lenni, jókedvre hangolta anyját, a gyermekeket és saját magát. Gyors léptekkel vitte őket magával, útközben elmondta, mi történt a jegyző házában s miért szakította félbe a kis-betheli istentiszteletet.

Anyja nem kevésbé volt meglepetve, mikor meghallotta, milyen szolgálatot követelnek tőle s mindenféle zavaros gondolatok kezdtek háborogni agyában, megtiszteltetés lenne postakocsiban utazni, de egyszersmind mily erkölcsi lehetetlenség a gyermekeket itthon hagyni. Hozott fel egyéb kifogásokat is, hogy több fehérneműje éppen mosásban van, több pedig hiányzik a ruhatárából, de ezeket Kit mind leczáfolta és pocskká tette azzal, hogy mily gyönyörűség lesz Nellre ismét ráakadni s milyen boldogság lesz diadalmasan hazahozni.

— Még csak tíz percznyi időnk van, anyám, — mondotta Kit hazaérve. — Itt egy skatyula, rakj bele mindent, a mire szükséged van, mert nyomban indulunk.

Ha el akarnám beszélni, hogy mint csomagolt be Kit mindent, a mi ily hosszú útra szükséges lehet s mint hagyott ki mindent, a mit nélkülözhetőnek tartott; mint vette rá egyik szomszédasszonyukat, hogy maradjon a gyermekeknél s a gyermekek kezdetben mily keservesen bógtek, azután meg mint kaczagtak, mikor mindenféle soha nem hallott és látott játékot

ígérték nekik ; mint nem tudott betelni az asszony a csókjaikkal s mint nem tudott Kit ezért haragudni anyjára, — ha mindezt el akarnám mondani, akkor több időre és helyre lenne szükségem, mint a mennyivel olvasóim és én rendelkezhetünk. E részleteket mellőzve, elég legyen azt a tényt fölemlíteni, hogy a két órai határidő lefogyása után pár perczel Kit és anyja a jegyző kapujához érkeztek, hol a postakocsi már várt rájuk.

— Négyes fogat, a mindenét — kiáltott Kit elcsodálkozva a körülményes előkészületeken. — De most már igazán megyünk ám, anyám. Itt van uram. Bemutatom anyámat. Teljesen készen áll az útra.

— Nagyon helyes, — mondotta az úr. — Ne aggódjék, édes asszonyság, minden tekintetben gondot viselek magára. Hol van a láda az új ruhával s azokkal a holmikkal, melyekre szegényeknek szükségük lesz?

— Itt van, — mondotta a jegyző. — Csak mindent bele, Christopher.

— Készen vagyunk, uram, — mondá Kit. — Mindennel készen vagyunk.

— Akkor hát gyerünk, — szólt a magános úr.

Kit anyjának karját nyújtotta, a lehető legnagyobb udvariassággal segítette a kocsiba s mellé ült.

Az ajtó becsapódott, a kerekek megindultak, a kocsi robogni kezdett. Kit anyja kihajolt az egyik ablakon, nedves zsebkendőjével integetett s mindenféle tanácsot kiáltott ki a kis Jakab és öccse számára, melyekből azonban senki sem értett egy árva szót sem.

Kit ott állt az út közepén s nedves szemekkel nézett utána ; a könnyek azonban nem az imént átélt búcsúnak, hanem a közel visszatérésnek szóltak. Elmentek, gondolta magában, gyalog, a nélkül, hogy valaki velük beszélhetett vagy tőlük elbucúzhatott volna. S négylovas kocsin fognak vissza térni, ez a gazdag ember a barátjuk lesz, s meg lesznek mentve minden gondtól. Nellnek talán eszébe sem fog többé jutni, hogy engem írni tanított.

A mit Kit ezután gondolt, ahhoz bizonyos idő volt szükséges, hogy végiggondolja, mert még sokáig állt

ott az utczán azután, hogy a kocsi eltűnt, végignézett a ragyogó lámpák során s csak akkor tért vissza a házba, mikor a jegyző és Abel, kik szintén mindaddig kint maradtak, míg csak a kerekek zörgését hallani lehetett, azt nem kérdezték egymástól, hogy voltaképpen miért ácsorogjanak még tovább is odakint.

NEGYVENKETTEDIK FEJEZET.

Czélszerű lesz talán Kitet egyidőre magára hagyni gondolataival s várakozásteljes hangulatával s a kis Nell viszontagságait követni. Ismét föl vesszük az elbeszélés fonalát ott, hol néhány fejezettel előbb letettük.

Esti vándorlásai egyikén, mikor a két nővért illő távolságból kísérte, s búsás vigasztalást lelt abban, hogy rokonságot talált az ő gondjaik s a maga elhagyatottsága közt, — e vándorlások egyikén, a szürkület nyugodt órájában, mikor az égnek, földnek, a levegőnek, a fodrozó víznek hangulata s a távoli harang szózata rokonságban voltak a magános gyermek érzelmeivel, — e vándorlások egyikén, mely egyetlen gyönyörűsége volt s egyetlen megváltása a gondtól, a nappali fény lassanként sötétséggé, az est éjszakává változott már s a fiatal teremtés még mindig ott bolyongott a sötétségben, nem érezve magát egyedül a csendes természet társaságában.

A nővérek hazamentek s ő egyedül maradt. Föl emelte tekintetét a ragyogó csillagokra, melyek oly szeliden néztek le a szédítő magasból s újabbnál újabb csillagok merültek föl a mennyboltozatra, míg végre az egész tér ragyogó sphaeráktól szikrázott, melyek mind magasabbra és magasabbra hatoltak a mérhetlen magasban, változhatatlanúl, elmulhatatlanúl az idő örökkévalóságában. Mélyen lehajolt a nyugodt folyó fölé s ott visszatükröződni látta őket fenséges rendben, mint mikor a galamb megjelent a dagadó vízár fölött, mely alatt millió öl mélyen feküdtek a hegyormok és a kiháló emberiség.

A gyermek csendesen ült egy fa alatt s az éjszaka csendjében s csodái között még lélegzeni is alig mert. A hely és az idő ébren tartotta érzékeit s nyugodt reménységgel — talán kevesebb reménységgel, mint önmegadással — gondolt a múltra, a jelenre, s arra, a mi még rájuk vár. Közte és az öreg közt lassankint szakadék támadt, mely sokkal nehezebben volt elviselhető, mint minden korábbi bánata. Az öreg minden este eltávozott, sokszor még nappal is; s bár tudta, hogy hova megy, mi célból megy, bár nagyon is jól tudta, hogy folytonosan bele-belenyúl kál erszényük szerény tartalmába, sóvár pillantásokat vetve maga körül, az öreg gondosan került minden kérdezősködést, nagyon tartózkodó volt, még az ő társaságát is kerülte.

Nell szomorú szívvel töprengett e változáson, meg a mi ezzel együtt járt, mikor a távoli toronyóra kilenczet ütött. Nell fölemelkedett, hazaindult s gondolataiba mélyedve ment a város felé.

Egy kis fahídra ért, melyet a folyamon keresztül vertek, s mely az ő útjába eső rétre vezetett, mikor hirtelen vörös fényt pillantott meg s hogy' figyelmebben odanézett, látta, hogy valami cigánytelepből származik s az emberek körülülték a tüzet, melyet a gyalogúttól nem messze egy távolabbi szögletben gyújtottak.

Mivel sokkal szegényebb volt, semhogy tőlük félnie kellett volna, útjának irányát nem változtatta meg, (a mi nem igen lett volna lehetséges, hacsak nagy kerülőt nem akart tenni), hanem lépteit meggyorsítva, egyenesen feléjük tartott.

Mikor ahhoz a helyhez közelebb ért, valami félnék kíváncsiság ösztönözte, hogy a tűz felé pillantson. Közte és a világosság közt egy alak állt s ez alak körvonalai, melyek élesen elváltak a világosságtól, hirtelen megállásra kényszerítették őt. De azután ismét tovább ment, vagy azért, mert azt erőltette magára, hogy az az alak nem lehet az, a kinek gondolta, vagy mert tényleg meggyőződött róla.

Ebben a pillanatban a tűznél újra megindult a beszélgetés s az a hang, mely ebben a perczen meg-

szólalt, — bár az egyes szavakat nem vehette ki, — oly bizalmasan csengett, mint a saját maga hangja.

Megfordult s visszanezett. Az alak az imént ült, most azonban fölállt s mindkét kezével egy botra támaszkodott. Az alak állása éppen olyan ismerősnek tűnt föl előtte, mint a hangja. Hiszen nagyapja volt.

Kezdetben valami arra sarkalta, hogy megszólítsa ; de azután meggondolta, hogy ki tudja, kikkel lehet együtt s mi célból jöttek össze. Megmagyarázhatatlan félelem fogta el ; követte e félelem szavát s közelebb ment a tűzhöz, a helyett azonban, hogy a nyílt mezőt választotta volna, a sövény mellett sompolygott a tűz felé.

Ily módon néhány lépésnyi közelségre jutott hozzájuk s megállt egy fiatal facsoport közt. Mindent láthatott és hallhatott s nem kellett attól tartania, hogy észreveszik.

Gyermekek és asszonyok nem voltak ott, mint egyéb cigánykaravánnál rendszeren, csak egyetlenegy cigány, egy herkulesi termetű férfi, a ki némi távolságra összefont karokkal dőlt egy fatörzshöz s hol a tűzre, hol pedig a három emberre nézett fekete pillái alól, a kiknek társalgására jól titkolt, de azért nagyon élénk érdeklődéssel figyelt. A három férfi közül egyik az ő nagyapja volt, a másik kettőben pedig fölismerte azokat, a kikkel azon az emlékezetes viharos estén a korcsmában kártyázott : azt az embert, a kit ott List Izsáknak hívtak s komor, durva társát. Közvetlen közelükben a cigányoknál szokásos alacsony, ívelt sátrak egyike volt fölütve, de üresnek látszott, a mint hogy tényleg az is volt.

— Hát mennek ? — kérdezte a tagbaszakadt ember, a földről, a hol kényelmesen heverészett, fölneézve a Nell nagyapjára. — Egy idő óta roppant sietős az útjuk. Hát csak menjenek, ha akarnak. A saját maguk urai volnának, vagy mi.

— Mit mérgelődöl annyit, — mondotta List Izsák, a ki úgy gubbaszkodott a tűz másik oldalán, mint egy béka s mikor összehúzódott, olyan görbe volt,

akár egy patkó. — Mit mérgeledöl, hiszen nem akarnak vele rosszat.

— Szegénynyé tesztek, kifosztotok, azonfelül pedig tréfát űztök belőlem, — szólt az öreg ember, egyiktől a másikhoz fordulva. — Ha még sokáig köztetek maradnék, megbolondulnék.

A leselkedő gyermek roppantul a szivére vette, mikor látta ezt a szürkehajú, gyámoltalan, határozatlan gyermeket, ellentétben ezekkel az éles tekintetű, ravasz arczu emberekkel, a kiknek a körmei közé került. De erőt vett magán, hogy mindent hallhasson s minden szóra, minden tekintetre figyelhessen.

— Mit beszélsz? hogy vinne el az ördög, — mondá a tagbaszakadt ember, kissé fölemelkedve s könyökére támaszkodva. — Hogy szegénynyé tettünk? Talán bizony nem tettél volna bennünket épp oly szegénynyé te is, ha tehetted volna, mi? De így jár a szája minden tapasztalatlan, nyomorul koczajátékosnak. Ha vesztetek, mártírok vagytok, de ha nyertek, akkor aligha gondolkoztok így azokról, a kik veszítenek. A mi pedig a kifosztást illeti, — mondá a másik hangosabban, — mit tetszik érteni az alatt az éppen nem úri kifejezés alatt, hogy kifosztani?

Ezzel ismét leheveredett, egész hosszában végignyult a földön s mértéktelen fölháborodása jeléül kettőt-hármat rúgott. Bizonyos, hogy valami oka volt rá, miért játszotta a henczegőt, barátja pedig a csitító félt; mindenki átlátott volna a szitájukon csak az öreg nem, mert egész nyíltan váltottak egymással pillantásokat s a cigány úgy vigyorgott a sikerült tréfán, hogy fogai is megvillantak a tűz fényénél.

Az öreg végtelenül gyámoltalanul állt köztük egy ideig s aztán czimboráihoz fordulva folytatta:

— Hiszen magatok beszéltetek az imént kifosztásról. Ne legyetek velem szemben olyan hevesek. Épp az imént beszéltetek róla. Vagy tán nem?

— Kifosztásról szó sem lehet a jelenlévő gentlemanek közt. A tisztességet megóvjuk — izé — gentlemanek közt, — mondotta a másik, a ki ezekkel a hülye szavakkal akart véget vetni a disputának.

— Ne gorombáskodjál velem, Jowl, — mondá List Izsák. — Ugyis nagyon sajnálja, hogy bosszuságra adott okot. No csak folytasd, a mit mondani akartál, csak folytasd.

— Jókedvű vén birka vagyok, — mondotta Jowl, — hogy vén létemre még itt ülök s tanácsokat osztogatok a nélkül hogy tudnám, vajjon követik-e s fáradságomért merő bosszantás a jutalmam. De így jártam teljes világeletemben. Hiába tapasztaltam annyit, javíthatatlanul lágyszivű voltam egész életemben.

— De ha mondom, hogy már nagyon megbánta. Mit akarsz többet? — szólt List Izsák, — mondtam már, hogy azt akarja, hogy folytasd.

— Ugy? Azt akarja?

— Azt, — mondá az öreg leülve s ide-oda lóbálva magát. — Csak rajta, rajta! Hiába is küzd ellene az ember. Nem tehetem. Csak folytasd, folytasd.

— Jó, hát ott fogom folytatni — mondá Jowl, — a hol elhagytam, mikor fölállt. Ha meg van győződve arról, hogy ideje, hogy a szerencse megforduljon s ha észreveszi, hogy nincs elég pénze megkísérelni a szerencsét (s ez éppen a kényes pont, mert maga tudja legjobban, hogy nincs annyi pénze, a mivel egész este kihúzhatná), akkor úgy segítsen magán, a hogy' éppen kínálkozik. Azt mondom, vegyen kölcsön, ha tudja, hogy vissza tudja fizetni.

— Persze, — szólt közbe List Izsák. — Ha a viasz-kabinetes jó asszonynak van pénze s mielőtt aludni menne, beteszi egy bádogszelenczébe s szobájának ajtaját tűzveszélytől való félelmében nem zárja be, akkor nagyon egyszerű az egész história; azt mondanám, szinte a gondviselés rendelése, csak hogy én nagyon jámbor ember vagyok s erkölcsös nevelésben részesültem.

— No látod, Izsák — mondá barátja, a ki mind izgatottabb lett s közelebb húzódtott az öreg emberhez, intve a cigánynak, hogy ne tolakodjék közéjük. — No látod, Izsák, minden órában idegenek járnak nála ki s be. Mi valószínűbb, mint hogy egyik idegen a jó

asszony ágya alá mászik vagy megvonja magát egyik szekrényben. A gyanú egész sereg más emberre hárulna s okvetlenül czélt tévesztene. Revanche-ot adnék neki az utolsó fillérig, a mit magával hoz, bármekkora legyen is az összeg.

— De azután tudnál is fizetni? — sürgette List Izsák. — Van elég pénzed?

— Van? — mondotta a másik megvető mozdulattal. — Hé, ficzkó, addsa csak azt a ládát a szalma közül.

Ez a felhívás a cigánynak szólt, a ki négykézláb mászott be az alacsony sátor alá s néhány percnyi motoszkálás és neszezés után egy kis pénzes-ládával tért vissza. Az, a ki az előbbi szavakat mondta, egy magánál hordott kulccsal kinyitotta a ládát.

— Látod ezt? — mondotta, kezét a pénz közé merítve s úgy csurgatva le ujjai közt, mint a vizet. — Hallod ezt? Ismered az aranynek a csengését? No, most csak vidd vissza, te pedig, Izsák, ne beszélj addig pénzről, míg magadnak nincs.

Izsák feltűnő meghatottsággal bizonyítgatta, hogy sohasem kételkedett olyan embernek a jó hírnevében, a ki becsületességéről annyira ismeretes, mint Jowl úr. Nem is azért akarta a ládát látni, hogy kételyei felől meggyőzzék, mert kételyei egyáltalán nincsenek, hanem mert élvezni szerette volna a nagy gazdagságnak a látványát és gyönyörűségét, hiszen olyan gyönyörűség ez, mely mások előtt talán felfoghatatlan és lényegtelen, az ő viszonyai közt azonban a legnagyobb gyönyörűségnek a forrása, melynél csak az lenne nagyobb, ha az a sok pénz az ő tulajdon zsebébe vándorolhatna.

Ámbár List úr és Jowl úr egymással beszéltek, tekintük örökösen ott volt az öreg, ki elmélyedve bámult a tűzbe s roppant sóváran figyelt mindenre, a mit mondtak, mert időnként akaratlanul is mozgatta fejét és elhúzta arcát.

— Az én tanácsom világos, — mondotta Jowl; ismét kényelmesen letelepedve. — Megadtam a tanácsot, tényleg. Ugy cselekszem, mint jó barát. Hogy' segítenék különben valakit ahhoz, hogy elnyerje a pénze-

met, ha nem nézném barátomnak. Mondhatom, ropant szamárság másoknak a jólétével törődni, de én már ilyen vagyok s nem segíthetek rajta. Ne szidj ezért, Izsák.

— Hogyan szidlak ? — kérdezte Izsák ; — a világért sem, Jowl. Sőt, szeretnék én is olyan nagylelkű lenni, mit te. Ha nyer, vissza is tudhatná neked fizetni, de mi lesz, ha veszíteni talál ?

— Ne törd ezen a fejedet, — mondotta Jowl. — Ha esetleg veszít (de ez, a mennyire én értek a valószínűséghez, nem igen fog bekövetkezni), hát akkor is jobb más embernek a pénzét elveszíteni, mint a magáét.

— Ah, — kiáltott Izsák elragadtatva, — mily gyönyörűség a nyereség ! Fölvenni a pénzt, a fényes, ragyogó, sárga ficzkókat és zsebre vágni. Micsoda öröm, ha az ember végre is diadalmaskodik s a mellett azt gondolja, hogy nem állt meg, nem fordult vissza, hanem fele úton elébe ment a szerencsének. Micsoda — csak nem akar menni, öreg úr ?

— De igen, mennem kell, — mondá az öreg felállva. Néhány ideges lépést tett előre s ugyanannyit hátra. — El akarom venni az utolsó fillérig.

— Ez már helyes, — mondotta Izsák felugorva s megveregetve a vállát. — Tisztelet, becsület, hogy még annyi fiatal vér van az ereiben. Hahaha ! Joe Jowl alighanem megbánta már, hogy ezt tanácsolta. Az nevet, a ki utóljára nevet, hahaha !

— Revanche-ot ad nekem, hallották, — mondotta az öreg, ránczos kezével sováran mutatva rá. — Hallották, pénzt tesz pénz ellen, míg csak egy fillérje marad a kasszájában, akármennyi legyen is. Jól tartsátok eszetekben !

— Tanu vagyok rá, — mondotta Izsák. — Majd gondoskodom róla, hogy érdeme szerint beletörjön a kése.

} — Ha egyszer szavamat adtam rá, hát meg is tartom, — mondotta Jowl tettetett szánakozással. — Mikor játszuk a játszmat ? Szeretném, ha már túlesnénk rajta. Ma éjtszaka ?

— Előbb a pénzt kell megkerítenem, — mondotta az öreg, — az holnap meglesz.

— Miért nem ma este? — sürgette Jowl.

— Mert már késő van s izgatott leszek, el találom hamarkodni a dolgot. Lassan kell ezt csinálni. Majd holnap este.

— Hát legyen holnap, — mondotta Jowl. — Igyunk még egy kortyot. A nyerő egészségére. Tölts!

A cigány három bádogszilkét vett elő s színig töltötte pálinkával. Az öreg félrefordult s valamit mormogott, mielőtt ivott volna. A hallgatódzó Nellnek a fülét a saját neve ütötte meg; az öreg oly izzó sóhajtással mondta ki, mintha lelke mélyéből feltörő könyörgés lett volna.

— Isten irgalmazzon! — sóhajtott a gyermek magában — s segítsen át ezen a gyötrelmes órán. Mit tegyek, hogy megmentsem?

A beszélgetés azután halkán, szakadozottan folyt s nem tartott sokáig; a terv véghezvitelére vonatkozott s a körül forgott, mint lehetne a gyanút legügyesebben másfelé terelni. Azután az öreg kezét fogott czimboráival s elment.

Tekintetükkel követték a meghajlott, ingadozó alakot, a mint lassan távolodott s valahányszor az öreg visszafordult (a mi többször megtörtént), kezükkel integettek neki s bátorító szavakat kiáltottak utána. Csak akkor fordultak egymás felé s mertek hangosan kacagni, mikor az öreg az út végén már olyan kicsinek látszott, mint egy pont.

— Így, — mondá Jowl, kezét a tűz mellett melengetve — ezzel is megvolnánk. Többet kellett a lelkére beszélni, mint gondoltam. Három hete, hogy ezt az eszmét először megpendítettük előtte. Mit gondolsz, elhozza?

— Hoz a mennyit hoz, mindenesetre megfelezzük egymással — mondotta List Izsák.

A másik helybenhagyólag bölintott.

— Gyorsan kell vele elkészülnünk — mondotta — s le kell a nyakunkról ráznunk ezt az új ismeretséget, mert különben gyanúba keveredhetünk. Szemfülesség a jelszó.

List és a cigány helyeselték. Mind a hárman jól kimulatták magukat azon, hogy mennyire behálózták a szegény áldozatot s azután a tárgyat abba hagyták, mert már eléggé megbeszélték és jargonban kezdtek beszélni, melyet a gyermek nem értett meg. Mivel azonban a beszélgetés valószínűleg oly tárgyra vonatkozott, melybe nagy érdeklődéssel merültek bele, a leányka elérkezettnek látta az alkalmas pillanatot, hogy észrevétlenül elosonhasson s lassú, óvatos léptekkel sompolygott el a sövény árnyékában, itt-ott útat törve magának rajta, vagy az árokban mászott tovább, míg végre egy pontnál, mely kívül esett szemük-távolán, az országútra térhetett. Azután tőle telhetőleg futni kezdett hazafelé; túske, bozót megtépte, megvérezte, de jobban vérzett szíve, lelke. Mikor hazaért, félig eszméletlenül dőlt ágyára.

Első gondolata az volt, hogy tüstént elmenekül; el akarta vinni az öreget onnan; inkább az útszélen hal meg a nélkülözésektől, mint hogy nagyapját ismét ily kísértéseknek engedje kitenni. Azután eszébe jutott, hogy a bűntényt másnap este előtt nem követheti el, addig majd meggondolja, mitevő legyen s elhatározza magát. Azután borzasztó rémület fogta el arra a gondolatra, hogy talán már el is követte, épen abban a pillanatban s úgy rémlett neki, mintha éles sikolyt és kiabálást hallott volna az éjszaka csendjében s iszonyodással gondolt arra, mit tenne nagyapja, ha rajta kapnák s látná, hogy egy asszony nyal kell dulakodnia. Odalopózkodott ahhoz a szobához, a hol a pénz állt s benézett. Hála Istennek, nagyapja nem volt ott s az asszony mélyen aludt.

Visszament szobájába s aludni próbált. De ki képes ilyenkor aludni, aludni! Ki képes nyugodtan feküdni az égyben, ily félelmekkel szívében? S e félelmek mind jobban és jobban elfogták szívét. Félig felöltözve, rendetlen hajjal rohant az öreg ágyához, megragadta csuklójánál fogva s fölrázta álmából.

— Mi az? — kérdezte az öreg, az ágyból felugorva s szemét Nell halotthalvány arczára szegezve.

— Rettenetes álmom volt — mondotta a gyermek

oly gyorsan, a minő gyorsaságra csak a félelem sarkalhatta. — Borzasztó, borzasztó álmom. Mondtam már egyszer. Álmodtam olyan szürkehajú emberekről, mint te vagy, kik éjjel sötét szobában elrabolják az alvók pénzét. Föl, föl!

Az öreg minden tagjában reszketett s kezeit összekulcsolta, mintha imádkoznék.

— Ne hozzám, ne hozzám, — mondá a gyermek — hanem az éghez könyörögj, hogy őrizzen meg bennünket ilyen cselekedetektől. Ez az álom nagyon is igaz. Nem tudok aludni, nem tudok itt maradni, nem tudlak egyedül itthagyni e tető alatt, a hol ilyen álmok kísértenek. Föl! Menekülnünk kell.

Az öreg úgy nézett rá, mintha kísértet lett volna, a mi bátran lehetett is volna s mind jobban elfogta a remegés.

— Nincs veszteni való időnk. Egy perczet sem akarok vesztegetni, — mondá a gyermek. — Föl! Jöjj velem.

— Most, éjszaka? — mormolta az öreg.

— Igen, most éjszaka — mondotta a gyermek. — Holnap éjszaka már késő lesz. Az álom újra megjelenhetik. Csak a futás menthet meg bennünket. Föl!

Az öreg fölemelkedett az ágyból. Homlokát kiverte a hideg verejték; meghajolt a gyermek előtt, mintha az égből küldött angyal lett volna, a ki őt oda vezeti, a hova akarja s azután felkészült, hogy kövesse. A gyermek kézenfogta s elvezette. Mikor azon szoba ajtaja előtt haladtak el, a hol a lopást akarta elkövetni, Nell összeresztette s nagyapjának arcába nézett. Mily krétafehérségű volt ez arc s mily tekintettel viszonzta az övét!

Bevezette a maga szobájába, folytonosan a kezét fogva, mintha attól félt volna, hogy egy percze is elveszti szem elől. Összeszedte szerény holmijukat a mijük csak volt s a kosarat karjára akasztotta. Az öreg kivette kezéből a táskát s a maga vállára akasztotta botjával együtt, melyet Nell szintén elhozott s azután kivezette magával.

Remegő lábacskáival gyorsan haladt a szűk, teker-

vényes utczákon keresztül. Gyorsan mentek föl azon a meredek halmon is, melynek tetején a szürke ódon várkastély fészkelt s vissza nem néztek volna egyetlen egyszer sem.

Mikor az omladozó falakhoz közeledtek, a hold föl-kelt szende pompájában s a repkénynyel, moszattal, fűvel benőtt ódon épülettől a gyermek visszanezett az alvó városra, mely mély árnyékba borulva feküdt a völgyben, a távoli folyóra, mely fénycsíkként kanyar-gott tova, lenézett a messze halmokra: azután meg-fogta nagyapja kezét, zokogásban tört ki s az öregnek a nyakába borúlt.

NEGYVENHARMADIK FEJEZET.

Mikor pillanatnyi gyöngeségét leküzdötte, ismét visszanyerte határozottságát, mely eddig is tartotta benne az életet s igyekezett azt a gondolatot tartani szem előtt, hogy a gyalázat és bűn elől menekülnek s hogy nagyapjának önmegtartóztatása egyesegyedül az ő szilárdságától függ. Egyre bátorította, hogy csak menjenek s nem nézett többé vissza.

Az öreg leverten, félénken ment mellette, meglapult, összehúzta magát, mint valami felsőbb lény előtt. A gyermek pedig újabb ingert érzett lelkében, mely föllekesítette s eddig ismeretlen erővel és bizalommal töltötte el. Most már nem volt megosztva a felelősség, kettejük életének összes terhe ő rá nehezedett s attól kezdve kettejükért kellett cselekedni és gondolkodni.

— Megmentettem — gondolta magában. — Minden veszedelem és szükség közt meg fogok erről emlékezni.

Máskor az a gondolat, hogy barátnőjét, ki oly sok szeretettel volt iránta, minden igazolás és magyarázat nélkül hagyta el, az a gondolat, hogy hálátlannak és hűtlennek tarthatják, az a gondolat, hogy a két nővértől sem búcsúzott el, talán szomorúsággal és bánattal töltötte volna el. Most azonban mind erről megfeledezett azzal szemben, hogy új bizonytalanságok, új nyomorúságok elé megyen; helyzetüknek kétségbeesett volta fölrázta és sarkallta.

A hold halvány fényében finom arcza, melyen az ifjúság megnyerő kelleme és bája immár korai gondokkal párosult, ragyogó nagy szemei, szellemes feje, erélyesen összeszoruló ajkai, a gyöngéd, mégis szilárd tartású alak viszontagságokkal telt élettörténetet sejt-

tetett. Ezek azonban ezt az élettörténetet csak a zümögő szélnek beszélték el s a szél eliramodott terhével, talán egy anyának a nyugovó vánkosához ment vele s ott álmokat suttogott neki virágjában elfonyyadó ifjúságról.

Az éjszaka lassan-lassan elfogyott, a hold lement, a csillagok halványultak s beköszöntött a hideg, párázatos reggel. Azután egy távoli domb mögött fölkelt a fejedelmi nap, maga előtt hajtotta a kisérteties formájú ködtömegeket s az újabb éjszakáig megtisztította a földet a kisérteties alakoktól. Mikor följebb hatolt az égboltozaton s derült sugarakban kezdte leküldeni melegét, egy folyó partjánál lefeküdtek a fűbe aludni.

Az öreg már rég elaludt, de azért Nell még mindig a karjánál fogva tartotta s őrködő szemmel figyelt rá. Végre őt is elfogta a bágyadtság, keze meglazult s azután ő is elaludt.

Furcsa hangzavar vegyült álmaik közé s ébresztette fel őket. Egy rongyos, durva kinézésű ember hajolt följük, két térsa egy nehéz csónakban várakozott, melyet egészen kihajtottak a partra azalatt, míg Nell és nagyapja aludtak. A csónaknak nem volt sem evezője, sem vitorlája, hanem egy pár ló húzta, melyek most az útszélen pihentek, míg a vontatókötél lagymatagul ázott a vízben.

— Halló! — kiáltott a férfi érdes hangon. — Mi az itt?

— Csak aludtunk — mondotta Nell. — Egész éjszaka vándoroltunk.

— Furcsa egy vándorpár, azután egész éjszaka vándorolnak — mondotta az ismét megszólalt ember.

— Az egyik nagyon is öreg ehhez a mesterséghez, a másik pedig nagyon is fiatal. Hova mennek?

Nell maga sem tudván, találomra nyugatra mutatott, mire a férfi azt kérdezte, hogy talán ebbe meg ebbe a városba, melynek a nevét megmondta. Nell, csakhogy megkímélje magát a további kérdezősködésektől, ráhagyta:

— Igen, oda igyekszünk.

— Honnan jönnek? — kérdezte tovább az ember; erre már könnyebb volt felelni, Nell megnevezte azt a falut, melyben barátja, az iskolamester lakott. Azt hitte, hogy ezt a falut nem igen ismerhetik s így megmenekül a további kérdezősködésektől.

— Majd azt hittem, hogy valakit megloptatok vagy bántottatok — szólta az ember. — Jó napot.

Nell viszonzta a köszöntést s megkönnyebbülten lélegzett föl; az fölült az egyik lóra s a csónak megindult. Nem ment nagyon messzire, mikor ismét megállt s az emberek ismét feléje integettek.

— Engem hívnak? — kérdezte Nell, odafutva hozzájuk.

— Eljöhetnétek velünk, ha akartok — mondotta a csónakban ülő ember. — Mi is abba a faluba megyünk.

A gyermek habozott egy pillanatig, azután eszébe jutott, a mi többször nyugtalanította, hogy azok az emberek, a kiket nagyapjával látott, követhetik s ismét hatalmukba keríthetik az öreget az ő befolyása ellenére. De ha ezekkel az emberekkel tart, akkor nyomuk vész. Elfogadta hát ajánlatukat. A dereglye ismét szorosan a part mellett haladt s mielőtt ideje lett volna meggondolni a dolgot, nagyapjával együtt már benne volt a dereglyében s a jármű csendesen siklott lefelé a csatornán.

A nap sugarai letűztek a szőke vízre, itt-ott fák vetették árnyékukat a folyó felszínére, majd tágas kilátás nyílt a vidékre, melyet apró csatornák szeldestek keresztül s mely erős dombokkal, megművelt földekkel, bekerített majorságokkal volt tele. Néha-néha egy falucska is előbukkant szerény tornyával, nádfödélű kis kunyhóival s ormós háztetőivel s itt-ott egy-egy nagyobb város is odalátszott a messze távolból, melynek magas templomtornya szinte elmosódott a füstben, mely hatalmas gyárak és iparműhelyek kéményeiből kanyargott fölfelé. Nagyon sokáig tartott, míg ezek egymás után eltűntek a messzeségben s ebből lehetett következtetni, hogy milyen lassan haladtak. Utjuk többnyire nyílt lapályokon vitt keresztül s nem tekintve ezeket a távoli helységeket,

a mezőn foglalatoskodó néhány embert, a hidakon ácsorgó csavargókat, a melyek alatt elhaladtak, semmi sem zavarta meg az egyhangú, unalmas utazást.

Nell meglehetősen le volt verve, mikor későn délután egy hajóműhelyfélénél megállapodtak s egyik ott dolgozó munkástól megtudta, hogy céljukat nem egyhamar érik el s legjobb lenne, ha ott ellátnák magukat a szükségesekkel. Csak pár pennyje volt s ebből is kenyeret vett az emberek számára, de a megmaradt néhány fillérrel is nagyon kellett gazdálkodnia, mert olyan idegen vidék felé mentek, a hol nem számíthattak segítségre. Mindössze egy kevés kenyeret s egy darab sajtot vehetett s azután ismét visszaült a dereglyébe s fél óra múlva, mely idő alatt az emberek a kocsmában ittak, folytatták útjukat.

Kenyeret és pálinkát vittek magukkal a dereglyébe s mivel már azelőtt is meglehetősen sokat ittak s most is derekasan hozzáláttak az üveghez, rövid idő alatt berúgtak s veszekedni kezdtek egymással. Nell tehát került a piszkos kis kajütöt, melybe őt és nagyapját többször meghívták s az öreggel maga mellett arra az oldalra ült, melyet a friss levegő járt. Aggodalmas szívvel figyelt házigazdái lármájára s szinte azt kívánta, bárcsak ismét partra szállnának, ha mindjárt egész éjszaka kell is vándorolniok.

Tényleg nagyon hangos, durva ficzkók voltak, állati módon viselkedtek egymással szemben, bár két utasuk iránt meglehetősen udvariasságot tanúsítottak. Mikor például a kormányos és a kajütben lévő ember közt vita támadt azon kérdés fölött, hogy ki ajánlotta először azt, hogy Nellt egy kis sörrrel meg kellene kínálni, s mikor a vita verekedéssé fajult, melyben Nell kimondhatatlan rémületére ököllel estek egymásnak, a két ellenfél egyike sem rajta töltötte ki mérgét, hanem megelégedtek egymás dögönyözésével, meg azzal, hogy egy csomó udvarias szólásmódot vágtak egymás fejéhez, melyet a gyermek szerencsére nem értett meg. A vitát végre az az ember döntötte el, a ki a kajütben volt. Kijött onnan, fölmarkolta társát, ledobta a kajütbe, s maga állt a kormány mellé. Ő se mutatott

valami nagy haragot, társa se vette valami nagyon zokon a történeteket, mert úgy látszott, szokva volt az ilyesféléhez. Legalább pár percz múlva abban a helyzetben, a melyben leesett, tudniillik a lábaival az ég felé, kedélyesen elaludt, s isteni nyugalommal horkolt.

Közben megint beállt az éjszaka s bár a gyermek meglehetősen szegényesen lévén öltözve, didergett és fázott, izgatott gondolatai mégsem saját szenvedései körül jártak, hanem olyan tervet próbált kigondolni, mely mindkettőjük életföntartását biztosítaná. Az a szellem, mely a mult éjszaka kerülgette, újra fölkereste, s most sem hagyott neki békét. Nagyapja nyugodtan feküdt oldala mellett s aludt, s az a bűn, melyre szenvedélye hajtotta, nem volt elkövetve. S ez nagy vigasztalás volt a gyermeknek.

A mint a csónak tovább haladt, rövid, eseményteljes életének minden részlete felmerült emlékezetében. Jelentéktelen események, melyekre addig nem is gondolt; arcok, melyeket csak egyszer látott s azóta megfeledkezett róluk; szavak, melyekre akkor nem is figyelt, jelenetek, melyek egy évvel azelőtt folytak le s melyek körvonala csodálatosképpen összeszővődtek az imént elmúlt napok jeleneteivel; bizalmas, ismerős helyek, emberek, szavak és kérdések, melyek egymásra kavarogtak agyában, ilyen phantasmagóriák szakadtak rá, melyek körül szokták őt lengeni minden felébredéskor, minden izgatottságra s a tartózkodási hely minden változtatásakor.

A hogy így gondolataiba volt mélyedve, véletlenül a fedélzeten lévő ember arcába nézett, kinél az ittaság érzékeny állapotát most izgatottság váltotta fel. Pipáját, mely madzaggal volt körülkötözve, hogy tovább tartson, kivette szájából s felszólította Nellt, hogy daloljon neki valamit.

— Nagyon szép hangod van, nagyon szelid szemed s nagyon jó emlékezőtehetséged, — mondotta ez az úr; — hangodat és a szemedet magam is ismerem, a mi pedig emlékezőtehetségedet illeti, hát azt úgy gondolom. És én sohasem szoktam tévedni. No, halljunk hát egy dalt.

— Azt hiszem, egyetlenegyét sem tudok, uram, — mondotta Nell.

— Negyvenhét dalt tudsz, — szólt az ember oly pontossággal, mely nem tűrt semmi ellenmondást. — Negyvenhét. Ennyi. Hadd halljunk ebből egyet, a legjobbat. Most nyomban dalolj valamit.

Mivel szegény Nell nem tudta, hogy mi lesz a következője, ha barátját bosszantja, eldalolt egy kis dalt, melyet még a jobb időkben tanult meg s ez a dal úgy megtetszett, hogy az az ember követelte, hogy daloljon még egyet; olyan szeretetreméltó volt, hogy a másíknak refrainjét ő is vele bőgte, nem valami kiváló taktus-érzéssel ugyan, de annál nagyobb erővel és harsogással, a mi körülbelül kiegyenlítette a dolgot. A hatalmas lárma fölkelte a másíki embert is, föltámolygott a földéltre, előbbi ellenfelének meg-
rázta a kezét, kijelentvén, hogy ő bolondul az énekért, az az egyetlen gyönyörűsége s annál jobb szórakozást nem is kívánhat magának. A kormányos harmadszor is ráparancsolt Nellre, még pedig sokkal ridegebben, mint az előbb s Nellnek engedelmeskednie kellett. Most azonban a végsorokat nemcsak ez a két ember bőmbölte, hanem a harmadik is, a ki az egyik lovon ült s a ki mennél kevésbbé vehetett részt a földélti mulatságon, annál jobban bőgött, hogy szinte hasogatta a levegőt. A gyermek rövidebb-hosszabb időközökben ugyanazokat a dalokat többször elénekelte, egész éjszakán át jó kedélyben tartván az utazókat. Valószínű, hogy néhány paraszt, kiket a földeken az éktelen lárma fölriasztott álmából, ijedten bújt ismét takarója alá.

Végre pitymallani kezdett. De alig, hogy megvilágosodott, szakadni kezdett az eső. Mivel a gyermek a kajüt elviselhetlen levegőjét nem bírta ki, az emberek hálából néhány darab vitorlavászonnal s kátrányos ponyvával takarták le, mi őt eléggé megoltalmazta, szárazon tartotta s a nagyapónak is menedéket nyújtott. A nap előhaladtával az eső is jobban esett. Dél tájban erősebben, reménytelenebbül zuhogott, mint addig, s nem volt kilátás rá, hogy egyhamar abbahagyja.

Lassanként közeledtek a céljuk felé. A víz megdagadt, piszkosabb lett; a város felől egyre több bárka haladt el mellettük, a szénporral és hamuval fődött utak s a téglából épült kunyhók ipari város közellétét jelezték, később pedig egyes utcák és házak, valamint a gyárakból fölszálló füst azt mutatta, hogy beértek a külvárosba. Végre pedig a szoroson egymáshoz simuló háztetők és épületcsoportok, melyek rengtek a gépek munkájától, a hatalmas ipartelepek, melyeknek kéményéből piszkos, sűrű füst gomolygott elő, hogy gonosz fekete felhőként szétterüljön a város fölött; a hámorokból odahallatszó kalapácsütések, az utcái zaj, a tömeg zshivaja, mely lassanként egyetlen morajjá olvadt össze, melyben lehetetlen volt megkülönböztetni az egyes hangokat, — mindez azt jelentette, hogy elértek utazásuk céljához.

A dereglye befordult egy műhelyrévbe, a hova tartozott. Az embereknek nyomban volt tennivalójuk. A gyermek és az öreg egy ideig hiába vártak, hogy megköszönhessék szívességüket s megkérdezhessék, hogy most merre menjenek. Végre egy piszkos utcán keresztül bejutottak egy nagyon élénk utcára, s az ott nyüzsgő embertömeg zshivajában és szakadó esőben oly idegenül, oly meghökkenve, oly tétován álltak ott, mintha ezer évvel ez előtt éltek volna, s most halottaikból föltámadva, valami csoda folytán jutottak volna oda.

NEGYVENNEGYEDIK FEJEZET.

A néptömeg áradata két ellentétes irányban folyt, a nélkül, hogy apadt vagy kimerült volna; mindenki el volt foglalva a maga ügyével s üzleti számításaiban nem zavartatta magát sem a teherkocsik és taligák zakatolásától, sem az által, hogy a lovak meg-megcsúsztak a nedves, sikos kövezeten, sem az által, hogy a szakadó eső ugyancsak verte az ablaktáblákat és az esernyőket, sem a főutczák fülsiketítő zaja által. A két szegény idegen szomorúan, zavarodottan nézte azt a mozgalmas életet, melyhez semmi közük sem volt; a tömeg közt oly végtelenül elhagyatottnak érezték magukat, hogy csak a szomorúságtól elepedő hajótört matróz volt hozzájuk fogható, a kit ide-oda hajtanak a hatalmas oczeán hullámai, a kinek vörös szemeit majd kiveri a csapkodó víztömeg, s a ki egyetlen csepp vízhez sem juthat, hogy a szomjúságát oltsa s égő nyelvét hűsítse.

Az eső elől menedéket keresve, beléptek egy alacsony kapualjba s onnan nézték a járókelők arczát, hogy egyikben-másikban talán valami biztató reménysugárt pillantsanak meg. Az egyik komor tekintetű volt, a másik mosolygott; az egyik magában beszélt, néhányan arczáról lerítt a kereskedői ravaszság, egyik sérény, másik lassú, tunya volt, egyiknek arczára nyereség, másikéra anyagi veszteség volt írva. A mint nyugodtan ott álltak s az előttük elsiető emberek arczát vizsgálgatták, teljesen úgy tűnt fel nekik, mintha valamennyivel bizalmas lábon állának. Oly helyeken, a hol nagyon élénk az élet, a hol mindenki-

nek megvan a maga czélja s tudja biztosan, hogy a többinek is megvan, mindenkinek arczáról leolvasható az illetőnek jelleme és kedélyvilága. Egy város nyilvános kertjeiben és sétaterein csak azért sétálnak az emberek, hogy lássanak és láttassanak, s ott ugyanez a kifejezés csekély változással százszor ismétlődött. A köznapi arcok jobban megközelítik a lényegét és jobban visszatükrözik.

A gyermek szinte megfeledkezett magáról, mint az ilyen szemlélődés alkalmával rendszeren s az előtte elhaladó tömeget oly bámuló érdeklődéssel, oly feszült figyelemmel nézte, hogy szinte elfeledkezett a saját helyzetéről. De a hideg, a nedvesség, az éhség, a nyugalom után való vágyakozás s az, hogy forró fejét nem volt hova lehajtania, gondolatait ismét visszaterelték arra a pontra, a honnan kiindultak. Egy ember sem ment el előttük, a ki rájuk hederített vagy a kit meg mertek volna szólítani. Később elhagyták azt a helyet, a hová a vihar elől menekültek s a tömeg közé elegyedtek.

Beállt az est. Még mindig föl-alá bolyongtak az utcákon, hol most kevesebben járkáltak, de lelkükben még mindig nagyon elhagyatottaknak érezték magukat, s a közönség még mindig közönyösen viseltetett irántuk. Mikor kigyúltak a lámpák az utcákon s a kirakatokban, még jobban elfogta őket az egyedülvalóság érzete. A gyermek úgy reszketett a hidegtől és átázástól, oly beteg volt testében és szívében, hogy roppant szilárdságra és elhatározásra volt szüksége, hogy tovább vonszolhassa magát.

Miért is jöttek egyáltalában ebbe a hangos városba, mikor oly csöndes helyek vannak az országban, hol legalább kevesebb fájdalommal éheztek és szomjaztak volna, mint itt, az emberek piszkos versenyében? Nell csak egy atom volt a nyomorúság e tengerében, melynek pusztá látványa is növelte gyámoltalanságát s fájdalmát.

A gyermeknek nemcsak a saját nyomorúságos helyzetének terhét kellett viselnie, hanem még nagyapja szemrehányását is tűrnie kellett, a ki dörmögni kez-

dett a miatt, hogy miért hozta el előbbi helyükről s azt követelte, hogy menjenek vissza oda. Minthogy semmi pénzük sem volt, s nem volt kilátásuk semmiféle segedelemre, a kihalt utczákon keresztül visszamentek a révbe, abban a reményben, hogy ismét ráakadnak arra a dereglyére, melyen jöttek s engedélyt kérnek, hogy ez éjtszaka a fedélzeten alhassanak. De ebben a reményükben is csatlakoztak, mert a rév bejáratának kapúja már be volt zárva s egy pár mérges kutya oly dühösen kezdett ugatni közeledtükre hogy vissza kellett fordulniok.

— Édes nagypapa, a mai éjszakát a szabad ég alatt kell töltenünk, — mondotta a gyermek gyöngö hangon, mikor a révből visszafordultak. — Holnap reggel majd a vidék valamelyik csendesebb részében koldulni fogunk s megkíséreljük valami egyszerűbb munkával megkeresni kenyerünket.

— Miért is hoztál ide? — mondta az öreg izgatottan. — Nem tudom elviselni ezeket az örökös szűk utcákat. Oly csendes, nyugodt helyet hagyunk ott, miért kényszerítettél rá, hogy onnan távozzunk?

— Mert nem akartam, hogy megint olyan álmaim legyenek, a minőről ott szóltam neked, — mondotta a gyermek pillanatnyi elhatározással, mely azonban könnyekbe fűlt. — Szegény emberek közt kell élnünk, mert különben az álom újra fog kísérteni. Édes nagypapa, tudom, hogy öreg, gyöngö ember vagy, de nézz rám. Soha sem fog panaszra nyílni az ajkam, ha te nem fogsz panaszkodni, pedig nekem is csak van fájdalمام.

— Ó én szegény hazátlan, anyátlan, hajléktalan gyermekem, — mondá az öreg, kezeit összecsapva s csak most vette észre először a leánykának gondterhes, piszkos arcát, sebes, dagadt lábacskaít. — Hát az én örökös aggódó gondom végre is ide juttatta? Hát azért voltam valamikor boldog ember s azért vesztettem el a boldogságot és mindenemet, a mim csak volt, hogy most ilyet kelljen eltűrnöm?

— Ha most a vidéken járnánk, — mondotta a gyermek, tettetett vidámsággal, de a mellett valami me-

nedékhely után kémlelőde, — valahol csak akadnánk egy derék vén fára, mely kiterjesztené fölöttünk zöld karjait, mintha szeretne, bölintgatna, zizegne, mintha álomba akarna bennünket ringatni s arra kérne, hogy gondoljunk rá, míg őrködik fölöttünk. Ha Isten is úgy akarja, holnap, legkésőbb holnapután ott leszünk s addig is gondoljuk meg, hogy jó volt ide jönnünk, mert ebben a tömegben s a közlekedés zsvivájában elvesztik a nyomunkat, s ha esetleg kegyetlen szívű emberek akarnának bennünket üldözni, bizonyára nem jönnek ide utánunk. Nagy vigasztalás ez. S itt van egy régi mély kapúalj; nagyon sötét ugyan, de legalább egészen száraz s mély, hogy a szél nem fúj be ide... Mi az?

Elfojtott kiáltást hallatott s kitért egy fekete alak elől, ki hirtelen tűnt elő a sötét bolthajtás alól, a hova menekültek, — megállt s ránézett.

— Szóljon csak még egyszer, — mondotta az alak.
— Honnan ismerem én ezt a hangot?

— Nem ismeri, — szólt a gyermek félénken, — mert mi idegenek vagyunk s mivel nincs pénzünk éjjeli szállást fizetni, hát itt szeretnénk megpihenni.

Nem messze oda egy halvány lámpa világított; az egyetlen lámpa ezen a tájon, egy négyszögletes udvaron, de teljesen elegendő ahhoz, hogy gyér világánál meglássék az udvarnak szegényes, nyomorúságos volta. Az alak erre a lámpára mutatott s egyszersmind belépett világosságába, mintha azt akarta volna jelezni, hogy nem akar elrejtőzni és nincs semmi gonosz szándéka.

Nyomorúságosan öltözött, koromtól fekete alak volt, s a koromtól még halványabbnak látszott, mint a minő voltaképpen volt. Hogy a természettől is elég halvány és bágyadt volt a kinézése, mutatta beesett arcza, éles vonásai, beesett szemei s az az szomorúság, mely arczáról lerítt. Hangja természettől érdes volt, de nem durva s nem közönséges, s bár arcza, leszámítva a föl-sorolt tulajdonságokat, hosszú, sűrű hajtól volt beárnyékolva, kifejezése még sem volt vad, vagy gonosz.

— Hogy jutott eszükbe itt pihenni ki magukat? —

kérdezte. — Vagy honnan van az, — tette hozzá, figyelmesen nézve a gyermekre, — hogy maga éjszakai idején még éjjeli szállást keres?

— Szerencsétlenségünk az oka — mondotta nagyapó.

— Tudja-e, hogy nagyon át vannak ázva, — mondá az idegen, még komolyabban nézve Nellre, — s tudja-e, hogy ez a nedves hely nem maguknak való?

— Istenem, hogyan tudnánk, — szólott az öreg. — De mit tegyünk?

Az idegen ismét Nellre nézett s szeliden megsimogatta ruháit, melyekről csak úgy csurgott az eső.

— Nálam lehet részük valami melegben, — mondá némi szünet mulva, — de egyébben nem. Ebben a házban van az éjjeli szállásom, — szólott, azon kapu felé mutatva, a honnan kijött. — Mégis csak bátorságosabb és nyugalmasabb, mint itt. A tűzhely ugyan kissé rideg helyen van, de legalább biztosan kihúzhatják mellette az éjszakát, ha rám bízzák magukat. Látják ott azt a vörös fényt?

Odanéztek s tűzfényt láttak a sötétségben, valami távoli tűznek visszfényt.

— Nincs messze — mondá az idegen. — Odavezessem? Hideg kövön akartak aludni, én meleg hamuból való ágyat adhatok, nincs annál jobb.

S feleletet nem várva, karjába vette Nell, az öregnek pedig azt mondta, kövesse.

Úgyesen lépve, oly óvatosan vitte magával, mintha kis gyermeket vinne karján s az öregét látszólag a város legnyomorúságosabb, legszegényebb negyedén vezetete keresztül. Nem fordultak jobbra vagy balra, hogy kitérjenek a pocsolyák és zuhogók elől, hanem ez akadályok ellenére egyenest mentek. Körülbelül negyedóráig mehettek néma csendben s a komor, szűk utcákon, a melyeken keresztülhatoltak, egy ideig nem láthatták azt a vörös fényt, melyre az idegen figyelmeztette őket, mikor egyszerre csak közvetlen előttük tűnt fel, a mint az előttük lévő gyárépület magas kéményéből tört fel.

— Itt vagyunk, — mondá az idegen, megállva az ajtó előtt, s Nell, letéve s kézenfogva. — Ne félj, gyer-

mekem. Nem olyan emberek laknak itt, a kik bán-tanának.

Nagy bizalomra volt szükségük, hogy e biztatás elle-nére is belépjenek s a mit bent láttak, nem csökken-tette félelmüket és meglepetésüket. A hatalmas, nagy épületet vasoszlopok tartották, kifelé a felső falon nagy nyílások voltak a beáradó levegő számára s föl egész a tetőig kalapácsok zuhogtak, kohók süstörög-tek, vízbe merített érczek zizegtek s mindenféle egyéb, előttük ismeretlen földalatti hangok hallatszottak. E komor helyen, mint megannyi gigász, úgy dolgozott egy csomó ember, mint a démonok, ide-oda járkálva a parázs és füst közt, fölhevülve, félig megaszalva a ret-tenetes tüztől, akkora szerszámokkal dolgozva, hogy egye-lyen csapásuktól akármelyiknek a feje úgy szétment volna, mint a tojas. Néhányan a szén- és hamurakásokon heverték szanaszét s fejüket fölfelé fordítva vagy aludtak, vagy a munkától pihenték ki magukat. Mások ismét a fehéren izzó kohó-ajtókat nyitották ki, szemet lapátoltak a lángba, mely zúgva csapott ki, hogy átvegye táplálékát s úgy fölszip-pantsa, mintha olaj lett volna. Ismét mások nagy zajjal és zörgéssel hatalmas izzó aczéldarabokat von-szoltak a földön, melyek elviselhetetlen hőséget árasztottak. Olyan komor, sötétvörös volt a tűzük, mint mikor a vadállatok szeme szikrázik.

Vezetőjük ez érzékzavaró jeleneteken s fülsiketítő lárján keresztül az épület egy sötétebb része felé ve-zette őket, a hol egy kályha éjjel-nappal égett. Látták az idegen ajkairól, hogy valamit beszél, de a rettenetes zajban nem vehették ki, hogy mit. Az az ember, a kire ennek a tűznek az őrzése volt bízva s a ki éppen bevégezte munkáját, megkönnyebbülten vonult visz-sza, egyedül hagyván őket az idegennel, a ki Nell kis köpenykéjét egy rakás hamura terítette s megmutatta neki, hol teregetheti ki felső ruháit száradni. Azután azt mondta neki és az öregnek, hogy lefekhetnek és alhatnak. Maga leheveredett egy borzas takaróra a kohó ajtaja előtt, tenyerére támasztotta állát s belebámult a tűzbe, mely a vaskorlátan keresztül

látszott s a fehér hamura, mely lehullott az alsó tartóba.

Bár a fekhely nagyon kemény és nyomorúságos volt, fekhelyének jó melege, s a kiállt nagy fáradalom nemsokára azt eredményezte, hogy a gyermeknek fáradt fülei mind halkabban hallották a lármát, s nem sok idő múltán elszenderült. Az öreg mellette feküdt egyik karját nyaka alá téve.

Még éjszaka volt, mikor a gyermek fölébredt, s nem tudta, hogy sokat vagy keveset aludt-e. Csak annyit tudott, hogy meg volt óva a hideg, nedves levegőtől, mely esetleg betévedhetett a rengeteg épületbe, meg az aszaló hőségtől a ráterített néhány munkáskabát által. Barátjára nézett, de az még mindig mozdulatlanul ült ott, lankadatlan figyelemmel nézve a tüzet. Félig éber állapotban feküdt ott, oly nyugodtan és mozdulatlanul, hogy még lélegzetvételét sem lehetett észrevenni. A gyermek oly sokáig nézte mozdulatlan alakját, hogy már-már azt hitte, meg van halva. Lassan fölkel, óvatosan odament hozzá s valamit súgott a fülébe.

Az idegen megmozdult, arrafelé nézett, a hol Nell az imént feküdt, hogy megbizonyosodjék, valóban a leányka-e, a ki ott áll mellette. Azután kérdőleg nézett arcába.

— Attól félttem, hogy beteg, — mondotta Nell. — Mindenki talpon van, csak ön viselkedik oly csendesen.

— Békében hagynak, — mondá, — ismerik már a hangulatomat. Kinevetnek ugyan, de azzal nem sokat törődöm. Nézz oda, — az az én barátom.

— A tűz?

— Épp oly sokáig van fönt, mint én, — mondá az ember. — Egész éjszaka együtt szoktunk csevegni és gondolkodni.

A gyermek meglepetve nézett rá, de az ember elfordította tekintetét s ismét gondolataiba mélyedt.

— Olyan, mint egy könyv, — mondotta. — Az egyetlen könyv, melyből olvasni megtanultam egész életemben. Valóságos zene ez a tűz s a hangját ezer közül kiismerném. Pedig zizegésében többféle hang

van. De képek is vannak benne. Nem is képzeled, milyen különös arczokat s jeleneteket látok az izzó szénben. Ez a tűz az én emlékezetem s megmutatja, visszatükrözi az egész életemet.

A gyermek lehajolt, hogy annál jobban hallhassa szavait s ekkor látta, hogy mily ragyogó volt annak az embernek a szeme, míg beszélt és gondolkodott.

— Bizony, — mondá bágyadt mosolylyal, — akkor is úgy volt az, míg egész kicsiny voltam s addig mászkáltam a tűz körül, míg elaludtam. Akkor apám vi-
gyázott a tűzre.

— Anyja nem volt? — kérdezte a gyermek.

— Nem, meghalt. Az asszonyoknak ezen a vidéken nagyon nehéz a munkájuk. Azt mondták, hogy halálra dolgozta magát. S a mit akkor mondtak, azóta a tűz mindig mondja nekem. Azt hiszem, igaz is. Mindig hittem.

— Maga itt nevelkedett ebben az épületben?

— Télen-nyáron. Kezdetben titokban, de mikor észrevették, akkor itt tartottak. A tűz nevelt, — tulajdon ez a tűz. Sohasem aludt ki.

— Szereti? — kérdezte Nell.

— Természetesen. Az apám itt halt meg előtte. Láttam összerogyni, éppen ott, a hol most a hamu izzik. S úgy emlékszem, akkoriban nagyon csodálkoztam, hogy a tűz miért nem segít rajta.

— Azóta mindig itt van? — kérdezte a gyermek.

— Folyvást, mióta rám bízta a felügyeletét; de más idők is jöttek közbe, nagyon hideg, szomorú idők. Azóta mindig égett a tűz, zuhogott, tánczolt, mikor visszajöttem, mint gyermekkoromban szokta tenni. Elképzelheted, ha rám nézesz, hogy milyen volt az én gyermekségem. De akármekkora különbség van is köztünk, mégis csak gyermek voltam. S mikor ma este az utcán megláttalak, arra emlékeztettél, hogy milyen lehettem én az ő halála után s azért fogott el az a vágy, hogy idehozzalak, ehhez a tűzhöz. Eszembe jutottak azok a régi idők, mikor így a tűz mellett feküdni láttalak. Aludnod kellene, gyermekem. Feküdj le ismét, szegény gyermekem, feküdjél le.

Ezzel visszavezette durva fekhelyéhez s betakarta azokba a kabátokba, melyeket megérkezésekor rakott rá. Azután visszatért helyére s nem mozdult többé, kivéve mikor szemet rakott a tűzre. Olyan mozdatlan volt, mint egy szobor. A gyermek még egy ideig figyelte, azután elfogta a bágyadtság s a komor, idegen helyen a hamurakáson oly nyugodtan aludt, mintha palotában s hattyutollas ágyban hált volna.

Mikor ismét fölédredt, a reggeli világosság már behatolt a fal felső nyílásain s mivel ferde sugarai csak az épület feléig nyúltak le, a többi rész sötétebbnek látszott, mint tegnap este. A zaj, lárma, dübörgés egyre tartott, a tüzek épp oly vadul lobogtak, mint azelőtt, mert a napnak és éjszakának váltakozása csak nagy ritkán adott nekik nyugalmat.

Barátjuk a kicsikével megosztotta egyszerű reggelijét, mely csekély kávéból és kenyérből állt. Az öregnek is adott belőle s azután megkérdezte tőlük, hova igyekeznek. Nell azt mondta, hogy valami olyan idegen helyet keresnek, mely távol esik városoktól és falvaktól s azt kérdezte gyöngye hangon, mely úton lehet legközelebb oda menni.

— Nem igen ismerem a vidéket — mondá barátjuk fejét rázva. — Mert az olyan ember, mint mi, egész életét a kohóajtó előtt tölti s ritkán megy ki levegőt szívni. De vannak ilyen helyek arra lefelé.

— Messze van innen? — kérdezte Nell.

— Bizony messze. Hogyan lehetne itt a közelünkben, hogyan maradhatna üde és zöld? Az út mérföldekre oly kohók közt vezet, mint a mienk. Különös egy fekete út, olyan, mely éjszaka borzadályllyal tölti el az embert.

— Most itt vagyunk, de tovább kell mennünk, — mondta a gyermek elszántan, mert látta, hogy az öreg nagyon elszontyolodva hallgat rá.

— Durva egy nép ez, az utak nem olyan kis lábak számára vannak csinálva, mint a tied. Komor, barátágtalan út. Nem térnétek vissza, gyermekek?

— Lehetetlen, — mondotta Nell. — Ha meg tudja mutatni az utat, akkor kérem, tegye meg. Ha nem,

akkor ne is igyekezzék szándékunktól eltéríteni. Nem tudja, milyen jól cselekedtünk, hogy elmenekültünk; különben bizonyára nem igyekeznék bennünket visszatartani.

— Isten ments, ha így áll a dolog, — szólt a rideg pártfogó, hol a gyermekre, hol nagyapjára nézve, a ki lecsüggesztette a fejét s mereven nézett a földre.

— A mennyire tudom, innen is megmondhatom az útirányt. Bárcsak többet lenne módomban tenni.

Azután megmagyarázta, hogy melyik úton menjenek ki a városból s mely irányba tartsanak, míg az országútra nem érnek. Oly hosszasan magyarázott, hogy a gyermek egy hálás bucsúköszöntéssel elrohant.

Mielőtt azonban az utcásarkig ment volna, az ember utána szaladt, kezét fogott vele s valamit hagyott a kezében, két régi, vásott, koromréteggel bevont pennyt.

Ki tudja! Lehet, hogy az angyalok szemében oly fényesek voltak a pennyk, mint azok a nagy aranyadományok, melyek a síremlékeken vannak hivalgón felsorolva.

Elváltak. A gyermek jobbra, hogy védenczét továbbra is megóvja a büntől és gyaláztattól, a munkás pedig balra, hogy újabb érdeklődéssel nézze azt a helyet, a hol vendégei aludtak s hogy újabb történeteket olvasson ki a tűzből.

NEGYVENÖTÖDIK FEJEZET.

Vándorlásaik közben még soha úgy nem vágytak, nem lelkesedtek a tiszta levegő és a vidék szabadsága után, mint most. Nem, még azon az emlékezetes reggelen sem, mikor régi hajlékukat elhagyták, mikor egy idegen világ könyörületességére bízták magukat s maguk mögött hagyták azt a sok néma és érzéketlen tárgyat, mely ismerősük volt, mely hozzájuk volt nőve. Még azon a reggelen sem vágytak úgy az erdő, a halom, a mező üde magányára, mint most, mikor tele voltak a nagy gyárváros lármájával piszkával, gőzével, a végtelen nyomorral és éhes elzüllöttséggel, melyet magukba szívtak s mely, úgy látszott, hogy elsorvasztja minden reményüket s lehetetlenné teszi menekülésüket.

— Két nap és két éjszaka! — mondotta magában a gyermek. — Azt mondta, két nap és két éjszaka fogunk ilyen jeleneteknek tanui lenni. Istenem, bár csak az volna számunkra rendelve, hogy ismét kijussunk a vidékre, ha csak erről a rettenetes helyről kiszabadulhatunk, ha csak azért is, hogy lefeküdjünk és meghaljunk, mily hálás szívvvel tudnám megköszönni Istennek ezt a jóságát.

A gyermek ilyesféle gondolatokkal erősítette magát az utolsó vándorlásra azzal az eltökéléssel, hogy folyók és hegyek közt sokáig vándorolnak egy olyan helyig, hol szegény, egyszerű népek laknak, hol a parasztjóságokon közönséges házimunkával fogják megkeresni kenyerüket, távol minden olyan veszélytől, a milyen elől éppen most menekültek. Lelkesülten, bátran vágott neki tervének, bár nem volt több pénze, mint az a szerény adomány, melyet a szegény munkástól

kapott s nem meríthetett vigasztalást és bátorítást másból, mint saját szívéből s abból a tudatból, hogy helyesen és igazságosan cselekszik.

— Ma nagyon lassan fogunk előre jutni, kedves nagyapa, — mondá, fáradságosan bandukolva keresztül az utczákon. — Lábaim ki vannak sebesedve s fáj minden tagom a tegnapi nedves időtől. Jól láttam, hogy erre gondolt, mikor azt mondta, hogy sokáig fogunk az országúton gyalogolni.

— Nagyon szomorú egy út ez, a melyet nekünk ajánlott, — mondotta az öreg panaszos hangon. — Nem akadna talán más út? Nem akarnál talán más útra térni, mint erre?

— Ez út végén olyan helyek vannak, hol nyugodtan élhetünk, a nélkül, hogy ki lennénk téve a gonosz kísértéseinek, — mondta a gyermek szilárd elhatározással. — Menjünk csak ezen az úton, mely azzal kecsegtet, hogy célhoz érünk s ne térjünk le róla, még ha százszor rosszabb lenne is, mint a minőt félelmünkben várunk. Ugy-e nem térünk le róla, édes nagyapa?

— Nem, — mondá az öreg habozva s egész lényében tétovázva. — Nem. Jerünk tovább. Kész vagyok. Teljesen kész vagyok, Nell.

A gyermek nagyobb fáradsággal vonszolta magát előre, mint társa képzelte, mert nagy fájdalom kínoztá tagjait s ezt a fájdalmat minden újabb megerőltetés metszőbbé tette. De azért nem jött az ajkára panasz, sem arcza nem árulta el s így bár a két vándor nagyon lassan haladt, de mégis csak haladt. Idővel elérkeztek a város végére s azt kezdték érezni, hogy hovatovább kiértek a vidékre.

Keresztülmentek egy hosszan elnyult külvároson, hol vörösek voltak a házak tetői, hol a kőszénpor s a gyári füst teljesen belepte s összezsugorította a faleveleket, hol el volt csenevészede a növényzet s alig tudott tengődni az izzó kohók meleg levegőjében, mely itt a lombok és virágok közt még gyilkolóbbnak és egészségtelenebbnek tetszett, mint a városban. Keresztül mentek egy hosszú, unalmas, messze elnyuló kül-

városon s oly barátságatlan tájra érkeztek, melyen nem volt látható egyetlen fűszál, hol egyetlen bimbó vagy rügy sem hirdette a tavaszt, hol nem lehetett egyéb zöldet látni, mint a mocsarak békanyálas zöld felszínét, mely a fekete országút mentén itt-ott fel-tünedezett.

Mennél jobban behatoltak ennek a szomorú környéknek a homályába, annál komorabb, nyomasztóbb érzés lopódzott lelkükbe, búskomorsággal töltve el őket. A meddig a szem csak látott, mindenféle nagy hámorok álltak, végtelenül ismételvén önönmagukat s versenyt fújták magukból a füstöt, elhomályosítva a napot s megmételyezve az amúgy is sűrű levegőt. Az útszélen óriási hamugátakon különös alakú gépek forogtak és nyögtek, mint valami megkínzott teremtések; vaslánczaik csörögtek, sirtak s fel-alá járó hatalmas kerekeik dübörgésétől megrendült a föld. Azután nyomorúságos házikók tünedeztek föl, korhadt falak megtámaszva, tető nélkül, ablakok nélkül, tele korommal és piszokkal, de azért mégis laktak bennük. Azután ismét komor gépszörnyetegek következtek, dohogva, bűgva, zakatolva s jobbra és balra hatalmas kémények látszottak, melyek szakadatlanul okádták barna füstjüket, elpusztítva minden élő és élettelen tárgyat, elhomályosítva a nap arczát s az egész tájat sűrű fekete felhővel vonva be.

Hát még az éjszaka milyen volt ezen a borzalmas tájon! Éjszaka, mikor a füst tűzzé vált, mikor minden kémény szikrát okádott, mikor az olyan helyek, melyek nappal fekete barlangoknak látszottak, izzó vörös fényben égtek, mikor rejtelmes alakok jártak ide-oda a lobogó fényben, durván, rekedtek kiabáltan egymásra, mikor a különös gépek zaja szinte megkétszereződött a sötétségben, mikor közelükben az emberek sokkal vadabb alakoknak látszottak, mikor a foglalkozás nélküli munkások csoportonként ódöngtek ide-oda vagy a fáklyák fényénél vezetők körül csoportosultak, a kik izgató szónoklatot tartottak nyomorúságukról s erélyes tettekre tüzelték őket; mikor fegyverrel és fáklyával fölfegyverzett örültek az őket vissza-

tartani akaró feleségeik könyei és rimánkodásai ellenére kirohantak a sötét éjszakába, hogy rémületet és pusztulást keltsenek mindenfelé. Milyen borzalmas volt ez az éjszaka, mikor durván összetákolt koporsóval megakasztott kordék zörögtek végig az úton (mert a ragályos betegségben dús aratása volt a halálnak), mikor árvák sírtak és örült asszonyok csikorgatták fogaikat, — az az éjszaka, mikor néhányan enni, mások inni kértek, hogy elfojtsák elkeseredésüket, mikor némelyek könnyezve, mások támolyogva, ismét mások vörösre dagadt szemmel, komor gondolatokba mélyedve ödöngtek szanaszét; — ez az éjszaka, mely bár az égből szállt alá a földre, nem hozott magával békét, nyugalmat és üdítő álmot. Ki tudja elképzelni, hogy ez az éjszaka mennyi rémületet keltett a fiatal vándor gyermekben!

S mégis lefeküdt, a nélkül, hogy közte és az ég között valami tető vagy egyéb védelem lett volna. De nem magát féltette, mert ezen már régen túl volt, hanem az öregért imádkozott. Oly gyöngének és erőtlennek érezte magát, oly nyugodtan s ellenállás nélkül engedte át magát helyzetének, hogy a maga hiányaira és szükségleteire nem is gondolt, hanem csak azt kérte Istentől, támasszon valami barátot nagyapjának. Eszében szerette volna tartani az utat, a merre jöttek s azon irány felé tekintett, hol a tűz égett, a hol az éjszakát töltötték. Elfelejtette megkérdezni annak a szegény embernek, barátjuknak a nevét s mikor imádságában megemlékezett róla, hálátlanságnak tartotta volna, ha nem néz vissza arra a helyre, a hol barátjuk virraszt.

Egy pennyért kenyeret vettek, ez volt egész napi élelmük. Nagyon kevés volt, de még az éhségről is megfeledkezett abban a sajátságos nyugalomban, mely lelkét elfogta.

Szép csendesen lefeküdt s nyugodt mosolylyal arcán elszenderült. Nem igen volt álomnak nevezhető az alvása s mégsem lehetett más, mert különben egész éjszaka miért álmodott volna kellemeseket a kis iskolásfiúról?

Földerült a reggel. A gyermek sokkal gyöngébbnek érezte magát, sőt látó- és hallóképessége is meggyöngült, de azért nem panaszkodott, talán még akkor sem panaszkodott volna, ha ezt nem teszi is föl magában. Már-már kételkedni kezdett, hogy ebből a nyomorúságos tájékból kijutnak-e valamikor s az a tompa sejtelve volt, hogy nagyon beteg s talán már a halálhoz is közel van, de azért nem félt, nem aggódott.

Undorodni kezdett az élettől, a mit akkor vett észre, mikor az utolsó pennyjéért kenyeret vett s ez az undor volt az oka, hogy még e nyomorúságos étkezés után sem vágyott. Nagy örömmel látta, hogy nagyapja annál nagyobb étvágygyal eszik.

Utjuk épen olyan tájon vezetett keresztül, mint tegnap. Ép oly rossz, nehéz levegőt szívtak, ép oly kihalt volt a vidék, ép oly reménytelen a kilátás, a szükség és a nyomorúság. A tárgyak elmosódottabbaknak látszottak, a lárma kisebbnek. Néha meg is botlott s azon való erőlködésében, hogy az elbukástól megóvja magát, néha olyan volt, mintha álomból riadt volna föl. Szegény gyermek! Beteg, rogyadozó lábai voltak az okai.

Délután felé nagyapja keservesen panaszkodott, hogy éhes. Nell egy útszéli nyomorúságos kunyhóhoz ment s kezével kopogtatott az ajtaján :

— Mit kerestek itt? — kérdezte egy szikár ember, ajtót nyitva.

— Könyörüljön rajtunk ; egy darab kenyeret.

— Nézzetek oda — mondotta az ember durva hangon, egy kis csomóra mutatva, mely a földön hevert. — Az ott egy holt gyermek. Ötszázad magammal három hónap óta vagyunk munka nélkül. Ez az én harmadik holt gyermekem s a legutolsó. Hát azt hiszitek, hogy én ismerek irgalmat s hogy van nekem egyetlen falat kenyérem?

A gyermek elment az ajtótól s a házat megint bezárták. A kérlelhetlen szükségétől sarkallva, másik ajtón kopogtattak a szomszédban. Nell ujjának gyöngé nyomására az ajtó engedett s föltárult.

Ugy látszik, hogy abban a kunyhóban szegény család lakott, mert a szoba két felében két asszony tanyázott egy-egy csomó gyermekkel körülvéve. Középen egy tisztos úr állt feketében, a ki mintha csak az imént jött volna be s egy gyermeket tartott a karján.

— Itt van, asszonyság, a maga siketnéma fia. Köszönje meg, hogy visszahoztam. Ma reggel hozzám hozták s azzal vádolták, hogy lopott; biztosítom, hogy ha más gyerek lenne, hát rosszul járna. De elnézéssel voltam gyöngesége iránt s azt gondoltam, hogy nem részesült jobb nevelésben; ezért intéztem úgy a dolgot, hogy baj nélkül visszakapja. Máskor jobban vigyázzon rá.

— Hát az én fiamat nem akarja visszaadni? — kérdezte a másik asszony, gyorsan fölállva s a férfi elé lépve. — Hát az én fiamat, kit hasonló bűn miatt elvittek, nem akarja visszahozni?

— Az is siketnéma volt? — kérdezte a férfi nyersen.

— Hát talán nem?

— Jól tudja, hogy nem volt.

— Bizony az volt — kiáltott az asszony. — Süket, néma és vak volt minden jó és helyes iránt a bölcsőjétől kezdve. Annak a fia sem tanult több jót. Hol tanult volna jobbat az én fiam? Hol tanulhatott volna jobbat? Ki tanította volna? Hol tanulhatott volna?

— Csend, asszony! — szólt az úr. — A maga fiának nem volt semmi fogyatkozása.

— Nem volt, — mondotta anyja, — éppen azért juthatott könnyebben tévútra, mert nem volt. Ha ezt a fiút azért mentette meg, mert a jót nem tudta megkülönböztetni a rossztól, akkor miért nem mentette meg az enyimet, a kit nem tanítottak meg erre a különbségre. Maguknak uraknak ép annyi joguk van, az ő fiát megbüntetni, a kitől az Isten megvonta a hang és a beszéd képességét, mint az enyimet, a kit maguk hagytak meg a tudatlanságban. Hány leány vagy fiú, sőt hány férfi és nő, a kit ön elé hoznak s a kit ön nem sajnál, néma és siket lelkű s ebben az állapotban meg-

büntetik testüket, lelküket, mialatt maguk, urak, a fölött vitatkoznak egymásközt, hogy megtanítsák-e őket erre vagy arra? Legyen igazságos, uram s adja vissza a fiamat.

— Ne essék úgy kétségbe, — mondotta az ember, előhúзва búrnótosszelenczéjét — nagyon sajnálom magát.

— Bizony kétségbe vagyok esve, — mondá az aszszony — s ennek maga az oka. Adja vissza a fiamat, hogy dolgozhassék e gyámoltalan gyermekért. Legyen igazságos ember, uram s a mint könyörületességet gyakorolt ezzel a gyermekkel, adja vissza az én gyermekemet is.

A gyermek eleget látott és hallott, hogy tudja, hogy itt nem lehet alamizsnát kérni. Csendesen elvezette az öreget az ajtótól s tovább vándoroltak.

Folyton fogyó reménységgel és erővel, de azzal a szilárd elhatározással vonszolta tovább magát szegény gyermek egész nap, hogy sem szóval, sem jellel nem fogja elárulni végtelenül gyenge, sorvadó állapotát; még csak annyiszor sem tartottak pihenőt, mint máskor, hogy némikép pótolják azt a lassúságot, a melyel az úton haladtak. Az eső is lassanként közeledett, de még nem állt be, mikor komor gondolatokba merülve, egy mozgalmas városba értek.

Oly gyöngék és oly csüggedtek voltak, hogy már kibírhatatlanak tartották a vándorlást. Miután néhányszor alázatosan kopogtattak egynéhány ajtón s elutasították őket, elhatározták, hogy lehető gyorsan keresztül mennek a városon s megpróbálják, talán a túlsó félen egy magányos háznak a lakói több irgalommal lesznek irántuk.

Nagy kínnal keresztülvonszolták magukat az utcákon s a gyermek érezte, hogy közel az az idő, mikor árnúgy is gyöngé erői teljesen ki fognak merülni. E pillanatban egy vándorlóval találkoztak, a ki ugyanabba az irányba igyekezett. Hátzsákot czipelt vállán s menet közben egy durva nagy fustélyra támaszkodott s egy könyvből olvasott, melyet másik kezében tartott.

Nem volt könnyű utólélni, mert gyorsan ment,

valamivel előbb is járt. Végre megállt, hogy könyvében valami passust figyelmesebben olvasson el. A gyermek arcán reménysugár villant meg, otthagya nagyapját, odafutott az idegenhez s néhány szóval alamizsnát kért tőle.

A férfi megfordult, a gyermek összecsapta kezeit, vadul fölkiáltott s eszméletlenül rogyott össze.

NEGYVENHATODIK FEJEZET.

A szegény falusi tanító volt. Senki más, mint a szegény tanító. Aligha volt kevésbé meghatva és meglepetve, mikor a gyermeket megpillantotta, mint a gyermek az ő láttára. Egy pillanatig szótlantul állt meglepetésében a váratlan jelenségtől s nem volt annyi lélekjelenléte, hogy a gyermeket a földről fölemelje.

De nemsokára ismét visszanyerte önuralmát, eldobta könyvét és botját, letérdelt a földre melléje s a hogy épen eszébe jutott, életre igyekezett keltetni, míg az öreg tehetetlenül állt mellette, kezét tördelte s rimánkodott neki, hogy szóljon hozzá, ha csak egy szót is.

— Teljesen ki van merülve — mondotta a tanító, fölnézve rá. — Túlbecsülte a leányka erejét, barátom.

— Elvész a nyomorúságtól — mondotta az öreg. — Sohasem gondoltam volna, hogy valamikor ilyen gyöngye és beteg lesz. S épen most!

A tanító félig korholó, félig szánó tekintetet vetett rá s a gyermeket karjaiba vette. Azután rászólt az öregre, hogy emelje föl csomagját, kövesse s azután a gyermekkel, erejétől telhetőleg gyorsan távozott.

Ugy látszik, mielőtt ez az eset történt volna, egy a közelben levő korcsma felé irányozta lépteit, de abban megállította ez a váratlan találkozás. Oda igyekezett eszméletlen terhével; berontott a konyhába, az ott összegyűlt társaságra rászólt, hogy adjanak helyet a gyermeknek s Nellt egy székre tette a tűzhely mellett.

A társaság, mely a tanító belépésére meglepetve u grott föl, úgy viselte magát, mint az emberek ily

esetekben viselkedni szoktak. Mindenki tudott valami csalhatatlan orvosságot ajánlani, de egyik sem adott; egyik azt mondta, hogy csak levegőt neki, de azért valamennyien körülfogták rokonszenvük tárgyát, elvéve tőle minden levegőt s mindegyik megbotránkozott azon, mért nem teszi a másik azt, a mit ő maga nem akart megtenni.

A korcsmárosné azonban gyorsabb, erélyesebb volt, mint a többi együttvéve s jobban átlátta ennek az esetnek a jelentőségét; gyorsan egy nagy szilke meleg grogot hozott, a szolgálók pedig kéznél voltak eczettel, kámforral s egyéb élesztőszerekkel; mikor ezeket kellőleg alkalmazták, a gyermek annyira magához tért, hogy gyöngye hangon köszönetet mondhatott s a tanítónak, ki aggodalmas arczczal állt mellette, kezet nyújthatott. Az asszonyok azonban nem engedték, hogy még egyetlen szót is szóljon vagy hogy ujjait megmozdítsa, hanem nyomban ágyba fektették, jó melegen betakargatták, lábait megmosták, meleg flanelbe pólyálták s egy embert orvosért is küldtek.

Az orvos, egy vörösorrú ember, a kinek keshedt szatin mellényén egész csomó pecsétnyomó fityegett, hamar megérkezett, leült szegény Nell ágya mellé, kihúzta óráját s megtapogatta az üterét. Azután megnézte nyelvét, ismét megtapogatta üterét s elmélyedve nézte a félig üres üveget.

— Hát én — szólalt meg végre az orvos — időnként egy teáskanál meleg grogot adnék neki.

— Mi is épen azt tettük, uram, — mondotta a korcsmárosné elragadtatva.

— Azután meg, — mondá az orvos, a ki a lépcsőn egy dézsa mellett jött el — azután meg — mondotta az orvos olyan hangon, mint egy orákulum — a lábát meleg vízzel megmosnám s flanelba burkolnám. Nemkülönben — mondotta a doktor még ünnepélyesebben — valami könnyűt adnék neki vacsorára. Például sült csibeszárnyat . . .

— Isten jóvoltából, uram, épen e pillanatban sül a konyhán — mondotta a korcsmárosné.

Tényleg úgy is volt, mert a tanító már megrendelte

s a csibeszárny oly derekasan égett, hogy az orvos bátran megérezhette a szagát, ha akarta s talán érezte is.

— Nemkülönben — mondotta az orvos méltóság-teljesen fölemelkedve — adnék neki egy pohár melegített bort, ha megkívánja.

— S egy kis pirított kenyeret, úgy-e? — kérdezte a korcsmárosné.

— Igen — mondotta az orvos olyan hangon, mint a ki nevezetes engedményeket tesz. — Igen, pirított kenyeret, de barnát. Okvetlen kérem kell, korcsmárosné, hogy ehhez barna kenyeret használjon.

Lassú, méltóságos hangon megadván ezt a tanácsot bucsuzóul, az orvos távozott s a társaság majd oda volt a nagy csodálkozástól a nagy bölcsesség fölött, mely teljesen egybevágott a társaságéval. Az volt az általános vélemény, hogy nagyon ügyes, tudományos orvos s nagyon kiismeri magát az emberi szervezetben; volt is okuk ezt hinni.

Míg a vacsora elkészült, a gyermek üdítő álomba merült, melyből csak akkor ébredt föl, mikor a vacsora készen volt. Mivel nagyon nyugtalan volt, mikor megtudta, hogy nagyapja lent van s nagyon megdöbrent, mikor látta, hogy egymástól elválasztják őket, az öreg felment s együtt költötték el a vacsorát.

S mindezzel a gyermek még nem volt megelégedve, hanem egy mellette lévő szobában vetettek ágyat, a hova az öreg nyomban be is ment. E szobának a kulcsa szerencsére azon szoba ajtajának a belső részén lógott, melyben Nell volt. Mikor a korcsmárosné eltávozott, Nell ráfordította a kulcsot s hálás szívvel visszabújt ágyába.

A tanító sokáig ült pipázva a konyhában a tűzhely mellett, mely most el volt hagyatva. Nagyon hálás volt a szerencsés véletlennek, mely őt éppen kapóra hozta a segítségre szoruló gyermek útjába s a korcsmárosné sürgető kérdéseire, a ki nagyon kíváncsi aszszony volt, a maga egyszerű modorában közelebbi részleteket mondott el Nell életéből. Szegény falusi tanító olyan közlékeny volt, s oly kevésbé járatos a

legegyszerűbb ravaszságokban és fogásokban, hogy a korcsmárosné az első öt percz multán már mindent megtudott volna, ha azt, a mit tudni szeretett volna, maga a tanító is tudta volna ; ezt meg is vallotta. A korcsmárosné azonban ezzel éppenséggel nem volt megelégedve, csak ravasz kitérésnek vette, hozzátévén, hogy a tanítónak bizonyára oka van egyetmást elhallgatni. Isten ments, hogy kis vendége ügyeibe beleavatkozzék, mert semmi köze hozzájuk, s különben is elég dolga van a saját maga ügyeivel. Csak udvariasságból kérdezett egyet-mást s biztosan tudja, hogy udvarias választ is fog kapni. Nagyon ki van elégítve. Nagyon. Jobban szeretné ugyan, ha a tanító őszintén kimondta volna, hogy nem akar közlékeny lenni, ez világos beszéd lett volna. De nincs joga sértve érezni magát. Ezt legjobban meg tudja ítélni maga a tanító s teljes joga van azt elmondani, a mi neki tetszik. Ezt a jogát senki egy perczre sem vonhatja kétségbe. Ó Istenem, hogyan is vonhatná !

— Biztosíthatom, jó asszony, — mondá a szelid-lelkű tanító, — hogy a puszta igazságot mondtam magának. Lelkemre mondom, a tiszta igazságot mondtam

— Hiszem, hogy komolyan mondja, — mondá a korcsmárosné jókedvűen — s nagyon sajnálom, hogy úgy okvetetlenkedtem. Tudhatja különben, hogy a kíváncsiság a mi nemünk átka, ez való.

A korcsmáros a fejét vakarta, mintha azt gondolta volna, hogy ez az átok rajta van a másik nemen is, de erre vonatkozólag nem tehetett volna semmi megjegyzést, még ha akart volna is, mert a tanító folytatta :

— Tőlem akár hat óra hosszat is kérdezősködhetik s viszonzásul azért a szívességért, melyet ma este tanúsított, szívesen adok választ, ha tudok. Kérem azonban, hogy holnap viselje gondját s kora reggel tudassa velem, hogyan van, mind a hármunk számláját én egyenlitem majd ki.

Nagyon barátságosan vált el tőlük s kölcsönös viszonyukat ez az utóbbi megjegyzés talán még jobbá

tette. Azután nemsokára lefeküdt, s a korcsmárosék követték példáját.

A másnapi jelentés úgy szólt, hogy a gyermek jobban érzi magát, de legalább is még egy napi pihenésre és gondos ápolásra van szüksége, mielőtt folytathatja útját. A tanító ezt a hírt nagy örömmel hallotta, megjegyezvén, hogy még egy, esetleg két napot is rászánhat, ő is maradhat, ha szükséges. Miután úgy volt, hogy a kis beteg estig fönt marad, elhatározta, hogy meg fogja látogatni egy bizonyos órában. Fogta a könyvét, eltávozott s a kiszabott idő előtt nem tért vissza.

Nell nem tudta visszafojtani sírását, mikor egyedül voltak. A leányka halvány arcának s kimerült alakjának megpillantására a derék tanító sem fojthatta vissza könnyeit; de azért azt bizonygatta, hogy nagy ostobaság a sírás, s az ember visszafojthatná, ha megpróbálná.

— Bármilyen jó szívvel teszi is, mégis elszomorít az a gondolat, hogy terhére vagyunk, — mondotta a gyermek. — Mikor fogjuk meghálálhatni? Ha önnel nem találkoztunk volna, ily messze a lakásától, meg kellett volna halnom, s nagyapám magára maradt volna.

— Ne beszéljünk halálról, — szólt a tanító, — a mi pedig azt illeti, hogy terhemre vagy-e, nagyon szerencsés vagyok azóta, hogy az én hajlékomban aludtál.

— Valóban? — kiáltott a gyermek földerülve.

— Bizony, — mondotta barátja. — Egyházi és tanító lettem egy faluban, mely messze van innen s messze van a régi helyemtől. Harminczöt fontot kapok évenként. Harminczöt fontot!

— Nagyon örülök, — mondotta a gyermek, — végtelenül örülök.

— Most éppen útban vagyok odafelé, — mondá a tanító. — Ideadták a postakocsira való pénzt. Az egész útra valót. Bizony, semmitsem tagadnak meg tőlem. De mivel elég szabad időm van ott, a hol most lakom, hát inkább gyalog tettem meg az utat. S milyen jó, hogy így cselekedtem!

— Mily jó ez nekünk!

— Persze, persze, — mondá a tanító, idegesen fészkelődve helyén. — Persze, persze. De hova mentek ti, honnan jöttök, mit csináltatok azóta, hogy tőlem távoztatok? Mit csináltatok eddig? Mondd el. Nagyon keveset tudok a világról s te talán több tanácssal tudsz nekem szolgálni a külső dolgokra vonatkozólag, mint én neked; nagyon őszinte ember vagyok, okom van téged szeretni s azóta mindig az az érzésem van, mintha az iránt való szeretetem, a ki meghalt, átszállt volna rád, a ki az ő ágya mellett álltál. Ha ez az a szép valami, — mondá az égre tekintve — mi a hamuból életre kel, akkor váljék az ő lelki nyugalma az én boldogságomra az által, hogy gyöngéd s résztvevő vagyok egy fiatal gyermek iránt.

A becsületes falusi tanítónak ez egyszerű, mesterkéletlen szeretete, beszédének s egész lényének barátságos bensősége, az az igazság, mely minden szavából és tekintetéből kisugárzott, nagyobb bizalommal töltötte el a gyermeket, minőre a legügyesebb képmutatás sem lett volna képes. Elmondott neki mindent, hogy nincs senki barátjuk, senki rokonuk, hogy azért menekült el az öreggel, hogy megmentse őt az örültek házától s minden nyomorúságtól, a mely rá várt, hogy most azért menekülnek, hogy az öreget megoltalmazza saját magától, hogy menedéket keresnek valami távoli, félreeső helyen, hol az öreget sohasem környékezheti meg a kísértés, sem oly gondok, minőkön nem rég átmentek.

A tanító elképpedve hallgatta. Milyen gyermek! gondolta magában. Ez a gyermek hősiezen helyt állt minden kétség és veszedelem közt, küzdött szegénységgel és nyomorúsággal, s egyedül az erős szeretet és az igaz cselekedet öntudatával tartotta fönnt magát. Pedig a világ tele van ily heroismussal. Most kell megtudnom, hogy azok a legnehezebb és legjobban elviselt megpróbáltatások, melyek nincsenek megörökítve semmi földi jelentésben? S voltaképp meg kell-e lepődnöm, mikor e gyermek történetéről értesülök?

Nem fontos, hogy mit gondolt és mondott még azután. Elhatározták, hogy Nell és nagyapja elkísérik

öt falujába s ott majd valami egyszerű foglalkozást keres számukra, melyből megélhetnek.

— Okvetlenül zöld ágra fogunk vergődni, — mondá a tanító jóságosan. — Sokkal jobb ügy ez, semhogy ne lenne sikere.

Abban egyeztek meg, hogy másnap este folytatni fogják útjukat, még pedig postakocsin, mely azon az úton fog jönni, melyen ők igyekeznek s megáll a korcsma előtt lovakat váltani. A kocsis egy kis borra-
valóért Neilnek is szorít helyet a kocsiban. Mikor a kocsi megérkezett, megegyeztek s idejében elindultak. A gyermek kényelmesen elhelyezkedett a puhább csomagok közt, nagyapja és a tanító a kocsi mögött mentek, s a korcsmárosné és a csapszékben ülő jó emberek jó kívánságaikkal kísérték.

Micsoda puha, kellemes, álomba ringató utazás volt ez a lassan elmaradozó hegyek közt, hallgatni a lovak csengetyűjének hangját, a kocsis ostorának pattogását, a széles kerekek és a kocsi zörgését, a szembe jövő utasok derült köszöntéseit, kik alacsony, poroszka lovakon utaztak tova, — mindez oly kellemes volt a vastag kocsifedél alatt, mely mintha arra lett volna teremtvé, hogy az ember neszelve heverjen alatta, míg el nem nyomja az álom, az ember fejének ide-oda rengése által folyvást abban az elmosódó érzésben, hogy fáradság nélkül is halad, mialatt úgy hallja a kocsi neszét; mint valami zenét, mely elaltatja; és mily kellemes volt, mikor az ember álmából föl-fölocsudott, a félig szétvált függönyön keresztül kitekintett a hideg, világos égre, melyről számtalan ragyogó csillag pislogott le a kocsi lámpájára, mely úgy imbolygott a sötét éjszakában, mint a lidércz, s látni lehetett a komor fákat, a hosszú kihalt fasort, mely mind magasabbra és maagsabbra emelkedett, míg végre megszűnt a domb tetején, mintha azon túl már nem volna út, hanem mindjárt az ég következne — és a korcsmáknál való megállás, hogy frissítőket vegyenek magukhoz, s a hol megszálltak jól bemelegített, gyertyáktól világos szobában, hol nagyon kellemes volt visszaemlékezni arra, milyen hideg volt az éjszaka, s az ember

gondolatban készakarva még hidegebbnek képzelte, hogy annál melegebbnek és kellemesebbnek tűnjék fel a szoba. Szóval, mily remek egy utazás esik kocsiiban!

Azután a tovább utazás! Mily üdének érezte az ember magát kezdetben s azután mily álmosnak. Fölbredni a mély álomból, mikor a postakocsi előrobog lámpájának elhuzódó fényével, mint valami országtúti üstökös, a lovak dobogása s a hátul álló kalauz, a ki áll, nehogy nagyon megfázzanak a lábai; egy sapkás úr, a ki fölnyitja szemeit és álmos-ostobán néz körül, azután a megállapodások a sorompóknál, a hol az ór már lefeküdt, a kopogtatás a kis házon, míg egy, a paplan által elfojtott hang felel a kis szobából, honnan halvány fény dereng, s aztán az emeletről egész testében dideregve egy hálósapkás alak jön le, hogy a sorompót kinyissa, elátkozva minden olyan postakocsit, mely nem nappal, hanem éjtszaka közlekedik. Azután az éjtszaka és reggel közt levő hideg időköz, — a vékony világos csík az ég alján, mely egyre szélesedik, szürkéből fehérbe, fehérből sárgába, sárgából égő vörösbe menve át — a földerülő nap minden élénkségével és mozgalmas életével, — lovak s emberek az eke mellett, a fákon csicsergő madarak, s a mezőn csatangoló gyerekek, kik kereplőkkel kergetik el a madarakat. Vagy beérnek egy-egy városba, emberek nyüzsögtek a piactéren, könnyű kocsik és kordék szorongnak a korcsmák udvarán, kereskedők ácsorognak a boltjaik ajtajában, emberek lovagolnak föl-alá az utcán, disznók rőfögnek s turkálnak a piszkos poesolyákban, eltépik pányvájukat, berohannak a tiszta patikába, a honnan a tanoncok seprűkkel kergetik ki, — az éjjeli posta, a mint lovat vált, dörmögő, átfázott, bebugyolált utasok, kiknek a szakálla úgy kinőtt egy éjtszaka, mintha háromhónapos volna, a kocsis viszont friss, mintha skatulyából vették volna ki, s egészen szép az ellentét által, mennyi élet, mennyi mozgás, mennyi esemény! Esett-e ilyen elragadtatásokkal teljes utazás, mint a melyet kocsiiban tettek meg?

Néha egypár mérföldig az öreg ült a kocsiiban s néha

Nell rávette a tanítót, hogy foglalja el az ő helyét s pihenjen le kissé. Így utazott Nell derült, boldog hangulatban, míg egy nagy városba nem értek, hol a kocsi megállt s hol egy éjszakát töltöttek. Egy nagy templom mellett haladtak el s az utcákon egy csomó régi ház ácsorgott agyagból és vakolatból s a falakból kiálló fekete keresztgerendák nagyon régi, különös külsőt kölcsönöztek nekik. A kapuk is alacsonyak, boltozottak voltak, némelyiknek tölgyfa-szárnya s magas küszöbe volt, hol az előbbi lakók nyári estéken üldögélni szoktak. Az ablakok kis négyszögletes mezőkre voltak fölosztva, melyek úgy pislogtak a járókelőkre, mintha nem jól láttak volna. Rég elhagyták a füstös kohókat, nagy ritkán akadtak egy-egy gyárra, mely az egész környéket kiszárította. Mikor ebből a városból is kijutottak, ismét a mezőkre értek s mind közelebb jutottak céljukhoz.

De azért nem volt az oly közel s még egy éjszakát töltöttek az országúton. Nem mintha kénytelenek lettek volna vele, hanem mert a tanítóban, mikor már csak pár mérföldnyire voltak falújától, föltámadt a méltóság érzete s mint egyházi, tudni sem akart arról, hogy poros cipőben s utazásközben rendetlenné vált ruhában tartsa bevonulását. Remek, átlátszó ősi reggel volt, mikor méltóságának színhelyére értek s megálltak, hogy a falu nevezetességeit és szépségeit szemügyre vegyék.

Lám, itt a templom — mondotta az egyházi elragadtatva, halkan. — Az a régi épület pedig ott mellette — fogadni mernék rá — az iskola. Harminczöt font sterlinget kapok évenként e szép helyen.

Alaposan megbámultak mindent, a szürke vén kapukat, a kettős szárnyu ablakokat, a temetőben a tisztés vén sirköveket, a régi vén tornyot, sőt még a szélkakast is tetején; a kunyhók, pajták és csűrök időverte szalmatetőit, melyek kikandikáltak a fák lombjai közül, a folyamot, mely a távol fekvő malom mellett folyt el, s a távolba vesző kék walesi hegyeket. Olyan hely volt ez, a minőt a gyermek a komor, szűk, nyomorúságos gyárnegyedekben óhajtott magának. Ilyen

képekről álmodozott, a hamurakáson fekve, s mikor lelkendezve igyekezett kimenekülni abból a piszkos zshivajból ; azok az ábrándképek szépek voltak, de még sem oly szépek, mint a valóság és most itt volt igazán. Ezek a képek látszólag beolvadtak a komor, levegős távolba, mikor a kilátást ködfátyol takarta el ; de mennél jobban távolodtak, annál jobban szerette Nell s annál jobban vágyott utánuk.

— Valahol el kell hagynom önöket egy pár pillanatra — mondotta a tanító, megtörve végre azt a csendet, melyet csupa örömben nem mertek megháborítani. — Levelet kell földadnom s több ügyben kérdezősködnöm. Hová vezessem magukat? Talán abba a kis korcsmába?

— Jobb lesz talán, ha itt megvárjuk, — mondotta Nell. — A kapu nyitva van. Majd leülünk a templomban, míg visszatér.

— Az is jó hely — mondotta a tanító, odakísérve őket az ajtóhoz. Batyúját levette válláról s letette a kőküszöbre. — Legyenek nyugodtak, hogy jó hírrel fogok visszatérni s nem fogok sokáig elmaradni.

Ezzel egy pár vadonaturj keztyűt húzott, melyet egy kis csomagban egész úton tarisznyájában hordott, s ideges izgatottsággal elsietett.

A gyermek addig nézett utána a templomajtóból, míg a fák lombjai el nem fedték a tekintet elől, azután csendesen kiment a régi temetőbe, mely oly ünnepélyesen nyugodt volt, hogy meghallatszott, a mint ruhája végigsúrolta a lehullott leveleket, melyek az utat borították s felfogták léptei neszt, mely megszenségtelenítette volna e csöndet. Nagyon régi, kísérteties hely volt ez : a templomot sok száz évvel ezelőtt építették s valamikor kolostor vagy apátság lehetett, mert még meg volt a kapuhoz vezető begyepesedett út, az erkélyablakok romjai s a fekete falak dűledező maradványai ; a vén épület többi leomlott, szétesett részei összekeveredtek a temető földével, benőtte a fű, mintha nekik is temetőre lett volna szükségük s mintha poraik az emberi hamvakkal óhajtottak volna összevegyülni. A rég lettűnt esztendőök e sírkövei közt szinte

a részét tevéen a romoknak, két kis házikó állt kidülő ablakokkal és tölgyfaajtóval ; tulajdonosai igyekeztek ugyan is lakhatóvá tenni, de most üresen maradt, az enyészetnek és pusztulásnak.

A gyermek figyelme e házikóra irányult. Maga sem tudta, miért. A templom, a romok, a régi sírok leg-alább is annyi érdekességgel kínálkoztak az idegen számára, de attól a pillanattól kezdve, hogy tekintete e két házikóra esett, nem tudott többé másfelé érdeklődni. Mikor a temetőn keresztülment s ismét visszatért a kapuhoz és gondolatokba elmélyedve leült, hogy barátját megvárja, olyan helyen foglalt helyet, honnan a két házikót jól láthatta s úgy érezte, mintha szemeit valami varázslat kötné oda.

NEGYVENHETEDIK FEJEZET.

Kit anyja és a magányos úr, — a kinek útját most nyomon kell követnünk, ha nem akarjuk, hogy e történetet állhatatlansággal vádolják, s ha e regény nem akar abba a hibába esni, hogy alakjai bizonytalan és kétséges helyzetben maradjanak, — tehát Kit anyja és a magányos úr azzal a négyfogatu postakocsival, melynek elindulásánál jelen voltunk a jegyző kapujánál, oly gyorsan kihajtottak a városból, hogy a lovak patkói szikrát hánytak az országút kövein.

A jó asszony meglehetősen elfogódott volt helyzetének szokatlansága s azon anyai aggodalmi következtében, hogy azalatt valami baj történhetik vagy a kis Jakabbal, vagy kis öcsésével, hogy vagy megégetik magukat a tűznél, vagy lehemperegnek a lépcsőn, vagy odaszorítják őket az ajtó mögé, vagy szomjúságukban meleg vizet isznak a teaőzéből s megégetik a torkukat; Kit anyja tehát szorongó hallgatásba merült s ha a kocsi ablakából a vámőrök, omnibusz-kocsisok vagy más emberek tekintetével találkozott, helyzetének új méltóságában úgy érezte magát, mint a ki temetésen van, a kit az elhúnytak halála nem érint ugyan valami különösen, de a kinek mégis illendő komolyságot kell mutatnia s azt a látszatot keltenie, mintha egyelőre a külvilág minden más tárgya mellékes lenne rá nézve.

De aczélidegekkel kellett volna annak bírnia, a kire nézve a magányos úr társalgása közömbös. Oly nyugtalan urat, mint ő, még nem vitt kocsi s nem húztak lovak. Két perczig nem tudott ugyanabban a helyzet-

ben maradni, hanem ide-oda jártatta kezét, lábát, föl-tolta az ablakot, majd ismét hevesen lerántotta, azután fejét kidugta az egyik ablakon, majd hirtelen vissza-kapta, hogy a másikon dugja ki. Zsebében titokzatos s ismereten szerkezetű tűzszerszámot hordozott, s ha Kif anyja lehúnyta a szemeit, akkor — zsuppsz! — mindjárt meggyújtotta, a fölcsapó láng fényénél megnézte óráját, szikrákat ugrattatott a szalmába, mintha ki lett volna zárva, hogy ő és Kit anyja előbb süljenek pecsenyévé, mielőtt a kocsis megállíthatná a lovakat. Mikor megálltak, hogy lovat váltsanak, ő is nyomban leugrott a kocsiról, a nélkül, hogy a hágsót leeresztette volna. Az udvarban úgy rohant köröskörül, mint egy félbolond, a lámpa fényénél előhúzta óráját, s a nélkül, hogy megnézte volna, ismét visszatette; szóval annyi különcséget követett el, hogy Kit anyja igazán félni kezdett tőle. Mikor pedig a lovakat ismét befogták, ismét fölugrott a kocsiába, mint egy bohóc, s alig haladtak egy mérföldre, az óra és a tűzszerszám ismét előkerült, s Kit anyját ismét fölébresztette, reményt sem hagyván számára arra nézve, hogy egész úton csak egy pillanatra is háborítlanul elbóbiskoljon.

— Jól érzi magát? — kérdezte a magányos úr mindig, valahányszor szemfényvesztéseinek egyikét elkövette, s ilyenkor hirtelen hevességgel fordult Kit anyja felé.

— Nagyon jól, uram, köszönöm.

— Igazán jól? Nem fázik?

— Bizony egy kicsit hűvös van, — mondá Kit anyja.

— Gondoltam, — mondta a magányos úr, az első ablakok egyikét leeresztve. — Egy kis groogot kell innia. Hát persze! Hogy is feledkezhettem meg erről? Hej, kocsis, álljon meg a legközelebbi korcsmánál s hozzon egy pohár meleg vizes brandyt.

Hiába szabadkozott Kit anyja, hogy ilyesmivel nem él. A magányos úr kérlelhetetlen volt, s ha nyugtalan lelkének minden csalafintaságát kimerítette, legvégül mindig az a megrögzött eszméje támadt, hogy Kit anyjának egy kis brandyt kell innia.

Igy utaztak körülbelül éjfélig, akkor megállapod-

tak, hogy vacsoráljanak s a magányos úr megrendelt minden ehetőt, a mi csak volt a fogadóban; s mint-hogy Kit anyja nem volt képes egyszerre mindent fölnenni, azt vette a fejébe, hogy bizonyosan beteg.

— Túl van csigázva, — mondta a magányos úr, a ki maga részéről nem tett egyebet, mint föl-alá járt a szobában. — Látom már, mi baja, édes asszonyság. Nagyon el van törődve.

— Köszönöm uram, éppen nem vagyok.

— Tudom. Meg vagyok róla győződve. Ezt a szegény asszonyt rövid előkészület után leszakítom családja kebléről s íme, a szemeim előtt folyton fogy az ereje. Gyönyörű ember vagyok én. Hány gyermeke van, kedves asszonyság?

— Kettő uram, Kiten kívül.

— Fiuk, asszonyság?

— Igen, uram.

— Meg vannak keresztelve?

— Még csak félig.

— Hát én leszek a keresztapjuk. El ne feledkezzék erről, asszonyság. Jobb lenne, ha egy kis grogot inna.

— Egy csöppet sem tudnék inni, uram.

— Muszáj — mondta az idegen úr. — Látom, hogy ez hiányzik önnek. Hogy erre előbb nem gondoltam!

Odarohant a csengetyűhöz s oly szelesen rendelte meg a grogot, mintha rögtön kellene egy vízbefűlt embernek a fölélesztéséhez; azután addig erőszakoskodott, míg Kit anyja egy pohárral ismét le nem öntött oly forrón, hogy könnyei végigperegtek arcán s azután ismét a csészához vezette, hol — valószínűleg e kellemesen nyugtató szer hatása következtében — csakhamar elfeledkezett nyugtalan utitársáról s elaludt. E szerecskének jó hatása azonban nem volt muló természetű. Mert bár hogy a távolság nagyobb és az utazás hosszabb volt, mint a magányos úr hitte, csak akkor ébredt föl, mikor már világos nappal volt s egy város kövezett utcáin zörgött a kocsijuk.

— Helyt vagyunk! — szólt utitársa, leeresztve valamennyi ablakot. — Hajtson a viaszfigura-gyűjteménybe.

A rudason ülő legény kalapjához kapott, s megsarkantyúzta lovát, hogy fáin módon érjenek oda; a négy ló sebes ügetéssel vágatott végig az utczákon, akkora lármával, hogy az emberek csodálkozva rohantak az ablakokhoz vagy az utcára s a város óráinak józan, vékony hangját, melyek épen fél kilenczet ütöttek, nem lehetett hallani. Odaértek egy kapuhoz, mely előtt egész csomó ember ácsorgott s megállapodtak.

— Mi az? — kérdezte a magányos úr, kidugván fejét az ablakon. — Történt valami?

— Lakodalom, uram, lakodalom — mondták többen egyszerre. — Hurrá!

A magányos úr kissé meghökkent, mikor egyszerre akkora lárma közepett találta magát. Az egyik postakocsis segítségével kiszállt s kisegítette Kit anyját; mikor a tömeg ezt az asszonyt megpillantotta, örömmámorában elkezdett ordítozni: «Még egy lakodalom!» s ugrált, tánczolt nagy jókedvében.

— Azt hiszem, megbolondult a világ — mondá a magányos úr, keresztültörtetve a tömegben Kit anyjával, kit az ő menyasszonyának tartottak. — Hátrább innen, félre! Hadd kopogtatok!

A tömegnek minden spectaculum nagy gyönyörűség. Egy tuczat piszkos kéz nyúlt elő, hogy kopogtasson helyette, s a világon ajtókopogtatás talán még soha sem csapott ily pokoli lármát, mint a mekkorát most ez. Mikor a tömeg az önkéntes szolgálattal készen volt, szerényen visszahúzódott, a magányos úrra hagyván háromolni minden felelősséget a következményekért.

— Mit akar, uram? — kérdezte egy férfi, fehér szalaggal gomblyukában, nagyon stoikus nyugalommal lépve ki az ajtón.

— Ki nősült itt meg, barátom? — kérdezte a magányos úr.

— Én.

— Ön? De kit vett el, az ördögbe?

— Mi jogon kérdezi ezt tőlem? — kérdezte a völegény, a magányos urat tetőtől talpig végigmérve.

— Mi jogon? — szólt a magányos úr, Nubblesné asszony karját szorosabban fűzve a magáéba, mert a

derék asszonyosság nagyon szeretett volna elszaladni. — Olyan jogon, a melyről nem is álmodik. Halljátok jó népek, ha ez az ember kiskorút vett volna el, — de ez lehetetlenség. Hol van, czimborám, az a kis leány, a kit itt tartogat. Nellnek hívják. Hol van?

Mikor ezt a kérdést tette, melyet Kit anyja is visszhangoztatott, valaki egy közeli szobában hangosan fölkiáltott, egy fehér ruhás hölgy szaladt az ajtóhoz, vőlegénye karjára támaszkodva.

— Hol van Nell? — kiáltott a hölgy. — Micsoda hírt hozott tőle számomra? Mi lett belőle?

A magányos nő visszahökkenet s arczába bámult az egykori Jarleynének, kit ma reggel adtak össze a philosoph Györggyel, Slumnek, a poétának örök bosszuságára és kétségbeesésére. Arcza nagy aggodalmat, csalódást és hitetlenséget árult el. Végre kinyögte:

— Azt én kérdelem magától, hogy hol van... Mit akar ön?

— Oh uram, — kiáltott a menyasszony, — ha azért jött, hogy valami játékonyságot gyakoroljon velem, akkor miért nem jött egy hétel előbb?

— Csak nem halt meg? — kérdezte a magányos ember halotthalványan.

— Nem; nem annyira veszedelmes.

— Hála Istennek, — mondá a magányos úr gyöngye hangon. — Eresszen be, kérem.

— Bennem, jó emberek, — mondá az új párhoz fordulva, — oly embert látnak, a kinek a saját élete nem kedvesebb, mint azé a két lényé, a kit keresek. Engem aligha ismernek. Az én vonásaim idegenek önök előtt, de ha Nell, vagy kettőjük közül bármelyik itt van, akkor vegyék magukhoz ezt a jó asszonyt s mutassák meg nekik, mert mind a ketten ismerik őt. Ha megtagadja félelemből vagy bármely áltekinetből, az én szándékaimat azon mód szerint ítélje meg, a hogy ebben az asszonyban föl fogják ismerni régi barátnejukat.

— Mindig is mondtam én azt, — mondá a menyasszony. — Mindig gondoltam, hogy nem volt közönséges gyermek. Ó, uram, nincs módomban önnek

segítségére lehetni, mert a mi tehetségünkben állt, azt mind megpróbáltuk, de hiába.

Erre elmondtak neki Nellről és nagyapjáról tartózkodás nélkül mindent, a mit az első naptól kezdve tudtak, egészen addig az időpontig, mikor hirtelen eltűntek, hozzátevén, (a mi igaz is volt), hogy minden lehetőet elkövettek, hogy nyomukba akadjanak, de hiába s hogy nagyon aggódtak sorsukért azon gyanú miatt, a melybe hirtelen eltűnésük folytán keveredtek. Sokat beszéltek az öreg gyöngye elméjéről, arról a rossz érzetről, mely a gyermeket mindannyiszor elfogta, valahányszor nagyapja eltávozott valahová, arról a társaságról, melyben valószínűleg forgolódni szokott s arról a folyton fokozódó levertségről, mely őt elfogta s egészségében és hangulatában nagy változást idézett elő. Hogy az öreg eltévedt-e az éjszakában s utána ment-e, mert tudta vagy gyanította, hogy hová ment, vagy együtt távoztak a házból, azt nem tudták bizonyosan megmondani. Csak annyit gondoltak körülbelül bizonyosnak, hogy aligha fognak többé hírt hallani róluk s akár a gyermek kezdte a szökést, akár nagyapja, nagyon kevés remény van arra, hogy visszatérjenek.

Mindezt a magányos úr oly arczkifejezéssel hallgatta, mint a kit az aggodalom és csalódás teljesen lever. Megeredtek könnyei, mikor az öregről beszéltek s nagyon látszott arczán a kétségbeesett bánat.

Hogy elbeszélésünknek ezt a részét ne nyujtsuk szükségtelenül hosszúra s hogy ezt a hosszú históriát rövidesen összefoglaljuk, egyszerűen fölemlítjük, hogy mielőtt ennek a társalgásnak vége lett volna, a magányos úr teljesen elegendőnek tartotta azt, a mit tudott s jutalmat akart rájuk erőszakolni, a vőlegényre és menyasszonyra, az elhagyatott gyermek iránt tanúsított szeretetükért, mit azonban az új házaspár határozottan vonakodott elfogadni. A boldog pár végre elutazott, hogy a vidékre kirándulva élvezze a mézes-heteket s a magányos úr és Kit anyja mélyen leverve álltak a kocsijátaja előtt.

— Hova hajtsak? — kérdezte a postakocsis.

— Vigyen — mondta a magányos úr, voltaképpen nem akarta mondani, hogy a vendéglőbe, de mégis kimondta Kit anyjára való tekintettel s így a fogadóba mentek.

Hamarosan elterjedt annak a híre, hogy a kis leány ki a viaszfigurákat szokta mutogatni, híres embereknek a gyermeke, a kit kicsi korában elloptak szüleitől s a kinek most nyomára akadtak. E pontra nézve megoszlottak a vélemények; némelyek azt mondták, hogy egy herczegnek, egy grófnak, mások szerint pedig egy bárónak a gyermeke; de mindenki megegyezett abban, hogy híres embernek a gyermeke s hogy a magányos úr az apja. Mindenki törte magát, hogy legalább láthassa s ha csak nemes metszésű orrát láthatják is, a mikor kétségbeesett kedélyállapotban hajtat végig a városon négylovas kocsiján.

Mit nem adott volna érte s mennyi gondtól kimélte volna meg magát, ha tudta volna, hogy e pillanatban a gyermek és nagyapja a vén templomajtóban ülnek, türelmesen várva a tanító visszatérésére.

NEGYPVENNYOLCZADIK FEJEZET.

A magányos úrról és szándékáról a városban szájról-szájra mindenféle pletykák szállongtak, melyek természetesen nőttön-nőttek; mert a pletykák, nem úgy mint a közmondásos guruló kő, föl-alá való gördülésük közben mindenféle moszatot és piszkot visznek magukkal; mikor a magányos úr a fogadó előtt kiszállt, ez is oly izgató és vonzó látvány volt, melyet nem győztek eléggé megbámulni; nagy csoport utcai népesség gyűlt össze, mely a viaszkabinet bezárása és a lakodalmi ünnepély berekesztése folytán foglalkozás nélkül maradt s a magányos úr megérkezésében a gondviselés különös intézkedését látta, mit természetesen a legnagyobb öröm jeleivel üdvözöltek.

A magányos úr, ki az általános izgalomban semmi részt sem vett, hanem a leglevertebb s legkimerültebb kifejezésű ember volt, a kit csak képzelni lehet, a ki csalódása fölött magában és csöndesen szokott töprengeni, — a magányos úr kiszállt a kocsiból s Kit anyját komor udvariassággal segítette ki, a mi a bámész közönségre rendkívüli hatást gyakorolt. Azután karját nyújtotta neki, fölvezette a házba, miközben több fürge pinczér képezte az előhadat, hogy az utat megtisztítsa s a fogadásukra elkészített szobát megmutassa.

— Akármilyen szobát, mindegy. Csak közel legyen, az a fő, — mondotta a magányos úr.

— Mindjárt itt van, uram, tessék erre jönni.

— Meg fog felelni az uraságoknak ez a szoba? — kérdezte egy hang, a lépcső mellett lévő kis szoba ajtaját gyorsan fölnyitva, melyen egy fej kandikált

ki. — Nagyon szívesen látjuk. Oly szívesen, mint a virágot májusban, vagy a káposztát karácsonykor. Megfelel önnek ez a szoba, uram? Legyen szíves be-sétálni. Legyen szíves, kérem.

— Szentséges Isten! — kiáltott Kit anyja hátra tántorodva. — Ki gondolta volna!

Volt is némi oka elbámulni, mert az, ki oly tisztelet-teljesen meghívta őket, senki más nem volt, mint Quilp Dániel. Az a kis ajtó, melyen fejét kidugta, közvetlen a fogadó éléskamrája mellett volt; és a mint ott állt, roppant grotesque udvariassággal hajtotta meg magát s oly fesztelenül viselkedett, mintha a saját házának ajtaja volna s pusztá közelségével megrom-lasztott minden ürüczombot, minden hideg baromfi-sültet s olyan volt, mint a pincze gonosz szelleme, a ki feljött birodalmából, hogy bajt okozzon.

— Nem tisztelné meg, uram? — kérdezte Quilp.

— Inkább lennék egyedül, — mondotta a magá-nyos úr.

— Ó! — mondta Quilp s ezzel ismét beugrott s be-csapta maga mögött az ajtót, mint a kakukos óra figurája, mikor az órát elütötte.

— Még az este Kis-Bethlehemben láttam őt, — suttozta Kit anyja.

— Valóban? — kiáltott útitársa. — Pinczér, mikor érkezett ez az ember?

— Ma reggel érkezett az éjszakai postakocsival.

— Hm, s mikor megy el?

— Nem mondhatom meg, uram. Mikor a szobalány az imént azt kérdezte tőle, hogy óhajt-e ágyat, rá-vigyorgott s azután meg akarta csókolni.

— Kérje meg, kérem, hogy jöjjön ide, — mondotta a magányos úr. — Mondja meg neki, hogy nagyon szeretnék vele pár szót váltani. Kérje meg, hogy jöjjön nyomban; hallotta?

Az illető nagy szemeket meresztett, mikor azt az utasítást megkapta, mert a magányos úr a törpe megpillantásakor nemcsak épp akkora csodálkozást árult el, mint Kit anyja, de mivel nem félt tőle, kevésbé igyekezett ellenszenvét és útálatát eltitkolni. A pinczér

azalatt sietett a parancsnak eleget tenni s rögtön visszajött, a parancs tárgyát előrebocsátva.

— Szolgálatára, uram, — szolt a törpe. — Küldöncének fele uton elébe mentem. Mindjárt gondoltam, hogy megengedi, hogy tiszteletemet tegyem önnél, Remélem, jól érzi magát. Remélem, nagyon jól érzi magát.

Kis szünet telt el; a törpe ott állt félig lecsukott szemmel, ránczos arczczal s feleletre várt. S mikor ezt nem kapott, bizalmasabb ismeretsége felé fordult.

— Christopher anyja! — kiáltott. — Milyen kedves asszony, milyen derék asszonyság, mily boldog a becsületos, derék fia által! Hogy' van, Christopher anyja? Jót tett-e a hely- és levegőváltóság az egészségének? És hogy' van kis családja és Christopher? Ők is jól vannak? Egészségesek és jó kedélyben vannak? Derék polgárokká vágnak nőni, mi?

Quilp úr minden kérdésnél magasabbra csigázta hangját a hanglétrán s végül éles süvítéssel végezte, azután szokása szerint azt a lagymatag arczkifejezést vette föl, mely akár mesterkélt volt, akár természetes, arczából száműzni tudott minden kifejezést, úgy hogy a ki a hangulatát vagy gondolatait ki akarta volna találni, megfejthetetlen talány előtt állt volna.

— Quilp úr, — szólalt meg a magányos úr.

A törpe nagy lappantyúfüle mellé tette a tenyerét s úgy tett, mintha nagyon feszülten figyelne.

— Mi már láttuk egymást valahol.

— Ó igen, — mondotta Quilp, fejével bólintva. — Ó igen, uram. Az ekkora megtiszteltetést és szerencsét, — mindkét részről, Christopher anyja, mindkét részről — nem egyhamar fejti el az ember. Semmi esetre sem!

— Talán emlékezni fog még, hogy Londonba érkezésem napján azt a házat, a hová mentem, üresen, elhagyatva találtam s néhány szomszéd önhöz utasított s a nélkül, hogy megpihentem volna, tiszteletemet tettem önnél?

— Milyen gyors elhatározás volt az s a mellett mily komoly és erélyes rendszabály! — mondotta Quilp,

barátjának, Sampson Brassnak a példájára, önmagában megfontolva a dolgot.

— Önt — folytatá a magányos úr — megfoghatatlan módon mind annak birtokában találtam, a mi nem sokkal azelőtt még másé volt s rájöttem, hogy az a más, a kit, mielőtt ön a vagyonától megfosztotta volna, gazdagnak tartottak, egyszerre koldúsbotra jutott s házából és hajlékából kizavarták.

— Meghatalmazásunk volt ahhoz, a mit tettünk, uram, — mondotta Quilp. — Meghatalmazásunk volt. S azt se mondja, hogy elkergettük a háztól. Önszántából ment el, eltűnt éjszakának idején, uram.

— Mindegy, — mondá a magányos úr bosszusan. — Tény, hogy elment.

— Elment, igen, — mondotta Quilp tettett nyugalommal. — Kétségtelen, hogy elment, csak az a kérdés, hogy hova. S ez még mindig kérdés.

— Mit gondoljak most önről, — mondotta a magányos úr, szigorú pillantással mérve őt végig, — mit gondoljak önről, a ki semmi hajlandóságot sem érzett nekem fölvilágosítással szolgálni, mi több, a ki a valót mindenféle csel, fogás, kibúvó mögé rejtette s a ki most az én nyomaimat is szimatolja?

— Hogy én szimatolom? — kiáltott Quilp.

— Hát talán nem? — mondá a magányos úr roppant izgatottan. — Ezelőtt egypár órával nem hatvan mérföldnyire volt innen abban a kápolnában, melybe ez a jó asszony szokott járni imádkozni?

— Azt hiszem, ő is ott volt, — mondotta Quilp minden izgatottság nélkül. — Ha goromba akarnék lenni, azt mondhatnám, hogy ezt másképp nem tudhatná, ha ön nem szimatolná az én lépéseimet. Igenis, ott voltam a kápolnában. Mi van abban? Könyvekben olvastam, hogy zarándokok a kápolnába szoktak menni, mielőtt útjukat megkezdnék, hogy szerencsés visszatérésükért imádkozzanak. Bölcs emberek. Az utazás nagyon veszélyes, különösen, ha a bakon ül az ember. Eltörik a kerék, megvadul a ló, a kocsis nagyon gyorsan hajt, vagy árokba fordítják a kocsit. Mindig templomba megyek, mielőtt útra kelnék. Igazán mondom, min-

dig ez a legutolsó, a mit ily alkalmakkor tenni szoktam.

Hogy Quilp alaposan füllentett, ezt minden némileg éleslátású ember észrevette volna, bár az után, a mit arcza, hangja, egész lénye mutatott, azt lehetett volna hinni, hogy egy vértanu nyugodt állhatatosságával maradt hű az igazsághoz.

— Mind annak nevében, a mi egy embert megboldíthat, — mondotta a szerencsétlen magányos úr — az én szándékomat nem vonatkoztatta valami okból magára? Nem tudja, mi célból jöttem ide? s ha tudja, nem tudna egy kicsit könnyíteni rajta?

— Nem vagyok boszorkány, uram — mondá Quilp, vállat vonva. — Ha az lennék, a saját magam szerencsését jósolnám s csinálnám meg.

— Ah! úgy látszik, mindent elmondtunk, a mi szükséges — mondá a másik, türelmetlenül vetve magát egy szofára. — Kérem, hagyjon el bennünket, hagyjon el.

— Uram, — mondá Quilp, — nagyon szívesen. Christopher anyja, jó lélek, Isten önnel. Kellemes utazást uram, *visszafelé*. Ehem!

E búcsúszavakkal s leírhatatlan vigyorgással, mely mindabból a rettenetes fintorból volt összeállítva, a mire emberek és majmok képesek, a törpe lassan visszavonult, s betette maga után az ajtót.

— Ohó — mondá, mikor a saját szobájába bement, s szétvetett karokkal egy székreült. — Ohó! Itt vagy barátocskám? Va-ló-ban?

Nagy örömeben szinte vihogott, s kárpótolta magát azért a kényszerért, melyet arczára kellett erőltetnie. Ide-oda mozgolódott a székén, meg-megsimogatta bal-lábát, s elmélkedésekbe merült, melyet főbb vonásai-ban a következőkben ismertetünk.

Először is fontolóra vette azokat a körülményeket, melyek őt arra bírták, hogy idejőjjön s melyek röviden a következők: Mult este megjelenvén Sampson Brass irodájában, ez a gentleman s szakértő nővére nem lévén otthon, csak Swivellerrel beszélgethetett, a ki éppen egy pohár borókagroggal öntötte le a törvény porát s

mint mondani szokás, kisded agyagját ugyancsak jól megöntözte. De mivel az átvitt értelemben vett agyag, ha túlságosan megnedvesítik, nagyon laza és kétes szilárdságúvá válik, itt-ott egészen váratlan helyzetben benyomódik, a benyomásokat gyöngén őrzi meg, s nincs ereje és szilárdsága, így járt Swiveller is a maga agyagával, miután nagy mennyiségű nedvességet vett magába, meglázult, síkos lett, s azok a benyomások, melyeket magába vett, elvesztették határozott karakterüket s szétmosódtak. Nem szokatlan, hogy az ember ilyen állapotban nagyra tartja magát nagy okossága s éleseszűsége miatt, s Swiveller úr éppen ezekre a tulajdonságaira volt büszke s alkalmat vett magának megjegyezni, hogy a felső emeleten lakó magányos úrra vonatkozólag különös felfedezéseket tett, melyeket magába akart rejteni, s el volt szánva, hogy sem kínzással, sem hízelgéssel ki nem veszik belőle. Quilp úr magas dícséretével adózott ez elhatározásának, de egyszersmind további őszinte nyilatkozatokra igyekezett rávenni Swiveller urat s nemsokára kisütötte, hogy a magányos urat élénk összeköttetésben látta Kittel, s ez akkora titok, melynek fátyola aligha lebben föl valaha.

Ennyit tudva, Quilp nyomban gyanította, hogy az első emeleti magányos úr okvetlenül ugyanaz a személy, a ki őt meglátogatta, s mikor további kérdezősködések által e föltevésében megerősödött, minden további nehézség nélkül arra a következtetésre jutott, hogy Kittel való értekezletének czélja és tárgya az ő öreg üzletfelének és a kis Nellnek a föltalálása. Természetesen égett a vágytól, megtudni, hogy erre vonatkozólag miféle intézkedések voltak folyamatban s elhatározta, hogy érintkezésbe lép Kit anyjával, a ki legkevésbé fog ellenállni az ő ravasz kérdezősködéseinek s így leghamarabb elárulja, a mire szüksége van; gyorsan elbúcsúzott hát Swivellertől s haza sietett. Mivel a jó asszony nem volt otthon, a szomszéd-asszonyt kérdezte meg, mint van Kit, s a kápolnába utasították, a hova el is ment, hogy istentisztelet után Kit anyját megrohanja.

Alig ült egy negyedórát a kápolnában, jámboran a menyezetre függesztett szemmel magában vihogva azon, hogy ő most istentiszteleten van, mikor megjelent maga Kit. Hiuz szemével a törpe rögtön észrevette, hogy Kit valami ügyben jött. Látszólag teljesen el volt mélyedve gondolataiba, a mint láttuk, s nagy magabamélyedést tettetett, de azért Kit magaviseletének minden körülményét jól megfigyelte, s mikor övéivel eltűnt, a nyomában volt. Suttymban elkísérte a jegyző házáig, egy postakocsisól kitudta, hova megy az anya, s meghallván, hogy egy éjjeli gyorskocsi ugyanoda indul, további fontólgatás nélkül a jegykiadóhoz rohant s helyet foglalt a kocsi tetőülésén. Minthogy a két kocsi egymást többször elérte s elhagyta egymást az úton, hol az egyik maradt hátra, hol a másik, a szerint, a mint a megállóhelyeken való tartózkodásuk rövidebb vagy hosszabb ideig tartott, s gyorsaságukat változtatták, — így a várost majd egyidőben érték el. Quilp szemmel tartotta a kocsit, belevegyült a tömegbe, megtudta a magányos úr szándékát, látta, mint vallott terve kudarcot, s miután minden értékes adatot összegyűjtött, elsietett, még a magányos úr előtt ért a vendéglőbe, vele az imént leírt módon beszélgetett s azután bezárkózott szobájába, hol még egyszer gyorsan átgondolta az addig történeteket.

— Tehát itt volnál barátom? — ismétlé magában, mohón rágva körmeit. — Hát én gyanus vagyok s félretoltok s Kit a megbízható közvetítő, ugy-e? Attól félek, bele kell avatkoznom. Ha ma reggel találkoztunk volna — folytatta elgondolkozva — azon a ponton lettem volna, hogy jó értesüléssel szolgáljak. És meglett volna belőle a hasznom. Ha ez a szenteskedő farizeus, meg az anyja nem volnának, ezt a heves urat épp oly kényelmesen behálózhatnám, mint a mi öreg barátunkat, a mi közös barátunkat, hahaha... és a csinos kis Nellit. A legrosszabb esetben kitűnő alkalom, melyet nem szabad elszalasztani. Ha majd ráakadunk, akkor tudni fogom a módját, hogy' kell fölösleges pénzeden könnyíteni, kedves barátom. Utállak, eré-

nyes nép — mondotta a törpe, egy pohár pálinkát leöntve s a nyelvével csettintve. — Utállak valamennyiteket.

S ez nem volt üres dicsekedés, hanem az igaz érzelmek rideg beismerése, mert Quilp úr, a ki senkit sem szeretett, lassanként odajutott, hogy mindenkit meggyűlölt, a ki közelebbi vagy távolabbi összeköttetésben állt tönkrejuttatott üzletfelével: gyűlölte az öreg embert, mert képes volt őt rászedni s éberségét kijátsszani; a gyermeket, mert Quilpné nagyon szerette és megszánta; a magányos urat, mert oly leplezetlenül kimutatta iránta való ellenszenvét, legfőképen pedig Kittet és anyját a már említett okokból. Valamennyit gyűlölte Quilp Dániel, nem tekintve azt az általános ellenszenvet, mely elválaszthatlan volt abbeli sóvár vágyától, hogy a megváltozott körülmények fölhasználásával meggazdagodjék.

E szeretetreméltó hangulatában Quilp úr magát és gyűlöletét még több pálinkával megerősítette, azután szállást változtatott, elment egy tizedrangu sörházba, hol a zárkózottság ürügye alatt mindenfelé oly kérdéseket tett, melyek esetleg az öregnek és unokájának fölतालálására vezethetnek. De mindhiába; nem akadt a legkisebb nyomra, a legkisebb támpontra. Éjjel távoztak a városból, senki sem látta őket, senki sem találkozott velük az országúton, nem látott sem kocsis, sem talyigás olyan vándorokat, kikre a személyleírás illett volna; senki sem hallott róluk. Meggyőződvn arról, hogy egyelőre minden fáradozása eredménytelen, két kutatót fogadott s nagy jutalmat ígért nekik, bármi hírt hall róluk s a másnapi postakocsival visszautazott Londonba.

Mikor fölült a tetőzetre, némi meglegedésére szolgált, látván, hogy Kit anyja egyedül ül odabent; ez nagyon gyönyörködtette az egész út alatt, mert alkalmat szolgáltatott arra, hogy őt különöz szeszélyeivel egyre rémítgesse, így például úgy kihajolt a kocsi tetejéről, hogy komolyan veszélyben forgott az élete s merően bebámult a kocsiba, mi annál rettenetesebben hatott a szegény asszonyra, mert arcza felülről

megfordítva látszott ; mikor megálltak lovat váltani, Quilp gyorsan lemászott a kocsi tetejéről s éktelen vigyorgással dugta be fejét az ablakon : ezek az elmés kínzások annyira hatottak Nubblesnére, hogy kezdetben nem tudott attól a gondolattól szabadulni, hogy voltaképpen Quilp az a gonosz szellem, ki ellen a kis-bethlehem-i pap annyit mennydörgött s a ki most, az Astley színházában meg az osztrigai boltokban elkövetett bűnei miatt tánczol és ugrándozik.

Kit az állomáson várta anyját, a ki levélben értesítette hazajöveteléről, s nagy volt a bámulata, mikor a kocsis vállán keresztül megpillantotta ezt az ismerős szörnyeteget, a Quilp jól ismert ábrázatját.

— Hogy vagy, Christopher? — krákogott le a törpe a kocsi tetejéről. — Minden rendben van, Christopher, nincs semmi baj. Anyád bent ül.

— Hogy került ez ide, anyám? — suttogta Kit.

— Nem tudom, fiám, hogy került ide, azt sem, hogy miért, — mondotta Nubblesné, fia segítségével kiszállva ; — de egész nap annyira ijesztgetett, hogy majd megbolondultam.

— Ijesztgetett? — kiáltott Kit.

— Bizonyára nem fogod hinni — mondotta anyja — de egy szót se szólj hozzá, mert nem hiszem, hogy közönséges emberfia. Pszt, ne fordulj meg, ha róla beszélünk, mert most is látom a kocsilámpa fényénél, hogy idekancsalít.

Kit anyja kérése ellenére egyszerre megfordult. Quilp jámboran tekintett föl a csillagokra s mennyei elmélkedésekbe látszott merülni.

— A legravaszabb teremtménye Istennek, — mondotta Nubblesné. — Gyere innen, a világért szót ne válts vele.

— De hogy is nem, anyám. Micsoda ostobaság ez. Hallja, uram, —

Quilp úgy tett, mintha akkor riadt volna föl álmodzásából s mosolyogva fordult meg.

— Békét hagy az anyámnak, érti? — mondotta Kit. — Hogy veheti a lelkére, hogy egy szegény, elhagyott asszonyt bosszantson, szerencsétlenné és szomo-

rúvá tegyen, mintha anélkül is nem volna elég bánata. Nem szégyenli magát, törpe, szörnyeteg.

— Szörnyeteg! — mondotta Quilp, magában mosolyogva. — Utálatosabb törpe, mint a kiket pénzért mutogatnak, — utálatos — ah!

— Ha még egyszer szemtelenkedik velem, — szólta Kit, vállára kapva a batyut, — hát vegye tudomásul, hogy nem tűröm tovább. Ehhez nincs joga; soha semmi közünk nem volt magához. Nem először teszi, de ha még egyszer ijesztgeti, kénytelen leszek magát alaposan eldöngetni, (a mit nem szívesen teszek, tekintve a maga törpe voltát).

Quilp egy szót sem szólt, hanem oly közel tolta Kit arcához a magáét, hogy csak két-három hüvelyknyire volt tőle; merően ránézett, hátralépett, megint közelebb ment hozzá, megint vissza, s így vagy hatszor-hétszer, mint a lázbeteg képzelődéseiben egy-egy fej. Kit mereven állt, készen minden támadásra; mivel azonban látta, hogy Quilp ennyivel beéri, csettintett az ujjával s elment; anyja magával húzta, oly gyorsan, a hogy csak bírta, s míg Kit a kis Jakabról és öccséről beszélgetett, többször visszafordult, vajjon Quilp nem követi-e.

NEGYVENKILENCZEDIK FEJEZET.

Kit anyja megkímélhette volna magát attól a fáradságtól, hogy annyiszor visszanézzen Quilpre, mert Quilptól semmi sem volt távolabb, mint hogy őt és a fiát kövesse, vagy hogy újra kezdje vele a czivakodást. Ment a maga útján, időnként egy-egy töredéket füttyült valami dalból, s nyugodt, megelégedett arcczal ödöngött hazafelé, útközben annak elképzelésével mulattatta magát, mennyire megijedhetett a felesége, a ki három nap és két éjszaka nem hallott felőle semmit, elutazásáról sem volt értesülve, s azóta örökös aggodalomban él, ha ugyan el nem ájult félelmében.

Ez a bohó valószínűség annyira megfelelt a törpe kedélyállapotának, s oly rendkívül mulattatta, hogy menésközben úgy kaczagott, hogy könnyei is potyogtak; ha pedig mellékutczába fordult be, elragadtatásának hangos vihogással adott kifejezést, a mi az arra járó magányos embert rendkívül megijesztette, a mi viszont fokozta az ő derűtségét s jókedvre hangolta.

Ily kitűnő hangulatban érkezett Quilp Tower-Hillbe, s mikor saját lakásának ablakaira föltekintett, úgy rémlett neki, hogy nagyobb a világosság, mint ily gyászos házban rendesen lenni szokott. Mikor közelebb ment, s figyelmesebben hallgatódzott, több élénk beszélgetésbe merült hangot vélt észrevenni, melyek közt nemcsak az anyósa hangjára ismert, hanem több férfihangra is.

— Hah! — kiáltott fel a féltékeny törpe. — Mi ez? Ilyen vendégeket fogadnak a távollétemben?

Felülről a válasz elfojtott köhögés volt. A kapukulcs

után kotorászott a zsebében, de nem találta. Nem volt mit tenni, kopogtatni kellett.

— Világosság a folyosón — mondotta Quilp, bekucskálva a kulcslyukon. — Halkan kopogtatok akkor kegyes engedelmével, asszonyom, gyanutlanul meglephetem önt. Ugy — ugy!

A nagyon halk kopogtatásra azonban nem jött válasz. Csak mikor másodízben s éppen nem halkan kopogtatott, nyitotta ki az ajtót egész csendesen a hajóműhelybeli suhancz, a kit Quilp nyomban torkon ragadott, a másik kezével pedig kivonszolta az utcára.

— Hiszen megfojt, gazdám — suttogta a fiú. — Eresszen el!

— Ki van odafönt, te kutya? — kérdezte Quilp, szintén suttogva. — Mondd meg, ki van odafönt? Hangosan ne kiálts, mert csakugyan megfojtalak.

A suhancz az ablakra mutatott s csak elfojtott nyögéssel válaszolhatott, mely azonban oly belső meglepedést árult el, hogy Quilp megint torkon ragadta s fenyegetését alkalmasint beváltja vagy legalább is közel jár hozzá, ha a suhancz ügyesen ki nem siklik kezéből s a legközelebbi lámpaoszlop mögé nem buvik; a gazda néhány sikertelen kísérlet után, nem lévén képes a hajába ragadni, tárgyalni kezdett vele.

— Felelsz tüstént? — kérdezte Quilp. — Mi történik odafönt?

— Hiszen nem enged szóhoz jutni — mondotta a suhancz. — Azok odafönt — hahaha! — azt hiszik, hogy maga — maga meghalt. Hahaha!

— Meghaltam? — kiáltott Quilp, gémberedett nevetést hallatva. — Ugyan? Csakugyan azt hiszik, te dög?

— Azt hiszik, hogy — vízbe fulladt — mondotta a suhancz, ki gyűlölködő természetre méltó párja volt gazdájának. — Legutóbb a rakpart szélén látták magát s azt képzelik, hogy beleesett a vízbe. Hahaha!

Az a kilátás, hogy ily remek körülmények közt kémkedhetik s valamennyiöket megtréfálja s hogy elevenen közjük toppanhat, Quilpnek nagyobb gyönyörüséget okozott, mint a legnagyobb főnyeremény. Épp úgy

el volt ragadtatva, mint reményteljes inasa, s a hogy pár pillanatig a kámparúd mellett álltak, úgy vigyorgtak s pislogtak egymásra, mint egy pár porcellán bálvány.

— Egy szót se, — mondá Quilp, lábujjhegyen közeledve az ajtóhoz. — Még csak ne is pislogj, hogy a szúnyogzűmmögést is meghalljuk. Hát vízbe fultunk, he, feleség? vízbe fultunk?

Ezzel elfújta a gyertyát, letörölte cipőit, tapogatózva fölment a lépcsőn, mialatt nagyreményű inasa lent maradt s elragadtatásában bukfenczeket vetett.

A hálósobának folyosóra nyíló ajtaja nyitva volt, Quilp beosont s odaállt az e szoba és a lakószoba közti nyílásba. Ez az ajtó csak félig volt betéve, hogy a levegő mindkét szobát járja s nagyon használható hasadék volt rajta, melyet Quilp sokszor használt kémkedési czélokra s melyet, az igazat megvallva, Quilp a zsebkésével tágított ki. S így Quilp nemcsak hallhatta, hanem láthatta is, mi történik bent.

Az asztalfőn, az őt megillető helyen Brass ült, előtte tinta, toll, papiros s egy befont üvegben rum, — Quilp saját üvege a saját finom jamaikai rumjával; — mellette forró víz, illatos citromok, fehér cukor s egyéb kellék; e kitünő alkatrészekből Sampson egy nagy üvegben gőzölgő punchot készített, azzal a feszült figyelemmel, milyennel ily szent cselekedetet végezni kell; ezt a nagy üveget abban a pillanatban egy teáskanállal kavargatta s oly arczczal nézte, melyben a sentimentális, farizeus gyász kifejezése nagyon egyenetlen harczot vívott a szelid, csendes öröm kifejezésével. Ugyanannál az asztalnál, mindkét karjával rátámaszkodva ült Jiniwinne asszony is, a ki a punchot nem titokban s teáskanálkával lopogatta, mint azelőtt, hanem nyíltan hatalmasakat húzott belőle, saját poharából; leánya, a kinek a fején nem volt ugyan hamu s öltözete nem állt éppen zsákvászonból, de azért megőrizte a gyász tisztességes látszatát, egy karosszéken hevert és bánatát kisebb mértékben ugyan, de szintén azzal a pompás itallal enyhítette. Volt ott két csatornamunkás is, kik úgynevezett húzóhálót tartottak kezük-

ben ; és még ezek az emberek is kaptak egy-egy pohárral s mivel nagy gyönyörűséggel nyakalták az italt s természetesen vörös volt az orruk és arcuk s kitörő a jókedvük, nagyon szinessé és stilszerűvé tették ezt a társaságot.

— Boldogan hálnék meg, ha a vénasszonynak a grogját megmérgezhetném, — dörmögött Quilp.

— Ó istenem, — szólt Brass, megtörve a csendet s szemeit sóhajtva emelte a mennyezet felé — ki tudja, nem néz-e le éppen ránk az égből? Ki tudja, nem figyel-e bennünket valahonnan vizsga szemekkel? Ó nagy Isten!

Itt Brass úr megpihent, félig kiitta punchát s vigasztalan mosollyal nézve a félig üres üveget, folytatta :

— El tudom képzelni, — szólt az ügyvéd, megcsóválva fejét, — hogy a szemét itt látom lenézni egész a punchom fenekére. Mikor fogunk hozzá hasonló emberre akadni? Soha, soha! Most itt vagyunk, — mondá a punchos poharat szemei elé tartva, — a következő pillanatban pedig talán már — leöntötte a maradék punchot is — a sír hideg éjszakájában. Ha meggondolom, hogy az ő rumját iszom! Álomnak tetszik az egész.

E szavakkal Brass úr, kétségkívül azzal a szándékkal, hogy saját helyzetének a realitását kikémlelje, odatolta poharát Jiniwinné asszonynak, hogy töltsse tele s azután a jelenlévő matrózokhoz fordult :

— A kutatás tehát teljesen eredménytelenül végződött?

— Teljesen, gazd' uram. De a' mondó vagyok, hogy ha valahol fölmerül, hát az körülbelül Grimidge táján lesz, holnap, apály idején. Ugy-e, matróz?

A másik helyben hagyta, megjegyzeztén, hogy nagyon várják már a kórházban.

— Akkor nem marad más hátra, mint belenyugodni, — mondotta Brass. — Belenyugodni és türelmesen várni. Vigasztalásunkra szolgálna, ha a holttestet megtalálnók ; szomorú vigasztalásunkra.

— Kétségtelenül, — mondotta Jiniwinné — csak akkor volnánk biztosak a dolgunkban, ha a holttestet megtalálnók.

— A mi pedig a följelentést illeti, a melyben személy-leírását kell adnunk, — mondá Sampson Brass, fölkapva a tollat, — szomorú kötelességünk emlékeztünkbe idéznünk vonásait. Hát mindenekelőtt a lábai, — hm!

— Azok határozottan görbék voltak, — mondá Jiniwinné.

— Azt hiszi, igazán görbék voltak? — mondotta Brass hízelegve. — Ugy tetszik, mintha most is látnám szétterpesztett lábakkal fölfelé jönni az utcán, összegyűrött nanking-nadrágban, a melyen nem viselt nadrágtartót. Istenem, mily siralomnak a völgyében élünk! Mondjuk hát, hogy görbe.

— Azt hiszem, kissé görbe volt, — mondá Quilpné sóhajtva.

— Mind a kettő görbe, — mondá Brass, miközben írt. — Nagy fej, rövid derék, mind két lába görbe.

— Nagyon görbe, — mondá Jiniwinné.

— Édes asszonyosság, ne mondjuk, hogy nagyon görbe, — mondotta Brass jámboran. — Ne legyünk ridegek az elhunyt fogyatkozásai iránt. Édes asszonyosság, a boldogult odament, a hol a görbe láb nem jöhet tekintetbe. Elégedjünk meg tehát azzal, Jiniwinné asszony, hogy egyszerűen görbét írunk.

— Azt hittem, az igazságot akarja írni, — válaszolt az öreg hölgy. — Különben mindegy.

— Hogy az Isten áldja meg a szemeidet, beh szeretlek, — dörmögött Quilp. — No már megint. Örökké csak punch.

— Olyan foglalkozás ez, — mondá az ügyvéd, a tollat letéve és a poharat kiürítve — mintha Hamlet apjának a szelleme jelennék meg az ember előtt abban a ruhában, melyet hétköznapi szokott viselni. Kabátja, mellénye, czipói, harisnyái, nadrágja, élczei, humora, páthosa, esernyője mind úgy vonul el előttem, mint gyermekkorom visiói. — Fehérneműi, — mondá Brass, a falra vigyorogva, — fehérneműi, melyek mind olyan különös színűek voltak, mert ez volt az ő bogara és ízlése. Mily tisztán látom magam előtt a fehérneműit.

— Folytassa inkább, édes uram, — mondotta Jiniwinné.

— Igaza van, édes asszonyság, igaza van, — mondá Brass. — Képességeinket ne bénítsa meg a gyász. Szabad kérnem még egy kis itókát, édes asszonyság? Most következik az orrára vonatkozó kérdés.

— Piszze orra volt, — mondá Jiniwinné.

— Sasorra, — ordított Quilp, bedugva fejét s öklével az orrára ütögetve. — Sasorra, te boszorkány. Nem látod? Ez pisze orr, mi?

— Nagyszerű, nagyszerű, — mondá Brass, csupa merő megszokásból. — Nagyszerű, kitünő, roppant nevezetes egy ember, roppant élczes és tréfás. Megroppant ügyes, hogy így meg tudja lepni az embert.

De Quilp nem hallgatott ezekre a bókokra, s ügyet sem vetett arra az aggodalmas arczkifejezésre, melyet az ügyvéd arca lassanként öltött, valamint nem törődött feleségének és anyósának kiabálásával sem. Az utóbbi kiszaladt a szobából, az előbbi pedig egyszerűen elájult. Quilp, tekintetét mereven Sampson Brassra szegezve, odament az asztalhoz, elkezdte az ő poharánál, kiitta, s körbe járt az asztalnál, míg valamennyit egymás után ki nem ürítette, azután a palaczkot hóna alá kapva, az ügyvédet nagyon különös vigyorgással nézte.

— Még nem haltam meg, Sampson, — mondá Quilp, — még nem.

— Igazán kitünő, — mondá Brass, a ki lassanként visszanyerte önuralmát. — Hahaha! Igazán nagyszerű. Nincs még egy ember a földön, a ki így végezné el ezt az ügyet. Nagyon kényes helyzet, a mit egykönnyen nem is lehet lebonyolítani. De ő mindig jókora adag humorral rendelkezett, bámulatos adaggal.

— Jó éjszakát, — szólta a törpe, sokat jelentő fejbólintással.

— Jó éjszakát, uram, jó éjszakát, — mondá az ügyvéd, hátraoldalogván az ajtó felé. — Igazán örömteljes látvány, fölötte örömteljes. Hahaha! Kitünő, igazán kitünő, kitünő!

Quilp várt, míg Brass ömlengése el nem hangzott

a messzeségben (mert Brass úr, míg a lépcsőn lefelé ment, egyre azt hangoztatta, hogy kitünő), azután odament a két férfihoz, a kik még mindig ott időztek néma meglepetésükben.

— Egész nap kutattak a folyamban uraim? — kérdezte Quilp, roppant udvariasan nyitva nekik ajtót.

— Tegnap is, Mister.

— Jaj Istenem, akkor sok dolguk lehetett. Kérem, tartsák meg jutalmul mindazt, a mit a hullán fognak találni. Jó éjszakát!

A két ember egymásra nézett, de szemelláthatólag nem volt szándékuk e pontra nézve mindjárt tárgyalásokba bocsátkozni s kioldalogtak a szobából. Miután Quilp illeténn ódon megtisztította a lakást, bezárta az ajtót s a palaczkot még mindig összefont kezében tartva, fölhúzott vállal nézte a még mindig öntudatlan asszonyt, mint valami gonosz álombeli lidérc.

ÖTVENEDIK FEJEZET.

A házastársi viszályokat a résztvevő felek rendszeresen valami párbeszéd formájában intézik el, melyben a női fél is legalább fél résszel vesz részt. A Quilp úr és asszony közt való viszály azonban kivétel volt ez általános szabály alól, mert azok a szavak, melyek ez alkalommal mondattak, a férfi javára irandók, míg az asszony csak néhány engesztelő megjegyzésre szorított s nagy ritkán mert nagy alázatosan és szerényen egy-egy remegő szótagot kimondani. A jelen alkalommal azonban Quilpnének jó ideig még e csekély védelemhez sem volt bátorsága, hanem mikor ájulásából fölocsudott, még jó ideig tilt ott némán könnyezve, s alázatosan hallgatta urának és parancsolójának szemrehányásait.

E szemrehányások rendkívüli élénkséggel és gyorsasággal ömöltek Quilp úrból s e mellett oly különös arczokat vágott, oly furcsa mozdulatokat tett, hogy még felesége is majd magán kívül volt a rémülettől, bár férjének ez irányban való képességeihez hozzá volt szokva. De a jamaicai rum s a fölött való elragadtatása, hogy ily nagy meglepetést okozott, lassanként lecsön-desítették Quilp úr haragját, mely kitörésének vad tetőpontjáról lassanként leszállt s végül lassú dohogás, zsembelődés lett belőle, mely határon azután nem is ment túl.

— Hát azt hitted, hogy meghaltam, hogy odavesztem? — kérdezé Quilp. — Azt hitted, hogy özvegyen maradtál, ugy-e? Hahaha, te gebe.

— Igazán azt hittem, Quilp — szólt az asszony. — Nagyon sajnálom.

— Kétkelkedik ebben valaki? — mondá a törpe. — Persze, hogy nagyon sajnálod, hogy nem úgy történt. Ki kétkelkedik abban, hogy nagyon sajnálod?

— Nem úgy értem, nem azt sajnálom, hogy életben maradtál s hazajöttél — mondá az asszony. — Azt sajnálom, hogy ezt el tudták hitetni velem. Nagyon örülök, hogy látlak, Quilp, őszintén örülök.

Quilpné tényleg sokkal jobban örült, hogy a férjét megpillantotta, mint ez tőle várható lett volna s szinte megfoghatatlan, de örült annak, hogy Quilpnek semmi baja. Ez a körülmény azonban férjére nem tett semmi egyéb benyomást, mint hogy az ökleit ott forgotta a felesége szemei előtt s többször ördögi gyönyörűséggel vigyorgott rá.

— Hogy' maradhattál el oly sokáig egy szó tudósítás nélkül, a nélkül, hogy erről értesítettél volna? — kérdezte szegény asszony zokogva. — Hogy' lehettél ilyen kegyetlen, Quilp?

— Hogy' lehettem ilyen kegyetlen, kegyetlen? — kiáltott a törpe. — Mert kedvem tartotta. Most is úgy tartja. Kegyetlen leszek, ha úgy tetszik. Megint elmegyek.

— Ne menj el!

— De igen, elmegyek. Most mindjárt elmegyek. Ebben a nyomban eltávozom. Oda akarok menni, ott akarok lakni, a hol kedvem tartja, — egyszer a rakparton, egyszer az irodában, — úgy akarok élni, mint egy víg legény. Azt képzeled ugy-e, hogy özvegy vagy? Verjen meg az Isten, ha nem igazán akarok legénykedni.

— Nem mondhatod ezt komolyan, — zokogott az asszony.

— Azt mondom, — beszélt a törpe kitörő jókedvvel, — hogy legény akarok lenni, egy Istentől elrugaszkodott legény. Legénytanyámat az irodában akarom felütni s merj csak odajönni, ha van bátorságod. S vigyázz, hogy váratlanul meg ne lepjelek ismét, mert kémkedni fogok, szemmel foglak tartani, s olyan észrevétlen lesz a járásom, mint a vakondoké, vagy a menyété. Tom Scott — hé! — hol van Tom Scott?

— Itt vagyok, uram — szolt a suhancz, mikor Quilp az ablakot kitarta.

— Várj rám, kutya; — mondotta a törpe, — hogy a legénynek a batyúját czipelhesd. Csomagold össze, asszony. Sürgesd a kedves öreg asszonyságot is, hogy segítsen. Sürgesd csak. Juhhé!

Ezzel Quilp fölkapta a kopogtatóvasat, odarohant a kedves öreg asszonyság hálószobájának ajtajához s addig döngette, míg a hölgy kimondhatatlan rémülettel fölriadt s legalább is azt gondolta, hogy szeretetreméltó veje meg akarja gyilkolni, hogy megboszulja magát azért, a miért úgy nyilatkozott az ő görbe lábairól. E félelme uralma alatt alighogy fölocsudott álmából, vadul fölkiáltva, odaszaladt az ablakhoz s talán leugrott volna, ha leánya idejében oda nem ér, meg nem nyugtatja s föl nem szólítja, hogy segítsen. Mikor megtudta, hogy micsoda szolgálatot kérnek tőle, Jiniwinné nagyon meg volt elégedve s egy flanelszoknyában jelent meg. Anya és leány a hidegtől reszketve, — mert az éj már meglehetősen előrehaladt — alázatosan hallgatva követték Quilp úr utasításait. Ez húzta a készülődéseket addig, a meddig csak tudta, hogy a kellemes állapotot annál tovább élvezhesse, felügyelt ruhatárának összecsomagolására, sajátkezüleg rakta hozzá a tányért, kést, villát, kanalat, csészét s egyéb szükséges szereket; azután a csomagot az excentrikus úr összeszujazta, vállára kapta s tényleg kiment, a rumos palaczkot, melyet az egész idő alatt le nem tett, szoroson hóna alá szorítva. Mikor az utczára ért, a teher nehezebb felét átadta Tom Scottnak, szíverősítőül jót húzott a palaczkból, azután fenekével megkopogtatta a suhancz fejbűbját, hogy ő is kapjon valamit, azután kilépdelt a műhelybe, hova reggeli három és négy közt érkezett.

— Megteszi, — mondá Quilp, körültapogatva a fából tákolt irodát s az ajtót fölnyitva a mindig magánál hordott kulccsal. — Nagyon is megteszi! Te kutya! kelts föl nyolcz órakor.

Minden további magyarázat nélkül kapta a batyúját, a suhancz orra előtt bezárta az ajtót. fölmászott a

padra, úgy beburkolódzott egy avult hajósköpönyegbe, mint egy görény, s elaludt.

Mikor Quilpet másnap a megszabott időre fölkeltek, — a mi a kiállott fáradság után nem kis munka volt — megparancsolta Tom Scottnak, hogy az udvaron több épületfadarabból tüzet rakjon s kávéfőzőnek reggelire. S hogy a reggelit jobban elkészíthesse, adott neki aprópénzt meleg zsemlére, vajra, cukorra, yarmouthi heringre, s egyéb élelmiszerre; pár percz múlva ízletes reggeli párolgott az asztalon, a minek a törpe hatalmas étvágygyal neki is látott. Ezzel a kezdetleges kényelemmel, a szabad, cigányos étellel a törpe nagyon meg volt elégedve, (többször gondolt rá, mint kellemes megszabadulásra a házasság jármái alól, a mi azonfelül kitűnő eszköz volt Quilpnének és az anyjának állandó rémületben tartására is). Reggeli után hozzálátott legénytanyájának a tisztességesebb felszereléséhez s kényelmesebbé tételéhez.

E czélból elment arra a zsibvásárra, hol matrózalkalmatosságokat szoktak árulni s vásárolt egy régi függőágyat, melyet matrózszerint az iroda tetején erősített meg. A roskatag kunyhóba azonkívül beszerzett egy régi hajókályhát, melynek füstjét egy rozsdás kürtön át a tetőn keresztül vezette el s mikor mindezzel készen volt, mondhatatlan gyönyörűséggel szemlélte művét.

— Olyan tanyám van, akár Robinson Crusoenak, — mondá a törpe, szemügyre vevén hajlékát, — elhagyott, félreeső fészek, akár egy puszta sziget, hol egyedül lehetek, ha sürgős ügyeim vannak s hol mindenféle kémkedéstől és leelkedéstől biztos vagyok. Közélemben nincs más, mint patkányok s ezek kedves, bizalmas czimborák. Nagyszerűn fogom élni világomat e népség közt. Innen szemlét tarthatok például Christopher után s megmérgezhetem, hahaha! Hja, de az üzlet üzlet; minden gyönyörűségünk mellett is gondolnunk kell az üzletre, mert az idő például ma reggel is hamar elrepült, annyit mondhatok.

Azután azt ajánlotta Tom Scottnak, hogy nyugodtan várja be a visszajövetelét, s ha nem akar részes

lenni hosszú mártir-kínokban, ne próbáljon a fején állni, bukfenczeket vetni vagy kezén járni; azután csónakba vetette magát s átevezett a folyam túlsó partjára. Majd tovább gyalogolt s odaért Swiveller rendes étkezőhelyéhez, a Bevis-Markson, éppen abban a pillanatban, mikor ez, az úr a homályos szobában egymaga asztalhoz ült.

— Dick, — mondá a törpe, bedugva fejét az ajtónyíláson — én kedvenczem, szívem, szemem világa, hehehe!

— Nini, ön az? — mondá Swiveller. — Hogy van?

— Hogy van *maga*, Dick? Mint foly a sora az irnoki kar dísze-virágának?

— Meglehetősen fanyarul, — mondotta Swiveller. — Epp most kezd zápolni.

— Mi baj? — kérdezte a törpe, mind közelebb húzódva hozzá. — Talán Sally nagyon barátságatlan, mi? A többi hölgyek között nincs hozzáfogható, Dick.

— Határozottan, — mondá Swiveller, nagy méltósággal fogván hozzá az ebédhez. — Határozottan ő tetszik legjobban. B. Sally valósággal talánya az életnek.

— Nincs valami jókedve, a mint látom, — mondotta Quilp s közelebb tolta székét. — Mi történt?

— A törvénytudomány nem áll az oldalamhoz, — mondá Dick. Nem elég nedves s a mellett sokat kell a szobában görnyedni. Már azon járt az eszem, hogy megszököm.

— Nono, — mondá a törpe. — Hova akart volna menni, Dick?

— Nem tudom, — mondá Swiveller. — Alkalmasint a Highgatebe. Lehet, hogy a harangok megszólalának: »Térj vissza, térj vissza Swiveller, London lordmajorja.« Mert Wittingont *) is Dicknek hívták. Jó lenne, ha kevesebben volnának a macskák.

Quilp vonásai eltorzultak a kómikus kíváncsiság kifejezésétől s türelmetlenül várta a további magyarázatokat. Ugy látszott azonban, hogy Swivellernek

* London egyik híres lordmajorja.

nem volt sietős, mert mélyen hallgatva, sokáig majszolta ebédjét, végül félretolta tányérját, hátravetette magát székében s elmélyedve bámult a tűzbe, melyben néhány szivarvég hamvadt, fűszeres illatot terjesztve.

— Tetszik talán egy darab kalács, — mondá végre a törpe felé fordulva. — Nem kell magát feszélyeznie, éppen nem, hiszen tulajdonképpen úgyis önnek köszönhetem.

— Mit akar ezzel mondani? — kérdezte Quilp.

Swiveller zsíros kis csomagot húzott elő zsebéből, lassan kibontotta, kivett belőle egy darabka szilvaskalácsot, mely roppant emészthetetlennek látszott s másfél ujjni czukorréteggel volt bevonva.

— Mit gondol, mi ez? — kérdezte Swiveller.

— Ugy néz ki, mint valami lakodalmi kalács, — mondá a törpe hunyorítva.

— S mit gondol, honnan való? — kérdezte Swiveller, a kalácsot éktelen nyugalommal dörzsölve a törpe orra alá. — Mit gondol, kitől?

— Csak nem a...

— De igen, — mondotta Dick, — tőle... A nevét nem szükséges kiejtenem. Most már nincs több ilyen név. Most már Cheggsnek hívják, Cheggs Zsófiának. A kezét más valaki megkérte s a szívem, ó, a szívem megszakad érte.

E rögtönözve kibökkentett vers után Swiveller ismét becsomagolta a kalácsot, két tenyere közt laposra nyomta, zsebébe tette, kabátját begombolta s fölötte összefonta a kezeit.

— Most, remélem, meg van elégedve, — mondá Dick, — s remélem, Fred is meg van elégedve. Önnek része volt ebben a szerencsétlenségben s remélhetőleg az ön kedve szerint ütött ki a dolog. Hát ez az a diadal, melyet meg kellett volna ünnepelnem? Éppen olyan ez, mint a régi paraszt-táncz, hol két úr tartozik egy hölgyhöz, egyik tánczoltatja, a másik azonban nem, hanem csak mögötte ugrándozik, hogy teljes legyen a figura. De ilyen a sors s az én sorsom dorong-ütés.

Quilp Dániel eltitkolta Swiveller kudarcza fölött

érzett örömét s a legbiztosabb utat követte, hogy megnyugtassa. Csöngetett tudniillik s hozatott egy adag rózsaszínű bort (azaz azt az italt, melyet Dick e költői névvel ruházott föl), töltött neki, fölhívta Swivellert, hogy koccintson, miközben gúnyosan fölköszöntötte Cheggst s dicshimnusz t zengedezett a nőtlen emberek boldogságáról. Ez italnak hatása azon gondolattal egyetemben, hogy senki sem ura a maga sorsának, oly nagy volt Swivellerre, hogy kedélye csodálatos gyorsan földerült s elmondta a törpének a kalácsátadás körülményeit, melyet a két Wackles kisasszony hozott sajátkezüleg Bevis-Marksba s az iroda ajtaján vihogva nyujtottak be.

— Na! — mondotta Quilp. — Nemsokára rajtunk lesz a vihogás sora. S ez engem... kiről is beszélt az imént? a fiatal Trentről... merre lehet most.

Swiveller azt felelte, hogy az ő tiszteletreméltó barátja legutóbb egy felelős állást fogadott el egy vándorló társulatnál s jelenleg üzleti úton van Nagy-Britannia kalandos lelkei közt.

— Kár, — mondá a törpe, mert voltaképpen azért jöttem, hogy felőle kérdezősködjem. Van egy eszmém, Dick. Az ön barátja odaát...

— Micsoda barátom?

— Hát az első emeleten

— Ugy, az?

— Az ön első emeleti barátja talán ismeri.

— Nem ismeri, — mondotta Swiveller, a fejét rázva.

— Nem. Hiszen sohasem látta, — mondá Quilp. — De ha összehoznók vele, ki tudja, nem lehetne-e segítségére Fred a kis Nell és nagyapja keresésében s ha bemutatjuk neki, nem alapozza-e meg nála a szerencséjét s ezzel együtt az önét is, mi?

— Az igazat megvallva, — szölt Swiveller, — én már összehoztam őket.

— Már? — kiáltott a törpe, gyanakodva nézve társára. — Kinek a közvetítésével?

— Az enyimmel, — mondotta Dick, láthatólag zavarban. — Hát nem mondtam a minap, mikor legutólszor találkoztunk?

— Maga is tudja, hogy nem, — veté ellen a törpe.

— Ebben, azt hiszem, igaza van, — mondotta Dick. — Emlékszem már, hogy nem szóltam volt önnek. Igen, a multkor hoztam össze őket. Frednek volt a kívánsága.

— S mily eredménnyel ?

— Hát a helyett, hogy a barátom könnyekben tört volna ki, mikor megtudta, hogy Fred kicsoda, a helyett, hogy barátságosan megölelte volna s azt mondotta volna, hogy ő a nagyapja vagy álarczban lévő nagyanyja, a mire el voltunk készülve, e helyett roppant dühbe gurult, mindenféle gyalázó szavakat vagdosott a fejéhez, alaposan leszidta s azt mondta, ő az oka annak, hogy Nell, meg az öreg úr koldúsbotra jutottak. Még csak arra sem célzott, hogy akarunk-e inni néhány pohár bort, és — és — szóval gorombán kidobott a házból.

— Különös, — mondotta a törpe elgondolkozva.

— Akkor is mondtuk ezt magunk közt, — mondá Dick nyugodtan, — különös, de úgy van.

Quilpet ez a hír kihozta a sodrából. Egy ideig elgondolkozott, komor hallgatásba merülve s többször Swivellerre nézett, arczkifejezését kémelve. Mivel azonban semmi újabb részletet nem olvasott ki belőle és semmi támpontja sem volt arra nézve, hogy Dick nem mondott igazat, továbbá, mivel Swiveller a maga gondolataiba merülve nagyokat sóhajtott s úgy látszik, szerelmi kudarcza miatt a búskomorság környékezte, a törpe nemsokára elbucsuzott, magára hagyva Swivellert bánatával.

— Össze voltak hozva, mi ? — beszélt a törpe magában, a mint egyedül ment az utcán. — A barátom megelőzött. Semmi eredménye nem lett, tehát nem is fontos, kivéve, hogy kárhoztatandó a szándéka. Örülök, hogy a szive hölgyét elvesztette. Haha ! A fajankónak nem szabad bucsut vennie a törvénytudománytól. Ott, a hol most van, biztos vagyok felőle, mihelyest föl akarom használni céljainkra s azonkívül nagyon jó kém, a ki, ha egy kicsit iszik, Brassról mindent elmond, a mit lát és hall. Nagy hasznomra vagy, Dick,

ném kerülsz semmibe, csak néha-néha serkentenem kell. Nem tudom, voltaképpen nem lenne-e jó, nem érdemelné-e meg a fáradságot legközelebb jó viszonyba jönni az idegennel az által, hogy leleplezném a gyermekre vonatkozó szándékaikat; egyelőre maradjunk a lehető legjobb barátok, ha nincs ellene semmi kifogásod.

Utközben e gondolatokba merülve s szokása szerint vihogva, Quilp ismét átevezett a Themsén s bezárkóztott legénytanyájába, mely nem volt oly kényelmes hely, hogy a finnyásabb embereket kielégítette volna, mert a beállított új kürtő nem a szabadba vitte ki a füstöt, hanem a szobába, a mi nem volt kellemes s a mit finnyás ember éppen nem kívánt volna. A törpét azonban az efféle kellemetlenségek éppen nem bántották, sőt örült neki, mert éppen megfelelt a kedélyállapotának; miután a korcsmából bőséges ebédet hozatott magának, pipára gyújtott s versenyt füstölt a kéménynyel, míg végre becses személyéből nem volt látható egyéb, mint a füstön vadul átvillámló egy pár vörös szem, fejének és arcának néha kivehető elmosódott körvonalai, ha heves köhögési rohamában a füstöt szétkergette. Quilp derülten s meglegedetten tölté az estét ebben az atmoszférában, melyben minden más ember megfulladt volna; az egész idő alatt derekasan hozzálátott a dohányhoz és a rumhoz s melódikus üvöltéssel mulattatta magát, a mi dalolás akart lenni, de a legkisebb mértékben sem hasonlított azokhoz a hangokhoz, melyeket emberi szellem által kitalált vocális vagy instrumentális zene produkált. Így szórakozott éjjelig, azután elégedetten mászott föl függőágyába.

Mikor reggel félig fölnyitotta szemeit, először körül nézett a mennyezethez való e közvetlen közelségből, félálmában az a gondolata jött, hogy éjszaka vagy légygyé, vagy kékkabátos rendőrré változott, mert elfojtott zokogásnak és sírásnak nesze hatolt a szobába. A hogy? óvatosan lemászott a függőágyból, feleségét pillantotta meg. Egy ideig némán nézett rá, aztán hirtelen fölpattant s rekedt hangon ordított rá:

— No!

— Ó, Quilp! — síránkozott a szegény asszony. — Mennyire megijesztettél!

— Nem is akartam egyebet, te boszorkány! — felelt vissza amaz. — Mit keresel itt? Hiszen tudod, hogy meg vagyok halva. Vagy nem?

— Gyere haza, gyere haza már, — mondá az asszony zokogva. — Sohasem fogunk többé ilyet cselekedni s alapjában véve csak tévedés volt az egész eset, melynek a mi félelmünk és aggodalmunk volt az oka.

— A ti aggodalmatok! — vigyorgott a törpe. — Tudom, nagyon jól tudom. Nagyon aggódtatok, hogy mikor halok már meg végre. Azt mondom neked, akkor megyek haza, a mikor nekem tetszik. Lidércz akarok lenni, a ki majd itt, majd ott bukkan föl, körüljánczol benneteket, ott jelenik meg, a hol legkevésbé várjátok s benneteket örökké nyugtalanságban és izgatottságban tart. Elhordod magad mindjárt!

Quilpné kérő mozdulatot merészelt tenni.

— Azt mondom, nem! — kiáltott a törpe. — Nem. Ha még egyszer ide mersz jönni, a nélkül, hogy érted küldenék, akkor házórzó kutyát tartok, a ki morog és harap; csapdát fogok fölállítani, mely különösen asszonyok fogására lesz berendezve; puskát fogok beszerezni, mely azonnal elsül, ha az ajtóhoz nyulsz s téged darabokra szaggat. Pusztulsz innen?

— Bocsáss meg. Jöjj vissza, — rimázkodott az asszony.

— Ne-e-m! — ordított Quilp. — Csak akkor, ha majd nekem is úgy tetszik s akkor is mindig távozni fogok, valahányszor kedvem tartja és senkinek sem fogok számot adni tetteimről. Látod azt az ajtót? Pusztulj!

Quilp ezt a parancsot olyan erélyesen adta ki s oly gyanus mozdulattal kísérte, mintha a függőágyból ki akart volna rohanni s feleségét úgy a hogy volt, hálóingben akarta volna végigkergetni az utcán. Az assz-

szony nem is mert tovább ott időzni, hanem, mintha puskából lőtték volna ki, rohant kifelé. Becses életepárja kinyújtotta a nyakát s úgy nézett utána, míg az udvarból ki nem ért. azután éktelenül kezdett kacagni, mert roppant kellemes volt neki, hogy akaratát véghezvihette s várának a sértetlenségét megőrizte, végül pedig ismét lefeküdt, hogy tovább aludjon.

ÖTVENEGYEDIK FEJEZET.

A legénytanya szelid, nyílt szívű tulajdonosa az eső, csatak, pizok, nedvesség, köd, patkány társaságában addig aludt, míg a nap jól fent volt az égen; azután bekiáltotta komornyikját, Tom Scottot, hogy segítsen neki a fölkelésnél és a reggeli elkészítésénél, azután gyorsan kimászott ágyából s öltözködni kezdett. Mikor ezzel s a reggelivel készen volt, ismét a Bevis-Marksba ment.

Ez a látogatás nem Swivellernek, hanem barátjának és kenyéradó gazdájának, Sampson Brassnak szólt. De egyik úr sem volt otthon, valamint a törvény lelke és világossága, Sally kisasszony sem volt a helyén. E közös távollétról minden látogatót egy a kilincsre erősített papírszalag értesített, a melyen Swiveller kezeírásából az olvasó ki nem ókumálta volna, hogy azt a czédulát milyen időtájban erősítették oda, mert csak az a határozatlan s ki nem elégítő közlés állt rajta, hogy az úr »egy óra mulva ismét visszatér«.

— Talán csak van itt valami cseléd, — mondá a törpe magában, az ajtón kopogtatva. — Majd csak beereszt.

Meglehető hosszú idő mulva az ajtó föltárult s egy vékonyka hang így szólt ki:

— Kérem, nem tetszik valami kártyát vagy más írást itthagyni?

— Hm, — mondá a törpe, lenézve az ő előtte teljesen idegen jelenségre.

A gyermek megint csak azt felelte, a mit Swivellernek, mikor legelőször találkozott vele;

— Kérem, nem tetszik valami kártyát vagy más írást itthagyni?

— Majd írok egy pár szót, — mondá a törpe, el-sietve mellette az irodába. — Legyen gondod rá, hogy ha az úr hazatér, észrevegye s elolvassa.

Ezzel Quilp úr fölmászott egy nagy székre, hogy a pár sort megírja s a pöttön cseléd, a ki ily alkal-makra alaposan be volt tanítva, tágra meredt szemek-vel bámult rá, készen nyomban leszaladni az utczára s fellármázni a rendőrséget az esetre, ha a törpe csak egyetlen ragasztóostyát is el akarna tulajdonítani.

Mikor Quilp a darab papírt, melyre mindössze néhány szót írt, összehajtotta, tekintete a pöttön kis cselédével találkozott. Hosszasan, mereven nézett reá.

— Hogy' vagy? — kérdezte a törpe, rettenetes fin-torral nedvesítvén meg az ostyát.

A pöttön kis szolgáló, a ki talán megijedt Quilp arczától, nem adott hallható választ, de ajka mozgásá-ból látszott, hogy még mindig a »névjegyről vagy valami írásról« motyog.

— Rosszul bánik veled a gazdád? A háziasszonyod vén csoroszlya, úgy-e? — kérdezte Quilp vihogva.

Ez utóbbi kérdésre a pöttön kis szolgáló oly arcz-kifejezéssel, melyben nagy ravaszság párosult a féle-lemmel, száját összecücsörítve fölhúzta s fejével tagadólag intett.

Vajjon e mozdulatban olyan ravaszság volt-e, mely Quilpet lebilincselte vagy pedig arczának kifejezése egyéb okból vonta magára figyelmét, vagy pedig kedve támadt a pöttön kis szolgálóra addig nézni, míg ki nem rázza a hideg, elég az hozzá, könyökével erélyesen nekitámaszkodott az írótamlánynak, két kezével föl-támasztotta arczát s mereven bámult a leányra.

— Honnan való vagy? — kérdezte az állát simo-gatva.

— Nem tudom.

— Hogy' hívnak?

— Sehogy.

— Ostoba! — mondá Quilp. — Hogy' hív az asszo-nyod, ha valamiért magához szólít?

— Kis ördögfajzatnak — felelt a gyermek.

S mintha attól félt volna, hogy tovább is faggatja kérdéseivel, hozzátette :

— Kérem szépen, nem lenne szíves valami kártyát vagy egyéb írást itthagyni?

Ezek a szokatlan feleletek természetesen még több kérdést voltak alkalmasak maguk után vonni, de Quilp minden további szó nélkül elfordította szemét a kis szolgáló arczáról, lehajolt kártyájára, mintha nagy gonddal akarná ráírni a czímezést s bozontos szemöldöke alól alattomban, de élesen nézte a gyermeket. E titkos megfigyelésnek az volt az eredménye, hogy arcát tenyerével elárnyékolta s titokban, hangtalanul úgy nevetett, hogy homlokán majd megpattantak az erek. Miután kalapját lehúzta homlokára, hogy derűltségét s ennek a következményeit elpalástoltolja, a levelet odaadta a gyermeknek s gyorsan el-sietett.

Mikor kiért az utcára, titkos ösztöntől hajtva, kitört belőle a nevetés, az oldalát fogta s a poros rostélyon át akart kandikálni, hogy még egyszer megláthassa a gyermeket. Végre nekiindult a Vademberhez címzett korcsmának, mely az ő legénytanyájától pár puskalövésnyire volt s arra a délutánra három személyre való teát rendelt meg a nyárilakba, mert útjának és hátrahagyott kártyájának az volt a célja, hogy meghívja ide Brass Sallyt és testvérét.

Az idő nem épen volt alkalmas ahhoz, hogy az ember a nyárilakban teázzék, még pedig oly nyárilakban, melyet már csak a gondviselés őrzött az összedőléstől s mely egy alacsony vízállású folyónak iszapos partjára nézett. Mind a mellett Quilp ezen a festői helyen rendelt meg egy hideg vacsorát s a hajlék szakadozott, hepehupás födele alatt a megjelölt órában fogadta Sampsonnak és testvérének, Sallynak a látogatását.

— Maguk nagy barátai a természeti szépségeknek — mondotta kaján vigyorgással. — Hát nem szép ez, Brass? Ugy-e, milyen szokatlan, milyen nyesetlen, milyen őseredeti természet?

— Valóban elragadó, édes uram — mondá az ügyvéd

— Azután hűvös, mi? — kérdezte Quilp.

— N—nem épen, édes uram — felelt Brass vaczogó foggal.

— Talán kissé nedves és hideg? — kérdezte Quilp.

— Épen csak annyira nedves, hogy kellemes legyen, kedves uram — mondá Brass. — Csöppet sem jobban, édes uram, csöppet sem jobban.

— És Sally? — kérdezte a törpe elragadtatással. — *Neki* is tetszik?

— Neki jobban fog tetszeni, — mondá a szilárd jellemű hölgy — ha már teát ivott. Azért tehát gyorsan igyuk meg s ne fecsérjünk az időt haszontalan fecsegéssel.

— Édes Sally! — kiáltott Quilp, kitérve karjait, mintha meg akarná ölelni. — Szelíd, bájos, csábító Sally!

— Igazán rendkívüli ember — mondotta Brass magában. — Mondhatni tisztára troubadour, tisztára troubadour.

E hízelgő szavakat félig szórakozottan, félig öntudatlanul mondotta s nem valami nyugodt lelkiállapotban; mert a szerencsétlen ügyésznek épen náthátja volt s azonkívül útközben átmedvesedett a ruhája a ködtől úgy hogy még pénzbeli áldozatra is szívesen kész lett volna, ha a jelenlegi kellemetlen tartózkodást meleg szobával fölcserélhette s pattogó kályha mellett szárítkozhatott volna. Quilp, a ki ördögi bogarainak eleget akart tenni s az ügyvédnek még adós is volt azért a szerepért, melylyel a titokban végignézett halotti jelenetért neki tartozott, — a kellemetlen érzésnek ezt a jelét leírhatatlan gyönyörűséggel vette észre, s olyan titkos örömet érzett fölötte, a milyet a legpompásabb banquet sem nyújthatott volna neki.

Mínhogy Sally kisasszony jellemét is illusztrálja némiképen, érdemes a fölemlítésre, hogy a Vadember kellemetlenségeit maga sem tűrte szívesen s még a tea fölhordása előtt szeretett volna megszökni, de testvére kellemetlen érzésének láttára komor megelégedés fogta el s nagyon mulattatta az eset. Bár a nedvesség átszi-

várgott a tetőn s a fejükre potyogott, Brass kisasszony egy árva szóval sem panaszkodott, hanem rendíthetlen nyugalommal elnökölt a teásvacsora fölött. Míg Quilp a maga larmás vendégszeretetében egy üres sörös-hordón ülve, azt a helyet úgy földicsérte, mint a hármas királyság legszebb, legkellemesebb helyét s poharát ragadva, e kedves helyen való legközelebbi összejövetelükre ivott; míg Brass, kinek az eső belecsöpögött a teájába, szomorú kísérleteket tett arra nézve, hogy vídamnak lássék; és míg Tom Scott, a ki az ajtó előtt várt egy nagy esőernyővel s nem tudott hova lenni kaczagásában az ügyvéd szorult helyzete fölött, azalatt Sally Brass kisasszony érzéketlenül a nedvesség iránt, mely becses személyére s kábító megjelenésére leszivárgott, nyugodtan ült a teásasztal mellett szürke ruhájában s gyönyörűséggel szemlélte testvére kétségbeesését; nem törődve a maga kényelmetlen helyzetével, képes lett volna ott ülni egész éjszaka, nézve azt a kín-szenvedést, melyet kapzsi és talpnyaló természetű bátyja kénytelen volt eltűrni, mert éppen e természeténél fogva nem volt képes menekülni onnan. Nagyon örült tehát e nyomorúságának, bár jellemének kiegészítése végett meg kell jegyezni, hogy üzleti tekintetben nagy rokonszenvvel viseltetett Sampson iránt s ropantul föl lett volna háborodva, ha ügyfelével szemben nem mutatkozik előzékenyek.

Quilp egy pillanatra szakítva előzékeny modorával, larmás derűtsége közepett hirtelen felöltötte rendes természetét, leszállt a hordóról s kezét az ügyvéd karjára tette.

— Mielőtt folytatnók, egy szót -- mondá a törpe. — Sally kisasszony, önnek is jó lesz egy pillanatra idehallgatni.

Sally kisasszony közelebb húzódott, mint a gazdájával való üzleti értekezletek alkalmával tenni szokta, melyek annál kellemesebbek voltak, mennél nagyobb titokban folytak.

— Üzlet — mondá a törpe, az ügyvédről a nővéreire pillantva. — Igazán magántermészetű üzlet. Ha egyedül lesz otthon, tegye papírra a főbb pontokat.

— Természetesen, kedves uram — mondotta Brass, jegyzőkönyvet és írónt húzva elő. — A főbb pontokat nyomban papírra teszem, kedves uram, ha nincs ellene kifogása. Kiváló dokumentumok — mondá az ügyvéd, égre meresztvén szemeit. — Nagyon kiváló dokumentumok. Pontozatait oly világosan szokta kifejezni, hogy valóságos gyönyörűség leírni. Nincs parlamenti acta, mely oly világosan lenne fogalmazva, mint a hogy' ő szokott.

— Majd elrontom én a maga örömét — mondotta Quilp. — Tegye el a könyvét. Nincs szükségünk semmi okmányra. Így van. Van itt egy suhancz, úgy hívják: Kit.

Sally kisasszony bölintott, jelezvén, hogy hallott már róla.

— Kit — mondotta Sampson. — Kit! Ahá, ezt a nevet már hallottam egyszer, de már nem emlékszem, nem emlékszem, mikor.

— Maga oly lassú, mint egy teknősbéka s oly vastag a feje, mint egy rinoczeroszé — mondá szeretetreméltó ügyfele, türelmetlen kézmozdulattal.

— Roppant kedves — szólt a talpnyaló Sampson. — Bámulatos a természetrajzban való jártassága is. Valóságos Buffo!

Brass úr ezzel kétségkívül bókot akart mondani s épen ezért nem ok nélkül tehető fel, hogy Buffont akart mondani s e közben csak elejtett egy mássalhangzót. Bármint lett légyen is, Quilp nem engedett neki időt maga kijavítására, hanem megtette ezt maga, nem épen előzékenyen érintve meg Sampson úr fejét. esernyője nyelével.

— Csak nem fogunk veszekedni — mondá Sally kisasszony, visszatartva őt. — Értésére adtam, hogy ismerem s ez elég.

— Maga mindig okosabb, — mondá a törpe, meg-simogatva Sally hátát s megvetően végigmérve Sampson. — Nem szenvedhetem Kitet, Sally.

— Én sem — szólt Brass kiasszony.

— No de én sem — mondá Sampson.

— Akkor helyes — mondotta Quilp. — Így mun-

kánknak fele készen van. Ez a Kit egyike a becsületes embereknek ; egyike az együgyű jellemeleknek ; szimatoló róka, képmutató, kétpofájú, fehér ajkú szimatoló spiczli, meglapul azokkal szemben, a kik hizlalják és kitartják, de mindénkit mást megugat és megmar.

— Roppant ékesszólóan van mondva — mondá Brass, nagyot tüsszentve. — Rendkívül borzadálmás.

— Térjen a tárgyra — mondotta Sally kisasszony — s ne beszéljen annyit.

— Megint helyesen beszél — mondotta Quilp, Sampsonra ismét megvető pillantást vetve. — Azt mondtam, Sally, hogy Kit izgató, marakodó eb mindenki mással szemben, tehát velem szemben is. Szóval : lelkemből gyűlölöm.

— Ez elég, kedves uram — mondá Sampson.

— Nem elég, édes uram — gúnyolódék Quilp. — Legyen szíves végighallgatni. Leszámítva, hogy ezért gyűlölöm, épen most daczol velem s közém és azon cél közé áll, mely egykor valamennyiünkre nézve nagyon kifizetné magát. Azonkívül újra ismétlem, nagyon ellenszenves előttem, gyűlölöm. No, most már ismerik ezt a suhanczot, a többit kitalálhatják. Találjanak alkalmas eszközt, a melylyel eltehetik az útból, s alkalmazzák ezt az eszközt. Meglesz?

— Meglesz, édes uram — mondá Sampson.

— Kezet rá — szólt Quilp. — Sally, szűzies lény, ide a kezét ! Ép oly szilárdan bízom önben, sőt még jobban, mint bátyjában. Tom Scott visszatér. Lámpát ide, meg pipát, meg több grogot s vidám estét csapunk.

Nem szóltak többet, nem váltottak több olyan tekintet, mely összejövetelük valódi céljával kapcsolatban lett volna. A díszes trio hozzá volt szokva, hogy együtt cselekedjék s a közös érdek összefűzze őket. Quilp ép oly könnyen visszatért lármás természetéhez, mint a mily könnyen fölhagyott azzal pár pillanatra s a következő percekben ismét az a lármás, senkivel és semmivel nem törődő kis barbár volt, mint ez értekezet előtt.

A szeretetreméltó Sally az ő szeretett és viszontszerető testvérét csak úgy tíz óra tájban hurczolta el a

Vadembertől. Arra a csekély támogatásra, melyet az ő gyöngéd alakja nyújthatott neki, Brass úrnak nagyon szüksége volt, mert járása valami ismeretlen okból éppen nem volt szilárd és egyenes, s lábai minden pillanatban kiszámíthatatlanul elkalandoztak az úton kívül eső vidékekre.

Ellenére legutóbbi hosszú álmának, a törpe az utóbbi napok fáradalmaitól leverve, rögtön hazavánszorgott piszkos tanyájára s nemsokára a függőágyában szuszogott. Engedjük át vízióinak, melyekben talán része volt annak a nyugodt két alaknak is, kiket a templomajtóban hagytunk hátra s térjünk vissza a még mindig ott ülő és várakozó alakokra.

ÖTVENKETTEDIK FEJEZET.

Hosszú idő múltán megjelent a falusi tanító a templom kis ajtajánál s odasietett Nellhez, lépten-nyomon megzörgetvén egy csomag rozsdás kulcsot. Nem tudott hova lenni az örömtől s kimerült a nagy sietéstől, mikor az ajtóhoz ért s kezdetben csak némán mutatott arra a régi házra, melynek szemléletébe a gyermek annyira belemérett.

— Látod azt a két régi házat ott? — kérdezte végül.

— Persze hogy látom, — mondá Nell. — Míg ön távol volt, mindig csak azt néztem.

— Bizonyára még nagyobb érdeklődéssel nézted volna, ha kitaláltad volna, hogy mit akarok mondani, — mondotta barátja. — Egyik ház az enyém.

Szó nélkül s a nélkül, hogy a gyermeknek időt hagyott volna a válaszra, a tanító kézen fogta, s míg becsületes arcza csak úgy ragyogott az örömtől, arra a helyre vezette, a melyről beszélt.

Megálltak az alacsony, boltíves ajtó előtt. A tanító több kulcsot megpróbált egymás után, végre talált egyet, mely a hatalmas zárba beleillett, Csikorgott, kinyílt s az ajtón keresztül beléptek a házba.

A szoba, melybe léptek, boltozott helyiség volt, valamikor egy ügyes építőmester csinosan díszítette szép gót tetőzetén és tiszta gót ablakain utóg mindig meglátszott az egykori pompának a nyoma. A kőbe metszett lombdís, mely olyan volt, mintha maga a természet mesteri keze alkotta volna, még mindig arról régélt, hogy kint a nagy természetben hányszor megújultak s hányszor elfonnyadtak a levelek, míg itt a kövön változatlanul éltek tovább. Azokon a törede-

zett alakokon, melyek a kandalló párkányzatának terhét viselték, a csonkításoknak ellenére, még mindig föl lehetett ismerni, hogy mik voltak valaha, mielőtt a por be nem lepte őket; — szomorúan álldogáltak az üres kandalló mellett, mint két teremtmény, melyek utolsói fajuknak s a saját lassú pusztulásukon is bús-lakodnak.

Valamikor a régi időben — mert a változás is nagyon régen történhetett ezen a helyen — fával kirakott fülkék voltak itt, mely valószínűleg hálószobául is szolgált s egy esetlen ablak, vagy inkább a falba vágott fülke révén kapta a világosságot. Ez a kamra a kandalló mellett lévő két üléssel egyetemben rég elmúlt időkben talán a templomnak vagy a kolostornak lehetett része; mert az a tölgyfaburkolat, melyet a jelenlegi célra alkalmaztak, kevésbé változtatta meg eredeti alakját s a figyelmes szemlélő nagyon sok gazdag faragványrészletet fedezhetett föl rajta, hasonlatosat a régi szerzetesi templomok faragott székeihez.

Egy nyitott ajtón át kis szobába vagy czellába lehetett jutni, melyben komor félhomály uralkodott, mert a napfényt kizárták a repkénylevelek s ez a kis szoba teljessé tette a hanyatlás, omladozás harmóniáját. A helyiség nem volt teljesen bútor nélkül. Volt ott néhány különös szék, melyek karjai és lábai szakasztott úgy néztek ki, mintha nem birták volna el az öregség terhét; egy asztal, valóságos szörnyalak az asztalok közt; egy nagy láda, melyben a régi időben talán a templom okmányait és papírjait tartogatták; egyéb különös alakú házibútorok s téltre való tüzelőszer. Az egész pedig arról tett tanuságot, hogy ezt a helyiséget még nem rég lakhelyül használták.

A gyermek oly meghatottan nézett körül, mint a hogy a régmúlt idők emlékeit szoktuk szemlélni, melyek mint apró vízcseppek folytak le immár a mulandóság tengerébe. Az öreg mindenütt a nyomában volt s egy pillanatig mind a hárman elnémultak, s alig hallhatólag lélekeztek, mintha attól féltek volna, hogy még ezzel is megszakítják a csendet.

— Milyen szép itt, — mondotta a gyermek halkán.

— Attól tartottam, hogy másképp fogod magadat érezni, — mondá a tanító. — Mikor beléptünk, megremegtél, mintha ridegnek s komornak találtad volna ezt a helyiséget.

— Nem azt éreztem, — mondá Nell félénken körül nézve. — Igazán nem tudnám megmondani, micsoda érzés fogott el, de mikor még csak kívülről, a templomajtóból láttam is, már akkor valami különöset éreztem. Talán azért, mert a ház olyan régi és oly szürke.

— Az ember nyugodtan eléldegélhet itt ugye? — kérdezte a barátja.

— Oh igen, — mondá a gyermek, áhítatosan össze téve kezeit. — Az ember itt nyugodtan, boldogan élde gélhet, s megtanulja azt is, mint kell meghalni.

Talán még többet is mondott volna, de érzelmeinek bensőségétől úgy megremegtek ajkai, hogy a mit mondott, nem volt kivehető.

— Az ember eléldegél itt, megtanul élni, s megtanulja, hogy mint kell testileg és lelkileg egészségesnek maradni, — mondotta a tanító. — Mert ez a ház a tietek.

— A mienk? — kiáltott fel a gyermek.

— Igen, — mondá a tanító derülten. — A tietek, remélem, még sok vidám esztendőre. Itt fogok lakni mellettetek a tőszomszédban, de ez a ház a tietek.

Miután a tanító e nagy meglepetés terhétől megkönynyebbült, magához hívta Nell-t s elbeszélte neki, mint tudta meg, hogy ez a régi ház egy majdnem száz esztendő s asszonyé volt, a ki sokáig lakott benne, a ki a templom kulcsát is őrizte, a kinek istentiszteletkor a kapukat ki kellett nyitni, be kellett zárni s azonkívül az idegeneknek köteles volt mutogatni; egy pár héttel ezelőtt halt meg és senkisémm vállalkozott hivatala átvételére. Mindezt a sírásótól tudta meg, a kit csúz szegzett az ágyhoz; gondolt egyet s a sírásó tanácsát követve, szólt a plébánosnak. Szóval, fáradozásainak az lett az eredménye, hogy Nellnek és nagyapjának legközelebb a paphoz kell menniük, ki előtt oly kedvezően nyilatkozott róluk, hogy megjelenésük csak pusztá formaiság, s már úgy vehetik, hogy a megürült hely az övék.

— Jövedelmez is valamelyest, — mondá a tanító. — Nem sokat ugyan, de mégis eleget arra nézve, hogy ilyen félreeső helyen meg lehessen belőle élni. Ha összetesszük az igyekezetünket, derekasan meg fogunk élni. Hát semmi aggodalom többé!

— Áldja meg a jóságos Isten, — zokogott a gyermek.

— Ámen, édesem, — mondta rá barátja derülten.

— Áldjon meg valamennyiünket azért, a mit velünk tenni fog s eddig is tett, mert nélkülözések és gondok után e nyugalmas életbe vezérelt. De most nézzük meg az én házamat is. Gyerünk!

Átmentek a másik házba, ott is sorra próbálgatták a rozsdás kulcsokat, végre ráakadtak az igazira s kinyitották a korhadt ajtót. Az ajtó épen olyan boltozatos, régi helyiségbe vezetett, mint a minőből az imént távoztak, de nem volt olyan tágas s csak egyetlen mellékhelyisége volt. Nyilvánvaló volt, hogy voltaképp a másik ház a tanítóé és csak tapintatból és gondoskodásból választotta magának a kevésbbé kényelmeset. Mint a szomszéd házban, ebben is éppen csak a legszükségesebb bútor volt, télire való fakészlettel együtt.

Most az volt örömteljes gondoskodásuk tárgya, hogy e lakásokat lehetőleg kellemessé és kényelmessé tegyék. Nemsokára mind a kettőben pattogó tűz égett a tűzhelyen s a meghalványult régi falakon a parázs rózsaszín fénye játszott. Nell nyomban tűt, czéznát vett elő, kijavította a szakadozott ablakfüggönyöket, bevarrta a szakadásokat, melyeket az idő okozott a kopott szőnyegekben s mindent tisztán, ügyesen rendbe hozott. A tanító elegyengette, lebunkózta a földet az ajtó előtt, lesarlózta a magas fűvet, megigazította a repkényt s egyéb folyondárfűvet, melyek az elhanyagolástól búsan lógatták fejüket s így egész tisztességes külsőt varázsolt a ház külső falaira. Az öreg, ki hol a gyermek, hol a tanító mellett topogott, tőle telhetőleg segített hol egyiknek, hol másiknak, türelmesen tett-vett, ide-oda járkált s nagyon boldognak érezte magát. A munkából hazajövő szomszédok is följajánlották segítségüket s gyermekeikkel apró ajándékokat küldözgettek, melyeknek a jövevények hasznát vehették. Az egész nap munkában telt el, s mikor beköszöntött

az éj, csodálkoztak, hogy még mennyi a teendő s hogy oly hamar beesteledet.

Vacsorájukat a házban költötték el, a mit ezentúl a gyermek házának nevezhetünk, s mikor ezzel elkészültek, körülülték a tűzhelyet s halkan — mert szívük sokkal nyugodtabb volt, semhogy hangosan beszéltek volna — megbeszélték a jövőre vonatkozó terveket. Mielőtt elváltak volna, a tanító néhány imát mondott el, azután hálával és boldogsággal eltelve jó éjt kívántak egymásnak.

Ebben a csendes, nyugodalmas órában, mikor nagypapa nyugodtan feküdt ágyában s minden zaj kihalt, a gyermek még ott időzött a pislogó parázs mellett s előbbi sorsára gondolt, mely úgy tűnt föl neki, mint valami álom, melyből csak most ébredt föl. A pislogó tűz biborfénye, a mint végigtükröződött a tölgyfaburkolaton, melynek faragott csipkézete a sötét tetőzet alatt terjengő homályban csak elmosódva volt kivehető, — a régi falak, melyeken a tűz minden fellobbanására különös árnyékok jelentek meg, azután a halálnak, a mulandóságnak ünnepélyes közelléte kint és bent, mindez mély és tartós érzelmekkel töltötte el őt, de egyetlen érzelemnek sem volt tartós aggasztó vagy rémítő utóíze. Egyedülvalóságában és elmélyedésében lassanként változáson ment át. Ereje fogyni kezdett, elszántsága nőtt és tisztultabb, megváltozott érzelmek fogták el; keblében áldásos gondolatok és érzelmek sarjadtak, a milyenek többnyire a gyöngé és senyvedő lelkekben szoktak támadni. Senki sem volt jelen, a ki a gyöngé, senyvedő alakot látta volna, a mint a tűztől eltántorgott s elgondolkozva támaszkodott a nyitott ablakhoz. Nem volt ott senki, csak a csillagok néztek le feléjük fordított arczára s olvashattak élete történetében. A templom vén harangja szomorúan ütötte az órát, mintha melancholia fogta volna el a halottakkal való hosszas társalgásban; a lehullott levelek zizegtek, a sírokon a füvek hullámzóttak, minden egyéb néma álomba szenderült.

Néhány álomtan alvó a templom árnyékában feküdt szorosán a fal tövében, mintha ott akartak volna

védelmet és menedéket keresni; mások inkább a fák váltakozó árnyékában kívántak maguknak pihenő helyet, mások az út mentén, vagy a kisdedek sírjai közt. Némelyek azt óhajtották, bárcsak azon fű alatt pihenhetnének, melyen nappal annyit járnak, mások hogy oly helyen, hol a lenyugvó nap sugarai érik őket, ismét mások ott, hol a kelő nap sugarai tűznek rájuk.

E most köteléknélküli lelkek között talán egy sem volt, a ki földi vándorlása alatt el tudta volna gondolni, hogy egészen elszakadjon társától, a porhüvelytől. Szerették azt, mint a fogoly zárkáját, melybe sokáig volt zárva, s a melynek szűk körére az elválaskor gyöngéden gondol.

Sokára volt, míg a gyermek betette az ablakot s odament ágyához. Ismét rájött az a különös érzés, az önkéntelen összerezzelés, a hidegség pillanatnyi érzete, a hirtelen való aggodalom, de ez az érzés csakhamar eltűnt s nem hagyott nyomot maga után. Meglátogatták a kis iskolás gyerekről regélő álmok, megnyílt a tető s egész oszlopnyi, az égig érő sok világos arcz (valamikor látott ilyesmit egy régi képen) nézett le rá, az enyhe álomban szendergőre. Édes, boldog álom volt. A nyugodt folt kint ugyanannak látszott mindig, csak-hogy zene szólt a levegőben s mintha angyalszárnyak csattogása hallatszott volna. Egy idő múlva odajöttek a nővérek is s egymás kezét fogva ott álltak a sírok közt. Ekkor szétfoslott az álom és eltűnt.

A reggeli világossággal és derűvel megújultak az előbbi nap teendői is, ismét föltámadtak a derült gondolatok, föltámadt az erő, az üde élet, az új kedv és új remény. Jó kedvvel dolgoztak házuk berendezésén, míg csak el nem következett a dél s azután útnak indultak, tisztelegni a plébánosnál.

Jólelkű, egyszerű öreg úr volt, félénk, alázatos modorral, a ki magányhoz volt szokva, keveset tudott a világról, melylyel sok-sok évvel azelőtt szakított, hogy az elhagyatott helyen letelepedjék. Felesége abban a házban halt meg, a melyben ő most csöndben élt s rég letett minden földi gondról és reményről, mely túlterjedt szobájának négy falán.

Nagyon barátságosan fogadta őket, rögtön érdeklődni kezdett Nell iránt, megkérdezve nevét, életkorát, születési helyét s azt, hogy micsoda viszontagság hozta ide. A tanító már elmondta élettörténetüket. Nincs más barátjuk, semmi más hajlékuk s azért mentek oda, hogy osztozzanak az ő sorsában. Ugy szereti azt a gyermeket, mondotta — mintha az övé lenne.

— Szép, szép, — mondá a plébános. — Legyen minden az ő kívánsága szerint. A leányka még nagyon fiatal.

— Annál többet szenvedett, plébános úr, — mondá a tanító.

— Isten örködjék felette. Hadd nyugodja ki magát s hadd felejtse el szenvedéseit, — mondá az öreg úr. — Csakhogy egy öreg templom nagyon kihalt, komor hely olyan fiatal gyermeknek, mint te vagy, kicsikém.

— Ő nem, uram, — mondá Nell. — Nincsenek ilyen gondolataim.

— Jobb szeretném esténként a réten szökdelve látni, — mondá az öreg úr, kezét fejére téve s szomorúan mosolyogva, — mint hogy itt üljön a korhadt boltívek árnyékában. Vigyázzon, hogy a szíve ne legyen nehéz ebben az ünnepélyes komorságú romokban. Kérelme teljesítve van, barátom.

Még néhány barátságos szót váltottak egymással, azután visszamentek a gyermek házához, hol még mindig jórafordult sorsukról beszélgettek, mikor megjelent egy másik barátjuk is.

Az a kis öreg úr volt az, a ki a paplakban lakott (a mint ezt nyomban megtudták) a lelkészné halála óta, a minek pedig tizenöt esztendeje. A lelkésznek iskolatársa és hű barátja volt, s mikor barátját az a csapás érte, eljött hozzá, hogy vigasztalja s azóta mindig együtt maradtak. A kis öreg úr a helységnek vidám szelleme volt, segített minden bajában, gondoskodott szórakozásáról, ő osztotta szét a lelkész jótékony adományait, s maga sem volt éppen kőszívű, mindenkinek tanácsadója, vigasztalója, barátja volt. A falu egyszerű lakói közül senkisem volt kíváncsi a nevére, vagy

ha véletlenül megtudták is, senkisémet vett magának fáradságot arra, hogy meg is tartsa emlékezetében. Mikor tiszteletes collegájához odaérkezett, az a hír terjedt el róla, hogy nőtlen és családtalan ember, hát csak az agglegénynek hívták, okkal vagy alaptalanul. Ez a név megtetszett neki s úgy illett rá, hogy azóta mindenki csak az agglegénynek hívta. Az agglegény volt az is, a ki a télire való fát behordta, melyet vándoraink uj hajlékukban találtak.

Az agglegény tehát — hogy megszokott nevével nevezük — megnyomta a kilincset, betolta az ajtón szerződ, kerek kis arcát s oly magatartással lépett be, mint a ki ott teljességgel nem érzi magát idegennek.

— Ön Márton úr, az új tanító? — kérdezte, Nell barátját üdvözölve.

— Én vagyok, uram.

— Nagyon jó ajánlatai vannak s örülök, hogy láthatom. Már tegnap elébe mentem volna az úton, de ki kellett lovagolnom a vidékre, hogy egy beteg asszonytól üzenetet vigyek a lányának, a ki ide pár mérföldnyire alkalmazásban van, s a lovaglásból épp most tértem vissza. Ez a mi kis templomőrünk? Annál szívesebben látjuk önt, barátom, hogy ezt a leánykát s ezt az öreg embert magával hozta, s annál jobb tanító fog önből válni, mert humanismust is tanult.

— Nem sokkal ezelőtt beteg volt, uram — mondotta az iskolamester, mikor látta, hogy az agglegény figyelmesen szemléli Nell arcát, miután megcsókolta.

— Tudom, tudom — válaszolt. — Fájdalmai voltak a kicsikének?

— Ó igen, uram, voltak.

A kis öreg úr a nagyapára, majd ismét a leánykára nézett, kinek kezét szeliden megfogta s a magában tartotta.

— Boldognak fogod itt érezni magadat, gyermekem, — mondotta. — Legalább mindent megteszünk, hogy annak érezd. De mennyire át van itt alakulva minden. A te kezed munkája ez, gyermekem?

— Az enyém, uram.

— Még egyéb átalakításokat is végezhetünk itt,

nem jobbakat, de jobb eszközökkel — mondá az agglegény. — Lássuk csak.

Nell követte a többi kis szobákba, a két házon keresztül. Az agglegény szerint még több apró tárgy hiányzott a tökéletes kényelemhez s vállalkozott arra, hogy ezeket megszerzi abból a készletből, mely otthon volt neki s mely készlet meglehetősen nagy és változatos lehetett, mert sok mindenféle tárgy volt benne. Mind e tárgyak előkerültek, még pedig haladéktalanul. A kis emberke öt-tíz perczre eltűnt, s azután ismét megjelent, megrakodva könyvespolczokkal, takarókkal, ágyneművel s a háztartáshoz szükséges egyéb tárgyakkal ; egy fiút is vett maga mellé segítségül, ki segített neki hordozni. Mindezt nagy összevisszaságban lerakták a földre, s nagy dolgot adott az elrendezésük, fölállításuk, ide-oda taszigálásuk, minnek ellenőrzése és felügyelete szemlátomást örömet szerzett a kis öreg úrnak. Derülten, élénken sürgött-forgott a lakásban. Mikor már nem volt egyéb tennivaló, elszalajtott a gyermekeket a többi iskolásfiuért, hogy jőjjenek, mutassák be magukat az új tanítónak, hogy szemlét tarthasson felettük.

— Pompás gyerekek, Márton, öröme fog bennök telni — mondá a tanító felé fordulva, a gyerek távozása után ; — de nem mutatom nekik, hogy így gondolkozom róluk. Nem lenne semmi értelme.

A küldöncz nemsokára visszaérkezett egy sereg kisebb-nagyobb gyerek élén, kiket, mikor az agglegény elé álltak, különféle udvariassági roham fogott el. Sapkájukat, kalapjukat csavargatták a kezükben, a lehető legkisebb förmára összegyűrték, s esetlenül hajlongtak jobbra-balra, mit a kis öreg úr nagy megelégedéssel fogadott s tetszésének gyakran fejbőlintással s mosollyal adott kifejezést. Öröme telt a gyermekekben s ezt az érzelmét nem titkolta oly gondosan, mint előbbi nyilatkozatai után várni lehetett volna, mert a tanítónak különféle bizalmas közléseket kezdett suttogni, melyeket csak az nem hallott, a ki nem akarta.

— Ez az első gyerek itt, tanító úr, Owen János — mondotta az agglegény ; — nagyon tehetséges, nyílt-

szívű, becsületes gyerek, de léha, szeret játszani, s túlságosan könnyelmű. Ez a gyerek, uram, gyönyörűséggel törné ki a nyakát, megfosztván a szüleit egyetlen vigaszuktól; köztünk legyen mondva, remek látvány, sohasem felejténé el, ha látná mint ugrik át a fogócskánál árkon-bokron, sövényen s mint szokott lecsúszni a kis kőbányába. Gyönyörűség.

Miután ilyenképpen elintézték John Owent, a ki természetesen minden szót hallott, az agglegény egy másik fiúra mutatott.

— Most nézze meg ezt a másikat — mondotta az agglegény. — Látja ezt a suhanczot? Ewans Richardnak hívják. Nagy gazember, bámulatosan könnyen tanul, kitűnő az emlékezőtehetsége, s gyors fölfogással van megáldva. Azonkívül jó hallása, jó hangja van s a zsolttárok éneklésében legkülönb valamennyi közt. Pedig ennek a ficzkónak valamikor rossz vége lesz uram; nem fog ágyban meghalni; a templomban istentisztelet alatt mindig elalszik, pedig az igazat megvallva, uram, az ő korában velem is megesett ez nem egyszer s az volt a szilárd meggyőződése, hogy ez nagyon természetes s az én szervezetemnél magától értetődő, a min nem vagyok képes változtatni.

Miután a reményteljes ifjú ezt a prédikációt kiállta, az agglegény a harmadikhoz fordult.

— De ha olyan példákról akarunk beszélni, melyeket nem szabad követni, ha olyan gyermekre akarunk rámutatni, a kinek intő például kell szolgálniok társai előtt, akkor itt van egy, ezt a ficzkót ne kímélje. Nézze ezt a kékszemű, szöszhajú rüpököt, uram. Ez azután az úszó, ez azután a bűvár, uram. Egyszer az a bolond ötlete támadt, hogy tizenhatsz láb vízbe bukik alá, ruhástól, mindenestől, hogy egy vak embernek a kuttyáját kihúzza, melyen láncz és szájkosár lévén, közel volt a megfuláshoz, míg gazdája a parton tördelte kezeit, barátja és vezetője elvesztése fölött való kétségbeesésében. A ficzkónak két guineet küldtem titokban — mondotta az agglegény suttogva, — mikor az eset tudomásomra jutott, de nehogy megmondja neki, mert nem is sejti, hogy a pénz tőlem való.

Miután ez a gonosztevő is el volt intézve, az agglegény másikhöz, majd ismét másikhöz fordult s így tovább, az egész soron végig, különösen azon hajlamokat hangsúlyozva, melyek az ő szívének legdrágábbak voltak s tanításaiból és példájából következtek. Végül meggyőződve, hogy roppant szigorú intelmeivel szinte szerencsétlenné tette őket, mindegyiket megajándékozta valami csekélységgel, s elbocsátá azzal az intellemmel, hogy menjenek haza nyugodtan, ne ugrándozzanak, ne verekedjenek, ne térjenek le az útról. A tanítónak (mindenki által hallhatóan) megsúgta, hogy gyerek korában ezt az intelmet maga sem követte volna, ha mindjárt az élete függött volna is tőle.

A tanító láthatta ebből, hogy az ő módszere is tettségre fog találni s könnyű szívvel, derült kedélylyel vált meg az öreg úrtól, abban a fölfogásban erősödven meg felőle, hogy ő a világ legboldogabb embere. A két régi háznak ablakai azon estén ismét kigyúltak attól a tűztől, mely vígan pattogott kandallójukban s mikor az agglegény és barátja visszatértek esti sétájukból, egy pillanatra megálltak, hogy betekintsenek az ablakon. Azután halkán beszélgettek a szép gyermekről és sóhajtva néztek a temető felé.

ÖTVENHARMADIK FEJEZET.

Nell kora reggel fölkel; miután házi teendőit elvégezte, s a jó tanító számára is mindent rendbe hozott (bár ez utóbbinak akarata ellenére, mert szívesen megkímélte volna őt a fáradságtól), a kályha melletti szög-ről levett egy kis köteg kulcsot, melyet az agglegény előtte való nap adott át neki nagy ünnepélyességgel s egymaga kiment, hogy a vén templomot szemügyre vegye.

Az ég tiszta, derült volt, a levegő üde, átlátszó, tele a lehullt levelek erős illatával, mely kellemesen hatott az érzékekre. A közeli folyam csillogott, harsogva zúgott, a zöld halmokon harmatcseppek ragyogtak, mintha jó szellemek sírták volna a földre könnyeiket a halottakért.

A sirok közt néhány kis gyermek játszadozott s mosolygó arcczal bújt el egymás elől. Egy csecsemő is volt velük, ezt letették egy kis gyermeknek a sírjára, falevelekből összekotort ágyra, s ott elaludt. Uj sirocaska volt, talán egy oly kis lénynek a sírja, a ki alázatos és türelmes volt betegségében, sokat ült itt és nézte a játszókat s a mennyire a gyermekek emlékezni tudtak reá, most sem változott meg szemükben.

Nell közelebb ment hozzájuk, megkérdezte egyiküket, hogy kinek a sírja az. A kis gyermek azt felelte, hogy azt nem sírnak hívják, mert az az ő testvérkéjének a kertje. Azt mondta, hogy sokkal zöldebb, mint a többi kertek s a madarak szívesebben keresik föl, mert több eleséget találnak ott, mint másutt. Mikor kibeszélte magát, mosolyogva nézett Nellre, azután

letérdelt, egy pillanatra gyöngéden a fűre nyomta arcát, azután fölugrott s elfutott.

Nell elment a templom előtt, föl nézett vén tornyára s a kis kapun keresztül bement a faluba. A vén sírásó mankójára támaszkodva, kunyhójának ajtaja előtt szívta a friss levegőt s jó reggelt kívánt neki.

— Jobban van már? — kérdezte a gyermek, megállapodva előtte s beszédbe ereszkedve vele.

— Jobban, — mondá az öreg. — Hála Istennek, elmondhatom, hogy sokkal jobban vagyok.

— No, nemsokára egészséges lesz.

— Isten kegyelmével s egy kevés türelemmel. De kerülj beljebb. Jöjj be.

A vén ember besántikált előtte, figyelmeztette, hogy egy lépcsőt lefelé kell menni s bevezette a házikóba. Ez a rövid út láthatólag nehezebbre esett.

— A mint látod, csak egy szobám van. Fönt van még egy. Az utóbbi években azonban nagyon nehezemre esik lépcsőn másznom, azért hát a felső szobát nem is használom. De azt hiszem, a jövő nyáron megint használhatom.

A gyermek elcsodálkozott, hogy ilyen ősz, öreg, ilyen megvénült ember mint beszélhet ily gondtalanul az időről. Észrevette, hogy a gyermek szemei nagy kíváncsisággal tapadnak a falra, melyen mindenféle szerszámok függtek s elmosolyodott.

— Bizonyosan azt hiszed, hogy a szerszám mind sírásásra való.

— Persze. Csodálkozom, hogy annyi szerszám kell hozzá.

— Magától értetődik. Kertész vagyok. Fölásom a földet s oly tárgyakat ültetek bele, melyek nőnek és virulnak. Az én műveim mind elhervadnak s elrothadnak a földben. Látod ezt az ásót középütt?

— Ezt a csorba, elhasznált ásót? Látom.

— Ezzel szoktam sírt ásni. Jól el van kopva, a mint látod. Mi egészséges emberek vagyunk, de ez az ásó már sok munkát végzett. Ha ez az ásó beszélni tudna, sok váratlan munkáról tudna beszélni, melyet ketten együtt végeztünk. De mind elfelejtem, mert az emlé-

kezetem már hiányos. Nem új dolog, — tette hozzá gyorsan, — mindig így volt ez, mióta világ a világ.

— A virágok és bokrok másféle munkáról beszélnek magának.

— Ó, igen. Meg a nagy fák. De ez nem üt el annyira a sírásómunkától, mint gondolod.

— Nem ?

— Az én felfogásom szerint nem, — mondá az öreg. — Sőt gyakran ez tartja ébren az emlékezetemet. Mondjuk, hogy ezt meg ezt a fát ennek meg ennek az embernek ültettem. Ott áll ni s arra emlékeztet, hogy az az ember meghalt. Ha széles nagy árnyékát nézem s arra gondolok, hogy valamikor milyen kicsiny volt, ez elősegíti a másik munkára való emlékezésemet is s körülbelül egész pontosan meg tudom neked mondani, hogy a sírját mikor ástam meg.

— Csakhogy az a fa arra is emlékeztetheti magát, a ki még él, — mondá a gyermek.

— Húsz fa közül mindig csak egy illeti az élőket, a többi tizenkilencz pedig a holtakat, — mondá az öreg. — Az ilyen fák asszonyokra, férfiakra, szülőkre, testvérekre, nővérekre, gyermekekre, barátokra emlékeztetnek engem, legalább is egy tuczatra. Ez az oka, hogy a sírásó ásója kicsorbul s megvényül. Új ásót kell kerítenem — jövő nyárra.

A gyermek hirtelen rátekinített, mert azt hitte, gúnyolódik öregsége és gyöngesége fölött. De a mitsem sejtő sírásó egész komolyan beszélt.

— No igen, — mondotta szünet mulva. — "Az emberek sohasem jön meg az eszük. Soha azoknak. Azt hiszem, csak mi gondolunk erre, a kik a földet megfordítjuk, a hol semmi sem terem s a hol minden elenyészik. Voltál már a templomban ?

— Most megyek oda, — mondotta a gyermek.

— Van ott egy régi kút, — szólt a sírásó, — közvetlen a harangláb alatt; mély, sötét, visszhangos kút. Ezelőtt negyven esztendővel csak le kellett eresztetni a vödröt, mire a hengerről a kötél az első csomóig lent volt, már hallani lehetett, mint csobbant a sötét, hideg vízbe. Lassanként apadt a víz, tíz év mulva

másik csomót kellett a kötélhez toldani s a kötelet mélyen megereszteni, különben a vödör üresen lóbálódzott, ide-oda. Megint tíz év múlva a víz újra apadt s harmadik csomót kellett hozzá kötni. Ujabb tíz év múlva kiapadt a kút s ha most addig ereszti is le az ember a kötelet, hogy belefárad a keze, csak azt hallani, hogy a vödör üresen súrolja a kút száraz fenekét, olyan rettentő mélyen, hogy az embernek elszorul a lélekzete s attól fél, hogy beleszédül.

— Borzalmas hely lehet, ha az ember sötétben megy oda, — kiáltotta gyermek, az öreg szavaira figyelve és tekintetét követve, hogy szinte úgy tetszett neki, mintha ott állna a kút szélénél.

— Most már mi egyéb az sírnál, — mondotta a sírásó. — Mi egyéb? S közülünk öreg emberek közül, kik mindezt tudjuk, tavasz multával ki gondolt a saját erejének elfogyására s az élet lassú kialvására? Egyetlenegy sem.

— Nagyon öreg maga? — kérdezte a gyermek önkénytelenül.

— Hetvenkilencz leszek a jövő nyáron.

— És még dolgozik, ha egészséges?

— Hogy dolgozom-e? Hát persze, hogy dolgozom. Nézz csak körül a kertjeimben. Nézz oda az ablakba. Ezt a darab területet a magam két keze munkájával egyes-egyedül műveltem meg s tartottam jó karban. Jövő ilyenkor olyan sűrűek lesznek a lombok, hogy nem fogom az eget láthatni. Mellesleg a téli estékre is van munkám.

Kinyitott egy szekrényt, mely ott állt széke mellett s néhány kis skatulyát vett ki, melyek egyszerű ízléssel voltak faragva régi fákból.

— Néhány előkelő ember, a kik nagyon szeretik a régi időt s mindazt, a mi rávonatkozik, szívesen vásárolnak a templomunkra, meg romokra vonatkozó emléktárgyakat. Néha egy-egy darab tölgyfából csinálom ezeket, a mely itt-ott kifordul a földből, néha egy-egy koporsódarabból, melyet a sírbolt sokáig megőrzött a rothadástól. Nézz csak ide, ez a szekrényke ebből a fajtából való, a sarkai sárgaréz-lemezekkel

vannak kiverve ; ezeken valaha fölírás volt, de most alig lehet már elolvasni. Ez idő szerint nincs sok készen, de ezek a fiókok mind tele lesznek — jövő nyárra.

A gyermek megcsodálta és megdicsérte a munkát, azután elment ; útközben arról gondolkozott, milyen különös, hogy ez az öreg ember, a ki napi foglalkozásából s egész környezetéből ily szigorú, nyers morált szűrt le, sohasem gondolt arra, hogy ezt magára alkalmazza ; és ámbár mindig szeme előtt van az emberi élet bizonytalansága s a halál, mintha önmagát mégis halhatatlannak tartaná. Elmékedése azonban itt még nem ért véget, mert volt annyira értelmes, hogy föl tudja fogni, hogy az emberi természetnek jó és hálát érdemlő ajándékából a vén sírásó a jövő nyárra vonatkozó terveivel csak egyik példánya az örök emberinek.

E tépelődésekbe merülve ért a templomhoz. Könnyű volt a külső ajtóhoz tartozó kulcsot megtalálni, mert mindegyikre sárga papírlap volt kötve, felírással. Mikor a kulcsot megfordította, tompa hangot hallatott s mikor tétova léptekkel belépett s az ajtó mögötte becsapódott, szinte megijedt a visszhangjától.

Minden, a mi jó vagy rossz bennünket ér, főkép az ellentét erejével hat reánk. Ha az egyszerű falu békéje a gyermekre annál nagyobb hatást tett, mennél sötétebb és veszedelmesebb út feküdt mögötte, a melyet megtett, s a melyen fáradt lábakkal vándorolt, akkor mekkora lehetett az a benyomás, mikor egyedül találta magát ebben az ünnepélyes épületben, hol még az ablakon belopódzó fény is réginek és szürkének tetszett s a levegőn is földszag és rothadás érzett az enyészetet éreztetve, mely idő folytán megtisztult durvább elemeitől s most mint a letűnt évszázadok lehellete lengett az oszlopok és boltívek között. Itt volt a töredezett kőküszöb, melyet a jámbor hívek lábai simára koptattak, de az idő még a nyomokat is rég eltörülte s csak a töredező követ hagyta hátra. Itt voltak a korhadt gerendák, a repedező ívek, a roskadozó falak, a körülfutó árok, a sírkő lapja, melyen már semmiféle felírás sem volt kivehető, s

minden márvány, kő, vas, fa, por, közös emléke volt a pusztulásnak. A legjobb mű s a legrosszabb, a leg-egyszerűbb és a legpazarabb, a legfenségesebb és a leggyámoltalanabb, az ég műve és az ember alkotása, mindvalamennyi *egy* közös harmóniába olvadt s *egy* közös történetük volt.

Az épület egy része baroneti kápolna volt s itt harcosok szobrai heverték kőágyaikon kinyulva, mellükön összetett kézzel; azoknak, kik a szent háborút végigharcolták, keresztbe voltak rakva a lábaik, de mindegyiknek kard volt az oldalán s pánczél a testükön, mint életükben. Némely lovagnak ott volt a fegyverzete is, sisakja és czimere a falra aggatva, s himbálódzva a rozsdás szögön. Bár valamennyi erősen össze volt töredezve s széteséssel fenyegetett, mindegyik megőrizte régi alakját s itt-ott még régi színét is. Ilyeténképpen az erőszakos tettek túléltek az embert a földön s a háború és a vérfürdő nyomai még sokáig fenmaradnak, mikor azok pora, a kik a pusztulást okozták, már régen elvegyültek a föld porával.

A gyermek a régi, csöndes helyen leült a merev alakok közé a sírokra, melyek csak fokozták a hely nyugalmat, a félelem és csöndes elragadtatás vegyes érzésével nézett körül s érezte, hogy most boldog s része lehet a nyugalomban. Egyik támlányról levett egy bibliát s olvasott; azután letette a könyvet, az elkövetkezendő szép nyári napokra s a tavasz gyönyörű idejére, a napsugárra, mely ferdén fog beesni az alvó alakokra, az ablakok előtt zizegő levelekre, a kövezeten váltakozó árnyékokra, a madarak énekére, a fakadó rügyekre s az édes, balzsamos levegőre gondolt, mely beáramlik s meglendíti a tépett zászlókat a szobrok fejei fölött. Nem természetes volt-e, hogy az a hely a halál gondolatát keltette föl benne? Haljon meg itt, a ki akar, de ez a hely mindig ugyanaz marad, ugyanazok a szobrok, hangulatok és nyugalom. Nem lehet gyötrellem ebben a környezetben aludni.

Lassú léptekkel, többször visszafordulva hagyta el a kápolnát; egy alacsony ajtóhoz ért, mely valószínűleg a toronyba vezetett, kinyitotta s a sötétben fölfelé

haladt a csigalépcsőn ; a szűk hasadékokon csak nagy-néha szűrődött be egy kis világosság, ha a réseken át az imént elhagyott helyre visszanezett vagy föl a porlepte harangokra. Végre a lépcső végére jutott s fönt volt a torony tetején.

Micsoda pompája a hirtelen föltárult fényözönnek ! Az üde mezők és rétek, melyek előtte elterültek s végül a messze távolban összefolytak az éggel ; a mezőn legelő barmok, a fák körül fölszálló köd, mely a zöld földből látszott kigőzölni ; az alatt játszó gyermekek, mind oly szép és derült képet nyújtott. Mintegy átmenet volt az életből a halálba ; közeledést jelzett az éghez.

Mikor a kapun kilépett s maga mögött ismét bezárta, a gyermekek már nem voltak ott. Mikor elment az iskolaépület előtt, kihallatszott a gyermek hangok zümmögése. Barátja ma kezdte meg hivatalát. A lárma mind hangosabb lett s mikor körülnézett, a gyermekek éppen akkor tódultak ki csoportosan s víg lármaival széledtek el játszani.

— Nagyon helyes, hogy a templom mellett mennek el. Nagyon örülök neki, — mondá magában a leányka.

Azután megállt s elképzelte, mint visszhangzik ez a lárma a kápolnában, melyet elhagyott, s mint hal el lassanként.

Aznap még egyszer, sőt kétszer is elment az ókapolnába ; előbbi helyén ugyanabból a könyvből olvasott s ugyanabba a gondolatmenetbe mélyedt. A gyermek még akkor is ott maradt, mintha földbe gyökereztek volna lábai, mikor már leereszkedett a szürkület s a közeledő éj árnyai még ünnepélyesebb színt kölcsönöztek a komor bolthajtásoknak. Nem is gondolt arra, hogy arról a helyről elmozduljon s nem lopózkodt szívébe semmi félelem.

Végül érte jöttek s hazavitték. Nagyon halvány volt, de azért nagyon boldognak érezte magát, míg végre éjszakára ismét elváltak. Mikor a szegény tanító lehajolt, hogy megcsókolja homlokát, mintha egy könnyet érzett volna arcán.

ÖTVENNEGYEDIK FEJEZET.

Az agglagényre nézve számos tendői mellett az öreg templom is állandóan az érdeklődés és gyönyörűség forrása volt. Oly büszke volt rá, mint a hogy az emberek büszkék szoktak lenni az ő kis környezetük csodáira; belemélyedt a templom történetének tanulmányozásába s néha egy-egy nyári napon a vén épület falai közt s téli estéken a paplakban a kályha mellett ki nem fogyott az elbeszélésekből és legendákból, melyre vonatkozó készletét folyton gyarapította.

Nem tartozott azon rideg kedélyek közé, a kik a szép igazságot meg szokták rabolni köntösétől, melybe az idő és a képzelet burkolják s mely az igazságnak néha oly jól áll s mint a forrásnak a habja, félig elárúlva, félig eltakarva, új bájt kölcsönöz az egésznek s érdeket ébreszt; mint mondók, nem tartozott e szigorú és zárkózott emberekhez s szerette, ha az istennő koszorút viselt merev virágokból, melyeket a hagyomány fon gyöngye homloka köré s melyek akkor legüdébbek, ha egyszerűek. Óvatos lábbal és gyöngéd kézzel érintette a századok porát, nehogy lerombolja azon derült oltárokat, melyeket ott minden oly ember számára emelnek, kiknek mellében érző szív dobog. Így például egy ideig az a vélemény volt elterjedve, hogy egy durva kőből összerótt ódon sarkophagban nemzedékek óta egy bárónak a csontjai nyugosznak, ki idegen országokban való hosszas rablókalandjai után bűnbánó szívvél tért vissza, hogy a szülőföldjén békén haljon meg; tudós régiségbuvárok azonban bebizonyították, hogy nem így áll a dolog; az illető báró gonosz harczban esett el s legutolsó pillanatáig átkozódott és

a fogait csikorgatta; az agglegény azonban férfias erélylyel harczolt a mellett, hogy a régi história az igaz; hogy a báró gonosz tettei fölött érzett bánatában sok játékonyságot gyakorolt s alázatosan adta vissza lelkét teremőjének s hogy ha valaha báró a mennyországba került, hát akkor ez bizonyosan eljutott a békesség honába. Épp úgy, ha a fönt említett régiségbúvárok azt állították s akarták bebizonyítani, hogy egy titkos fülke nem annak a szürkehajú hölgynek a sírboltja, a kit a dicsőséges Bess királynő fölakasztatott, fölnégyeltetett, a miért megsegített egy szegény papot, a ki az ő ajtaja előtt majd meghalt éhen és szomjan, az agglegény minden jövevény előtt ünnepélyesen hangoztatta, hogy a templomot az említett hölgy hamvai megszentelik, hogy csontjai éjnek idején titokban összegyűjtötték és itt tették örök nyugalomra. Ilyenkor az agglegény rendesen tűzbe jött s minden keresztvizet leszedett Bess királynőről s azt állította, hogy a legszegényebb, legegyszerűbb asszony, a kinek könyörületes, szelid szive van, végtelenül felsőbb lény. A mi azt az állítást illeti, hogy az ajtó mellett lévő lapos kő nem annak a zsugorinak a sírja, a ki egyetlen gyermekét kitagadta s a templomnak nagy összeg pénzt hagyott, hogy harangot vegyen rajta, az agglegény abban a nézetben volt, hogy ez a sír nem rejthet ilyen embert. Szóval ő szerinte minden kőnek és síremléknek olyan embert kell rejteni, a kinek emlékezete méltó a megörökítésre. Minden másról szívesen elfeledkezett. Hiszen miattá fektethették őket szentelt földbe is, de akkor ássák őket olyan mélyre, hogy soha többé napvilágra ne kerüljenek.

A szent érdemek e védelmezőjének ajkairól kapott oktatást a gyermek kötelességeit és teendőit illetőleg. Ha már a nyugodt épület s a helynek, melyen állt, békés szépsége is végtelen benyomást gyakorolt a gyermekekre, — fenséges kora, örök ifjúságtól övezve — maga a régi templom, mikor a legendákat hallotta róla, úgy tűnt föl neki, mintha minden jóság és erény megszentelné. Egészen más világ volt ez, olyan, hova bűn és gond soha be nem hatol, olyan, mely a nyuga-

lomnak csendes helye, honnan ki van rekesztve minden gonoszság.

Az agglegény majd minden sírról, majd minden lapos kőről tudott neki valami külön történetet elbeszélni s azután levitte a régi sírboltba, mely immár elhagyatott üreg volt, megmutogatta, hogy a barátok idejében mint világították ki, a tetőről lefüggő lámpák fényénél, a füstölő, fűszeres, tömjénes illatánál, az ezüst- és aranydiszitésü drága szövetek és ékszerek csillogásánál, melyek fénye messzire elhatott a komor boltivek alatt, mint hallatszott néha éjjél tájban az ének, mialatt kámzsával eltakart alakok térdeltek és imádkozták az olvasót. Onnan ismét fölvezette, fönt a magas falon megmutogatta neki azokat a kis galériákat, hol az ápáczák jártak sorjában s a nagy távolság miatt csak elmosódva voltak kivehetőek sötét ruháikban s azután mint komor árnyékok megálltak, hogy az imádságra figyeljenek. Megmutogatta, hogy azok a harczosok, a kinek alakjai a sírokon nyugodtak, mint viselték a falon függő rozsdás fegyverzetet, — melyik a sisak, melyik a pajzs s melyik a keztyű; elmagyarázta, mint hadakoztak a két kézre való kardokkal s a nagy vasbuzogányokkal mint ütötték le az ellenséget. Mindazt, a mit a gyermeknek elmondott, Nell meg is tartotta emlékezetében s néha, ha azon időkről való álmaiból fölébredt s az ablakhoz lépett, hogy a komor vén templom felé tekintsen, szinte azt remélte, hogy az ablak ki fog gyúlni a világosságtól s tisztán kiveheti majd az orgonaszót s azt a hangzavart, melyet a szél odavitt.

A vén sírásó nemsokára magához tért s ismét talpra állt. A gyermek sok más mindenfelét tőle tudott meg, habár más modorban. Nem volt képes dolgozni; egyszer sírt kellett ásni s más emberrel ásatták. A vén sírásó odament megnézni. Nagyon közlékeny kedvében volt s a gyermek, a ki kezdetben mellette állt, azután pedig leült lábaihoz a föbe, beszélgetésbe elegyedett vele.

Az az ember, a ki a sírásó munkáját végezte, még öregebb volt, de jobban bírta magát. Kissé nagyot

hallott s ha a sírásó, (a ki egy mérföldnyi utat nagy nehezen, talán hat óra alatt tett meg), néhány szót váltott vele munkájára vonatkozólag, a gyermeknek nem került el figyelmét, hogy mily türelmetlenné teszi ebbeli gyöngesége, mintha ő maga a legerősebb ember volna a világon.

— Szomorú, hogy új sírra van szükség, — mondotta a gyermek, odalépve hozzá. — Nem hallottam, hogy valaki meghalt volna.

— Más kerületben lakott, gyermekem, — mondotta a sírásó. — Három mérföldnyire innét.

— Fialat volt ?

— Az, az — szólt a sírásó, — azt hiszem, nem volt idősebb hatvannégy évesnél. Vagy talán idősebb volt, Dávid ?

Dávid, a ki serényen ásta a földet, nem hallotta a kérdést. A sírásó nem tudott odáig nyulni munkójával, de meg gyöngé is volt, hogy segítség nélkül fölkelhetett volna s így, hogy a munkásnak a figyelmét magára irányozza, egy kis göröngyöt dobott a vörös sipkájára.

— Mi az ? — kérdezte Dávid föltekintve.

— Hány éves is volt Becky Morgan ? — kérdezte a sírásó.

— Becky Morgan ? — ismétlé Dávid.

— Az, — felelt a sírásó félig szánakozva, félig bosszusan, hogy az öreg nem hall. — Már egészen földsüket leszel, Dávid, földsüket.

Az öreg abbahagyta a munkáját, ásóját letisztította egy darab palával, melyet e célra magánál hordott, miután ilyenképpen ki tudja, hány Becky Morgannak a porát kaparta le a szerszámáról, gondolkozni kezdett a kérdésen.

— Hadd gondolkozom csak, — mondá. — Tegnap este láttam a koporsót, a melyre az volt írva, hogy hetvenkilencz.

— Csak nem ? — szólt a sírásó.

— De bizony annyi — mondotta az öreg sóhajtva. — Még emlékszem, hogy az jutott eszembe, nini, körülbelül velünk egy idős. Bizony hetvenkilencz volt.

— Nem tévedsz a számban, Dávid? — kérdezte a sírásó, a kit ez a párbeszéd kissé fölizgatott.

— Mit? — mondotta az öreg. — Mondd még egyszer, ha mered.

— Földsüket. Tisztára földsüket, — szolt a sírásó bosszúsan. — Biztos vagy abban, hogy a számokat jól ismered?

— De mennyire! — mondotta az öreg. — Hogyne!

— Tiszára süket, — szolt a sírásó magában. — Elmegy az esze.

A gyermek azt kérdezte, miből következett azt, mikor az öreg teljesen okos, eszes embernek a benyomását teszi s hozzá erősebb, magabíróbb nála. Mivel azonban a sírásó nem akart e tárgyra vonatkozólag megszólalni, ezt a tárgyat abba hagyták s más t érre vitték át a beszélgetést.

— Beszéljen a kertész-szerszámairól is — kérte a gyermek. — Itt is szokott kertészkedni?

— A temetőben? — kérdezte a sírásó. — Nem én.

— Azért, mert láttam néhány virágot és bokrot, — mondotta a gyermek. — Amoda át van néhány virág. Azt hiszem, maga ápolja, ámbár ugyancsak csenevészek.

— Ugy nőnek, a hogy az ég akarja, — mondotta az öreg. — S az ég jóságosan úgy intézi, hogy itt ne is nőhessenek.

— Nem értem.

— Tudd meg, — mondá a sírásó, — azoknak a sírjait jelölik, a kiknek nagyon jó, meghitt barátjaik voltak az életben.

— Mindjárt gondoltam, — mondá a gyermek. — Nagyon örülök, hogy ezt tudom.

— No presze, — mondá az öreg. — De várj csak. Nézd meg csak, hogy le vannak konyulva, mint hervadnak és fonnyadnak. Tudod, mi ennek az oka?

— Nem, — felelt a gyermek.

— Mert a földben nyugvók emléke nagyon hamar elpárolog az élők szívéből. Eleinte megöntözik reggel, délben, este; azután egyre ritkábban jönnek ki; egyszer naponként, azután egyszer hetenként, azután

csak nagyon-nagyon hosszú időközökben s végre egészen elmaradnak. Az ilyen emlékezés jeléül ideültetett virágok nem sokáig virulnak. Azt a tapasztalatot tettem, hogy akármelyik nyári virág tovább tart.

— Szomorú ezt hallgatni, — szólt a gyermek.

— Hát az. Ezt mondják azok az előkelő népek is, a kik ide jönnek a sírokat látogatni, — mondotta az öreg, fejét csóválva. — De nekem más a felfogásom. »Nagyon szép szokást követnek ezen a vidéken«, mondják néha nekem; — »nagyon szép szokás a sírokat beültetni mindenféle virággal, de nagyon szomorú látvány, hogy minden elhervad, elfonnyad«. Mindig bocsánatot kérek tőlük s azt mondom, hogy az én felfogásom szerint ez nagyon jó jel az élőkre nézve. A minthogy az is. Hiába, ilyen a természet.

— A panaszkodók talán meg fogják ebből tanulni, hogy nappal a kék égre, éjszaka pedig a csillagokra nézzenek föl, hogy eszükbe jusson, hogy a halottak ott vannak s nem itt a sírokban, — mondotta a gyermek komolyan.

— Talán, — szólt az öreg elgondolkozva; — meglehet.

— Akár így van, akár nem, — mondotta a gyermek magában, — ez a hely az én kertem lesz. Legalább is nem fog ártani, ha napról-napra itt dolgozom; bizonyos, hogy kellemes gondolataim támadnak mellette.

A sírásó nem vette észre a leányka kipirult arcát s nedves szemeit. Odafordult a vén Dávid felé s nevéen szólította. A Morgan Becky kora nem hagyta nyugodni, habár a gyermek ezt nem értette.

Az öreg ember csak akkor nézett fel, mikor már kétszer-háromszor szólította. Félbehagyta munkáját, rátámaszkodott ásójára, tenyeréből tölcserért formált a füle mellett.

— Szólítottál? — kérdezte.

— Éppen azon gondolkoztam, Davy, — mondá a sírásó, — hogy ez itt — s egy sírra mutatott, — bizonyára vénebb, mint akár te, akár én.

— Hetvenkilencz, — mondta az öreg konokul. — mondtam már, hogy láttam.

— Láttad? — kérdezte a sírásó. — Csakhogy,

Davy, az asszonyok nem vallják be igazán az éveiket.

— Hát ez igaz, — hagyta rá az öreg s egyszerre reménység gyúlt föl a szemében. — Lehet, hogy még annál is öregebb.

— Én is azt hiszem, hogy öregebb volt. Emlékezzél csak vissza, milyen öregnek látszott. Mi ketten gyerekek voltunk hozzá képest.

— Persze, hogy nagyon öregnek látszott, — mondotta Dávid. — Ebben már igazad van. Nagyon öregnek látszott.

— Gondolj vissza csak, hogy már jó pár évvel ezelőtt is milyen öregnek látszott s azután mondd, hogy csak hetvenkilencz esztendő volt-e, hogy csak olyan öreg volt-e, mint mink? — mondotta a sírásó.

— Legalább öt esztendővel volt idősebb, — kiáltott a másik.

— Öttel? — kiáltott vissza a sírásó. — Tízszel. Megvolt nyolczvankilencz. Emlékszem még, mikor a lánya meghalt. Mérget veszek rá, hogy biztosan megvolt nyolczvankilencz s most tíz évvel fiatalabbnak akar látszani nálunk. Ó, emberi hiúság!

A másik sem hallgatta el morális fejtegetéseit s végül döntő okokat hoztak fel arra nézve, hogy az elhunyt nem olyan fiatal volt, mint a minőnek föl akarta magát tüntetni, mi több, erős a gyanú, hogy körülbelül a patriarchalis kor százesztendejének a mesgyéjén állt. Mikor ezt a kérdést egymás kölcsönös megalégedésére megoldották, a sírásó fölemelkedett barátja segítségével s hazafelé indult.

— Hívős kezd lenni, nekem pedig vigyáznom kell magamra jövő nyárig, — mondotta, hazafelé biczegve.

— Mi az? — kérdezte az öreg Dávid.

— Földsüket a szegény fiú, — mondotta a sírásó. — Isten megáldjon!

— Hja-ja, — mondotta az öreg Dávid, barátja után nézve. — Nagyon hamar bevégzi a földi életet. Mindennap jobban meglátszik rajta a vénség.

Elváltak, mindegyik abban a meggyőződésben, hogy több életerő van benne, mint a másokban s nagy

mértékben megnyugosztalva azon eredmény által, melyben Morgan Beckyre vonatkozólag megegyeztek, kit annyira elintéztek, hogy legalább féltuczat esztendőre nem fog napirendre kerülni.

A gyermek még ott maradt s a süket öregre bámult, a ki ásójával kihányta a földet s többször meg-megállt, hogy köhécseljen, lélekzetet vegyen s még mindig azzal a gondolattal foglalkozott nagy dörmögve, hogy a sírásóval ugyancsak hamar fog végezni az élet. Azután a kis lány is neki indult s a hogy' gondolatokba mélyedve végiglépdelt a temetőn, váratlanul a tanítóval találkozott, a ki egy napsütötte zöld síron ült s olvasott.

— Nellyke itt van? — kérdezte vidáman, letéve könyvet. — Nagyon örülök, halátom, hogy a napon és levegőn járkálsz. Félttem, hogy ismét a templomban vagy, a hol nagyon gyakran fordulsz meg.

— Félt? — kérdezte a gyermek, letelepedve mellé. Hát az nem jó hely?

— Szépnek szép — mondotta a tanító. — De néha derültnek, kedélyesnek kell lenned. Ne csóváld a fejed, s ne mosolyogj olyan szomorúan.

— Ha tudna a szívemben olvasni, nem mondaná, hogy szomorú vagyok. Ne nézzen úgy rám, mintha azt hinné, hogy szomorúság bánt. Nincs a földön lény, a ki e pillanatban boldogabb lenne nálam.

A gyermek hálás gyöngédséggel szorította meg a tanító kezét.

— Isten akarata, — szólt pár pillanatnyi hallgatás után.

— Micsoda?

— Mindaz, a mit itt lát — válaszolta a leányka. — Ki lenne most szomorú? Láthatja, hogy én mosolygok.

— Én is — szólt a tanító. — Mosolygok, mert azt gondolom, hogy hányszor fogunk mi még nevetni. Odaát nem csevegtetek az imént?

— De igen — mondotta a gyermek.

— Olyasvalamiről, a mi elszomorított?

Hosszú szünet állt be.

— Mi volt az? — kérdezte a tanító gyöngéden. — Jójj, mondd el, mi volt?

— Nagyon fáj, igazán nagyon fáj, — mondá a gyermek könnyekben törve ki, — ha meggondolom, hogy olyan gyorsan elfeledkezünk azokról, a kik körülöttünk elhalnak.

— Hát azt hiszed, — mondotta a tanító, fölfogva azt a tekintetet, melylyel a gyermek körülnézett, — hát azt hiszed, hogy egy sír, melyet nem látogatnak meg, egy-egy elszáradt fa, egy pár elfonnyadt virág a feledékenységnek vagy szívtelen elhanyagolásnak a jele? Azt hiszed, nincsenek oly tettek, a melyekben távol innen az elhaltak emlékeit nagyszerűen megünneplik? Ó Nelly, Nelly, e pillanatban talán olyan emberek ténykédnek a világon, a kiknek jócselekedeteiben és jó gondolataiban épp ezek az elhanyagoltnak látszó sírok adják a legnagyobb ösztönző erőt.

— Ne beszéljen tovább — mondá a gyermek gyorsan. — Ne mondjon többet. Érzem, tudom. Hogy is nem jut ez eszembe, ha önre gondolok?

— Nincs olyan ártatlan dolog vagy jócselekedet, a melyről megfeledkeznének — mondotta barátja. — A csecsemő, a gögicsélő gyermek, ki bölcsőjében hal meg, tovább él azok jobb gondolatában, a kik szereték s szerepét végigjátssza a világban, ha teste hamuvá égett is, vagy habár az oceán legmélyebb fenekén nyugszik. Az égi seregek közé egy angyal sem vétetik föl, a ki itt e földön nem végzi el áldásos működését azok körül, a kik szerették. Feledni! Ha az emberi lények jócselekedeteit eredetükig lehetne kutatni, mily szépnek tűnnék föl a halál, mert mennyi jótékonyásra, könyörületre és jóindulatra akadnának, a melyeknek valamennyinek e poros sírokban van a forrásuk.

— Igaz — szolt a gyermek. — Tudom. Érezheti-e valaki ennek igazságát mélyebben, mint én, a kiben az ön kis tanítványa él tovább? Édes, drága, jó barátom, ha tudná, most milyen vigasztalással töltötte el a szívemet!

A szegény tanító nem felelt, hanem némán hajolt föléje; a szíve tele volt érzelemmel.

Még mindig azon a helyen ültek, mikor nagyapó is odajött hozzájuk. Alig szóltak pár szót egymáshoz, mikor a templom órája a leczke kezdetét jelezte s barátjuk útnak indult.

— Nagyon jó ember, — mondá a nagyapa, utána nézve — nagyon derék ember. Bizonyára sohasem fog olyat tenni velünk szemben, a mi fájdalmat okozna. Itt most végre biztonságban vagyunk, nemde? Sohasem fogunk innen távozni, ugy-e?

A gyermek fejét rázta s mosolygott.

— Nyugalomra van szükséged — mondotta az öreg, megcirógatva unokája arcát. — Halavány, nagyon halavány. Sokkal halaványabb, mint egykor volt.

— Mikor?

— Mikor is? Sok-sok héttel ezelőtt? Ujjaimon el tudnám számlálni. De hagyjuk. Jobb, ha elmulik, ha egészen elfelejtjük.

— Sokkal jobb, édes nagyapa — szólt a gyermek. — Felejsük is el; s ha mégis eszünkbe jut, csak úgy jusson eszünkbe, mint valami gonosz álom, a mely már elmúlt.

— Csitt, — mondá az öreg, türelmetlenül legyintve kezével s visszanézve vállán keresztül. — Egy szót sem többé arról az álomról s a vele járó nyomorúságról. Itt nincsenek álmok. Ez nagyon nyugodt hely, innen elmaradnak az álmok. Ne is gondoljunk rájuk, nehogy megint üldözőbe vegyenek bennünket. Beesett szemek, sovány arc, nedvesség, hideg és éhség, ezek voltak a művei. Nemkülönben rémület és gyötrelm, a melyek mindig megelőzték. Ha itt békét és nyugalmat akarunk élvezni, akkor felejsük el az álmokat.

— Istennek hála, — kiáltott fel a gyermek magában, — hogy ily boldog változás állt be.

— Türelmes és háladatos leszek és engedelmes szívű, csak itt maradhassak — mondotta az öreg ember. — Csak te ne rejtőzz el előlem, ne osonj el mellőlem, hadd maradjak oldalad mellett. Hűséges őszinteséggel mondom ezt, Nell.

— Nem osonok én el egyedül, — mondotta a gyermek tettetett vidámsággal. — Nagyon is vaskos tréfa

lenne. De nézd csak, édes nagyapó, ez a hely lesz a mi kertünk. Miért ne? Gyönyörű hely, holnap elkezdjük a munkát s együtt fogunk dolgozni.

— Nagyon okos gondolat, — szólt az öreg. — El ne feledkezzél róla, szívem, — holnap elkezdjük.

Ki volt boldogabb, mint az öreg, mikor másnap dologba kezdetett? Kire volt kevesebb hatással az a hely, mely annyi érzelmet keltett, mint ő rá? A dudvát és csalánt legyomlálták a sírokról, megritkították a bokrokat, lesarlózták a fűvet s az utakat és sírokat megtisztogatták a levelektől és mindenféle gyomtól. Éppen bele voltak mélyedve munkájukba, mikor a gyermek egyszer föltekintvén a földről, a sövény mellett az agglegényt pillantá meg, a ki a közelben csöndben figyelmesen szemlélte őket.

— Derék foglalkozás, — mondotta az emberke s jószágosan intett Nell felé. — Ezt mind ma reggel végezték?

— Nagyon kevés ez, uram — szólt Nell, szemeit le-sütve. — Kevés ez ahhoz képest, a mennyit végezni szerettünk volna és akarunk.

— Nagyon derék, nagyon derék — mondá az agglegény. — De miért, hogy gyermekek és fiatal emberek sírján munkálkodol?

— Majd rátérünk a többiekre is, uram — mondotta Nell halkán, félrefordítva a fejét.

Nagyon jelentéktelen találkozás volt. Lehet, hogy szándékos volt, lehet, hogy véletlen és semmi alapja sem volt, azonkívül, hogy a gyermek öntudatlan részvétellel viseltetett a fiatalon kimúlt életek iránt. De nagyapjának nagyon föltűnt, bár előbb nem vetett rá ügyet. Idegesen a sírok felé tekintett, azután aggodalmasan nézett unokájára, majd gyorsan odalépett hozzá s azt mondta neki, pihenje ki magát. Sejtelmesen kavargott a lelkében valami, a miről régóta megfeledkezett. S nem is mult el oly könnyen, mint más nyomósabb dolgoknál tapasztalta, hanem minduntalan felszínre került ez nap is, később is. Egyszer — még mindig munkában voltak s a gyermek sokszor észrevette, hogy nagyapja többször visszafordul s nyugtalanul

tekint reá, mintha egy fájdalmas talányt igyekeznék megoldani, vagy széthúzó gondolatait akarná összeszedni — a leányka megkérte, mondja meg ennek a különös viselkedésnek az okát. Az öreg azt mondta, nincs semmi különös oka s fejét magához szorítá, arczát lágyan simogatta s olyasmit mormolt magában, hogy a leányka majd napról-napra megerősödik s azután férjhez megy.

ÖTVENÖTÖDIK FEJEZET.

Ettől kezdve az öreg ember unokája miatt mind inkább aggódott s ez érzés soha nem hagyta őt el. Vannak húrok az emberi szívben, — különös, váltakozó erősségűek, — melyeket véletlenül érint meg valami; melyek némák s érzéketlenek maradnak a legszenvedélyesebb kézzel szemben, azután meg a leggyöngébb véletlen érintésre hangot adnak. A legkevésbé fogékony és leggyermetegebb lelkekben van a reflexiónak oly menete, melyet nem lehet mesterségesen megindítani, sem ügyeskedés által nem lehet mesterségesen mozgásba hozni, hanem a melyek maguktól revelálódnak, mint a nagy igazságok, teljesen kiszámíthatatlanul, s többnyire olyankor, mikor a fölfedező előtt igénytelen, egyszerű cél áll.

Ez időtől kezdve az öreg soha egy pillanatra sem feledkezett meg a gyermek gyöngeségéről s önfeláldozásáról; az időtől kezdve, mikor az a jelentéktelen esemény fölnyitotta szemét, az öreg, a ki látta, hogy a gyermek mennyit tűrt, mennyi nyomoruságot szenvedett az ő oldala mellett, a mely nyomoruságot ő is érzett, tudatára jutott annak, mivel tartozik a gyermeknek, s mivé tette őt ez a nyomoruság. Soha, de soha, azon időtől kezdve egyetlen pillanatra sem gondolt önmagával, egyetlen pillanatra sem gondolt saját kényelmével, nem volt egyetlen önző gondolata sem, nem volt egyetlen oly gondolata, mely nem az ő szeretetének tárgyára vonatkozott volna.

Lépten-nyomon a sarkában volt, várt, míg elfáradt, hogy azután a karjára támaszkodhassék, leült vele

szemközt a kályha mellé s megelégedett azzal, hogy megvárja, míg fejét fölemeli s rámosolyog, mint egy kor; titokban maga végezte el azokat a házi teendőket, melyek az ő kis erejét igénybe vették volna; hideg, komor éjszakákon fölkel, hogy megfigyelje lélekzetvételét, s néha órákig elült ágya mellett, hogy megérinthesse kezét. Csak a ki mindent tud, tudhatja, mennyi remény, mennyi félelem és aggodalom kavargott izgatott agyvelejében, s mily változáson ment át szegény öreg.

Néha — hetek multán — a gyermek ki lévén megerülve, pedig csak nagyon keveset dolgozott, egész estét töltött el a kályha melletti fekvőhelyen. Ilyenkor a tanító könyveket hozott s fölolvastatta neki; alig volt olyan este, hogy az agglegény is be ne ment volna s ő is ne mesélt volna neki. Ilyenkor az öreg ott ült, hallgatta, — nem igen értve a szavakat, de szemét mereven a gyermekre függesztve, s ha valamelyik történeten elmosolyogta magát, vagy földerült, arra azt mondta, hogy remek egy elbeszélés s ő is szeretetteljes érdeklődéssel viseltetett a könyv iránt. Ha az esti csevegések ez óráiban az agglegény oly történetet mesélt el, mely jókedvre hangolta (a mi az ő históriáinál többnyire meg szokott esni), akkor az öreg is megfeszítette az agyát, hogy megértse; sőt mikor az agglegény elment, ő is utána settenkedett, s alázatosan kérte, hogy máskor neki is beszéljen el ilyen mulattató históriát, hogy ő is mosolyt csalhasson vele Nell ajkaira.

De az ilyen alkalmak szerencsére ritkák voltak, mert a gyermek az után vágyott, hogy kint legyen a levegőn s komor kertjében sétálhasson. Uraságok is jöttek s megszemlélték a templomot, s ezek ismét a többi előkelő uraságoknak sok mindenfélét beszéltek a kis templomszolgáról s másokat is odaküldtek, úgy, hogy a templomnak még ebben az időben is szinte mindennap akad látogatója. Az öreg pár lépésnyire követte őket szemleútjukon az épületben, s mikor az idegenek elmentek s Nellől elbúcsúztak, középük elegyedett, hogy beszélgetésükből halljon valami töredéket, vagy pedig hasonló czélból odaállt az ajtóba, ősz fejről levette

kalapját s úgy vonultatta el maga előtt az embereket. Rendesen a gyermeket dicsérgették, értelmét, szépségét, a mi az öreget büszkeséggel töltötte el. De volt rá eset, hogy szíve úgy elborult, hogy egy sötét sarokban kellett vonulnia, hol keservesen zokogott.

Mert ó jaj, még közönyös idegenek is, kiknek semmi közük sem volt a leányhoz, a pillanatnyi érdeklődésen kívül, a kik távoznak s a következő héten már elfeledkeznek arról, hogy a világon van, még azok is látták, hogy Nell milyen rossz színben van, még ők is megsajnálták s egymás közt jelentősen suttogva, részvétellel köszöntek neki, mikor tőle elváltak.

Még a falubeli nép is, mely szegény Nell iránt gyöngéd jóindulattal viseltett, nagyon aggódott érte, szeretetteljes érdeklődéssel volt iránta, vigyáztak minden lépésre, lesték minden mozdulatát s ez az érzelem napról-napra nőtt náluk. Még a gondtalan, vásott iskolásgyerekek is kedvesek voltak hozzá. Még a legvásottabb is elkedvetlenedett, ha Nellt nem látta rendes helyén ülni s odament az ablakrostélyhoz, hogy a leányka felől tudakozódják. Ha pedig a templomban ült, óvatosan nézték a nyitott ajtón keresztül, de soha nem szólították meg, hacsak a leányka nem őket.

Igy volt egy vasárnapon is. A környék minden szegény embere a templomban volt, mert az a kastély, a hol a régi uraság lakott, üres rom volt s hét mérföldnyi kerületben csupa szegény emberek laktak. Ekkor is mindenki érdeklődött Nell iránt. Istentisztelet előtt és után köréje sereglettek a templomajtóban; a kis gyermekek belekapaszzkodtak kötényébe, öreg férfiak és asszonyok abbahagyták a fecsegést, hogy szíves előzékenységgel köszönjenek neki. Sem az öregek, sem az ifjak nem mentek el előtte a nélkül, hogy egy-egy barátságos szót ne váltottak volna vele. Még azok is hoztak neki apró ajándékokat, kik három-négy mérföldnyi távolságból jöttek, a legszegényebbek pedig jókívánságaikat hozták neki.

Nell fölkereste azokat a kis gyermekeket, kiket egykor a temetőben látott játszani. Egyikük — az a kis fiú, ki a testvéréről beszélt — barátja és ked-

vencze lett, a templomban sokszor odaült melléje vagy vele együtt felment a templom tornyának tetejére. A gyermek el volt ragadtatva, hogy segíthet neki vagy legalább azt képzelte, hogy segít, s csakhamar elválhatatlan barátokká lettek.

Egyszer, mikor a régi épületben olvasott, ez a kis gyerek kisírt szemekkel szaladt hozzá, két kezével megfogta a fejét, egy pillanatig különösen nézett rá s azután kis karjaival szenvedélyesen átfogta a nyakát.

— Mi baj? — kérdezte Nell megnyugtatta. — Mi lett?

— Még nem az! — kiáltott a gyermek, még jobban átkarolva nyakát. — Nem, nem, még nem az.

A leányka csodálkozva nézett rá, elsimította haját az arczából, megcsókolta s megkérdezte, mit ért az alatt?

— Nem leszesz az, drága Nell! — kiáltott a gyermek. — Azokat nem láthatjuk. Csak azért jönnek, hogy velünk játsszanak, vagy velünk csevegjenek. Maradj csak az, a ki vagy. Sokkal szebb vagy így.

— Nem értelek — mondotta Nell. — Mondd, mit értesz ez alatt?

— Hát azt mondják, — felelt a gyermek az arczába nézve, — hogy mielőtt az énekesmadarak visszatérnek, belőled angyal lesz. De, úgy-e, ez nem igaz? Ne hagyj itt bennünket, Nell, akármilyen szép is az égben. Ne hagyj el bennünket.

Nell lehajtotta a fejét s kezeivel elfödte arcát.

— Ne is gondoldj rá — szolt a gyermek könnyes mosolylyal. — Nem fogsz elmenni. Ugyis tudod, mennyire megszomorítanál vele. Édes Nell, mond, hogy itt maradsz velünk. Mond, kérlek.

A kis gyermek összetette kezeit s letérdelt lábai mellé.

— Nézz rám, Nell s mond, hogy itt maradsz nálunk; akkor tudom, hogy nincs igazuk, hogy hazudtak s akkor nem fogok többé sírni. Nem mondod, Nell?

Nell még mindig lehajtotta fejét, kezével elfödte arcát s a gyermek némán hallgatott. Csak időnként tört ki belőle a zokogás.

— Később — mondotta a gyermek, miközben Nell kezét igyekezett szelíden levenni arczáról — az édes angyalkák is örülni fognak, hogy nem mentél közébük, hanem itt maradtál velünk. Willy elment, hogy beálljon közébük, de ha tudta volna, hogy éjszaka mennyire nélkülözöm őt kis ágyamban, bizonyára sohasem hagyott volna el.

Nell nem volt képes felelni s úgy zokogott, majd megszakadt a szíve.

— Miért is mennél el, édes Nell? Tudom, úgy sem éreznéd magadat boldognak, ha meghallanád, mennyire megsiratják távozásodat. Azt mondják, Willy most az égben van, a hol mindig nyár van s mégis biztosan tudom, hogy mikor az ő zöld sírjára fekszem a temetőben, nagyon fáj neki, hogy nem fordulhat meg, hogy megcsókoljon. De ha mégis elmégysz, Nell, — mondá a gyermek, megczirógatva őt s arczát az övéhez szorítva — légy jó hozzá, én értem. Mondd meg neki, mennyire szeretem most is s mennyire szeretlek téged. S ha tudom, hogy együtt vagytok, hogy mind a ketten boldogok vagytok, akkor el bírom viselni és sohasem fogok rossz tett által bánatot okozni nektek. Igazán mondom, hogy soha.

A leányka hagyta, hogy kezeit lefejtse s átölelje nyakát. Fájdalmas szünet állt be, mely azonban nem sokáig tartott, azután mosolyogva nézett a gyermekre s nagyon szelíd, nyugodt hangon mondta, hogy itt marad s barátja lesz, míg az ég megengedi. A gyermek elragadtatva csapta össze kezeit s nagyon megköszönte neki. Azután megkérte, hogy senkinek se mondja el, mi történt köztük, a mit a gyermek meg is ígért.

S nem is mondta el senkinek, legalább Nell nem értesült az ellenkezőjéről, hanem csendes társa volt sétái közben s egyéb szórakozásaiban és soha többé erről a tárgyról nem kezdett beszélni, a melyről tudta ugyan, hogy Nellnek szomorúságot okoz, de hogy miért, azt nem sejtette. A gyermeket azonban valami megmagyarázhatatlan szorongás fogta el s komor sötét estéken többször odament ajtajához s félénken

neven szólította, hogy vajjon nincs-e valami baja. S ha feleletet kapott és Nell fölszólította, hogy menjen be, akkor lábaihoz telepedett egy zsámolyra s addig ült ott türelmesen, míg övéi keresésére nem indultak s haza nem vitték. S ha szürkült a reggel, megint ott settenkedett a ház körül s kérdezősködött, hogy jól érzi-e magát. Reggel, délben vagy este akárhová ment is Nell, a gyermek otthagytá játszótársait, csakhogy vele lehessen.

— Nagyon kedves kis gyermek — mondotta egyszer Nellnek a vén sírásó. — Mikor bátyja meghalt, nagyon különösen hangzik e szó, mivel szegény alig volt hét esztendő, jól emlékszem, mennyire fájt a szíve ennek a kis gyerekeknek.

Nellnek eszébe jutott, hogy mit mondott neki a tanító s érezte, hogy szavainak igazsága ezen a gyermekben is bebizonyult.

— Azt hiszem, hogy azóta nagyon megkomolyodott, — folytatta a vén ember — bár azelőtt meglehetősen rakoncátlan volt. Fogadni mernék, hogy a régi kút-nál mind a ketten hallgatódzotok.

— Igazán nem — mondá Nell. — Nem is mertem közel menni hozzá, mert nem igen voltam a templom alsó részében s nem igen ismerem a pinczét.

— Gyere le velem — mondá az öreg. — Én apróra ismerem. No gyere.

Lementek a kriptába vezető szűk lépcsőn s a komor ívezetek alatt megálltak egy sötét, titokzatos helynél.

— Ez az a hely — mondá az öreg. — Add ide a kezedet s emeld meg a födelét, de vigyázz, bele ne essél. Én nagyon öreg vagyok hozzá s szédülök, ha lehajlom.

— Fekete, borzalmas egy hely — mondá a gyermek.

— Nézz bele, — szólt az öreg, lefelé mutatva.

A gyermek engedelmeskedett s belenézett a mélységbe.

— Épen olyan, mint egy sír — mondá az öreg.

— Olyan — mondá a gyermek.

— Mindig azt képzeltem, — mondotta a sírásó — azért ásták, hogy ennek a helynek még borzalmasabb legyen a komorsága s a vén szerzeteseket nagyobb

jámborságra ihlesse. Azt hallottam, hogy újra befalazzatják.

A gyermek csöndesen állott, még mindig elgondolkozva nézett a mély lyukba.

— Majd meglátjuk, — mondta a sírásó — hogy az az üreg micsoda gondtalan fejecske fölött fog bezárulni, ha többé nem fog idehatolni a világosság. Tudja Isten! Ezt a kútát jövő tavasszal be akarják falazzatni.

— Tavaszkor a madarak ismét énekelni fognak — gondolá magában később a leányka, odatámaszkodva az ablakhoz s kitekintve a lenyugvó napba. — Ó, tavasz! Boldog és bájos évszak!

ÖTVENHATODIK FEJEZET.

Quilpnek a Vadember-ben adott teaestélye után egy vagy két nappal Swiveller a rendes órában igyekezett Brass irodája felé s mivel az Igazságnak e templomában egyedül volt, kalapját letette az író-támlára, zsebéből egy darab fekete fátyolt húzott elő s föltette kalapjára szalagnak. Miután ezzel a művellettel készen volt, művét előbb nagy gyönyörűséggel szemlélte, aztán kalapját ismét föltette, egyik szélét mélyen szemére húzva, hogy a benyomás szomorú karakterét még inkább fokozza. Miután ezzel a művellettel teljes megelégedésére elkészült, kezeit nadrágzsebébe mélyeszté s kimért léptekkel járt föl-alá az irodában.

— Az én sorsom kereke mindig csak egyformán forog — mondotta magában Swiveller. — Mikor még csak gyermek valék, legszebb reményeim elhervadának ; soha rám nem mosolygott az ég s napjaim komorak valának. S ha egy báránycára lettem épen, mielőtt magamhoz szoktattam volna, más gyönyörködött tekintetében s nem mindjárt elvette egy kereskedelmi kertész ?

Ez elmékedések súlya által agyonnyomva, Swiveller úr hirtelen megállt a vendégszék előtt s belevetette magát kitárt karjaiba.

— S még ezt merik életnek nevezni — mondotta Swiveller kihívó nyugalommal. — No persze ! Miért is nem. Teljesen ki vagyok elégítve. Hordani fogom, — mondá Swiveller, kalapját levéve s mereven szemügyre véve, mintha pusztán pénzügyi tekintetek aka-

dályoznák meg abban, hogy lábbal ne tiporja — hordani fogom a női hűtlenségnek ezt a jelképét, mely Őrá emlékeztet, a kivel sohasem forgok többé a táncztermek sikos talaján; felköszöntőt soha tőlem nem kap a kaján, a ki gonoszul kaczag szívem baján. Hahaha!

Nehogy azonban a nyájas olvasó azt vélje, miszerint a monológnak a vége ellenmondásban van a helyzettel, szükségesnek tartjuk megjegyezni, hogy Swiveller úr nem valami derült nevetéssel fejezte be ám mondókáját, hanem olyan théátrális nevetéssel, melyről azt szokás mondani, hogy »így kaczag a pokol!«. Ugy látszik, hogy a Swiveller-féle emberek csakis szótagokban nevetnek, még pedig három szótagban — sem többen, sem kevesebben — s az e fajta embereknek ezt a nevezetes sajátosságát érdemes megfigyelni.

Alig hangzottak el e keserű hangok, miközben Swiveller úr még mindig nagyon komor hangulatban ült a zsöllyeszékben, mikor az iroda csengetyűje megszólalt, vagyis — hogy a kifejezést összhangzásba hozzuk a helyzettel — egy halálharang csendült meg. Mikor az ajtót gyorsan fölnyitotta, Chuckster úr kifejezésteljes arczával találta magát szemben, a kivel testvéri üdvözetet váltott.

— Átkozott korán szoktál megjelenni ebben a dögveszes rókabarlangban, — mondotta ez az úr, egyik lábára állva, míg a másikkal ide-oda kaszált.

— Kissé bizony korán, — szolt Dick.

— Egy kissé, — mondá Chuckster úr azzal a bájos negéddel, mely neki oly remekül illett. — Magam is azt tartom. Tudod-e, gyermekem, hány óra? Fél tíz óra, délelőtt, szívem.

— Nem akarsz bejönni? — kérdezte Dick. — Egyedül vagyok. Swiveller solus. Most van a borzalmas...

— Órája az éjfélnak...

— Mikor a sírok megnyílnak...

— S kivetik halottaikat.

E párbeszéd formájába öltöztetett klasszikus idézet után a két úr elragadó poseba vágta magát. Azután prózai mederbe terelték a beszédet s bementek az

irodába. Az elragadtatásnak e perczei nagyon gyakoriak valának a Dicsőséges Apolló híveinél, mi több, ez volt az a láncz, mely őket egybekötötte s fölemelte a rideg, kihalt föld felé.

— Voltaképpen pedig hogy' vagy szívem? — kérdezte Chuckster úr, helyet foglalva. — Magánügyben kénytelen voltam bejönni a városba, s nem tudtam megállni az utczasaroknál, hogy ide be ne kukkanjak, de lelkemre mondom, nem hittem volna, hogy itt találak. Még átkozottul korán van.

Swiveller helybenhagyta s mivel később a beszélgetés folyamán kitűnt, hogy jó egészségnek örvend s Chuckster úr is hasonló írgylésreméltó állapotban van, a két jeles úr azon régi egyesület ünnepélyes alapszabályai szerint, a melyhez tartozni szerencsájük volt, el kezdte énekelni a népszerű »Hajahaj, kutyabaj» duettet, melynek végső rímeit hosszan elnyúló tremolóval vágták ki.

— Különben pedig mi ujság? — kérdezte Richárd.

— Ez a város olyan unalmas, gyermekem, mint egy hollandi kályhának a külseje — mondotta Chuckster. — Mellesleg megjegyyezve, a ti szobauratok ott fönt hihetetlenül furcsa egy ficzkó. Hinnéd róla, hogy meghaladja a legmerészebb fogalmakat? Ilyen ficzkóval még soha életemben nem volt dolgom.

— Mit csinált már megint? — kérdezte Dick.

— Jupiterre mondom, — mondá Chuckster úr, előhúзва egy hosszukás burnótszelenczét, melynek tetejét sárgarézből kifaragott rókafej ékesítette, — ez az ember kifürkészhetetlen. Uram, ez az ember barátságot kötött a mi irnokunkkal. Nem rossz gyerek különben, csak rettenetesen lassú és mulya. Ha annak az úrnak egyáltalán barátira van szüksége, miért nem választott olyant, a ki nem esett a feje lágyára s a kívül való érintkezésből valami szellemi haszna van. Nekem is vannak hibáim, uram — mondá Chuckster úr.

— Nem, nem, nincsenek, — vágott szavába Swiveller úr.

— De igenis, vannak s nincs ember, a ki úgy ismerné saját fogyatkozásait, mint én. De — mondá Chuckster

úr — nem vagyok mafla. Még a leghalálosabb ellemségeim — mindenkinek vannak ugyanis ellenségei s így nekem is vannak — sem vetették szememre, hogy mafla vagyok. S mondok önnek valamit, uram. Ha nem rendelkezném többé azokkal a sajátságokkal, melyek az embert becsessé teszik embertársai előtt, akkor Cheshiresajtot kötnék nyakamba s úgy fojtánám vízbe magamat. Hadd haljak meg oly nyomorultul, a mily nyomorultul éltem. Becsületemre mondom, így tennék.

Chuckster úr szünetet tartott, mutatoujjának bütykével éppen a rókafej orrára koppantgatott, azután egy szippantást vett s oly mereven nézett Swivellerre, mintha azt akarná mondani, hogy ha azt hiszed, hogy tüsszenteni fogok, akkor rettenesesen csalódom.

— S azzal meg nem elégedve uracskám, — folytatta Chuckster úr, — hogy Abellel összebarátkozott, még szüleivel is közelebbi ismeretségbe lépett. Alig tért vissza rövid kirucczanásából, odament, tényleg odament hozzájuk. Azonkívül a fiatal Snobbynak a pártfogója; meg fogod látni, mint jár ki s be, s még sem hiszem, hogy a legelemibb udvariassági szólásformákon kívül hat szónál többet váltott volna velem. Lelkemre mondom, — mondá Chuckster úr fejét rázva, oly emberek módjára, mint a kikenél már betelt a mérték, — alapjában véve oly utálatos ügy ez, hogy ha nem lennék tekintettel főnökökre s nem tudnám azt, hogy nélkülem képtelen meglenni, egyszerűen kénytelen lennék az üzleti viszonyt felbontani. Teljességgel nem volna más választásom.

Swiveller úr, a ki barátjával szemben egy másik széken ült, résztvevő magatartással szította a tüzet, de azért nem szólt semmit.

— A mi a fiatal snobot illeti, gyermekem, — mondá Chuckster úr prófétai arccal, — még megéred, hogy ki fog tűnni az akasztófárávalósága. A mi foglalkozásunkban nagyon kitanultuk az emberi természetet s szavamat adom neked, hogy az a ficzkó, a ki azért jött vissza, hogy az előre kifizetett shillinget ledolgozza, egy szép napon ki fogja mutatni igazi arcát. Nem egyéb közönséges tolvajnál. Biztosan az,

Ha már egyszer Chuckster úr benne volt a kerékvágásban, ezt a témát még tovább s még behatóbban fejtegette volna, ha nem kopogtattak volna az ajtón; mire ő, minthogy ez a kopogtatás valami ügyfélnek az érkezését jelentette, sokkal fontoskodóbb arcot öltött, mint eddigi kijelentései után várható lett volna, Swiveller úr is hallván ezt a zajt, székét addig taszigálta ide-oda, míg szemközt nem állt az íróámlánnyal s miután a piszkálóvasat elfelejtette rendes helyére tenni, gyorsan betolta a fiókba s azután azt kiáltotta: »Szabad«.

Ugyan ki más lépett volna be, mint éppen Kit, kin csak az imént töltötte ki haragját Chuckster úr? Ember soha még úgy bele nem zökkent előbbi hangulatába s oly gyorsan haragra nem gyulladt, mint Chuckster úr, mikor látta, hogy ki a jövevény. Swiveller egy pillanatra rámeredt, azután fölugrott székéről, a piszkálóvasat kihúzta rejtekhelyéről s szinte magánkívül a kardforgatás és tisztelgés összes formáit végig játszotta vele.

— Itthon van az úr? — kérdezte Kit, elcsodálkozva ezen a fogadtatáson.

Mielőtt Swiveller úr valamit is felelhetett volna, Chuckster úr alkalmat vett magának, hogy fölháborodva tiltakozzék a kérdezősködés e formája ellen, mely az ő véleménye szerint nagyon tiszteletlen, gőgös volt, s miután itt két úr volt jelen, Kitnek legalább is »a harmadik úr« után kellett volna kérdezősködni; vagy pedig (miután lehetséges, hogy nagyon lényegtelen dologért jött), megmondhatta volna a nevét s a két úrra bízhatta volna, hogy társadalmi állását a saját belátásuk szerint sejtsek meg. Nemkülönben azt is megjegyezte Chuckster úr, hogy némi oka van hinni, miszerint a megszólításnak ez az udvarias formája őt minden időben megilleti, s nem az az ember, a kit orránál fogva lehet vezetni, a mit bizonyos snobok (közlebről nem akarja őket megnevezni vagy leírni) egyszer a saját kárukon fognak tapasztalni.

— A fönt lakó gentlemant értem, — mondotta Kit, Swiveller felé fordulva. — Itthon van?

— Miért? — kérdezte Dick.

— Mert levelet hoztam számára az esetre, ha itthon van.

— Kitől?

— Garland úrtól.

— Az más, — szólt Dick éktelen udvariassággal. — Akkor csak adja ide tisztelt uram. S ha válaszra kell várnia, tisztelt uram, akkor csak várakozzék a folyosón; jó levegős, szellős helyiség, tisztelt uram.

— Köszönöm szépen, — mondá Kit, — de a levelet személyesen kell átadnom, ha nincs ellenvetése.

Ez a hallatlanul vakmerő válasz annyira meglepte Chuckster urat, hogy kijelentette, miszerint ezt a ficzkót barátjára való tekintetből szeretné nyomban összetiporni, ha nem tekintené saját hivatalos állását. A jelenlegi körülmények közt ily rendkívül súlyos sértésnek a megtorlását minden angol jury dícsérettel hagyta volna helyben, s ha az ítélet jogos emberölésre szólna, a miben csöppet sem kételkedik, még külön kiemelné a jury az ő (már mint Chuckster úr) derék jellemét. Swiveller úr, a ki nem érdeklődött annyira ez ügy iránt, szinte szégyelte magát barátja heveségéért s voltaképp nem tudta volna mitévő legyen, (Kit teljesen nyugodtan és jókedvűen viselkedett), ha zavarából a magányos úr ki nem segíti, hangosan leszólva a lépcsőn.

— Mintha valakit láttam volna, a ki hozzám jön, — mondá a bérlő.

— Igen uram, — mondotta Dick. — Önhöz.

— Hol van? — kérdezte a magányos úr.

— Itt van, uram, — felelt Swiveller. — No fiatal ember, nem hallja, hogy menjen föl? Talán süket?

Kit nem tartotta érdemesnek a fáradságra, hogy feleljen, hanem fölsietett s a két Apolló némán bámult egymásra.

— No, nem mondtam? — kérdezte Chuckster úr. — Mit szólsz hozzá?

Mivel Swiveller úr alapjában véve jóindulatú ficzko volt s Kit magaviseletében nem látott valami szertelen zsványságot, nem tudta, hogy voltaképpen mit fe-

leljen. Szorult helyzetéből Sampson úrnak és nővérének, Sallynak a megjelenése s Chuckster úrnak az eltűnése segítette ki.

Ugy látszik, Brass és kedves társa a reggelinél roppant érdekes és fontos dologról tanácskoztak. Ilyen tanácskozások után mindig félórával később jelentek meg a rendes időnél, s mindig megelégedett hangulatban, mintha az imént szótt tervek megnyugtatták volna a kedélyüket. A jelen pillanatban különösen derülteknek látszottak; Sally kisasszonynak feltűnő izzadt, olajos volt az arcza, s Brass roppant derülten és megelégedetten dörzsölte kezeit.

— No, Richard úr, — mondotta Brass. — hogy vagyunk ma reggel? Derülten, vidáman édes uram? Igen, Richard úr?

— Megjárja, — mondá Dick.

— Helyes! — szólt Brass — Haha! Olyan jókedvűeknek kell lennünk, Richard úr, akár a pacsirták. S miért ne? Jókedvű világban élünk, édes uram, nagyon jókedvű világban. Vannak benne rossz emberek is, Richard úr, de ha rossz emberek nem lennének, akkor jó ügyvédek sem lennének, hahaha! Jött valami levél a ma reggeli postával, Richard úr?

Richard némán intett, hogy nem.

— No, nem tesz semmit, — mondotta Brass. — Ha ma kevés dolog van, annál több lesz holnap. A megelégedett kedély megédesíti a létet, Richard úr. Volt itt valaki, édes uram?

— Csak a barátom, — mondá Dick. — »Vágyad sohse legyen...«

— »Barát után«, — egészítette ki Brass, — »hogy rá ne kelljen köszöntened«. Hahaha! Ugy-e így megy ez a nóta, mi? Nagyon jó kis dal, Richard úr, nagyon jó kis dal. Nagyon tetszik benne a gondolat. Hahaha! A Witherden-irodából való jóbarátja volt itt, ugy-e? »Vágyad sohse legyen.« Más nem volt itt, Richard úr?

— Csak a szobaúrhoz jött valaki, — felelt Swiveller.

— Valóban? — kiáltott föl Brass. — A szobaúrhoz jött valaki? Mi? Hahaha! »Vágyad sohse legyen barát

után, hogy rá ne kelljen . . . « A szobaúrboz jött valaki, Richard úr?

— Igen, — mondá Dick, kinek rosszul esett a gazdája kicsapongó jókedve. — Még nála van.

— Nála van? — mondotta Brass. — Hahaha! Csak hadd legyen, juhé! Ugy-e Richard? Hahaha!

— Hogyne, — mondotta Dick.

— S ki a látogató? — kérdezte Brass, irományai közt kotorászva. — Ki van a szobaúrnál? Csak nem valami női látogató? Mi, Richard? Ismeri, ugy-e, a Bevis Marks erkölcsös szokásait, édes uram, »ha szende hölgyek kirúgni hajlandók«, — mi, Richard úr?

— Így fiatalember van nála, a ki Witherdenékhez tartozik vagy legalább tartozott — mondá Richard. — Kitnek hívják.

— Hogyan? Kitnek? — szólt Brass. — Különös egy név. Amolyan tánczmesteri név. Mi, Richárd? Hahahaha! Tehát Kit van nála? Oh!

Dick ránézett Sally kisasszonyra, mert furcsának találta, hogy ez a hölgy nem igyekezett mérsékelni Sampson úr kitörő jókedvét. S mivel a leányzó semmi ilyen kísérletet nem tett, ebből azt következtette, hogy valakit megint sikerült becsapniok s a perköltséget az imént kapták meg.

— Legyen olyan jó, — mondotta Brass, egy levelet levéve a támlányról — menjen át ezzel nyomban Peckham-Ryebe. Válaszra nem kell várni, de nagyon sürgős s maga juttassa kézhez. Kocsival menjen s a költséget számítsa föl az irodának, máskülönb takarékoskodni kell az iroda javára; ez legyen az írónak a jelszava. Mi, Richard úr, mi? Haha!

Swiveller ünnepélyesen lehúzta munkakabátját, felhúzta kimenőjét, kalapját levette a szegről, a levelet zsebrevágta s ment. A mint eltávozott, Brass Sally kisasszony fölkel, édesen rámosolygott a bátyjára (ki ezt helybenhagyó bólintással fogadta s megvakarta az orrát) s szintén eltűnt.

Mikor Brass Sampson egyedül maradt, kitérte az iroda ajtaját, leült az írotámlánynyal szemben, úgy, hogy mindenkit látnia kellett, a ki a lépcsőn lemegy

vagy az ajtó előtt elmegy s nagyderűlten és kitartással írni kezdett. Közben épen nem musicalis hangon zümmögött valamit, mi az egyház és az állam közti viszonyra vonatkozott s az »Evening Hymn«-ból és a »God save the King«-ból volt összegyúrva.

Ott ült tehát a Bevis Marks ügyvédje s zümmögve levelet írt, hosszan, kivéve, ha néha félbeszakította, hogy ravasz pofával hallgatódzzék s mivel semmit sem hallott, folytatta; lassabban írt és hangosabban zümmögött. Végre egyik szünet alatt hallotta, hogy szobaurának az ajtaja föltárult, majd ismét becsukódott s a lépcsőn léptek hallatszottak. Brass úr ekkor teljesen félbehagyta az írást, a tollat kezében tartva, oly hangosan zümmögött, a mint csak birt, fejét ide-oda himbálva, mint a kinek lelke teljesen felolvad a zenében s mennyei boldogsággal mosolygott.

A lépcső ezen a mozgalmas színtéren vezetett keresztül. Mihelyt azonban Kit, ez édes hangoktól vezetve, az ajtóhoz ért, Brass úr fölhagyott a dudolással, de nem a mosolygással s fejével és a tollal egyaránt roppant kegyesen integetett Kit felé, hogy lépjen be.

— No, Kit, hogy' van? — kérdezte Brass úr tőle telhető szeretetreméltósággal.

Kit, a ki meglehetősen húzódozott barátjától, megfelelő feleletet adott neki s már a kapu kilincsére tette kezét, mikor Brass úr visszahívta.

— Kérem szépen, Kit, ne tessék elmenni — szolt az ügyvéd titokteljes és üzleti hangon. — Kérem, tessék bejönni. Ó, Istenem, ó Istenem, — mondá az ügyvéd, fölkelve székéről s háttal a kályhához támaszkodva — ha magát látom, a legérdekesebb gyermekarcz jut eszembe, melyet valaha láttam. Azután az is eszembe jut, hogy maga már volt kétszer-háromszor itt, mikor még a pört vittük. Óh, Kit, édes fiam; az olyan foglalkozású embereknek, mint én, néha olyan fájdalmas kötelességeket kell teljesíteni, hogy igazán nem vagyunk írgylésre méltó emberek.

— Nem is irigyeltem én, uram, — mondotta Kit — de nem is vagyok hivatva ezt megítélni.

— Csak az a vígasztalásunk, Kit, — mondá az ügyvéd s hosszasan, elmerülve nézett rá — hogy ha a vihart nem háríthatjuk is el, legalább gyöngíthetjük; enyhíthetjük az úgynevezett megnyírt báránycák javára.

— Bizony meg vagyunk nyírva — gondolta magában Kit. — Még pedig bőrig. — Gondolta, de nem mondta.

— Annál a históriánál, Kit, — mondotta Brass úr — annál a históriánál, a melyre czéloztam, nagy küzdelmem volt Quilp úrral, mert Quilp úr nagyon kemény legény. Föltétlenül könnyíteni akartam rajtuk, a mi sikerült is. Majdnem egy ügyfelembe került. De a szenvedő erény sarkallt s keresztülvittem az akaratomat.

— Nem is olyan rossz ember, mint a minőnek látszik — gondolta magában Kit, mikor az ügyvéd fölbiggyesztette ajkait s úgy nézett rá, mint a ki jobb érzelmeivel küzd.

— Becsülöm magát, Kit — mondotta Brass izgatottan. — Akkor eleget láttam az ön magaviseletéből, hogy becsüljem, bár az ön állása nagyon szerény s a vagyona nagyon csekély. De én nem a ruhát szoktam nézni. Hanem a szívet. A divatosan csíkos mellény olyan, mint a kalitka drótjai. A szív a madár benne. Igen, az! Hány madárnak szokása kidugni csőrét a drótokon keresztül s az emberiség után csapkodni.

Ez a költői kép Kitet teljesen lenyűgözte, mert úgy fogta föl, mint célzást az ő csíkos mellényére. Brassnak hangja és magaviselete nem kevésbé segítette elő ezt a benyomást, mert oly kegyes szigorúsággal beszélt, mint egy remete. Nem kellett volna egyéb, mint egy kötél rozsdabarna kámzsája fölé s egy koponya a kandallója párkányára s készen lett volna a remete.

— De hát helyes, — mondotta Sampson s úgy mosolygott, mint a jó emberek szoktak, ha saját gyöngeségük és embertársaik fogyatkozásai fölött szemlét tartanak; — mire való ez a hosszadalmas beszéd? Fogadja el ezt, kérem.

Ezzel pár félkoronásra mutatott, mely az íróállványon hevert.

Kit előbb a pénzre, azután Sampsonra nézett s vonakodott.

— A magáé — mondta Brass.

— Kitől?

— A személy nem fontos — mondta az ügyvéd. — Mondjuk: én tőlem, ha úgy tetszik. Nagyon különös egy barátunk lakik fölöttünk, Kit; ne kérdezősködjék s ne is csevegjünk róla sokat. Értette? Vegye el, punctum; s a szó köztünk maradjon, nem hiszem, hogy ez az utolsó pénz, a mit az illető helyről kap. Nem hiszem. Isten önnel, Kit, Isten önnel.

Kit fogta a pénzt s gyorsan hazasietett nagy hálálkodással s szemrehányást téve magának a miatt, hogy alaptalanul gyanúsított egy olyan embert, a ki a legelső találkozásnál egészen más embernek mutatkozott. Brass tovább melegedett a tűznél, tovább folytatta diszharmónikus dudolását s angyali mosolygását.

— Bejöhetek? — kérdezte Sally kisasszony, bekandikálva az ajtón.

— Bijöhetsz — szólt a fivére.

— Hm? — kérdezte Miss Brass köhögve.

— Hát? — felelt Sampson — annyi, mintha már nyelvbe volna ütve.

ÖTVENHETEDIK FEJEZET.

Chuckster úrnak fölháborodott szemrehányásai nem voltak épen alaptalanok. A magányos úr és Garland közti barátság nem hogy hideg lett volna, sőt nőttön-nőtt. Nemsokára olyan bizalmas lábon álltak egymással, hogy állandóan közlekedtek s mivel a magányos úr ez idő szerint kissé rosszul volt — valószínűleg legutóbbi izgatottsága s örökös csalódása miatt —, volt okuk még gyakrabban levelezni egymással, úgy, hogy az Abel Cottage Finchley egyik lakójának nem volt más teendője, mint örökké egyiktől a másikhoz járni naponként a Bevis Marksba.

Miután most a pony teljesen levetette álarozát s minden teketória nélkül makacsul ragaszkodott ahhoz, hogy csakis Kit által engedte magát hajtani, valahányszor Garland vagy Abel jött, Kit természetesen mindig velük volt. Kis állásánál fogva közvetítője volt minden hírnek és minden kérdézősködésnek; így történt, hogy míg a magányos úr rosszul érezte magát, Kit minden reggel olyan pontosan megjelent Bevis Marksban, akár a levélhordó.

Brass Sampson ur, a kinek kétségtelenül oka volt gyakrabban kinézni utána, hogy jön-e, lassanként messziről megismerte a pony járasat s a kis kocsi zörgését ki tudta venni az utcza zajból. Valahányszor ez a hang megütötte a fülét, nyomban letette a tollat, kezét kezdte dörzsölni s általában nagyon jó kedvet árult el.

— Haha! — nevetett ilyenkor, — a pony már megint itt van. Nagyon különös, rendkívül tanulékony egy pony. Ugy-e, Richard úr? Ugy-e, édes uram?

Dick mindig valami magától értetődő feletet adott, Brass úr pedig ráállt székének alsó keresztfájára, hogy az ablakfüggönyön keresztül kitekinthessen az utcára s a vendégeket figyelhesse.

— Megint az öreg úr — mondotta. — Nagyon megnyerő öreg úr, Richard. Elragadó arc, édes uram; rendkívül nyugodt, a jóság csak úgy sugárzik az arcáról, tisztelt uram. Teljesen megfelel Lear királyról alkotott fogalmamnak; épen ilyen lehetett, mikor még megvolt a királysága, Richard úr, ugyanaz a jólelkűség, ugyanaz a fehér haj, ugyanaz a kopaszság itt-ott s ép úgy engedi magát befolyásoltatni. Nagyon pompás tanulmánytárgy, édes uram, nagyon pompás.

Garland úr kiszállt a kocsiból s fölment a lépcsőn. Brass az ablakból bölintott Kitnek, azután lement hozzá az utcára, hogy jónapot kívánjon neki s minden alkalommal körülbelül a következő párbeszéd fejlett ki közöttük:

— Nagyon jól van gondozva, Kit — mondá Brass úr, megsimogatva a ponyt. — Becsületére válik. Meg kell adni, hogy csodálatosan fényes és sima a szőre. A szó szoros értelmében olyan, mintha tetőtől-talpig benne lenne lakkozva.

Kit a kalapjához nyúl, mosolyog, ő is megsimogatja a ponyt s annak a meggyőződésének ad kifejezést, hogy bízony Brass úr nem egykönnyen találná parját.

— Valóban gyönyörű egy állat — mondá Brass úr. — Okos is!

— De még mennyire! — mondja Kit. — Ép úgy érti, mint egy iskolásgyerek, hogy mit mondanak neki.

— Igazán? — szolt Brass úr, a ki ugyanezt ugyanezen a helyen ugyanezen személytől ugyanezekkel a szavakkal már vagy egy tucatszor hallotta, de azért mindannyiszor majd sóbalványnyá vált a csodálkozástól. — Hihetetlen!

— Mikor először láttam, nem igen volt hozzá bizalmam, uram, hogy olyan bizalmasak leszünk egymással, mint most — mondotta Kit, a kinek nagyon tetszett, hogy az ügyvéd olyan nagy érdeklődéssel viseltetik kedvenceze iránt

— Bizony — mondotta Brass úr, a ki majd szét-pukkadt az erkölcsi mondásoktól és erényszeretettől. — Szép magának, nagyon szép. S emelheti az öntudátát, Christopher. Becsületességgel ér legtovább az ember. Magamon is tapasztalom mindennap. Ma reggel negyvenhét font és tíz shilling károm volt csak azért, mert becsületes voltam. De azért mégis csak nyereség becsületesnek lenni; mégis csak nyereség.

Brass úr ravaszul dörgöli tollával az orra hegyét s úgy néz Kitre, a kinek megnedvesedik a szeme. Kit meg azt gondolja, ha volt valaha jó ember, a kinek az arca csal, hát akkor Brass Sampson az.

— Az olyan ember, — mondja Sampson — a ki negyvenhét font és tíz shilling kárt vall a becsületesége miatt, nagyon írigylésre méltó ember. A gyönyörűségnek az érzete még nagyobb lett volna, ha nyolczvan fontról lenne szó. Minden elvesztett font százszor annyi boldogságot szül. Lelkiismeretem nyugodt, csendes a szava, — mond Brass mellét verve — derült dalokat zengedez a lelkemben s a bensőm csupa boldogság és öröm.

Kit roppant emelkedett hangulatban érzi magát e beszélgetés következtében s azon gondolkozik, mit mondjon, ha Garland úr megjelenik.

Az öreg urat Brass Sampson a legnagyobb előzékenységgel segíti a kocsiba s miután a pony három-négy perczig ott állt mereven földnek szegzett lábakkal, mintha el lenne tökéelve, hogy azon a helyen él és hal, de onnan nem mozdul, egyszerre csak a legkisebb átmenet nélkül nekirugaszkodik s óránként tizenkét angol mérföldnyi gyorsasággal elvágtat. Brass és nővére, (a kivel az ajtóban találkozott), jelentősen egymásra mosolyogtak, melyet nem lehetett éppen kellemes mosolynak nevezni s visszatérnek Swiveller Richardhoz, a ki távollétükben különféle pantomimjátékkal mulattatta magát, izgatottan ül székén és sikertelenül igyekszik tollkésével valamit bemetszeni az előtte levő irótámlányba.

Valahányszor Kit egyedül s kocsi nélkül jött, Brass Sampsonnak mindig jutott eszébe valami megbízás,

melylyel Swivellernek, ha nem is Peckham Ryebe, de jó messzire kellett mennie, a honnan két, három vagy több óra lefolyása előtt nem igen térhetett vissza. Mert ez az úr, — hogy az igazsághoz hívek maradjunk, — nem igen tűnt ki azzal, hogy ily alkalmakkor nagy gyorsaságot fejtett ki; ellenkezőleg, az időt lehetőleg húzta s megbízatását csakis akkor végezte el, mikor az idő már körmére égett. Mikor Swiveller eltávozott, Sally kisasszony is eltűnt. Ekkor Brass felnyitotta az iroda ajtaját, megszokott melódiáját dudolta s úgy mosolygott, mint egy angyal. Ha Kit lejött, behívta, rendesen valami morális vagy egyéb kellemes csevegéssel tartotta, esetleg megkérte, hogy vigyázzon addig az irodára, míg ő átugrik a szemben levő házba s ilyenkor a körülményekhez képest egy vagy két félkoronással megjutalmazta. Ez oly gyakran történt, hogy Kit, a ki meg volt győződve arról, hogy ezt mind a magányos úrnak köszönheti, a kinek a nagylelkűségét nem győzte csodálni, a kis Jakabnak, öcscsének és Borbálának is annyi mindenféle ajándékot vehetett, hogy mindennap kaptak tőle valami csekélységet.

Míg Brass Sampson így ténykedett az irodán kívül és belül, Swiveller Richard, ki nagyon sokszor egyedül maradt az irodában, azt kezdte érezni, hogy végtelen unalom bénítja meg a kezét. Derült kedélyének sikeresebb föntartása végett s hogy képességei meg ne rozsdásodjanak, cribbage-táblát s egy játszma kártyát szerzett magának s egy képzeletbeli alakkal húsz, harmincz, néha ötvenezer font sterlingbe játszott, nem számítva a sok mellékfogadást, melyet természetesen mind megnyert.

Mivel ez a játék nagy csendben folyt, daczára a koczán forgó nagy összegeknek, Swivellernek csakhamar feltűnt, hogy azokon az estéken, mikor Brass és nővére kimentek a városba (a mi sokszor megtörtént), mindig hangos lélekzéshez s horkoláshoz hasonlatos hangot hallott az ajtó előtt; némi töprengés után az a gondolata támadt, hogy ezek a hangok bizonyára a pöttön kis szolgálótól származnak, a ki örökké náthás

volt és meg volt hülve a nedves levegőn való állandó tartózkodástól. Mikor egy este mereven nézett abba az irányba, tisztán kivehetett egy szemet, mely keresztülragyogott a kulcslyukon; s mivel föltevésének helyességében nem kételkedhetett tovább, halkan odasettenkedett az ajtóhoz, mielőtt a leány észrevehette volna.

— Jaj, nem akartam semmi rosszat, igazán nem akartam, — szolt a pöttön szolgáló. — Olyan unalmas odalent; kérem, ne haragudjék.

— Ne haragudjam? — mondotta Dick. — Csak nem akarod velem elhitetni, hogy szórakozásból lestél be a kulcslyukon?

— Bizony Isten, — esküdözött a pöttön szolgáló.

— Meddig hűtötted ott a pofádat? — kérdezte Dick.

— Mióta elkezdett kártyázni, de már azelőtt is.

Dick kissé le volt forrázva, mert eszébe jutott, hogy a pöttön szolgáló látta mindazt a pantomim-játékot, melylyel magát az irodai munka után felüdítette s melyet a kis cseléd valószínűleg végignézett; de mivel e tekintetben nem volt túlságosan érzékeny, nyugalma gyorsan visszatért.

— No gyere be, — mondotta neki némi gondolkodás után. — Ül le ide s megtanítlak, hogy kell játszani.

— Nem szabad, — szolt a pöttön kis cseléd. — Miss Sally agyonütne, ha megtudná, hogy feljöttem.

— Van lent tűz?

— Van egy kevés — mondotta a kis cseléd.

— Miss Sally csak nem fog érte agyonütni, ha megtudja, hogy lementem. Tehát lemegyek, — mondá Richárd, zsebre dugva a kártyákat. — Milyen czingár vagy! Ilyen alakkal nem sokra mégy.

— Nem tehetek róla.

— Tudnál enni egy kis kenyeret és húst? — kérdezte Dick, levéve a kalapját. — Igen? Hm! Meghiszem. Ittál már valaha sört?

— Belekóstoltam egyszer, — mondá a kis cseléd.

— Furesa, — szolt Swiveller, az égre emelve tekin-

tetét. — *Sohasem* ivott sört, mert ha csak a nyelve hegyét ölti bele, ugyan soha rá nem jön az ízére. Hány éves vagy ?

— Nem tudom.

Swiveller tágra meresztette a szemeit s egy pillanatilag elgondolkozott. Azután megbízta a kis cselédet, hogy vigyázzon az ajtóra, míg visszatér s ezzel szó nélkül eltűnt.

Pár pillanat múlva ismét megjelent ; nyomon követte a fogadó pinczére, egyik kezében egy tányért hozott tele húsos kenyérrel, a másikban egy korsó, mely illatos jóréle keverékkel lehetett tele ; e kellemes illatú keverék nem volt más, mint remek meleg sör, melyet a korcsmáros a *Swivellertől* kapott külön recept szerint akkor készített, mikor *Swiveller* nagyon kutya napokat látott s érdekében állott, hogy azzal az emberrel jóbarátságban legyen. *Swiveller* az ajtónál atvette a pinczértől az édes terhet, a kis cseléddel becsukatta az ajtót, hogy minden meglepetéstől ment legyen s azután lementek a konyhába.

— Így, — mondotta *Richard* a tányért letéve. — Mindenekelőtt tisztíts le róla mindent, a többi majd magától jön.

A kis cseléd kétszer sem mondatta magának s a tányér csakhamar üres lett.

— Most meg húzz egyet ebből, — szól *Dick* oda-nyujtva neki a meleg sört. — De óvatosan, mert nem vagy hozzászokva. Jó-e ?

— De még milyen jó ! — mondá a kis cseléd.

Ez a válasz roppant tréfásnak tűnt föl *Swiveller* előtt s maga is jót húzott a korsóból, mialatt le nem vette szemét társnőjéről. E bevezető cselekmény után kártyázásra kezdte tanítani, melyet nemsokára meg lehetőszen értett, mert éles, gyors fölfogása volt.

— Ez a tét — szól *Swiveller*, két hatpennys darabot téve egy tégelybe. Azután megkeverte a kártyát s lekoppantotta a gyertyát. — Ha nyersz, a tied ; s hogy a játéknak reálisabb és kellemesebb színe legyen, *marquise*-nek foglak hívni.

A pöttön kis cseléd helyeslőleg bólintott.

— Tehát marquise, rajta! — mondá Swiveller.

A marquise jól megfogta a kártyákat s gondolkozott, hogy mit adjon ki. Swiveller derült, elegáns poseba vágta magát, a milyen ily előkelő társaságban szokásos, hosszúkat nyelt a korszóból s várt, hogy a kis cseléd játsszék ki valamit.

ÖTVENNYOLCZADIK FEJEZET.

Swiveller úr és társnője váltakozó szerencsével játszottak több robbert, míg végre három hatpennys darabnak az elvesztése, a meleg sörnek lassanként való elfogyása s a fali órának tízet ütése Swivellert arra figyelmeztette, hogy jó lesz menekülni s tanácsos lesz előbb visszavonulni, mielőtt Mister Sampson és Miss Sally visszerkeznek.

— E czélból, *marquise*, — mondá Swiveller méltóságteljesen, — *ladységedet* megkérem, engedje meg, hogy ezt az ostáblát zsebrevághassam s visszavonulhassak a helyszínéről, mihelyst ezt a korsót kiürítetem. Még csak azt jegyzem meg, hogy mióta az élet egy folyamhoz hasonlatosan folyik, mindaddig nem törődöm a folyásával, ma'am, míg a partjain ilyen meleg sör tenyészik s ilyen szemek ragyognak, mint az önéi. *Marquise*, megengedi ugy-e, hogy föntartsam a kalapomat, mert fönt a palotá nedves, márványburkolata pedig — tisztesség nem esik szólván — ronda.

Hogy ez utóbbi bajon segítsen, Swiveller ülés közben a tűzhelyre rakta föl a lábait. A föntebbi szavakat ebben a helyzetben mondta s nektárjának utolsó cöppjeit nagy áhítattal nyelte le.

— Sampsonó Brasso báró és szép nővére tehát — a mint mondod — színházban vannak? — kérdezte Swiveller, bal kezével rátámaszkodva az asztalra s a színházi banditák módjára emelgetve lábát.

A *marchionesse* ráhagyta.

— Ha! — szolt Swiveller, vészesen összeránczolva

homlokát. — Helyes. Marchionesse! Legyen úgy!
Bort ide, hé!

Ezt a melodramai fölkiáltást azzal színezte, hogy a bort főnhéjazó méltósággal vette át, szomjasan kiitta s nagy sóváran csettintett ajkaival.

A pöttön kis szolgáló, a ki a színházi szokásokkal nem volt oly ismerős, mint Swiveller, miután ily előadást nem hogy nem látott, de még csak beszélni sem hallott róla, (ha csak nem ajtónyíláson keresztül s egyéb tiltott módon nem), annyira meg volt lepetve Swiveller különös magaviselete fölött, hogy ez tanácsosabbnak tartotta rabló-tempóit elhagyni s ismét beleilleszkedni a rendes köznapi életbe.

— Sokszor mennek színházba s téged egyedül hagynak itthon?

— Azt hiszem, sokszor, — mondá a kis cseléd, — mert Miss Saly már ilyen asszony.

— Milyen?

— Hát *olyan* asszony. Néha Quilp urat is meglátogatják, — mondá a kis cseléd ravasz kifejezéssel. — Istenem, bizony sokszor elmennek valahova.

— Brass úr is *olyan* ember? — kérdezte Dick.

— Félig se, — mondá a kis cseléd. — Brass úr semmit sem csinál Miss Sally nélkül.

— Mit nem mondasz! Valóban? — kérdezte Dick.

— Miss Sally nagyon papucs alatt tartja, — mondotta a kis cseléd. — Mindig kikéri a tanácsát s Brass úr mindenben utána sántikál. Nem is gondolja, mennyiszor utána sántikál.

— Azt hiszem, nagyon sokszor összeülnek bizonyos embereket szapulni, többi közt például engem is. Ugy-e, marchioness? — kérdezte Dick.

A marchionesse bólintott, hogy biz' az úgy van.

— Azután jót beszélnek? — kérdezte Swiveller.

A marchionesse nem felelt, csak a fejét rázta s azzal mutatta, hogy nem jót.

— Hm! — dörmögte Dick. — Nem vétenél a bizalom ellen, ha elmondanád, mit beszélnek arról az alázatos emberről, a kinek most szerencséje van veled...

— Miss Sally azt szokta mondani, hogy maga nagyon furcsa ficzkó, — mondá a barátnője.

— Ez még nem rágalom, marchionesse, — mondotta Swiveller. — A derült kedély még nem megbélyegző s lealázó tulajdonság. A vén Cola király maga is vidám ficzkó volt, ha ugyan hihetünk a történelem évkönyveinek.

— De azt is mondta ám, hogy magában nem lehet bízni.

— Valóban? — szólt Swiveller elgondolkozva. — Több úr és asszonyoság, s nem éppen ügyvédek, de kereskedők, kisasszonyom, kereskedők, ugyanezt a megjegyzést tették. Az az alattomos hiéna, a kié odaát a korcsma, ma este szintén nagyon hajlott erre a fölfogásra, mikor megbíztam, hogy a lakomát állítsa össze. Nagyon népszerű előítélet ez marquise, s nem tudnám okát adni, miért van így elterjedve, mert valamikor az egész világ nagy bizalommal volt irántam s jó lelkiismerettel mondhatom, hogy a bizalommal még soha vissza nem éltem, hacsak magától meg nem bomlott. Brass úr is ilyen véleményben van felőlem?

Barátnője ismét ravasz pillantással válaszolt, mely pillantás azt árulta el, hogy Brass úr e tekintetben még szigorúbban gondolkodik, mint nővére. De azután ismét tudatára ébredt helyzetének s könyörgő hangon mondá:

— De ne áruljon el, mert agyonütnek.

— Marchioness, — mondá Swiveller fölállva, — egy gentlemannek a szava olyan szent, mint a kezeírása, sőt néha, mint a jelen esetben is, mikor a gentleman kezeírása nagyon kétes biztosíték, még jobb is. Barátod vagyok s remélem, még sokszor fogunk együtt robbert játszani, ebben a salonban. Csakhogy marchioness, — mondá Richard az ajtóhoz indultában állva maradván s a pöttön kis cseléd felé fordulva, ki a gyertyával követte — úgy látszik, állandó szokásoddá vált a kulcslyukon hallgatódzni, mert különben honnan tudnál mindent.

— Csak azt akartam tudni, hogy hol tartják az élés-

kamra kulcsát — szólta a marchioness remegve. — Igazán nem sokat vittem volna el, ha meg találtam volna is; csak annyit, a mennyivel éhségemet csillapíthatom.

— Tehát nem találtad meg? — kérdezte Dick. — Persze hogy nem, mert különben kerekesebb volnál. Jó éjszakát marchioness. Isten veled, s ha örökre, hát örökre Isten veled és tegye föl az ajtóra a lánczot, Marchioness, minden eshetőségre.

Ezzel Swiveller eltávozott a házból, s miután érezte, hogy éppen annyit ivott, a mennyi szervezetének megfelelt (mert a meleg sör meglehetősen erős keverék s hamar a fejbe száll), arra a bölcs elhatározásra jutott, hogy hazamegy a lakására s nyomban lefekszik. Haza indult tehát s miután termei (mindig többesszámban beszélt a szobájáról) nem voltak valami messze az irodától, nemsokára hálószobájában ült. Ott az egyik czipójét lehúzta, a másikról szerencsésen elfeledkezett s nemsokára mély gondolatokba merült.

— Ez a marchioness — mondá Swiveller, összefonva karjait — nagyon különös egy személyiség, körül van véve titokzatossággal, nincs beavatva a sör élvezetébe, nem tudja a saját nevét (a mi ugyan nem oly feltűnő, mint az előbbi), s ahhoz van szokva, hogy a kulcslyukon keresztül szerezzen magának igen tökéletlen képet az emberi társadalomról. Ez lenne az ő sorsa? Vagy pedig akad valami ismeretlen személy, a ki óvást tesz a sors e rendelkezése ellen? Nagyon talányszerű, megmagyarázhatlan eset, mely szinte meghökkenti az embert.

Mikor töprengéseiben ehhez a kielégítő ponthoz ért, észrevette a másik czipójét is, mit nyomban nagy ünnepélyességgel kezdett lehúzni, miközben roppant méltóságteljesen csóválta a fejét s nagyokat sóhajtott.

— Ez a robber-játék — mondotta Swiveller, fölcsapva fejére hálósipkáját, — a családi tűzhelyre emlékeztet. Cheggs felesége cribbage-t játszik, de játssza négyesben is. Ez az örök körforgás. Így biztatják egyik játékról a másra, hogy fájdalma enyhüljön, — s ha egy mosoly ül arczára, azt hiszik, hogy szívből jön —

pedig dehogy. Azt mondhatnám, — tette hozzá, miközben arcát oldalvást fordította s keskeny barkóját gyönyörködve nézte a tükörben — igen, azt mondhatnám, hogy a vas átjárta lelkét. De úgy kell neki! — Ez az ádáz hangulat azonban csakhamar lágyabb, patetikusabb érzelmeknek adott helyet. Swiveller egy kicsit nyögött, egy kicsit föl-alá járkált, egy kicsit a saját üstökébe akart ragaszkodni, de csak hálósipkájának a csücskén ringatózó bojtot szakította le. Végre komor elhatározással levetkőzött s ágyba feküdt.

Más ember szerencsétlen helyzetében iváshoz szokott volna; mivel azonban Swiveller úr ehhez már korábban hozzászokott, arra a hírre, hogy Wackles Sophy örökre elveszett rá nézve, a flótázáshoz szokott, mert érett megfontolás után arra az eredményre jutott, hogy ez jó, egészséges, szomorú foglalkozás, mely nemcsak a saját nehéz gondolataival volt összhangban, hanem alkalmas volt szomszédja lelkében is hasonló érzelmeket kelteni. Ez elhatározáshoz képest egy kis asztalkát húzott az ágyához, gyertyát s egy kottakönyvet tett rá, fuvoláját kihúzta tokjából s roppant siralmas hangokat kezdett belőle kicsalni.

Azt a dalt játszotta, hogy: »Félre innen mélabú!« mely compositiónak nem igen volt lelkesítő hatása, ha meggondoljuk, hogy nagyon vontatottan volt játszva az ágyban, s azután olyan úr játszotta, a ki nem igen ismerte ki magát a hangszerén s egy-egy hangot gyakrabban ismételt, míg végre eltalálta. S ezt a szerencsétlen darabot fél éjszakán, vagy talán tovább is játszotta. Majd hátára fordult s szeméit a mennyezetre mereszté, majd félig kihajolt az ágyból, hogy a füzetben egy-egy hangot megkeressen. S játszott szakadatlanul, megállás nélkül, kivéve, hogy egy perczre megállt lélekzetet venni, két perczre pedig azért, hogy marchionessről monologizáljon s e rövid szünetek után fokozott erélylyel kezdett játszani. Miután az elmélkedésre alkalmas témákat rendre kimerítette, miután a meleg sörnek egész lelkét beleöntötte fuvolájába, miután szomszédait abban a házban is, a szomszédos házakban is kétségbe ejtette, becsapta a kottát, a

gyertyát elfújta s földelülve és megkönnyebbülve fordult a másik oldalára s elaludt.

Reggel egészen felfrissülve kelt föl. Miután egy fél-óraig a fuvolán gyakorolta magát s kegyesen tudomásul vette háziasszonya felmondását, ki ez alkalomra már hajnal óta lesett, a Bevis Marksba indult, hol a szép Sallyt már javában dologban találta. Arczán szende fény ömlött el, körülbelül oly szende, a minőt a szüzi hold sugároz ki magából.

Swiveller mosolyogva vette tudomásul jelenlétét s kabátját dolgozó zubbonyával cserélte föl. Ennek földhuzása mindig némi időbe került s minthogy az ujja meglehetősen szűk volt, csak nagy erőlködéssel bujhatott bele. Miután ezt a nehézséget legyőzte, odaült íróámlányához.

— Hallja csak, — mondá Miss Sally végre, megtörve a csendet, — nem látott ma reggel egy ezüst czeruzatokat?

— Nem sokat láttam az utczán, — mondá Swiveller. — Egyet azonban mégis láttam, egy tekintélyes nagyságut. De mivel egy régi tollkésnek és egy fiatal fogpiszkálónak a társaságában volt, a melyekkel élénk beszélgetésbe volt mérülve, nem volt merszem megszólítani.

— Nem azt kérdezem, hanem hogy látott-e? — mondá Brass kisasszony. — Komolyan kérdezem.

— Micsoda hülye lány maga, hogy komolyan kérdez tőlem ilyesmit! — mondá Swiveller. — Hát nem ebben a pillanatban érkeztem ide?

— Csak annyit tudok — mondá Miss Sally — hogy nem találom, s hogy e héten eltűnt, pedig idetettem az íróámlányra.

— Hohó, — gondolta magában Swiveller. — Remélem, nem a marchioness keze van a játékban.

— Egy körülbelül olyan külsejű kés is volt ott, — mondá Sally kisasszony. — Apámtól kaptam évekket ezelőtt s most mind a kettő eltűnt. Ön is veszített már el valamit, ugy-e?

Swiveller önkéntelenül is megtapogatta zubbonyát,

mintha meg akart volna győzödni arról, hogy az ő egyetlen ingó vagyona nem tűnt-e el, s tagadólag rázta a fejét.

— Nagyon kellemetlen ügy ez, Dick, — mondotta miss Sally, — előhúzván bádogszelenczéjét s egy csipetnyi burnótot szippantva fel — de köztünk legyen mondva, ha Sammy megtudná, mindig gyötörne vele. Az irodai pénzekből is hevert itt egy és más, s szintén eltűnt. Különösen pedig három félkoronás tűnt el különböző időközökben.

— Csak nem állítja komolyan, — mondotta Richard. — Fontolja meg jól, hogy mit mond, vén szüz, mert nagyon komoly dolog. Biztos benne? Kí van zárva, hogy tévedhetne?

— Ugy van, a tévedés teljesen ki van zárva, — mondá miss Brass nyomatékkal.

— Akkor, Jupiterre mondom, — gondolta Richard, letéve a tollat, — félek, hogy ennek a levét a marchioness fogja meginni.

Mennél tovább gondolkozott Dick ez ügyről, annál valószínűbbnek tartotta, hogy a nyomorult pöttön kis szolgáló volt a tettes. S ebben nem is kételkedhetett, ha jól meggondolta, hogy a leányka mily nyomorúságos kis adag ételekre volt szorítva, mennyire el volt hanyagolva, mily tudatlanul nőtt fel s természetes ravaszágát mennyire kiélesítette a nyomorúság és az örökös nélkülözés. Mind amellettt nagyon megsajnálta s keserű érzést keltett benne, hogy ily súlyos eset zavarta meg az ő különös ismeretségüket. Az volt az őszinte, igazán őszinte érzése, hogy inkább elvesztett volna ötven font készpénzt, mint hogy a leányt bűnösnek tudja.

A hogy ezekben a komor gondolatokba volt elmélyedve, Sally kisasszony titokzatos arczkifejezéssel ült ott s nagyon furcsán csóválta a fejét. Egyszer csak fölhangzott a testvére szava, ki valami vidám melódiát énekelt a folyosón s nem sokára maga is megjelent sugárzó arcczal.

— Jó reggelt Richard úr, kedves barátom. Hát csak együtt vagyunk újra s kezdetünk egy új napot, test-

ben megerősödve jótékony álomtól és reggelitől s a lelkünk is friss. Itt vagyunk ismét, Richard úr, fölkelünk a nappal, hogy kiseded pályánkat megfussuk, a kötelesség a mi pályánk, — fölkelünk, hogy miként a nap, mi is a magunk és az emberiség javára végezzük el napi munkánkat. Ugy-e elragadó gondolat ez, édes barátom, roppantul elragadó?

S mialatt így szólt őrökához, meglehetősen feltűnően tartott a kezében egy ötfontos bankjegyet s a világosság felé fordította.

Mivel Richard a lelkesedés e kitöréseit a legkisebb figyelemre sem méltatta, ránézett őrökára s látta, hogy arca föl van dülva.

— A mint látom, nincs jó kedve, édes uram, — mondá Brass. — Édes uram, kedves Richard, derült kedélylyel fogjunk a munkánkhoz, ne pedig kétségbeesett elszontyolodottsággal. Az illik hozzánk, édes uram, hogy mi — —

E pillanatban a szende Sarah hangosan felsóhajtott.

— No mi az ! — kiáltott Sampson úr. — Te is? Történt valami? Richard úr, édes uram —

Dick Miss Sallyra tekintett s látta, hogy a leány jelekkel biztatta, hogy mondja el a testvérének, miről beszéltek az imént. Miután azonban a saját helyzete sem volt valami kellemes, míg az ügy így vagy úgy nem rendeződik, elmondta a történeteket s Miss Brass, a ki igazán pazar módon kezdte igénybe venni burnót-szelenczéje tartalmát, mindenben támogatta elbeszélését.

Sampson arca mindjobban megnyúlt s az aggodalom kifejezése tüköződött vissza az arcán. A helyett azonban, hogy pénze elvesztése fölött sópánkodott volna, mint Sally kisasszony várta, lábujjhegyen az ajtóhoz ment, kinyitotta, kinézett, azután csendesen betette s lábujjhegyen ismét visszatért. Azután így szólt halkán :

— Nagyon különös s nagyon kínos egy eset, Richard úr, édes uram. Nagyon kínos eset. Tudniillik én is hagytam kisebb-nagyobb összegeket az íróta mlányon

s az is eltűnt. De nem törődtem vele valami nagyon, mert azt reméltem, hogy a véletlen majd nyomára vezet a tettesnek. De ez nem történt meg, — nem történt. Te Sally, Richard úr, én édes uram, rendkívül aggasztó eset ez.

Sampson a bankjegyet elgondolkozva tette két papírlap közé; s azután zsebre dugta kezeit. Swiveller Richard figyelmeztette, hogy jó lesz magához venni.

— Nem, Richard úr, én édes uram, — szólt Brass izgatottan — nem akarom magamhoz venni, ott akarom hagyni, uram. Ha magamhoz venném, Richard úr, ez annyit jelentene, mintha aggodalmaim lennének önnel szemben, uram, pedig én önbe határtalan bizalmat helyezek, édes uram. Hagyjuk csak ott, én édes uram, ha nincs ellene kifogása. Semmi esetre sem veszem magamhoz.

Brass úr kétszer-háromszor barátságosan megveregette a vállát, s biztosította, hogy becsületességében épp úgy megbízik, mint a saját magáéban.

Bár Swiveller úr máskor e szavakat nagyon kétes bóknak tartotta volna, a jelenlegi körülmények közt nagy megnyugvására szolgált, hogy nem gyanúsították igazságtalanul.

Miután megfelelő feleletet adott, Brass erősen megrázta a kezét s mély gondolatokba merült. Miss Sally követte példáját. Richard is elmerengett; minden pillanatban attól félt, hogy a marchionesst fogják bántani s nem tudta elhallgattatni abbeli meggyőződését, hogy okvetlenül ő a bűnös.

Miután így ültek pár pillanatig, Miss Sally összeszorított öklével egyszerre csak az írotámlányra ütött s fölkiáltott:

— Megvan, eltaláltam! — és tényleg eltalálta, mert a támlányról egy darab szilánk pattant le. De nem ezt akarta vele mondani.

— No! — mondá Brass kíváncsian. — Folytasd!

— Hát, — kérdezte nővére diadalmas arcczal — nem járt valaki ki s be az irodába az utolsó három-négy héten? Ezt a valakit nem hagytuk többször bent

egymagát az irodában, a te ostobaságod folytán? S még azt mondod, hogy nem ez a valaki a tolvaj?

— Micsoda? — dohogott Brass.

— Hogy, is hívják! Hát — Kit.

— Garlandnak a legénye?

— Persze.

— Soha! — kiáltott Brass. — Soha! Ilyennel ne állj nekem elő! Az ilyesmivel ne is bosszants, — mondá Sampson a fejét rázva, s kezeivel úgy hadonázva, mintha egyszerre tizezer pókhálót akart volna leseperni. — Sohasem fogom róla elhinni. Soha!

— Én meg azt mondom, hogy ő a tolvaj, — mondotta Miss Brass, újabb szippantást véve a burnótszelenczéből.

— Én meg azt mondom, — mondá Sampson hevesen, — hogy nem ő az. Hogy? merészelsz ilyet mondani? Hát a jellemeket csak így egyszerűen el lehet fűjni? Tudod-e, hogy ez a suhancz a legbecsületesebb és leghűségesebb legény, a kit csak a föld a hátán hordott, s hogy mocsoktalan neve van? Szabad, szabad!

Ez utóbbi szavak nem Miss Sallyhoz voltak intézve, bár épp oly hangon voltak mondva, mint az előbbi fölháborodott szemrehányások. Ahhoz a valakihez voltak intézve, a ki az iroda ajtaján kopogtatott, s alig hogy e szavakat Brass kiejtette, az ajtónyíláson Kit nézett be.

— Fönt van az úr, Mister Brass?

— Fönt van, Kit, — mondá Brass őszinte főháborodással s haragosan összevont szemöldökkel nézve nővérét. — Fönt van Kit. Örülök, hogy láthatom, Kit, nagyon örülök. Ismét jőjön be, ha majd lejött, Kit. Ez a legény lenne tolvaj? — mondá Brass, mikor Kit távozott. — Ez a legény lenne tolvaj ezzel az őszinte, nyílt arcczal! Nagy összeg pénzt mernék rábízni, olvasatlanul. Richard úr, édes uram, legyen olyan jó, fáradjon el rögtön Wrasp és Társához a Broad-Streetre, s kérdezze meg, hogy az emberek kaptak-e utasítást, hogy a Carkem és Painter ügyben megjelenjenek. Ez a legény lenne tolvaj? — gúnyolódék

Sampson, kivörösödve a méregtől. — Hát vak vagyok én, vagy süket, vagy néma? Nem ismerem meg az embert, a ki előttem áll? Hogy Kit tolvaj? Bah!

Miután Brass Sámuel ezeket a végső szavakat kimondhatatlan megvetés és lenézés kifejezésével vágta oda Miss Sallynak, bedugta fejét az íróámlányba, mintha az egész alávaló világtól el akart volna zárkózni.

ÖTVENKILENCZEDIK FEJEZET.

Miután Kit elvégezte megbízatását s körülbelül egy negyed óra múlva lejött a lépcsőn a magányos úr szobájából, Brass Sampson egyedül volt az irodában. Nem dúdolt, mint máskor s nem ült az íróámlányon. A nyitott ajtón keresztül látta Kit, hogy háttal oda támaszkodik a kályhához s oly furcsán nézett ki, hogy Kit azt hitte, meghűtötte magát.

— Történt valami, uram? — kérdezte Kit.

— Hogy történt-e? Nem. Miért történt volna?

— Mert olyan halavány, hogy alig ismertem rá — mondotta Kit.

— Pah, pah! Pusztá képzelődés — mondá Brass lehajolva, hogy a tüzet fölszítsa. — Soha életemben nem voltam egészségesebb, mint most, Kit. Derült is vagyok, hahaha. Hogy van fönt a barátja, he?

— Sokkal jobban — mondá Kit.

— No, annak örülök, — mondá Brass, — sőt hálás vagyok érte. Kitünő úr, nemesszívú, adakozó, nem sok baj van vele s csodálatraméltó szobaúr. Hahaha! Remélem, Garland úr is jól van, Kit, s az én különös jóbarátom, a pony is. Hahaha!

Kit kielégítő jelentést tett az egész Abel-cottagei kis uradalomról. Brass, a ki föltűnően szórakozottnak és türelmetlennek látszott, leült székére, közelebb intette magához s megfogta a kabátja szélét.

— Azt gondoltam, Kit, — mondá az ügyvéd, — hogy anyjának némi keresetet juttathatnék. Mert hiszen csak van anyja, ugy-e? Ha jól emlékszem, azt beszélte . . .

— Igen, uram, igen.

— Hogy özvegy, mi? Szorgalmas özvegy?

— Szorgalmasabb asszony és jobb özvegy még nem volt, uram.

— Ah! — mondá Brass. — Megható, igazán megható. Egy szegény özvegy, ki gyermekeit tisztességesen igyekszik ellátni, ritka példánya az emberi jóságnak. Tegye le a kalapját, Kit.

— Mindjárt mennem kell, uram.

— Legalább addig tegye le, míg itt marad, — mondá Brass, elvéve tőle a kalapot s az irományokat előbb szétúrta, hogy helyet csináljon neki. — Már sokszor gondoltam, Kit, hogy sokszor adunk bérbe házakat oly embereknek, a kikkel összekötetésben állunk. Hát lássa, olyan embereket is kell ezekbe a házakba vennünk, a kik ezeket rendben tartják s nagyon gyakran megtörténik, hogy olyan embereket kapunk, a kikben nem bízhatunk. Mi akadályoz bennünket abban, hogy olyan valakit vegyünk fel, a kiben meg is bízhatunk s egyszersmind azt a gyönyörűséget is élvezzük, hogy jót tettünk? Azt mondom hát, mi akadályoz meg bennünket abban, hogy ezt az érdeemes asszonyt, az ön anyját alkalmazzuk? Itt jó bérlők laknak, majdnem egész éven keresztül, azonkívül lesz szabad lakása s olyan hetibére, a mivel sokat engedhetne meg magának, a mi jelenleg lehetetlenség. No, mit gondol? Van valami kifogása ellene? Az az egyetlen vágyam, hogy önnek szolgálatára lehessenek, Kit, hát, ha valami kifogása van ellene, csak ki vele bátran.

Ezzel Brass kétszer-háromszor ide-odalökdöste a kalapot, mintha az irományok közt keresett volna valamit.

— Mit mondjon az ember az ilyen jóságos ajánlatra, uram? — mondotta Kit meghatottan. — Nem tudom, hogyan köszönjem meg önnek; igazán nem tudom.

— Akkor — szólta Brass hirtelen s arcát olyan elrémitő mosolylyal tolta közel Kithez, hogy az hálálkodása közben egyszerre visszarettent. — No akkor *megtörtént*.

Kit zavartan nézett rá.

— *Megtörtént*, ha mondom — folytatta Brass, ke-

zeit dörzsölve s ismét felöltve jéghideg arcát. — Hahaha, meg fogja látni Kit, meg fogja látni. De az Isten szerelméért, milyen sokáig marad el Richard! Hogy' elcsavarog ez az ember! Nem lenne szíves egy perczig vigyázni az irodára, míg fölszaladok? Csak egy perczig. Nem fogom tovább föltartóztatni, Kit.

Brass kirohant az irodából s csakhamar visszatért, Swiveller is abban a pillanatban érkezett vissza, s mikor Kit az irodából gyorsan távozott, hogy az elmulasztott időt helyrehozza, Brass a folyosón találkozott vele.

— Óh, óh, — gúnyolódék Sally, a küszöbről utána nézve. Itt megy a kedvenced, Sammy.

— Bizony itt megy, — mondá Brass. — A kedvenzem, ha nincs ellene kifogásod. Becsületes ficzkó, Richard úr, igazán becsületes ficzkó, én édes uram.

— Hm! — köhécselt Miss Brass.

— Azt mondom, te megrögzött naplopó, — mondá Sampson bosszusan, — hogy a fejemmel állok jól becsületességéért. Sohasem fogsz felhagyni kötekedéseiddel? Meddig fogsz még kínozni örökös gyanúsítássaiddal? Nincs érzéked az igazi érdemek iránt, ficzkó? Ha már ilyen vagy, akkor inkább kértelkedem a te becsületességedben, mint az övében.

Miss Sally kihúzta a bádogszelenczét s hosszú szipantást vett belőle, mialatt merev tekintettel nézett testvére.

— Még megbolondít, Richard úr, — kiáltott Brass. — Nincs határa a bosszantásainak. Tudom, hogy föl vagyok indulva, föl vagyok dühödve, édes uram. Nem így szokás egy irodában viselkedni, az ily modorról le kellene szokni egy irodában. Teljesen kihoz a sodromból.

— Miért nem hagy neki békét? — kérdezte Dick Sallytól.

— Mert nem képes rá, édes uram, — mondá Brass. — Mert az a természete, hogy mindig piszkáljon s bosszantson, édes uram. Ha ezt nem tenné, talán nem is lenne egészséges. De mindegy, — mondá Brass, — mindegy. Megtettem, a mit akartam; megmutattam,

hogy bizalmam van a fiúhoz. Megint fölügyelt az irodára. Haha! Juj, te vipera,!

A szép szüz megint szippantott egyet s zsebre dugta a szelenczét, mialatt teljes nyugodtsággal nézett testvérére.

— Megint vigyázott az irodára, — mondá Brass diadalmasan. — Megnyerte a bizalmamat s fogja is bírni mindig. No nézd csak, hol lehet . . .

— Mit vesztett el? — kérdezte Swiveller.

— Szent Isten! — kiáltott Brass, megtapogatva zsebeit, azután a támlányon, benne, alatta, mellette keresgélt, szerteszt hányva az irományokat. — A bankjegy, Richard ur, édes uram, az ötfontos bankjegy hová lehetett? Ide tettem. Ó Istenem!

— Micsoda? — kiáltott Sally, fölugrott, kezeit összezecsapta s azután a földre szórta a papirokat. — Elvesztett. No kinek volt igaza? Kinél van? Nincsen öt font, de mi az az öt font? Mert Kit becsületes, roppant becsületes. Nagy alávalóság lenne őt gyanúsítani. Ne is szaladjatok utána! Ne, ne, világért se.

— De igazán eltűnt? — kérdezte Dick az ügyvédre nézve oly halaványan, mint a mily halavány maga az ügyvéd volt.

— Szavamra, Richard úr, édes uram, — mondá Brass, megtapogatva összes zsebeit. — Ez ugyan nem fényes üzlet. Biztosan eltűnt, édes uram. Mitévő legyek?

— Nehogy utána szaladj, — mondá Miss Sally, még nagyobb szippantva. — Hagyjanak neki időt, míg a pénzt elkölti. Nagy szívtelenség volna nyakoncsípni.

Swiveller és Brass Sampson roppant zavarral néztek kezdetben Miss Sallyra, azután egymásra, majd egyszerre a kalapjuk után nyúltak s kirohantak az utcára. Az út közepén szaladtak, keresztül ugorva minden akadályon, mintha életük lett volna kockán.

A véletlen úgy akarta, hogy Kit is szaladjon, ha nem is valami gyorsan. Miután vagy ötpercznyi előnye volt, már meglehetősen messze járt. Üldözői azonban körülbelül tudták, hogy merre vette útját s gyorsan a nyomába eredtek. Abban a pillanatban érték el, mikor

megállt, hogy kifújja magát s azután újra szaladásnak eredjen.

— Megállj! — mondá Sampson, kezét a vállára téve, míg Swiveller a másik vállát ragadta meg. — Ne olyan nagyon gyorsan, uram, talán bizony sietős az útja?

— Igen. — mondá Kit s bámulva tekintett hol az egyikre, hol a másikra.

— Alig hihetem, — mondá Sampson. — Értékes holmi veszett el irodámból. Remélem, nem tudja, hogy mi.

— Hogy tudnám! Szent ég, Brass úr, — kiáltott Kit egész testében megremegve, — csak nem teszi fel...

— Dehogy, dehogy, — mondotta Brass gyorsan. — Nem gondolok én semmit. Rám ne fogja, hogy én azt mondtam, maga a tettes. Remélem, nyugodtan és önszántából vissza fog velem jönni.

— Természetesen. — mondotta Kit. — Miért ne?

— Természetesen, — mondotta Brass. — Miért ne? Remélem, semmi sem fog kiderülni, a miért vonakodnék visszajönni. Ha tudná, hogy ma reggel mit álltam ki azért, mert magát védelmembe vettem, Christopher, bizonyára elszomorodnék

— Maga is meg fogja bánni, a miért engem gyanúsított, uram, — mondotta Kit. — Jöjjön; menjünk vissza azonnal.

— Természetesen, — mondá Brass; — mennél gyorsabban, annál jobb. Richard úr, édes uram, legyen oly jó, fogja meg a másik karját. Én fogom az egyiket. Nem könnyű ugyan hármásban lépdelni, de ez esetben meg kell lenni, édes uram; ezen már nem segíthetünk.

Kit egyre változtatta a színét, mikor így megragadták s egy pillanatra ellen akart állni. De összeszedte magát s meggondolta, hogy ha a legcsekélyebb ellenállást fejtí is ki, gallérjánál fogva viszik végig a nyílt utcán; így hát csak nagyon komolyan s könnyes szemekkel ismételte, hogy ezt megbánják s engedte magát elvezettetni. Swivellernek roppant kellemetlenül esett ez a megbízás s a hogy visszaindulóban voltak,

alkalmat vett magának Kitnek a fülébe súgni, hogy ha bűnösségét csak egyetlen fejbólintással beismerné s megigérné, hogy soha többé olyat nem követ el, semmi kifogása nem lenne ellene, ha Brasst lábon rúgná s egy udvaron keresztül elmenekülne; miután azonban Kit ezt az ajánlatot felháborodva utasította vissza, Richardnak nem maradt más hátra, mint hogy erősen megmarkolja és segítse a Bevis Marksba vinni. Mikor Kitet a szép Sarah elé vitték, ez az elragadó leány nyomban megtett minden előkészületet arra nézve, hogy az ajót jól bezárja.

— Ha igazságtalan vádnak az esete forog fenn, — mondotta Brass, — akkor ez olyan eset, Christopher, hogy a tényálladék legteljesebb kiderítése a legjobb elégtétel valamennyiünkre nézve. Szives lesz tehát késznek nyilatkozni arra, hogy vizsgálatot végezzünk. — S azzal, hogy a kabájta gallérját jól körültapogatta, már jelezte, miféle vizsgálatot gondol. — Ez mindnyájunkra nézve nagyon kellemes lesz.

— Kutasson ki, — mondá Kit büszkén föltartva karjait. — De jól gondolja meg, uram, hogy élete fogytáig meg fogja emlegetni.

— Biz' ez nagyon fájdalmas eset, — mondotta Brass sóhajtozva s végigkotorászva Kit zsebeit, melyekből mindenféle apró tárgyakat szedett ki. — Nagyon fájdalmas. Itt semmi sincs, Richard úr, édes uram; teljesen ártatlan. Semmi sincs. Itt sincs, édes uram. A mellényzsebben sincs, a kabátzsebben sincs, Richard úr. Eddig nagyon meg vagyok elégedve, annyit mondhatok.

Swiveller Richard a Kit kalapját tartván kezében, nagy érdeklődéssel nézte a műveletet. Alig észrevehető mosoly futott át arczán, mikor Brass az egyik szemét lehunyta s a másikkal úgy pislogott be az ifjú kabátja ujjába, mintha távcső lett volna. Sampson hirtelen odafordult Dickhez s felszólította, hogy kutassa át a kalapot.

— Egy zsebkendő van benne; — mondotta Dick.

— Abban semmi rossz sincs, édes uram, — szolt Brass, belekukucskálva a kabát másik ujjába is,

olyan arcczal, mint a ki sas-szemekkel kémleli a láthatárt. — Egy zsebkendő sohasem árt, édes uram. Az orvosi facultás ugyan aligha fogja egészséges szokásnak elismerni, Richard úr, ha az ember a kalapjában viseli a zsebkendőjét — azt hallottam ugyanis, hogy nagyon melegen tartja a fejet, — de egyébként semmi tekintetben sem lehet az embernek kifogása ellene, ha zsebkendőt talál a kalapjában, egyáltalában nem.

Egyszerre csak Swiveller Richard, Miss Sally és Kit fölkiáltottak, valamennyien egyszerre. Az ügyvéd Dick felé fordult, a ki a bankjegyet lobogtatta kezében.

— A kalapban volt ? — kérdezte az ügyvéd recsegő hangon.

— A zsebkendőben. Ez meg a bélés alatt lapult meg, — mondotta Dick meghökkenve a fölfedezéstől.

— Hát ilyen a föld, — szólt Brass, kezeit összecsapva. — Hát ilyen a föld, mely a saját tengelye körül forog, az égi testek körül kering s különféle egyéb művészi mozdulatokat végez ! Hát ilyen az emberi természet, mi ? Ó, természet, természet ! Hát ilyen ember ez az elzüllött ficzkó, a kivel kis vagyonommal jótékonytságot akartam gyakorolni s a ki iránt még most is annyit érzek, hogy szinte futni szeretném hagyni ! De — tette hozzá Brass erőteljesen, — magam is ügyvéd vagyok, kénytelen vagyok példát statuálni s szabad folyást kell engednem boldog hazám törvényeinek. Sally, szerelmem, bocsáss meg s fogd meg a másik oldalon. Richard, édes uram, legyen oly jó s hozzon egy rendőrt. A gyöngeséggel szakítanunk kell, édes uram s érvényesülni kell az erkölcsi erőnek. Rendőrt hozzon, édes uram, ha nincs ellene kifogása.

HATVANADIK FEJEZET.

Kitnek földbe gyökerezett a lába s tágra meredt tekintettel nézett a földre ; nem is érezte, hogy egyfelől Brass úr ragadta meg reszkető kézzel a gallérjánál fogva s másfelől Miss Sally markolta meg, bár ez utóbbi figyelmesség meglehetősen kellemetlen természetű volt s amennyiben az elragadó hölgy sokszor nagyon is elismerőleg belenyomta nyakába csontos ujjait s az első pillanatban oly erélyesen szoritotta meg, mintha meg akarta volna fojtani. Kit minden ellenállással fölhangyva, türelmesen állt a testvér és nővér közt, míg Swiveller a rendőrrel vissza nem tért.

A rendőr természetesen hozzá volt szokva az efféle jelenetekhez ; látott lopást, zsebmetszést, betörést, kisebb-nagyobb méretű útonállást. Ezt is csak olyan esetnek vette, mint a többit, a gonosztevőket mind klienseinek tartotta, a kiket ki kell szolgálni a büntető-törvény nagyban és kicsinyben való kereskedésében. Brass szájából tehát a tényállás elmondását körülbelül olyan érdeklődéssel hallgatta, mint a temetkezési vállalat valamelyik alkalmazottja hallgatná annak a körülményes elmondását, hogyan halt meg itt vagy ott megint egy ember, a kinek eltakarítása föladatává van téve, Kitet éktelen közönnyel vette pártfogásába.

— Az lenne a legjobb, — szólott az igazságszolgáltatás közege, — ha addig mennénk a rendőrségre, míg valamelyik bíró ott van. Szeretném, ha velem jönne Brass úr, és a . . .

S úgy nézett Miss Sallyra, mintha azon töprengett volna, hogy nem valami griff-madár vagy egyéb mesebeli lény áll-e előtte.

— Ez a hölgy is? — kérdezte Sampson.

— Igen, — mondá a rendőr. — Igen, ez a hölgy is. Valamint az a fiatalember, a ki a tárgyat megtalálta.

— Richard úr, édes uram, — mondá Brass szomorúan. — Nagyon szomorú szükségesség. De országunknak oltára és védpajzsa, én édes uram...

— Lesz szives kocsit hozatni? — szakította félbe a rendőr, a ki Kitet nagyon hanyagul tartotta a karjánál fogva (a másik kettő eleresztette).

— Legyen szives kocsióért küldeni.

— Csak egy szót engedjenek megjegyezni, — mondotta Kit, esdő tekintettel nézve rájuk. — Csak egyetlen szót. Épp oly ártatlan vagyok, mint akárki önök közül. Lelkemre mondom. Hogy én loptam volna? Ő, Brass úr sokkal jobban ismer engem. Bizonyosan nagyon jól ismer. Nem helyes eljárás öntől, bizony Isten nem helyes.

— Becsületemre mondom, biztos úr, — mondá Brass. De a rendőr félbeszakította, érvényt szerezvén annak az ősi elvnek, hogy a szó elrepül. A szavak csak kis gyermekek és csecsemők számára való ételek, melyeket kávéskanállal lehet csak beadni, az eskü azonban az erős emberek eledele.

— Nagyon helyes, biztos úr, — mondá Brass szomorúan. — Tökéletesen helyes. Esküszöm önnek, biztos úr, hogy még pár perczel azelőtt is, hogy ezt a végzetteljes fölfedezést tettük, akkora bizalmam volt ebben a ficzkóban, hogy mindent rá mertem volna bízni, még egy — bérkocsit is Richard úr, édes uram. Nagyon lassan jár el a dolgában, édes uram.

— A ki engem ismer, — szólta Kit, — az bizik bennem. Kérdezze meg csak, hogy gyanúsított-e engem valaki, hogy megcsaltam-e őt valaha egy krajczár erejéig! Becstelen voltam-e valaha, mikor szegény voltam s éheztem? Valószínű-e, hogy most kezdjek gazember lenni? Gondolja meg, uram, hogy mit cselekszik. Hogy' merek a szemé elé kerülni annak a legkedvesebb barátnak, a kinél jóságosabb barátja még nem volt az embernek, ha ilyen gyanú terhe nehezedik rám?

Brass azt mondta, hogy ezt a letartóztatottnak előbb kellett volna meggondolnia s még egyéb komor megjegyzéseket is akart tenni, mikor megszólalt a magányos úrnak a hangja, a ki felülről kérdezte, hogy mi történt s mi adott okot erre a lármára. Kit önkénytelenül is egy lépést tett előre abbeli buzgalmában, hogy elmondja az esetet, de a rendőr visszatartotta s így Brass Sampson szaladt ki, hogy az esetet a maga módja szerint mondja el.

— Alig tudja elhinni, — mondotta Brass, mikor visszatért, — de így van ezzel mindenki. Magam is azt szeretném, ha érzéseim tanúbizonyságában kételkedhetném, de fájdalom, ebben nem lehet kételkedni. Mit használ, ha örökké próbára teszem is érzéseimet, hogy vajjon nem álmodom-e, — mondá Sampson nagyokat pislogva s szemhéjait dörzsölve, — érzéseim nem csalnak. Sarah, hallom már a kocsit közeledni a kövezeten ; tedd fel a kalapodat, mert mindjárt indulunk. Szomorú egy menet ez. Azt mondhatni, hogy morális temetés.

— Brass úr, — esengett Kit, — tegyen meg nekem egy nagy szivességet. Vigyen előbb Witherden úrhoz. Sampson határozatlanul rázta a fejét.

— Tegye meg, kérem, — mondá Kit. — Ott van a gazdám. Az isten szerelmére, vigyen először oda.

— Hm, nem tudom, — hebegett Brass, a kinek bizonyára oka volt, hogy lehető humánus lelkűnek tűnjék föl a rendőr szemében. — Kifutja-e az időből, biztos úr ?

A rendőr, a ki az egész idő alatt philosophiai nyugalammal rágcsált egy szál szalmát, azt mondta, hogy ha mindjárt indulnak, akkor kifutja, de ha még tovább is fecsegnek, akkor nyomban a rendőrbíróságra kell menniük s így álván a dolog, ezen nem lehet változtatni.

Swiveller Richard megérkezett a kocsival, meghúzta magát annak legkényelmesebb sarkában, arcczal a lovak felé, Brass felszólította a rendőrt, hogy ültesse fel a bűnöst, s kijelentette, hogy mindnyájan készen vannak az indulásra. Legelőször a rendőr szállt fel, a ki Kitet még mindig az említett módon fogta s maga

előtt toltta úgy, hogy (a szokott módon) háromnegyed karhossznyira előtte volt, — betolva a kocsiba s utána lépett; azután Miss Sally szállt föl s miután már négyen bent voltak, Brass Sampson fölugrott a bakra s jelt adott a kocsisnak, hogy indulhatnak.

Kit, a kit teljesen megbódított a dolgoknak e hirtelen való borzalmas fordulata, rémülten meresztette ki szemét a kocsiablakon, azt remélve, hogy talán csak megpillant az utcán valami rettenetes szörnyeteget, mely neki arra a föltevésre adna okot, hogy mindez csak álom. Ó jaj, minden nagyon is realis, nagyon is ismerős volt: ugyanazok az utcasarkok, ugyanazok a házak, ugyanazok az embercsoportok, melyek különféle irányban tolongtak a kövezeten, ugyanaz a tolongása a kocsiknak, kordéknak és egyéb járműveknek, ugyanazok a többször látott holmik a kirakatokban, sőt ugyanaz a szabályosság a lármában és sürgés-forrásban, a milyen soha sem tükröződik vissza az álomban. Bármilyen álomszerű volt is az egész jelenet, mégis való volt. Lopással vádolták, a bankjegyet megtalálták nála, bár ártatlan volt nemcsak a tettben, hanem még a gondolatában is, — s magukkal hurczolták, mint foglyot.

Fájdalmas elmélkedésekbe merülve, vérző szívvel gondolt anyjára és a kis Jakabra s érezte, hogy még az ártatlanság öntudata sem tarthatja őt fenn, ha barátai is bűnösnek fogják tartani. Reménye és bátorsága tehát annál inkább csökkent, mennél közelebb értek a jegyző házához. Így nézett ki az ablakon szegény Kit, könnyektől nedves szemekkel, nem törődve semmivel, míg egyszerre — mintha varázslat történt volna vele — Quilpnek az arcát pillantotta meg.

S hogy' vigyorgott az a pofa! Egy korcsmának a nyitott ablakából nézett ki. Ugy kihajolt az ablakdeszkán s úgy nekitámaszkodott könyökeivel, fejét két öklére nyugtatva, hogy a felfujódástól kétszer olyan vastagnak látszott, mint különben. Arcza is föl volt duzzadva s merő egy vörösség volt az elfojtott nevetéstől. Mikor Brass felismerte, megállította a kocsit. Éppen ott állt meg, a hol Quilp az ablakon kitekintett

s a törpe levéve kalapját, a társaságot undorító grotesque udvariassággal üdvözölte.

— Ahá, — kiáltott. — Hová igyekeznek Brass? Hova? Sally is vele megy? Az édes Sally. Dick is? A kedves Dick. És Kit? A becsületes Kit?

— Rendkívül derült egy úr — mondotta Brass a kocsisnak. — Igazán rendkívül derült. Jaj édes uram, nagyon szomorú egy eset ez. Sohase bízzék többé az emberi becsületességben, édes uram.

— Miért ne? — kérdezte a törpe. — Miért ne, te gazember példánya az ügyvédeknek? Miért ne?

— Egy bankjegy veszett el az irodánkban, édes uram — mondotta Brass, fejét rázva. — Az ő kalapjában találtuk meg, édes uram, — az imént egyedül hagytuk őt az irodában egy kis időre, — nem lehet tévedés a dologban, édes uram, — a bizonyítékoknak egész láncolata szól mellette, — s e láncz készen van a legutolsó szemig.

— Micsoda? — pattant föl a törpe, fél testével kihajolva az ablakon. — Kit tolvaj? Kit tolvaj? Hahaha... Utálatosabb tolvaj, mint a minőt a vásári bódékban mutogathatnak. Hé Kit, hé! Hahaha! Hát Kitet csak megcsípték, mielőtt ideje és alkalmá lett volna engem megverni? Hé, Kit, hé!

És oly harsogó kaczagásba tört ki, hogy a kocsist elfogta a rémület, s egy festőnek a czégrúdjára mutatott, melyen egy öltözet ruha himbálódzott, s teljesen olyan volt, mint egy akasztófán lógó ember.

— Hát ide jutott Kit? — kiáltotta a törpe erősen dörzsölve kezeit. — Hahaha! Micsoda meglepetés vár szegény kis Jakabra és szeretett édesanyjára! Küldjék hozzájuk a betheli papot, hogy vigasztalja s megtartsa a lábukon; értette, Brass? Ejh, Kit, ejh! Menjen csak, kocsis, menjen. Isten vele Kit, Isten önnel; csak bátorság és jókedv, tiszteltetem Garlandékat, a kedves öreg asszonyságot és a kedves öreg urat. Megmondja, hogy kérdezősködtem utánuk? Mi? Isten áldja meg őket, téged, az egész világot, Kit. Tiszteltetek mindenkit!

Ily vehemens jó kívánságokkal és búcsúüdvözlések-

kel kísérte, melyek csak úgy dültek belőle — míg csak el nem tűntek a szeme elől; és mikor már a kocsit sem láthatta be, visszakapta a fejét s túláradó gyönyörűségében a földön hempergett.

Mikor a jegyző házához értek, mely nem volt meszsze, mert a törpével egy közeli mellékutczában találkoztak, Brass leszállt a bakról. Szomorú arccal nyitotta ki az ajtót s fölszólította nővérét, menjen vele együtt az irodába, hogy előkészítse az ott lévő kedves embereket a szomorú hírre. Miss Sallynak nem volt semmi kifogása s a maga részéről viszont Swiveller urat kérte föl, hogy kísérje el. Bementek az irodába, Sampson és nővére karonfogva, Swiveller úr pedig mögöttük.

A jegyző a kályha mellett állt az iroda előszobájában, Abellel s Garland úrral beszélgetett, míg Chuckster az asztal mellett írt s csak időnként hallgatott oda a társalgásukra. A dolgok ez állapotát Brass úr az üvegajtón keresztül látta, mikor a kilincset megnyomta, Egyszersmind észrevette, hogy a jegyző fölismerte őt s mikor még az ajtó választotta el őket, a fejét kezdte rázni s nagyokat sóhajtott.

— Tisztelt uram, — mondá Sampson, levéve kalapját, s keztyűiének két ujját megcsókolta — az én nevem Brass, a Bevis Marksból. Volt szerencsém önnel szemben egy hagyatéki tárgyaláson szerepelhetni. Hogy van, édes uram?

— Maid irnokom minden ügyet föl fog jegyezni, a miért jönni tetszett, Brass úr, — szólta a jegyző elfordulva.

— Köszönöm, tisztelt uram, nagyon köszönöm. Engedje meg, tisztelt uram, hogy bemutassam a nővéremet. Hozzánk tartozik, collégánk, tisztelt uram, bár a gyengébb nemből való, — biztosítom, uram, hogy nagy hasznát veszem az üzletemben. Richard úr, édes uram, legyen szíves előlépni. Ha megengedi, elkerülhetetlen lesz, uram, hogy önnel személyesen váltsak néhány szót, — mondá Brass a jegyző és irodája közé lépve, mert a jegyző vissza akart vonulni, egy sértett

ember hangján, — valóban kénytelen vagyok egy-két szóval jóindulatjokat kérni.

— Brass úr, — mondá a másik határozottan, — nagyon el vagyok foglalva. Láthatja, hogy ezzel a két úrral van dolgom. Ha ügyét előadja Chuckster úrnak, ő meg fogja önt hallgatni.

— Tisztelt uraim, — szólt Brass, jobb kezét a mellényébe akasztva s szelid mosolylyal nézve az apa és fia felé, — tisztelt uraim, önökhöz fordulok, higgyék meg, kérem. Én is a törvény embere vagyok. A parlament által megszavazott törvény folytán én is az ügyvédi karba tartozom. E címet a bizonyítványért fizetett évi tizenkét font fejében viselem. Nem tartozom sem a zenészekhez, sem a színészekhez, sem az írókhoz vagy festőkhöz, kik oly állást foglalnak el, a mit az ország törvényei el nem ismernek. Nem tartozom sem a házalókhoz, sem a csavargókhoz. Ha valaki engem bepöröl, hát hivatkoznia kell az állásomra és karakteremre, különben a panaszt elutasítják. Önökhöz fordulok tehát teljes tisztelettel. Uraim —

— Lesz szíves hát ügyét előadni Brass úr? — mondotta a jegyző.

— Hiszen azt akarom, édes uraim, — mondotta Brass. — Ah, Witherden úr, ön nagyon keveset tud arról, — de nem akarok beleesni abba a kísértésbe, hogy tárgyamtól eltérjek, édes uram. Azt hiszem, az egyik urat Garlandnak hívják, ha nem csalódom.

— Mind a kettőt.

— Valóban — mondá Brass, jobbra-balra meghajolva. — Ezt magamtól is kitalálhattam volna a rendkívüli hasonlatosság révén. Roppant szerencsésnek érzem magamat, hogy méltónak találtattam két ily tiszteletreméltó úrnak bemutatni, bár az alkalom nagyon fájdalmas. Egyiküknek — uraim — van egy Kit nevű szolgálja.

— Mind a kettőjüknek, — szólt a jegyző.

— Jesszus! két Kit? — mondá Brass mosolyogva.

— Egy Kit, uram, — mondá Witherden bosszúsan — de mind a két úrnál van alkalmazva. Mi baj van vele?

— Hát a következő, édes uraim, — mondá Brass,

fontoskodó suttogásra mérsékelve a hangját. — Ez a fiatal ember, tisztelt uraim, a kiben nekem mindig teljes, határtalan bizalmam volt, a kívül mindig úgy bántam, mint magam formájával, ez a fiatal ember lopást követett el ma reggel az irodámban s szinte tetten értük.

— Tévedés lesz az, — mondá a jegyző.

— Lehetetlen, — szólta Abel.

— Egy szót sem hiszek belőle, — mondotta az öreg úr.

Brass úr mosolyogva nézett körül s folytatta :

— Witherden úr, édes uram, az *ön* szavai pörre adhatnának alkalmat s ha oly közönséges lelkületű s alacsony állású ember lennék, a ki nem bírja kitartani, ha legyalázzák, hát kártérítés iránt indítanék pört. De vagyok, a mi vagyok, tisztelt uram s az ilyen szavakra egyszerűen megvetés a válaszom. A többi urak szívének becsületes melegségét tisztelem s őszintén sajnálom, hogy ily hírt kell velük tudatnom. Biztosítom önöket uraim, nem juttattam volna magamat ily kényes helyzetbe. ha nem főleg a legény óhajtotta volna, hogy idehozzuk ; nem tudtam ellenállni a kérésének. Tisztelt Chuckster uram, legyen oly jó, kopogtasson az ablakon s hívja föl a rendőrt, a ki lent várakozik a kocsiban.

A három úr elsáppadva nézett egymásra. Chuckster úr teljesítette az óhajtását, s oly izgatottan ugorva föl székéről, mint egy látnok, a kinek jóslatai idején beteljesülnek, s kitárta az ajtót a szerencsétlen fogoly előtt.

Micsoda egy jelenet volt ez, mikor Kit belépett s nyers ékesszólással, melyet igazságának tudata kölcsönzött neki, tanúul hította az eget, hogy ártatlan s hogy el gondolni sem képes, mint jutott hozzá a bankjegy ! Micsoda összevisszaságban beszéltek a jelenlevők a vád és a bizonyítékok előterjesztése alkalmával ! S mily mély hallgatás következett, mikor minden el volt mondva s a három úr kétségbeesett ámulattal tekintett egymásra.

— Teljességgel lehetetlen — mondotta Witherden

hosszú hallgatás után, — hogy ez a bankjegy véletlenül jutott volna a kalapba? Például úgy, hogy az írótámlányon lévő irományokat ide-oda rakosgatták?

A bizonyítékok szerint ez teljes lehetetlenség volt. Swiveller, bár akarata ellenére hívták el tanúnak, nem állhatta meg, hogy ki ne jelentse, miszerint azon helyzetből ítélve, a hogy a bankjegyet megtalálták, a bankjegyet okvetlenül szándékosan dugták a kalapba.

— Nagyon fájdalmas, roppantul fájdalmas eset, annyit mondhatok, — jelentette ki Brass. — Ha pörre kerül a dolog, nagyon boldognak fogom magamat érezni, ha eddigi jó magaviselete folytán a bírák kegyességébe és elnézésébe ajánlhatom. Őszintén ki mondva, már azelőtt is vesztett el pénzem, de ebből még nem következik feltétlenül, hogy ő vette volna el. Most a gyanú ránehezedik, nagyon ránehezedik, — de végre is keresztények vagyunk, ugy-e?

— Azt hiszem — mondá a rendőr körülnézve — az urak egyike sem bizonyíthatja, hogy az utóbbi időben sok pénz lett volna a legény kezében? Tudnak erről talán valamit, uraim?

— Volt ugyan néha-néha pénze, — mondá Garland, kihez ez a kérdés főképpen intézve volt — csakhogy ezt, mint ő maga is mindig mondta, magától Brass úrtól kapta.

— Igen is, — kapott a szón Kit. — Ezt csak nem fogja letagadni, uram?

— Hogyan? — mondotta Brass, néma hámulattal tekintve egyikről a másikra.

— Tetszik tudni, azokat a félkoronásokat, melyeket ön adott a szobaúr nevében.

— Istenuccse! — kiáltott Brass fejét rázva s homlokát összeránczolva. — Nagyon kellemetlen ügy. Igazán nagyon kellemetlen.

— Micsoda? Senkinek a nevében sem adott neki pénzt? — kérdezte Garland látható aggodalommal.

— Hogy én pénzt adtam volna neki, tisztelt uram! — mondá Sampson. — Micsoda ostobaság ez, uram. Rendőr, legjobb lesz, ha megyünk.

— Mit? — pattant fel Kit. — Hát még eltagadja,

hogy pénzt adott nekem? Kérem szépen, kérdezze meg tőle valaki. Szólítsa fel valaki, mondja meg: igen vagy nem?

— Adott-e neki pénzt, uram? — kérdezte a jegyző.

— Mondok önöknek valamit, tisztelt uraim — felelt Brass fontoskodva. — Ily módon ez a legény ugyan nem javít a sorsán s ha érdeklődnek sorsa iránt, igazán jobban tennék, ha azt a tanácsot adnák neki, hogy más húrokat pengessen. Hogy adtam-e neki pénzt, tisztelt uraim? Hát természetes, hogy soha sem adtam.

— Tisztelt uraim, — kiáltotta Kit, kinek egyszerre fölnyílt a szeme — édes gazdám, Witherden úr, Abel úr, mind valamennyien. Ő tette. Hogy mivel bosszantottam meg, nem tudom, de ez cselszövény, melyet az én megrontásomra szőttek. Hallgassanak ide, uraim, ez cselszövény s akármi lesz az eredménye, utolsó lehelletemig azt mondom, ő maga tette a bankjegyet a kalapomba! Nézzenek rá, uraim, nézzék, mint változik a színe! Kettőnk közül ki látszik bűnösebbnek, ő-e vagy én?

— Most hallhatják, tisztelt uraim, — mondá Brass mosolyogva, — most hallhatják! Nem úgy látják önök is, hogy nagyon furcsa fordulatot kezd venni ez a szomorú ügy? Mit gondolnak, vajjon nagyon súlyos eset-e vagy pedig egész közönséges semmiség? Ha nem a saját jelenlétükben történik, hanem csak tőlem hallják, nem tartják önök is képtelenségnek, mi?

Brass úr ily békés és tréfás szavakkal ütötte el jellemének fekete meggyanúsítását. De az erényes Sarah, a kiben erősebb érzelmek mozogtak s talán féltékenyebb is volt családja becsületére, elszakította magát testvére mellől s minden előkészület nélkül, váratlanul, roppant dühvel támadt a letartóztatott emberre. Kit arcza bizonyára pórul jár, ha az éber rendőr, a ki megsejtette a szándékot, alkalmas pillanatban félre nem rántja. Ilyeténképen Chuckstert fenyegette a nagy veszedelem, mert ez az úr állt Brass kisasszony dühkitöréséhez legközelebb. Miután pedig a düh, akár a szerelem és a boldogság, vak, a szende Circe nekiesett s ha a társaság egyesült erővel nem hozza őt tévedésének tudatára,

már-már megragadta volna Chucksternek a gallérját s a haja is megkeserülte volna.

A rendőr, a ki e kétségbeesett támadással szemben résen volt s talán azt a véleményt is istápolta, hogy az igazságszolgáltatás céljának sokkal megfelelőbb lesz, ha a foglyot nem földarabolva, hanem egészben viszi a bíró elé, védenczét minden teketória nélkül bevitte a kocsi s azonfelül ragaszkodott ahhoz, hogy Brass kisasszony ez alkalommal a bakra üljön, mely indítványhoz a bájos teremtés csak heves szóvita után járult hozzá. A bakon elfoglalta testvérének, Sampsonnak helyét, míg Brass némi vonakodás után a kocsi belsejébe ült. Mikor ezzel készen voltak, gyorsan a bírósághoz hajtottak. A jegyző és két barátja egy másik kocsiiban követték őket. Az irodában csak magát Chuckstert hagyták, nagy felháborodására, mert tanuvallomást akart tenni a mellett, hogy Kit annak idején visszatért a kapott shillinget ledolgozni, a mi szerinte lényeges bizonyítékot szolgáltatott volna Kit alattomos, ravasz jelleme mellett.

A bíróságnál már ott találták a magányos urat, a ki egyenesen odament s kétségbeesett türelmetlenséggel várakozott. De ha ötven magányos úr egyesült volna is *egyetlen* emberré, a szegény Kiten nem segíthettek volna, mert fél óra múlva kihallgatták s a börtönbe vezető úton azzal biztatta a barátságos hivatalnok, hogy egy csöpp oka sincs levertnek lenni, mert a tárgyalás nemsokára megkezdődik s jelentéktelen ügyének elintézése után minden valószínűség szerint két hét alatt elszállítják.

HATVANEGYEDIK FEJEZET.

Mondjanak a moralisták és bölcsészek a mit akarnak, mégis nagyon kétséges, hogy azon az éjszakán volt-e bűnös, a ki csak félakkora fájdalmat állt volna ki, mint Kit, noha ártatlan volt. Miután a világ roppant sok igazságtalanságot követ el állandóan, kissé hajlik arra, hogy azzal a gondolattal vigasztalja magát, hogy ha a hamissága és csalfasága áldozatának tiszta a lelkiismerete, akkor szenvedéseit és megpróbáltatásait feltétlenül állhatatosan fogja tűrni s végül így vagy úgy, de mégis csak ki fog derülni az igazsága. »Ez esetben — mondják azok, a kik szerencsétlenségbe döntötték — senki sem fog jobban örülni, mint mi.« Pedig a világ meggondolhatná, hogy egyetlen nemeslelkű emberrel szemben igazságtalanságot elkövetni annyit tesz, mint a többinek valamennyinek elviselhetetlen, kínzó és fájdalmas igazságtalanságot okozni s hogy épen ezekből sok tiszta lelkiismeret a túlvilági bíróhoz vitte az ügyét és sok erős szív megszakadt.

A világ azonban Kit esetében nem volt hibás. Kit ártatlan volt. Ennek tudatában arra a gondolatra, hogy legjobb barátai bűnösnek tartják, hogy Garland és felesége esetleg hálátlan szörnyeteget látnak benne, hogy Borbála minden gonoszságot fel fog róla tétélezni, hogy saját édesanyja is hajlandó lesz hinni a látszatnak, mely oly végzetesen ellene fordult, — ennek tudatában nagy lelki kínokat állt ki, föl-alá járkált czellájában, hova éjszakára bezárták s a kétségbeeséstől nem ismert önmagára.

Mikor érzelmeinek ez a háborgása kissé alább hagyott

s ő megnyugodott, egy újabb gondolat nem kevesebb kint okozott neki. Mit fog gondolni erről az esetről Nell, ha valaha a fülébe jut? Mit fog gondolni ez a gyermek, ki ragyogó csillaga volt e szerény ifjú életének, ki álmaiban mindig visszatért hozzá, ki mindig oly szelíd, oly elnéző, oly jó volt iránta? Mikor ezek a gondolatok megrohanták, mintha eltűntek volna előtte börtönének falai, mintha helyüket a régi hely töltötte volna be, mint azokon az édes téli estéken. Ott volt a kandalló, a kis étkezőasztal, az öregnek kalapja, kabátja, botja s a félig nyitott ajtó, mely Nell szobájába vezetett. De ott volt Nell is, meg saját maga is s nevetgéltek, mint egykoron. Mikor Kit ennyire jutott képzelgésében, nem tudott tovább gondolkodni, hanem nyomorúságos fekvőhelyére dobta magát és keservesen zokogott.

Oly hosszú volt az éjszaka, hogy szinte alig lehetett végét várni; elaludt s azt álmolta, hogy hol egyik emberrel, hol egy másikkal sétál a mezőn, azzal az öntudatlan félelemmel, hogy minden perczen visszazólíthatják a börtönbe; nem épen ebbe a börtönbe, hanem egy másikba, melyről csak halvány sejtelve volt; nem is volt az hely, csak a gond és bánat tanyája, elnyomó és nem tágitó, melyet nem is lehetett definiálni. Végre szürkülni kezdett a reggel s ott volt vele szemtől-szemben a börtön, hidegen, feketén, szomorúan s rideg valóságában.

Önmagára volt hagyatva, legalább ebben volt némi vigasztalás. Bizonyos meghatározott órában lemehetett sétálni a kikövezett kis udvarra s a porkolábtól, a ki czelláját naponta fölnyitotta s megmutatta, hogy hol mosakodhatik meg, megtudta, hogy minden nap fogadhat látogatókat egy bizonyos időben s ha valami barátja jelentkezik, akkor majd leviszi őt a rácshoz. Azután a porkoláb benyújtotta reggelijét egy bádogszilkében, ismét rázárta az ajtót, végigcsoszogott a folyosón, számos más ajtót fölnyitva és becsukva, mely zaj meglehetősen visszhangot keltett; úgy tűnt föl, mintha ezek a visszhangok is foglyok lettek volna.

A porkoláb azt is megmondta neki, hogy egypár

más fogolylyal együtt el van különítve a foglyok nagy tömegétől, mert még nem tartják teljesen elzüllött és javíthatatlan embernek s azelőtt még sohasem volt ennek a börtönnek lakója. Kit nagyon hálás volt ezért a jelentésért s buzgón olvasott a catechismusban, bár gyerekkorától kezdve könyv nélkül tudta. Némi szünet múltán ismét megfordult a kulcs a zárban s a porkoláb belépett.

— Föl, föl, előre !

— Hová? — kérdezte Kit.

A porkoláb csak annyit mondott, hogy »látogatás«, megfogta Kit karját, mint előtte való nap a rendőr s különféle folyosókon s egy nehéz kapun keresztül egy folyosóra vezette, a hol odaállította egy rostély elé s azután otthagya. E rostélyon túl négy-öt lábnyira egy másik hasonló rostély volt. A kettő által alkotott közben egy másik porkoláb ült s olvasott. Kit a másik rostélyon túl dobogó szívvel pillantotta meg anyját, a csecsemővel a karján, Borbála anyját (elmaradhatlan) s szegény kis Jakabot, a ki mereven bámult maga elé, mintha valami madarat vagy vadállatot várt volna s abban a véleményben volt, hogy az emberek csak véletlenül vannak ott és semmi közük a vasrostélyokhoz.

Mikor a kis Jakab megpillantotta a testvérét s karjait keresztüldugta a rácson, hogy megölelje s mikor látta, hogy az nem jöhet hozzá közelebb, hanem távol marad s fejét karjára hajtja, melylyel a vasrostélyhoz támaszkodik, el kezdett keservesen sírni. Erre Kit anyja és Borbála anyja, a kik eddig emberfeletti erővel igyekeztek megőrizni nyugalmukat, szintén zokogni kezdtek. Szegény Kitnek mit volt mit tennie, ő segített nekik s egyikük sem szólt egy szót sem.

E szomorú jelenet alatt a porkoláb derült arczkifejezéssel olvasta az újságot (valószínűleg a Humoros Apróságok rovatánál tartott) s egy pillanatra véletlen másfelé tekintett, mintha valamelyik élczenek a csattanóját keresné : s csak ekkor vette észre, hogy valaki sír.

— De hölgyeim, hölgyeim, — mondá s bámulva nézett körül — azt tanácslom, hogy ne vesztegessék

így az időt. Figyelmeztetem, itt az idő nagyon szigorúan ki van szabva. Azután annak a gyermeknek sem szabad ekkora lármát csapnia. Ez a szabályzatok ellen van.

— Én vagyok az ő szerencsétlen anyja, — mondá Nubblesné, alázatosan bókolva — ez meg a kis öccse. Ó, Istenem, ó, Istenem!

— Ez nem változtat a dolgon — szólt a porkoláb, összehajtva újságját a térdén, hogy kényelmesen újabb hasábra fogjon. — Nem ő az egyedüli, a ki ilyen helyzetben van. Azért még nem kell ekkora föltűnést csapni.

S ezzel tovább olvasott. Természettől fogva nem volt kegyetlen és keményszívű ember. A gonosztettek-ről az volt a meggyőződése, hogy ép olyan betegségek, mint a vörheny és a kanyaró. Némelyik megkapja némelyik pedig nem, a mint jön.

— Szegény Kitem, — mondá az anya, kitől Borbála anyja jószívűen elvette a kicsikét — hogy az én szegény fiamat itt kell látnom!

— Csak nem hiszed talán, anyácskám, hogy elkövettem azt a bűnt, a mivel vádolnak!? — kiáltott Kit elfulladt hangon.

— Hogy én ilyet higgyek! — kiáltott a szegény asszony — hogy én higgyek ilyet, a kinek soha életében nem hazudtál, a ki ellen csecsemő korod óta nem követtél el semmi rosszat! Hogy én, a kinek soha a legcsekélyebb bánkódása sem volt miattad, kivéve, hogy néha nagyon szűken volt kimérve az élelem s te olyan jóságosan, oly derűlten fogadtad, hogy szinte el is feledkeztem róla, milyen kevés. Hogy én gondoljak rólad rosszat, a ki már gyermekkorodban oly kedves, oly értelmes voltál! Én gondoljak ilyet a fiamról, a ki a születése órájától a mai napig szívemnek vigasztalása és öröme volt s engem soha semmivel meg nem bántott? Én gondoljak ilyet rólad, Kit?

— Hála Istennek — mondá Kit, megragadván a rostélyt. — Akkor elviselhetem, anyám. Jőjjön, a mi nek jönni kell, mindig vigasztalása lesz a szívemnek, ha rágondolok, hogy most mit mondál.

Ezzel a szegény asszony ismét rákezdt a sírásra

s Borbála anyja segített neki. A kis Jakab pedig, kinek zavaros gondolatai abba a fölfogásba szűrődtek le, hogy Kit nem mehet sétálni, még ha akar se, s hogy a rostélyok mögött nem madarak, oroszlánok, tigrisek s egyéb természeti ritkaságok láthatók, hanem az ő bebörtönzött testvére, nemkülönben elkezdett sírni, de csak csendesen s lehetőleg magába fojtva.

Kit anyja megdörzsölte a szemeit (s ez által még nedvesebbé tette, mint az előbb volt), azután egy kosarat emelt föl a földről s azzal a kérdéssel fordult a porkolábhoz, hogy nem hallgatná-e meg pár perczig. A porkoláb, a ki ismét éppen valami adomának a csattanójánál tartott, az ujjával intett, hogy maradjon veszteg pár pillanatig, ha kedves az élete. A kezét le sem vette addig, míg az adomát végig nem olvasta. Azután pár pillanatig szünetet tartott s mosolygott, mintha azt akarná mondani, milyen bolondos egy ficzkó ez az író, s azután megkérdezte, hogy mit akar.

— Valami ennivalót hoztam neki — mondá a jó asszony. — Engedelmet uram, szabad neki átadni?

— Szabad. Erre nézve nincs semmi tilalom. Majd ha elmegy, adja át nekem s én gondoskodni fogok róla, hogy megkapja.

— Bocsásson meg uram, ne haragudjék, — az anyja vagyok s magának is volt anyja, ha csak addig nézhetném, míg néhány falatot eszik, sokkal megelégedettebben mennék el, mert tudnám, hogy nem rosszul megy a sora.

S Kit anyja, meg Borbála anyja, nemkülönben a kis Jakab ismét elfakadtak sírva. A legkisebb azonban egyre vihogott s torkaszakadtából kaczagott, valószínűleg abbéli meggyőződésében, hogy az egész jelenetet az ő külön mulattatására rendezték.

A porkoláb olyan arcot vágott, mintha a kérést nagyon különösnek és szokatlannak tartaná. De azért csak letette az ujságot, odament Kit anyjához, elvette a kosarat, megnézte a tartalmát, átnyújtotta Kitnek, s visszament a helyére. Elképzeltetni, hogy a fogolynak nem volt valami nagy étvágya, hanem a hogy'leült a földre, szinte erőltetve tömte magába az ételt, kivált

mikor anyja minden falatnál újra meg újra elkezdett sírni. De bánata lassanként enyhült, mert Kit nyugalma rá is megnyugtatólag hatott.

Mig Kit az étkezéssel volt elfoglalva, a gazdája felől kérdezősködött, s azt is szeretete volna tudni, hogy mily véleménnyel vannak felőle. De nem tudhatott meg egyebet, mint azt, hogy a szomorú hírt Aberl úr még az este nagyon kíméletesen, s nagyon szeretetreméltó modorban tudatta vele, a nélkül, hogy véleményt mondott volna bűnösségéről vagy ártatlanságáról. Kit Borbála anyjától éppen Borbála után akart kérdezősködni, mikor a porkoláb, a ki őt odavezette, ismét megjelent egy másik porkoláb társaságában. Az ujságolvasó porkoláb elkiáltotta magát.

— Letelt az idő.

S egy szuszra hozzátette :

— A következő látogató.

Mire ismét belemerült ujságja olvasásába.

Kitet elvezették, anyja elbúcsúzott tőle, a kis Jakab pedig úgy bögött, hogy Kitnek a fule dobja majd megrepedt. Mikor a porkoláb vezetése alatt a kosárral kezében az udvaron áthaladt, egy másik börtönőr föltartóztatta s egy pint sörrel közeledett feléje.

— Ugy-e ez Christopher Nubbles, a kit tegnap este lopásért hoztak be? — kérdezte az ember.

Társa azt felelte, hogy tulajdon az.

— Akkor ez a maga söre — mondotta a másik Christopherhez. — No, mit bámul rá? Nincs megmérgezve.

— Bocsánatot kérek, — mondá Kit, — ki küldte?

— Hát a barátja — mondotta az ember. — Azt mondta, hogy minden nap kell egy pinttel kapnia. Kaphat, ha a barátja megfizeti.

— A én barátom ! — ismételte Kit.

— Ugy látszik, nincs eszénél, — szólt az ember. — Itt a levele. Fogja !

Kit átvette s mikor fölvezették a czellájába, elolvasta :

»Igyál ebből az italból. Minden cseppjében hatalmasan ható varázsszert fogsz találni, mely alkalmas arra, hogy ezt a siralomvölgyet megjavítsa. Gondolj

arra az italra, melyet Helénának szolgáltak föl. Az ő itala nem volt egyéb a költő fictiójánál, de ez itt gyönyörű valóság (a Barclay és társa pinczéjéből.) Ha ezt az anyagot nem jó minőségben szolgáltatják, csak tessék fölszólalni a kormánynál.

R. S.«

— R. S. ! — kiáltott Kit, néhány pillanatig elgondolkozva. — Akármi legyenek, ha ez nem Richard Swiveller úr. Nagyon szép tőle, szívemből köszönöm.

HATVANKETTEDIK FEJEZET.

Quilp telepén az iroda ablakából halvány fény sugárzott ki s vérvörösen látszott át a ködön, mintha a szeme fájt volna. Ez a fény azt jelentette Sampson Brassnak, a ki óvatos léptekkel közeledett a faházikó felé, hogy a kitűnő tulajdonos, az ő nagyrabecsült ügyefe, bent van s valószínűleg megszokott türelmével s szeretetreméltóságával várta annak a megbízatásnak a teljesítését, mely Brass urat arra készítette, hogy e remek birtok felé irányozza lépteit.

— Borzasztó ebben a sötét éjszakában tapogatódzni, — dörmögött Brass, mikor már vagy húszszor bukott föl a szerteszét heverő garmadákban, s a fájdalomtól sántított. — Azt hiszem, az a kölyök mindennap másképp rendezi ezt a műhelyt, csakhogy az ember kék foltokat kapjon s összetörje a csontjait. Ha ugyan nem a gazdája cselekszi a saját uri kezével, a mi több, mint valószínű. Utálatos idejönni Sally nélkül. Nagyobb védelem, mint ha egy tuczat férfi volna melletttem.

Miután a távollevő kecses hölgy sokoldalú érdemének ezzel a bókkal adózott, Brass úr hirtelen megállt s vállán keresztül, elgondolkodva nézett a világosság felé.

— Kíváncsi vagyok, mit mívelhet odabent — dörmögött a törvény embere. Azután lábujjhegyre állt s a függönyökön keresztül igyekezett bekandikálni, a mi a nagy távolságnál fogva lehetetlen volt. Valószínűleg iszik, még tüzesebbé és dühöngővé teszi magát s addig tüzeli saját gonoszságát és alattomoságát,

míg felforr. Mindig is féltem egyedül jönni ilyenkor, mikor meglehetősen nagy a költségszámlája. Azt hiszem, nem valami nagy lelkipurdalást okozna neki, hogy megfojtson s lassan leereszzen a folyamba, mikor legnagyobb a dagály. Valószínűleg olyan hidegvérrel cselekedné, akár csak egy patkányt ütne agyon. Sőt, azt hiszem, nagyon sikerült tréfának tartaná. Pszt! Dalol valamit.

Quilp ur tényleg s kétségbevonhatatlanul énekgyakorlatokkal foglalkozott, de azt inkább lehetett volna bógésnek nevezni, mint éneknek. Nem volt az egyéb, mint gyors tempóban való örökös, egyhangú ismétlése egy sornak, s mindig úgy megnyomta az utolsó szót, hogy borzadalmas bógéssé nyúlt. A mi pedig a refraint illeti, nem vonatkozott az sem szerelemre, sem borra, sem háborúra, sem hazára, sem valami más mintatémára, hanem olyan szövege volt, a minőt nem igen szoktak componálni s a balladákban sem igen fordul elő.

Szólt pedig a következőképpen :

»Miután a tekintetes felsőbbség azt a megfigyelést tette, hogy a fogoly aligha fogja az esküdszéket meggyőzni arról, hogy higgyen neki, elrendelte a törvényes eljárásnak a következőt:«

Valahányszor ehhez a végszóhoz ért, melybe akkora nyomatékot tett, a mekkora csak tőle telt, mindannyiszor csikorgó nevetésben tört ki s újra kezdte a dalt.

— Roppant hülye — dörmögött Brass, miután kétszer-háromszor, négyszer végighallgatta ennek a különös éneknek az ismétlését. — Iszonyú hülye. Némuljon meg! Süketüljön meg! Vakuljon meg! Akasszák fel! — dörmögött Brass mindannyiszor, valahányszor újra kezdődött a dal. — Gebedjen meg!

Barátjának ezt a sok mindenféle jót kívánván, Sampson úr ismét szeretetreméltóra s szelidre vasalta ábrázatát, azután odament a fabódéhoz s kopogtatott.

— Szabad! — kiáltott a törpe.

— Hogy érzi magát ma este, édes uram? — mondá Sampson, bekukkantva az ajtón. — Hahaha! Hogy!

van, édes uram? Milyen jókedvű, milyen tréfás! Meg kell adni, nagyon tréfás.

— Kerüljön beljebb félbolond — felelt a törpe. — Ne ácsorogjon ott, ne rázza a fejét, ne mutogassa a kapafogait. Beljebb, csak beljebb, maga hamis tanu, maga hamisan esküvő, maga megvesztegető. Beljebb!

— Milyen pompás humor! — kiáltott Brass, betéve maga mögött az ajtót. — Mekkora kómikai ér! De mintha kissé érthetetlen lenne, édes uram...

— Micsoda? — kérdezte Quilp. — Micsoda, te Judás?

— Judás! — kiáltott Brass. — Csak úgy ontja a remekebbnél remekebb tréfákat. Micsoda incselkedő humor ez! Azt mondja: Judás! Remek, nagyszerű! Hahaha!

Sampson egész idő alatt a kezeit dörzsölte s kómikus bámulattal és rémülettel meredt egy kidülledt szemű, tömpe orrú emberarczra, mely valami vén hajóról való lehetett s a falhoz támasztva olyan volt, mint egy kobold, vagy egy rettenetes bálvány, melynek a törpe áldozott. A fején lévő nagy fadarab, mely úgy volt faragva, mint a tollas tengerészkalap, a mellén lévő nagy facsillag s vállain a vállrojtok azt sejtették, hogy a faragvány valamelyik híres admirális képét ábrázolta. E nélkül, azonban a szobrot mindenki egy tritonfejnek, vagy egy nagy tengeri szörnyeteg fejének tartotta volna. Mivel eredetileg nagyon nagy volt ebbe a szobába, melynek díszéül kellett szolgálnia, derekánál ketté volt fűrészelve. De még így is akkora volt, hogy a földtől a mennyezetig ért s minden pillanatban előre igyekezett esni, már a mint ez rendes szokása az efféle szobroknak. Óriási nagyságánál fogva a szobában mindent elenyésző kicsinyre zsugorított össze.

— Ráismer? — kérdezte a törpe, Sampsonnak a tekintetét figyelve. — Fölismeri benne a hasonlóságot?

— Hát izé, — mondotta Brass féloldalt tartva a fejét s kissé hátrahajtva, mint a műismerők szokták

— most, hogy jól megnézem, olyannak tűnik föl, mintha . . . a mosolya emlékeztet . . . kire is no . . .

Az igazat megvallva, Sampson még sohasem látott olyan embert, a ki távolról is hasonlított volna ehhez a szörnyű rémhez s ennek következtében nagy zavarban volt, mert nem tudta, hogy Quilp nem az önmagával való hasonlatosságot fedezte-e föl benne s nem úgy őrzi-e, mint családi arczképet; vagy pedig hátha valamelyik ellenségének az arczvonásait ismeri föl benne. Nem sokáig kellett haboznia, mert míg a szobrot azzal a műértő szemmel mérlegelte, a minőt az ember oly arczkép szemléleténél alkalmaz, a melyre rá szeretne ismerni, de nem képes, a törpe eldobta az ujságot, melyből a főntemlített dalt leénekelte, fölkapott egy rozsdás vasrudat, melyet parázspizskálónak használt s akkorát ütött a szobor orrára, hogy meglódult bele.

— Nem olyan, mint Kit? Nem az ő képmása, az ő arczképe, az ő saját énje? — kiáltott a törpe egyre-másra püfölve az érzéketlen arczot s nagy lyukakat ütve rajta. — Nem hú képmása ez annak a kutyának, nem az e? Nem az? Nem az?

S minden egyes kérdésnél rácsapott a nagyszoborra s mindaddig verte, míg az erős testgyakorlattól csak az izzadság szakadni nem kezdett a homlokáról.

— Igazán pompás! — kiáltott Brass. — Hihhi! Nagyon jó, édes uram. Nagyon érdekes egy ember, igazán érdekes — mondotta Brass megfordulva, mintha az ütésektől borított admirálishoz beszélt volna.

— Üljön le, — mondá a törpe. — Tegnap vettem ezt a kutyát, fúrót csavartam a hasába, villát szurkáltam a szemeibe s rákarczoltam a nevemet. Legvégül pedig el fogom égetni.

— Haha! — kaczagott Brass. — Igazán rendkívül mulattató.

— Jöjjön be, — mondotta Quilp, közelebb intve magához. — Micsoda érthetetlen, he?

— Semmi, édes uram, semmi. Alig érdemes fölemlíteni, édes uram; de azt hittem, az az ének — bár

magában véve (ne értsen félre!) — csodás humor van benne — talán egy kissé mégis —

— Mit mégis? — kérdezte Quilp.

— Ha úgy fejezhetem ki magamat, hát nagyon is beleütközik, vagy éppen eltávozik az értelem legszélsőbb határától, édes uram, — mondá Brass, félénken nézve a törpe ravasz, elattomos szemeibe, melyek a tűzre voltak irányozva s annak vörös fényét visszatükrözték.

— Miért? — kérdezte Quilp, föl sem tekintve.

— Hát tudja, édes uram, — mondotta Brass bizalmasabbá mervén válni, — hogy az igazat megvalljam, édes uram, a törvény minden legkisebb czélzást, mely barátok közt tárgyalásokra vonatkozik, ha e tárgyalások magában véve dicséretes czélből folytattattak is, összeesküvésnek, bűnrészességnek vesz. Ugy-e ért engem, édes uram s legjobb, ha titok marad, ha a barátok közt marad.

— Mi? — mondá Quilp, hülye arcot vágva. — Hogy érti?

— Elővigyázatosnak, rendkívül elővigyázatosnak és tartózkodónak kell lenni, — mondotta Brass bólintva. — Még itt is a száján kell tartani az embernek az ujját, édes uram. Hát ezt gondolom, édes uram.

— Ezt gondolja? csakugyan ezt gondolja? Maga madárijesztő ügyvéd, mit gondol maga? — kérdezte Quilp. — Mit beszél maga nekem tanácskozásokról? Hát tanácskozom én? Hát tudok én valamit a maga sugdosásairól?

— Nem, nem, nem, édes uram, határozottan nem. Semmi esetre, — mondotta Brass.

— Ha így hunyorít és kacsintgat, — szólt a törpe körülnézve a piszkálóvas után, — akkor én a maga majompofájának a kifejezését ki fogom corrigálni, abban biztos lehet.

— Ne hozzon ki a sodromból, kérem, édes uram, — mondá Brass gyorsan visszahúzódva. — Teljesen igaza van, édes uram, tökéletesen igaza van. Bárcsak ne is érintettem volna ezt a témát, édes uram, sokkal jobb lett volna. Tökéletesen igaza van, édes uram. Térjünk

át más tárgyra, ha nincs ellene kifogása. Sally azt mondta nekem, édes uram, hogy a szoba-urunk után kérdezősködött. Még nem tért vissza, édes uram.

— Nem ? — kérdezte Quilp, egy kis serpenyőben rumot melegítve s vigyázva, nehogy felforrjon. — Miért nem ?

— Hja, édes uram, — mondá Brass, — ó . . . de az istenért, Quilp úr, édes uram . . .

— No mi baj ? — kérdezte a törpe s letette a serpenyőt, melyet már-már a szájához emelt.

— A vízről el tetszett feledkezni, édes uram, — mondá Brass. — S azután meg . . . már megbocsásson, édes uram, de nagyon forró.

Quilp méltóságán alulinak tartotta e figyelmeztetésre mással felelni, mint tettel. A forró serpenyőt ajkához emelte s óvatosan kiitta belőle a rumot mind. Lehetett vagy félliter s mielőtt a tűzről levette, buborékokat vetett s zuhogott. Miután e szelid izgatószerz lenyelte s öklét megrázta az admirális felé, rászólt Brassra, hogy folytassa.

— Csakhogy előbb, — mondá Quilp szokott hunyorgásával, — igyék maga is egy kortyot, egy szép kortyot, egy jó, meleg, tüzes kortyot.

— Ja , édes uram, — mondá Brass, — ha az ember csak egy korty vizet kaphatna hozzá . . .

— Azt itt ugyan nem kap, — mondotta a törpe. — Ki látott vizet, ügyvédnek ? Talán olvasztott ólmot, olvasztott kénkövet, forró szurkot, meleg kátrányt akart mondani . . . Ez való az ilyen ficzkóknak . . . mi, Brass, he ?

— Hahaha ! — nevetett Brass úr. — Nagyon erős. S mégis olyan csiklandós — az ember szinte jól érzi magát mellette, édes uram.

— Ezt igya meg, — mondá Quilp, újra rumot melegítve. — Öntse le, egy körömfeketényit se hagyjon benne, főzze meg vele kissé a torkát s válják egészségére.

A szerencsétlen Sampson párszor körülnyalta a pálinkát, mely nála nyomban égető könnyekké változott, melyek arczán végig folytak, vissza a serpenyőbe.

Szegénynek az arcza és szemhéjai nyomban megvere-
sedtek s heves köhögési roham fogta el. De azért csak
egyre hajtotta a mártírok állhatatosságával : nagyon
jó, igazán nagyon jó.

Azalatt, míg mondhatatlan kínokat szenvedett, Quilp
folytatta a beszélgetést.

— A szoba úr ? — mondotta Quilp. — Mi hír felőle ?

— Még mindig Garlandéknál van, édes uram, —
mondá Brass erősen köhögve. — Egyetlen egyszer volt
otthon, édes uram, azóta, hogy azt az akasztófára
valót kihallgatták. Azt mondta Richard úrnak, édes
uram, hogy az után, a mi történt, nem szenvedheti
a házat, hogy nagyon rosszul érzi magát benne, valami
hiba van itt s bizonyos tekintetben saját magának tesz
szemrehányást, mert ő az oka az egész históriának.
Nagyon kitűnő szoba-úr, édes uram ; remélem, nem
fogjuk elveszíteni.

— Hát persze ! — kiáltott a törpe. — Mindig csak
saját magára gondol. Mert, ha elmegy, mit takarít,
kuporgat, rakosgat félre, he ?

— Édes uram, — mondá Brass, — szavamra mon-
dom, hogy Sarahnál takarékosabb lény nincs a világon.
Igazán mondom, Quilp úr.

— Nedvesítse meg porhüvelyét, könnyeztesse meg a
másik szemét is ; igyék, ember ! — mondá a törpe. —
Az én kedvemért írkokot is fogadott.

— Mindig nagy öröömre szolgált, édes uram, —
mondotta Sampson. — Igen, édes uram, azt tettem.

— Most már elbocsáthatja, — mondá Quilp. —
Legalább lesz miből takarékoskodni.

— Hogy Richard urat bocsássam el, édes uram ? —
kérdezte Brass.

— Hát talán több írnoke is van, hogy ilyet kérdez ?
Maga bűdös banka. Hát persze, hogy azt.

— Szavamra mondom, édes uram, — mondá Brass,
— erre nem voltam elkészülve.

— Hogy lehetett volna, — gúnyolódott a törpe, —
mikor még magam sem voltam. Hányszor mondtam
már magának, hogy csak azért vittem magához, hogy
mindig szemem előtt legyen, hogy tudjam, hol van s

hogy van egy tervem, egy összeesküvésem a magam gyönyörűségére, melynek az a nagyszerű tréfa volt a magva, hogy az öreget és unokáját (a kik az én véleményem szerint már mind a ketten a föld alatt vannak) Swiveller és kitűnő barátja gazdagnak tartásák, holott olyan szegények, mint a templom egere.

— Teljesen értem, édes uram, — felelt Brass. — Teljesen.

— Szép magától, fiatal barátom, — mondá Quilp, — s most már azt is föléri észszel, hogy *nem* szegények, nem lehetnek szegények, ha olyan emberek kutatnak utánuk az egész országban, mint a maga szobaura.

— Magától értetődik, édes uram, — szólt Sampson.

— Magától értetődik, — folytatta a törpe, gúnyosan esve a szavába. — Magától értetődőleg most már fölfogja, hogy nem kell vele törődni, hogy mi lesz abból a ficzkóból. Magától értetődik, hogy most már fölfogja, hogy más célra az az ember nem való, se nekem, se magának.

— Sokszor is mondtam Sarahnak, édes uram, — hogy az üzletben egyáltalában használhatatlan. Csöppet sem lehet benne bizni, Quilp úr. Higyje el, azt tapasztaltam, hogy ez a ficzko az irodai élet legmindennapibb, legközönségesebb ügyeit és eseményeit is kifecsegte, még akkor is, ha határozottan megtiltottuk neki. Azt mondom önnek, egyáltalában el sem képzelheti, mennyire terhünkre volt már az a ficzko. De az a tisztelet és hála, a melylyel önnek tartozom, uram . . .

Miután világos volt, hogy Sampson hosszú, hízelgő, dicsérő szónoklatot ereszt meg, ha idejekorán el nem zárják az útját, Quilp udvariasan megkopogtatta a koponyáját s felszóltotta, hogy legyen szíves befogni a száját.

— Nagyon praktikus ember, Quilp úr, nagyon praktikus, — mondá Brass s mosolyogva megdörzsölte az ütés helyét. — S hozzá rendkívül szeretetreméltó, roppant szeretetreméltó.

— Hallgasson ide, — mondotta Quilp, — különben mindjárt még szeretetreméltóbb leszek. Nem remél-

hető, hogy az ő barátja és czimborája vissza fog térni. Azt hallom, a zshiványnak meg kellett szöknie valami csinyje miatt és sikerült neki külföldre menekülni. Ott akár elrothadhat.

— Határozottan, Quilp úr, teljesen. Nagyon erős kifejezőmód, — mondá Brass ismét az admirális felé fordulva, mintha ő lenne a harmadik ebben a gyönyörűséges szövetségben. — Rendkívül erős kifejezőmód.

— Gyűlölöm, — sziszegte Quilp a fogai közt, — mindig is gyűlöltem családi okokból. Ettől eltekintve nagy gazember volt, a kivel semmit sem lehetett kezdeni, pedig máskülönben használható lett volna. Ez a ficzkó nagyon galambszívű és könnyelmű, Nincs többé rá szükségem. Akassza föl magát, ugorjon vízbe, haljon éhen, menjen a pokolba . . .

— Nagyon igaza van, uram, — mondotta Brass. — Mikor óhajtja Quilp úr, hogy — haha! — azt a kis kirándulást megkezdje?

— Ha ennek a pörnek vége lesz, — mondá Quilp. — Ha vége lesz, adja ki az útját.

— Meglesz, Quilp úr, — szolt Brass. — Minden bizonynyal meglesz. Meglehetősen nagy csapás lesz ugyan Sarahra nézve, de szerencsére tud uralkodni az érzelmein. Ah, Quilp úr, sokszor elgondolom magamban, hogy ha a Gondviselés önt és Saraht korábban összehozta volna, mily áldott eredmény támadt volna ebből az egyesülésből! Ugy-e sohasem látta a mi édes jó apánkat, uram? finom úri ember volt. Sarah volt a büszkesége és szemefénye, uram. Boldogan és megnyugosztalva zárta volna le a szemeit, Quilp úr, ha *ilyen* párja akadt volna a leányának. Jó hajlandósággal viseltetik Sarah iránt, uram?

— Szeretem, — csikorgott a törpe.

— Ön nagyon jó, uram, — mondotta Brass. — Az már bizonyos. Van-e még valami megbízása, tisztelt uram, hogy teljesíthetném, ezen a Richard úrra vonatkozó csekélységen kívül?

— Nincs, — mondá Quilp megragadva a serpenyőt. — Éljen a bájos Sarah!

— Ha talán más materiából volna, uram s nem

ebből a forró rumból, — mondá Brass alázatosan, — akkor talán jobb lenne. Azt hiszem, Sarah érzelmeinek jobban megfelelne, ha azt hallaná tőlem, hogy valamivel hidegebb itókéval éltetjük, mint a minő a legutóbbi korty volt.

Mindezen czélzásokat azonban Quilp nem akarta elérteni. Brass Sampson, a ki úgy sem volt valami józan, kénytelen volt még többet kortyantgatni a forró, maró italból s a helyett, hogy kijózanodott volna, azt vette észre, hogy az iroda roppant gyorsasággal körben tánczol körülötte, hogy a föld és a mennyezet ugyancsak kezd ingoni. Elszédült, elbódult s mikor egy perczre fölocsúdott, azon vette magát észre, hogy félig az asztal, félig pedig a tűzhely alatt fekszik. Nem volt éppen a legkellemesebb helyzet, de végtére mégis sikerült föltápáskodnia. Belekapaszkodott az admirálisba s körülnézett házigazdája után.

Brass úrnak az volt az első gondolata, hogy házigazdája valószínűleg eltávozott s őt otthagyla egyedül, ha ugyan egész éjszakára be nem zárta. De az erős dohányszag nemsokára más gondolatra térítette s mikor föltekintett, látta, hogy Quilp a függőágyban pöfékel.

— Adjon Isten, Quilp úr, — mondotta Brass bágyadt hangon. — Adjon Isten.

— Nem akar éjszakára itt maradni? — kérdezte Quilp lekandikálva. — Ugyan maradjon itt egész éjszakára.

— Valóban nem tehetem, uram — mondotta Brass, a ki a rosszulléttől s a szoba vastag levegőjétől már szinte félholt volt. — Nem lenne szíves kissé világítani, édes uram, hogy megtaláljam az udvaron keresztülvezető utat?

Quilp egy pillanat alatt kint volt az ágyból. Nem a lábával először, nem is a fejével, hanem egyszerre az egész testével.

— Persze, hogy világítok — mondá, fölkapva egy lámpát, mely az egyetlen világító szerszám volt a telepen. — Vigyázzon, édes barátom. Nagyon óvatosan épkedjen a fagerendák közt, mert minden rozsdás

szög fölfelé áll. Egy kutya is van itt, mely tegnap éjszaka megmart egy embert, tegnapelőtt éjszaka egy asszonyt, a mult kedden pedig egy gyermeket marcangolt össze — pusztá játékból. Nehogy közel menjen hozzá.

— Merre fekszik, uram? — kérdezte Brass rémulten.

— Jobbkéz felől — felelte Quilp. — De néha balfelől leselkedik, s mindig kész az ugrásra. E tekintetben nagyon kiszámíthatatlan. Vigyázzon magára. Sohasem tudnám önnek megbocsátani, ha nem vigyázna. No, szépen vagyunk, a lámpa kiegészett. No nem baj, hiszen ismeri az utat. Csak mindig az orra után.

Quilp kaján vigyorgással fordította a lámpát saját maga felé, ez által beárnyékolván a világosságot. Egész testében vonaglott a gyönyörűségtől, mikor hallotta, hogy az ügyvéd mint botorkál végig az udvaron s mint botlik bele a gerendákba. De végre kijutott valahogy s léptei elhangzottak.

A törpe ismét bezárkózott odújába s heleugrott a függőágyba.

ÖTVENHARMADIK FEJEZET.

Az a törvényszéki alkalmazott, a ki azzal vígasztalta Kitet, hogy ügyét az illetékes bíróság nemsokára el fogja intézni, igaz prófétának bizonyult. Egy hét múlva megkezdődött a törvényszéki tárgyalás. Egy napra rá az esküdtszék alaposnak találta a lopás vádját, melyet Christopher Nubbles ellen emeltek, két napra rá törvény elé idézték fentnevezett Christopher Nubblest, hogy hallgassa meg az ítéletet abban a vádban, hogy nevezett Christopher Nubbles tekintetes Sampson Brassnak a lakásából és irodájából egy ötfontos bankjegyet (az angol bank-társulat és kormányzója által kiadott jegyet) rossz szándékkal eltulajdonított, ellopott s ez által a legkegyelmesebb urunk és királyunk által szentesített törvény rendelkezéseibe és méltóságába ütközött.

Erre a vádra Christopher Nubbles halk, remegő hangon azt mondta, hogy nem bűnös s itt azok, kiknek szokásuk elhamarkodva ítélni a külszín után s a kik szívesebben vették volna, ha Christopher hangosan, erőteljesen bizonyítgatta volna az ártatlanságát az esetben, ha nem bűnös, gondolják meg, hogy a fogház és a kiállott lelki kín a legerősebb szívet is leveri s hogy arra, a ki — ha mindjárt csak tíz-tizenkét napig is — be volt zárva s az alatt nem látott egyebet kőfalaknál és kőarczoknál, nagyon lehangolólag hat, ha hirtelen élénk, mozgalmas csarnokba jut. Ehhez még azt is hozzá kell tenni, hogy sok emberre nézve a tógás és parókás lény sokkal rettenetesebbnek látszik, mint a kinek rendes haja van. S ha még ehhez azt is hozzá vesszük, hogy Kit nagyon izgatott volt,

mikor ott látta halvány arcukkal Garlandékat és a kis jegyzőt, akkor nem fog talán különösnek föltűnni, hogy meglehetősen rosszkedvű, lehangolt volt s nem érezte magát valami otthonosan.

Bár letartóztatása óta sem Garlandékkal nem beszélt, sem Witherdent nem látta, mégis értésére adták, hogy védőügyvédet szereztek számára. Mikor tehát az egyik parókás úr fölállt s azt mondá :

— Van szerencsém a foglyot védeni, Mylord, — Kit meghajolt.

Mikor pedig egy másik parókás úr állt fel s azt mondá :

— Nekem pedig van szerencsém vádat emelni, Mylord, — akkor Kiten nagy reszketés vett erőt s ő előtte is meghajolt. Lelke mélyén egy csöppet sem remélte, hogy az ő embere meg tudna felelni a másíknak, legfeljebb, hogy szégyenkezésre fogja birni.

Az az úr, a ki a vádat képviselte, szólalt fel először, rettentő jó hangulatban volt (mert egy előbbi pörben, egy fiatal ember ügyében, ki elég szerencsétlen volt az apját meggyilkolni, majd hogy az illetőnek fölmentését idézte elő) s ezért nagy önérzettel kezdett beszélni. Azt mondta az esküdtszéknek, hogy ha ezt a bűnöst is fölmentik, akkor most is akkora lelkiismeretfurdalásralehetnek elkészülve, mint az előbbi pörben. S mikor őket behatóan informálta az esetről s közölte velük, hogy még soha nem volt nehezebb ügye, egy pillanatra szünetet tartott, mint a ki valami borzasztót akar elmondani s azt mondta : jól tudja, hogy tudós barátja (s itt Kit védőjére nézett) meg fogja ugyan kísérelni a makulátlan tanuk vallomásainak értéktelenségét kimutatni, de azt is reméli, hogy tudós barátja nagy tisztelettel fog viseltetni a vádló irányában, mert tudja, hogy az ő tiszteletreméltó kasztjukhoz nem tartozott s nem fog tartozni soha becsületesebb ember, mint ő. — S azután — kérdezte — ismeri-e az esküdtszék Bevis Marksot? S ha Bevis Marksot ismeri (a mit biztosan föltesz róla), tudja-e, hogy micsoda történelmi és fölemelő emlékek fűződnek hozzá? Hiszik-e, hogy oly ember, mint Brass, oly

helyen lakhatnék, mint a Bevis Marks, a nélkül, hogy ne lenne tetőtől-talpig kifogástalan jellem?

S miután még sok effélét beszélt, megjegyezte, hogy belátásuknak kisebbitése volna, ha e tárgyra több szót vesztegetne, a mely ügyis világosan áll meggyőződésük előtt, a miért is további beszéd nélkül Brassst behívta a tanúk rekeszébe.

S előlépett Brass derülten, vidáman s meghajolt a bírák előtt, mint a kinek már előbb is volt szerencséje őket látni s a kit az a remény áttat, hogy legutóbbi találkozásuk óta megmaradt jóindulatukban. Összefonja karjait s úgy néz az ügyészre, mintha azt mondaná: »Itt vagyok, tele tanuvallomásokkal, kegyeskedjék csak megcsapolni.« S ügyvédje meg is csapolja, nagy okossággal s előrelátással; kicsinyenként szedi ki belőle a vallomást s világosan kitarja a jelenlevők előtt. Azután a Kit ügyvédje veszi kezébe, de sehogy sem boldogul vele s nagyon hosszú kérdések és nagyon rövid feleletek után Brass úr ismét lemerül dicsőséges glóriájában.

Utána Sarah következik, kit szintén nagyon könnyű kezelni Brass ügyvédjének, de nagyon konok a Kit ügyvédjével szemben. Szóval Kit ügyvédje belőle sem tud kivenni semmit, csak annak az ismétlését, a mit már előbb hallott, csakhogy most erősebben beszél — s aztán elbocsátja, maga is belezavarodva a dologba. Brass ügyvédje azután Swiveller Richardot szólítja elő s megjelenik Swiveller Richard.

Brass ügyvédjének bizalmas úton fülébe jutott, hogy ez a tanu hajlandó kedvezően vallani a fogoly javára s az igazat megvallva, ennek a hírnek nagyon megörült, mert köztudomás szerint abban volt a főerőssége, ha az ellenvetéseket megczáfolhatta. Mielőtt belefogott volna, felhívta a jegyzőt, hogy alaposan győződjék meg róla, miszerint a tanu vallomása előtt tényleg megcsókolja-e a bibliát; azután elővette, hogy tehetségéhez képest megoldozza.

— Swiveller úr, — szólta ez az úr Dickhez, a ki önmagával szemlátomást küzdve tette le tanubizonyosságát s azzal a félreismerhetlen igyekvéssel, hogy jó

útra terelje az ügyet — kérem, uram, hol tetszett tegnap ebédelni?

— Hogy tegnap hol ebédeltem?

— Igenis, uram, hol tetszett tegnap ebédelni? Esetleg itt a közelben?

— Persze, itt átellenben.

— Persze, igen, itt átellenben — mondotta az ügyvéd a törvényszék tagjaira tekintve.

— Egyedüi, uram?

— Engedelmet kérek — mondá Swiveller, a ki ezt a kérdést nem hallotta.

— *Egyedül*, uram? — ismételte Brass ügyvédje mennydörögve. — Egyedül étkezett? Megvendégelt valakit? Ki vele!

— Igen, azt tettem — mondotta Swiveller mosolyogva.

— Legyen szíves, hagyjon föl ezzel a könnyelmű magaviselettel, mely nem való erre a helyre, a hol most áll (s talán hálás lesz érte, hogy csak *itt* áll) — mondá Brass ügyvédje olyan fejbólintással, melylyel azt akarta jelezni, hogy Dicknek a működési köre tulajdonképen a gályarabság. Figyeljen ide, kérem, Ön tegnap itt leselkedett a közelben s várt ennek a pörnek a megkezdésére. Ön tegnap itt átellenben ebédelt. Ön tegnap valakit megvendégelt. S ez a valaki talán valami testvére volt a vádlottnak?

Swiveller magyarázni kezdte a dolgot.

— Igen vagy nem, uram? — kérdezte Brass ügyvédje.

— De engedjen meg...

— Igen vagy nem, uram?

— Hát természetesen...

— Hát természetesen — vágott közbe Brassnak az ügyvédje. — Maga gyönyörűséges egy tanu.

S Brass ügyvédje leült. Kit ügyvédje nem tudja, hogy voltaképen hogy' áll a dolog s nem meri firtatni. Swiveller Richard leverten vonul vissza. A bírák, az esküdtszék tagjai, a nézőközönség szinte látni vélik lelki szemeikkel egy szakállas, züllött külsejű, hat láb magas fiatalembernek a társaságában. Tényleg azon-

ban az a valaki, kit Richard megvendéget, csak a kis Jakab volt, térdnadrágban, shawl a nyakán. Senki sem tudja az igazi tényállást; mindenki csalásra, hamisságra gondol s mindezt egyesegyedül a Brass ügyvédje lelkiismeretességének köszönheti!

Azután sorra jönnek a tanúk, a kik a vádlott jellemére nézve vallanak s itt ismét ragyogtatja képességeit Brass védőügyvédje. Kitűnik, hogy Garland semmiféle biztosítékkal nem rendelkezett Kitet illetőleg s anyján kívül senki sem ajánlotta neki. Kitűnik, hogy előbbi gazdája ismeretlen okból elbocsátotta őt.

— Az igazat megvallva, — mondá Brass ügyvédje Garlandhoz fordulva — olyan idős ember, mint ön (rossz néven ne vegye) kissé okosabb, óvatosabb is lehetett volna emberének megválasztásában.

Az esküdtszék is ebben a véleményben van s Kitet bűnösnek jelenti ki. Elvezetik, miközben Kit egyre hangoztatja ártatlanságát. A hallgatóság fokozott kíváncsisággal ül vissza helyére, mert a következő pörben többrendbeli női tanut fognak kihallgatni s Brass ügyvédje nagy tréfát fog velük űzni, keresztkérdések alá fogván őket a vádlott ügyében.

Kit anyja, a szegény asszony, lent várakozik a kertben Borbála anyjának társaságában (a ki egyebet nem tehetvén, sír a jó lélek s a kis Jakabot tartja), a kivel nagyon szomor beszélgetést folytat. Az újságot olvasó porkoláb mindent elmondott neki. Nem hiszi, hogy életfogytiglani börtönbe vetik, mert még van idő a vádlott jóhiszeműségét bebizonyítani, a mi csak hasznára válhatik. Csodálkozik, mint adhatta fejét ilyen cselekedetre.

— Soha életében nem követett el ilyesmit — mondá Kit anyja.

— Nem vonom kétségbe, — mondotta a porkoláb — de most már teljesen mindegy, hogy elkövette-e vagy sem.

Kit anyja elérhette a rostélyon a fia kezét s megszoríthatta. Csak Isten s azok tudják, a kiknek ő ekkora érzékenységet ajándékozott, hogy az anya mekkora fájdalommal szorította meg ezt a kezét. Kit bá-

torságra intette s azon ürügy alatt, hogy a gyermeket fölemeli magához, hogy megcsókolja, halk hangon oda-súgta Borbála anyjának, hogy vezesse őket haza.

— Biztosan tudom, anyám, — mondotta Kit, — hogy van egy barátunk, a ki pártunkat fogja. Ha nem is most, de nemsokára. Ártatlanságom előbb-utóbb kiderül s akkor haza visznek. E tekintetben rendíthet- len a bizalmam. Mondd el a kis Jakabnak és a kicsiké- nek, hogy mint történt a dolog, mert ha idősebb ko- rukban azt tudnák, hogy becsstelen ember voltam, megszakadna a szívem, ha ezer mérföldnyire volnék is tőlük. Oh, hogy nincs itt valami jó úr, a ki azalatt pártjukat fogná!

Kit anyjának keze kicsúszik a fiáéból, mert a sze- gény teremtés eszméletlenül rogy a földre. Swiveller Richárd gyorsan ott terem, a körülállókat könyökével széttaszigálja, az asszonyt fölemeli; Kitnek búcsút int, Borbála anyjának azt mondja, hogy kövesse, mert kocsit vár lent, s gyorsan elhajtat velük.

Richard haza vitte őket. Emberfia el nem képes gondolni, hogy útközben micsoda hülyeségeket idézett össze-vissza népdalokból és költeményekből. Haza vitte őket s ott maradt, míg az asszony ismét magához nem tért. S mivel pénze nem volt, hogy a kocsist kifi- zethette volna, visszahajtatott Bevis Marksba, a ko- csit megváratta a kapu előtt, hogy majd előbb vált, (mert éppen szombat este volt).

— Richard úr, édes uram, — fogadta Brass jóked- vűen — jó estét.

Bármily bosszantónak tetszett is neki kezdetben Kitnek a históriája, most azzal kezdte gyanúsítani sze- retetreméltó gazdáját, hogy valami gázságot követett el. Lehet, hogy könnyelmű természetét épp az imént végignézett emberi nyomorúság változtatta meg, lehet, hogy más volt az oka, elég az hozzá, ez a gyanú nem hagyott neki békét s Dick kurtár, röviden kimondta, a mi a szíven feküdt.

— Pénz? — kiáltott Brass, előhúзва tárczáját. — Hahaha, az ám Richard úr, édes uram. Minden ember-

nek élni kell. Nem tud visszaadni egy ötfontos bankjegyből, édes uram?

— Nem — felelt Dick kurtán.

— Baj — mondotta Brass. — De nini, éppen van annyi, a mennyi szükséges. Legalább megtakarítjuk a fáradságot. Mindig nagyon szívesen látjuk, Richard úr, édes uram.

Dick, a ki már az ajtónál volt, megfordult.

— Nem is kell többé ide fáradnia uram — mondotta Brass.

— Mit?

— Mert nézze csak, Richard úr, — szólt Brass, zsebre dugott kézzel ide-oda hintázva magát székén — a dolog tudniillik így áll. A mi száraz, poros foglalkozásunkban teljesen tönkremegy az olyan ember, mint ön. Roppantul megviseli az embert, borzasztóan. Azt mondanám magának, talán inkább a színpad, vagy a katonaság, Richard úr — vagy valami igen magas állás az élelmezési hivatalnál, ez igazán önnek való hely, hogy fényes képességei érvényesüljenek. Remélem, néha-néha meg-meglátogat bennünket. Sally bizonyára el lesz ragadtatva, édes uram. Roppant fáj, hogy önt el kell veszítenem, Richard úr, de kibékít az a tudat, hogy kötelességei vannak a társadalommal szemben. A nővérem valóságos amazoni teremtés, uram! A pénzből semmi sem hiányzik uram, mint látni tetszik. Egy ablakot ugyan be tetszett törni, uram, de az ilyen csekélységekért nem vonok le semmit. Ha barátoktól válik el az ember, Richard úr, akkor válják el gentleman-módra. Kitűnő jelmondat ez uram!

Ezekre a terjengős megjegyzésekre Swiveller semmit sem felelt, hanem visszament dolgozókabátjáért, összegöngyölgette kerekbatyuba s úgy nézett Brassra, mintha földhöz vágni lett volna kedve. De mégis inkább szó nélkül fogta batyúját s hallgatásba merülve távozott az irodából. A mint az ajtót betette maga után, ismét kinyitotta; pár pillanatig fenyegető komolysággal bámult be, fejével hosszasan, kísértetiesen intett s azután eltűnt.

Kifizette a kocsis, hátat fordított Bevis Marksnak, keblét nagy tervek dagasztották, hogy mint fogja Kit anyját megvigasztalni s Kiten is mint segíthetne legjobban.

Az olyan uraknak az élete azonban, kik ilyen izgalomra adják magukat, mint Swiveller Richard, rendkívül kényes. Az utóbbi két hét lelki izgalma nagyon sok volt neki — tekintettel arra, hogy oly szervezetre hatottak, a mely már évek óta nem csekély mértékben szenvedett a szeszes italok okozta izgalmaktól. Richard még azon este aggasztó betegségbe esett s huszonnégyszáz óráig örületes láz gyötörte.

ÖTVENNEGYEDIK FEJEZET.

Ide-oda forgott meleg, kényelmetlen ágyában ; vészett szomjúság gyötörte, melyet semmivel sem tudott oltani ; akárhogy forgolódott is, akárhogy változtatta is a helyzetét, egy perczig sem élvezhetett nyugalmat ; sívár gondolatok gyötörték, nem hagyva neki nyugtot egy pillanatra sem ; szelleme folyvást gyötrődött s valami aggodalom bántotta, úgy, hogy valami munkát félbe hagyott, vagy hogy valami akadályt kell legyőznie. hogy valami gond kerülgeti, melytől nincs szabadulás, s a mely beteg agyát hol ilyen, hol amolyan alakban nyomta, mindig komoran, mint valami sötét árnyék, de változó alakjaiban is mindig ugyanazon phantomnak maradvá, gonosz lelkiismeret módjára elsötétítve minden álmképet, hogy helyét mindig maga foglalja el. A szerencsétlen Richard rettentő betegségének e mártírkínjaiban egyre emésztette magát, ízzenként fogyott, soványodott, kétségbeesett erőlködéseket tett, hogy fölülhessen, mintha gonosz szellemek kínozták volna, míg végre mély álomba merült s nem álmodott többé.

Fölébredt. Mennyei nyugalom érzetével — mely üdítőbb volt magánál az álomnál is — eszmélni kezdett ezekre a szenvedésekre, a hosszú-hosszú álomra, s azon tépelődött, vajjon nem vett-e rajta delirium erőt. Mikor e töprengései közben kezét véletlenül föl-emelte, elbámult, hogy milyen nehéz s voltaképpen mily vékony és sovány volt. De azért boldognak érezte magát, s mivel nem bántotta az a kíváncsiság, hogy ezzel a témával tovább is foglalkozzék, nemso-

kára éber szenderbe merült, a melyből halk köhögés riasztotta föl. Az ötlött eszébe, hogy az éjszaka talán nem zárta be szobája ajtaját, s nem kevéssé volt meglepetve, mikor látta, hogy valaki van a szobában. De nem volt ereje ezt a gondolatmenetet tovább is követni s a jóérzés okozta kéjes hangulatban ágya függönyének zöld csíkjait kezdte bámulni, mely olyannak tűnt föl neki, mint valami zöld rét, a beleékelt sárga csíkok pedig mint megannyi gyalogút, melyek csinos kertek felé nyújtottak perspectivát.

Képzületében már ott járt e kert terraszain s formálisan eltévedt bennük, mikor ismét köhögést hallott. A kert útjai e zajra ismét csíkokká zsugorodtak össze, kissé fölemelkedett ágyában, a függönnyt félretolta s kipillantott.

Határozottan ugyanaz a szoba volt s ugyan az a gyertya égett benne, de mily határtalan bámulattal nézte a sok apró üveget, mosdómedenczét, a tűznél száradó vászondarabokat s a betegszoba egyéb kellékeit. Minden nagyon tiszta volt, de minder más, mint a hogy legelső ágybamenetele alkalmával volt. S a levegő tele volt füvek és eczet hűvös illatával, a föld pedig be volt locsolva vízzel. Mi az? A marchioness?

Az. Ott ült az asztal mellett s egymagában cribbage-t játszott. Játszott és játszott teljesen elmerülve s csak néha köhintett nagy félénken, mintha attól tartott volna, hogy fölébreszti. Kevert, osztott, kiadott, játszott, számolt, jegyzett, végigment a cribbage-tudomány minden titkán, mintha csecsemőkorától kezdve szenvedélye lett volna a játék.

Swiveller egy ideig elnézte, azután ismét leeresztette a függönnyt s feje visszahanyatlott a vánkosra.

— Almodom — gondolta Richard. — világos. Mikor ágyba feküdtem, kezeim még nem voltak tojáshéjból, s most majd hogy keresztül nem látok rajtuk. Ha ez nem álom, akkor ez sem londoni éjszaka, hanem tévedésből az Ezeregyék valamelyik éjszakáját élem át. Abban azonban csöppet sem kételkedem, hogy alszom. Egy csöppet sem.

A pöttön kis cseléd ismét elköhintette magát.

— Csodálatos — gondolta magában Swiveller. — Azelőtt álmomban sohasem hallottam ilyen határozottan köhögni. Sőt egyáltalában nem emlékszem, hogy köhögni vagy tüszzenteni hallottam volna. Talán az álmok philosophiájába tartozik, hogy az ember álmában ilyet sohasem tesz. Most ismét, no most ismét ; ez azután élénk egy álom.

S hogy meggyőződjék, vajjon csakugyan álmodik-e vagy ébren van. Swiveller némi gondolkodás után megcsipte a saját karját.

— Még furcsább ! — gondolá magában. — Meglehetős kövér és kerek voltam, mikor ágyba feküdtem s most nincs rajtam hús, a mit megfoghatnék. Jó lesz még egyszer körülnézni.

Ez ismételt szemlének az volt az eredménye, hogy Swiveller meggyőződött az őt körülvevő dolgok valóságáról, s mikor ezt belátta, nagy szemeket meresztett. — Mégis csak az Ezeregyéjszakának egyik éjszakája ez. Damaskusban vagyok, vagy Kairóban. A marchioness bizonyára valami tündér, s egy másik tündérral abba fogadott, hogy melyik a föld legszebb ifja s melyik legméltóbb arra, hogy a kínai hercegnőnek a férje legyen, s elvitt engem szobámmal együtt, hogy összehasonlítsion. Talán — mondá Swiveller vánkosan ideoda forgolódva s végre az ágyinak azon részére bámulva, mely a falhoz legközelebb volt — a hercegnő még mindig — de már nincs itt.

Ez a magyarázat azonban nem elégítette ki, mert ha helyes volt is, nem volt ment minden titokzatoságtól. Swiveller tehát ismét fölemelte a függőnyt, hogy a legelső alkalmat megragadva, megszólítsa társnőjét.

Ez az alkalom nemsokára kínálkozott. A marchioness kiadott, egy felsőt fölborított, de ezt elfelejtette számolni. Swiveller oly hangosan kiáltott rá, a mint csak tudott : »Kettő számít neki !«

A marchioness fölugrott és összezsapta a kezeit :

— Határozottan az Ezeregyéjszaka — gondolta magában Swiveller. — Ott is mindig tapsolnak, a helyett, hogy a csöngetyút húznák meg. Elő a kétezer

fekete rabszolgával ; hozzák a fejükön az ékszerekkel telt kosarakat !

Kiderült azonban, hogy a leány csak örömeiben csapta össze kezeit, mert nyomban rá elkezdett nevetni, majd sírni s nem éppen keresett, mesei nyelven, hanem becsületes, egyszerű angol nyelven azt mondta, olyan boldognak érzi magát, hogy majd kiugrik a bőréből.

— Marchioness, — mondá Swiveller elgondolkozva, — légy oly jó s jőjj közelebb. Mindenekelőtt pedig szíveskedjél közölni velem, hol fogom megtalálni a hangomat s másodszer mondd meg, hogy mi lett húsból.

A marchioness szomorúan rázta fejét s ismét sírva fakadt. Mire Swiveller, a ki nagyon gyöngé természetű volt, szintén elérékenyedett.

— A te ittlétedből s a többi jelekből itélve, azt a következtetést vonom, marchioness, hogy beteg voltam, — mondá Swiveller némi szünet mulva, remegő ajkakkal mosolyogva.

— Hát beteg is volt, — mondá a kis cseléd a szemeit törülgetve. — S micsoda bolondokat beszélt összevissze !

— Igazán? — mondotta Dick. — Hat nagyon beteg voltam, marchioness?

— Majd meghalt, — mondotta a pöttön kis cseléd. — Sohasem gondoltam volna, hogy iölépül. De nála Istennek, már jobban van.

Swiveller mindig hallgatott. Némi szünet mulva azonban ismét el kezdett fecsegni s azt kérdezte a leánytól, hogy mióta van ott?

— Holnap lesz három hete — felelt a pöttön kis cseléd.

— Micsoda három? — kérdezte Dick.

— Három hete — mondotta a marquise nyomatékkal. — Három hosszú hete.

Richard annak a pusztá gondolatára, hogy oly nagy veszedelemben forgott, ismét hallgatásba merült s egész hosszában elnyújtózkodott. Miután a marquise kényelmesebbre igazgatta ágyát s megtapogatta kezeit és homlokát, melyek egészen hidegek voltak (s ez nagy

megelégedéssel töltötte el), megint elsírdogált egy kicsit s azután hozzáfogott, hogy majd teát főz s kenyeret pirít hozzá.

Mig ezzel foglalatoskodott, Swiveller Richard hálás szívvel tekintett rá s nagy meglepetésére azt vette észre, hogy teljesen úgy viselkedik, mintha otthon érezné magát s ezt a figyelmességet Sally Brass jó szívének tulajdonította, a kinek nem lehet eléggé hálás. Mikor a marchioness a kenyérpírtással elkészült, tiszta abroszt terített egy tiszta tálczára, egypár ropogós kenyérdarabot vitt oda neki egy nagy csésze gyöngé teával, hogy felüdítse magát, mert a doktor ezt különösen szigorúan meghagyta neki.

Vánkosokkal támasztotta föl a hátát, ha nem is oly ügyesen, mintha egész életében hivatásos betegápolónő lett volna, legalább is nagy gyöngédséggel s véghetetlen meelégedéssel nézte, hogy a beteg — a ki minden pillanatban szünetet tartott, hogy megrázza a kezét — egyszerű ebédjét olyan étvágygyal költi el, a minőt más körülmények közt a legkitünőbb nyalánkságok sem idéztek volna elő. Mikor mindent eltakarított, mindent rendbehozott, maga is oda ült az asztalhoz, hogy a teáját megigya.

— Marchioness, — kérdezte Swiveller — hogy van Sally?

A pöttön kis szolgáló nagyon kedvetlenül húzta el az ajkát s a fejét rázta.

— Hogyan? Hát az utóbbi időben nem láttad? — kiáltott Dick.

— Hogy láttam-e? — mondotta a kis cseléd; — hiszen megszöktém tőle.

Swiveller megint egész hosszában kinyújtózkodott s ebben az állapotban maradt vagy öt perczig. Ez idő elteltével lassanként fölült s megkérdezte:

— Hát akkor hol lakol, marchioness?

— Hogy hol lakom? — kérdezte a kis cseléd. — Hát itt lakom.

— Itt? — kérdezte Swiveller.

S ismét elnyúlt, oly hirtelen, mintha golyó találta volna. Így maradt mozdulatlanul, szótlánul, míg a

leány az ebédjét be nem végezte, mindent helyére nem rakott s a tűzhely környékét el nem takarította. Azután intett neki, hogy székét tolja ada ágyához, igazítsa meg a vánkost a háta mögött s beszélgetésbe eredt vele.

— És te csak úgy megszöktél?

— Meg — mondta a marchioness — s ők czáltatták.

— Mit, mit? Bocsáss meg, kérlek, hogy nem értem, mit csináltak?

— Hát czáltatták vagy nonczáltatták vagy mit csináltak. Tudja, az újságokban.

— Hja úgy — mondá Dick — annonczáltatták.

A pöttön kis cseléd bölintott, hogy azt tették. Szemei vörösek voltak a virrasztástól és sírástól, akár a tragikai múzsáé.

— Mondd csak, — kérdezte Dick — hogy jutott eszedbe, hogy ide menekülj.

— Hát mikor maga elment, nem maradt ott egy barátom sem, mert a szobaúr nem jött többet vissza s nem tudtam, hol lehetne magára vagy ő rá akadni. Egy reggel azonban ott álltam...

— A kulcslyuknál, úgy-e? — szölt Swiveller, mikor észrevette, hogy a leányka vonakodik tovább folytatni.

— Igen — mondá a kis cseléd; — ott álltam az iroda ajtajánál, a kulcslyuknál (hiszen tudja a melyiken keresztül *maga* meglátott), hallottam, a mint egy asszony azt mondta, hogy itt lakik, maga meg nála lakik az ő bázában s hogy maga nagyon beteg s nincs senkije, a ki gondját viselné. Erre Brass úr azt mondta:

— Mit tartozik rám? — Miss Selly pedig azt mondta:

— Mit törődöm én azzal a ficzkóval.

Az asszony elment, de mondhatom, hogy ugyancsak becsapta maga mögött az ajtót. Még azon éjszeka megszöktem, idejöttem s azt mondtam az embereknek, hogy maga a testvérem. Elhitték s azóta mindig itt vagyok.

— Szegény kis marchioness, halálra fárasztotta magát miattam — mondá Dick.

— Ó dehogy, egy csöppet sem — mondotta a leányka. — Velem ne törődjék. Nagyon szeretek virasztani s azután néha aludtam is egy keveset, lekuporodtam az egyik székre. De ha tudná, milyen makacsul rászánta magát arra, hogy kiugrik az ablakon, ha tudná, mint dalolt, mint szónokolt örökké, maga is megijedne. Nagyon örülök, hogy jobban van, Tengódi úr.

— Tengódi? No hallod! — mondá Dick elgondolkozva. — Hát nem bánom, úgyis tengődés az egész életem. Azt hiszem, ha nemlettél volna itt, marchioness, akkor már én sem lennék.

Swiveller ismét megragadta a pöttön kis cseléd kezét s miután — mint láttuk — nagyon gyöngé volt arra, hogy megszorítsa, hát csak a szemeit dörzsölte volna vörösre, ha a marchioness gyorsan más tárgyra nem tereli a beszédet. Rászólt Dickre, hogy feküdjék le szépen s maradjon nyugodtan.

— Az orvos azt mondta, hogy nyugodtan kell viselkednie, sem lármát, sem egyéb zajt nem szabad csapni. Most aludjék egy keveset s azután majd ismét cseveghetünk. Majd ideülök az ágya mellé. Ha behúnyja a szemeit, okvetlenül el fog aludni. Nagyon jót fog tenni magának.

Ezzel egy kis asztalt tolt az ágyhoz, leült mellé s valami hideg, üdítő italt kevert olyan ügyesen, mint akármelyik patikáruslegény. Swiveller igazán el lévén fáradva, álomba merült s mikor félóra múlva fölébredt, azt kérdezte, hogy hány óra.

— Épen félhét mult — felelt a kis cseléd és segített neki fölemelkedni.

— Marchioness — mondá Swiveller, végigsimogatva homlokát s hirtelen megfordulva, mintha hirtelen valami gondolat jutott volna az eszébe. — Mi lett Kitből?

— Sok-sok esztendőre elvitték hajón, börtönbe.

— Már elvitték? Hát az anyja hogy van? Mi lett belőle?

A kis ápolónő a fejét rázta s azt mondta, hogy nem tud felőle semmit.

— Ha tudnám, — mondá halkan — hogy nyugodtan viseli magát s nem kapna megint lázt, akkor mesélnék magának valamit. De nem most.

— Tedd meg, kérlek — mondá Dick. — Nagyon mulattatna.

— Nagyon mulattatná? Igazán? — mondotta a kis cseléd elrémülve. — Azt én már jobban tudom. Várjon míg jobban lesz, akkor majd elmondom.

Dick esdő tekintettel nézett kis barátnőjére s a betegségtől megnagyobbodott szemeivel olyan kíváncsisággal tapadt rá, hogy a kis leány megijedt s arra kérte, ne is gondoljon rá, többet. De a mit kikottyantott, Dicknek nemcsak kíváncsiságát keltette föl, hanem komolyan nyugtalarította is. Arra kérte tehát, hogy akármilyen rossz is, azonnal mondja el neki.

— Nem valami rossz — mondotta a kis cseléd. — Magának úgy sincs hozzá semmi köze.

— Talán olyanról van szó, talán olyasmit hallottál a kulcslyukon keresztül, a mi nem a te fülednek való? kérdezte Dick, feszült kíváncsisággal.

— Igen, — mondotta a kis cseléd.

— A... a Bevis Marksban? Talán Brass és Sally beszélgettek? — kérdezte Dick idegesen.

— Igen — felelt a kis szolgáló újra.

Swiveller kinyújtotta sovány kezét az ágyból, megfogta a leány csuklóját, odahúzta magához s azt mondta, hogy most tüstént mondja el neki a dolgot, még pedig minden tartózkodás nélkül, különben nem áll jól a következményekért. Nem képes tovább kibírni ezt az izgatottságot és várakozást.

Mikor a leány látta, hogy Dick roppantul fel van izgatva s leleplezéseinek megtagadása sokkal veszélyesebb következményekkel járhatna, mintha mindent elmond, megígérte, hogy kérését teljesíteni fogja, de csak azon föltétel alatt, hogy a beteg teljesen nyugodtan viselkedik, nem ugrik föl s nem hánykolódik ide-oda.

— De mihelyest úgy tesz, — mondotta a kis cseléd, nyomban abbahagyom. Ezt előre is megmondom.

— Előbb nem hagyhatod abba, mielőtt bele nem

kezdesz — mondotta Dick. — Beszélj csak, szívecském, beszélj csak. Kezdd el, te szép szendeleányzó. Mondd meg, mikor és mond meg: hol; kérlek, marchioness, szépen kérlek.

Társnője képtelen lévén e szenvedélyes kérésnek ellenállni, melyet Richard oly ünnepélyesen s remegő hangon intézett hozzá, elkezdte:

— Hát jó! Mielőtt megszöktem, mindig a konyhában aludtam, tudja, a hol kártyáztunk. A konyhaajtó kulcsát Sally kisasszony mindig a zsebében hordta; minden éjszaka lejött, a gyertyát elvitte magával s a tüzet kioltotta. Mikor ezzel készen volt, a sötétben feküdni küldött, az ajtót kívülről becsukta, a kulcsot ismét zsebre tette s ott hagyott bezárva, míg reggel ismét le nem jött hozzám, — mondhatom, nagyon korán szokott lejönni — s ki nem hívott. Mindig ropantul féltem, ha rám zárta az ajtót. Ha például tűz ütött volna ki, egészen elfeledkezett volna rólam s csak magával törődött volna. Valahányszor tehát valami rozsdás kulcsot találtam, fölvettem s megpróbáltam, hogy beleillik-e az ajtóba; végre a szenes pinczében találtam egy kulcsot, a mely csakugyan beleillett.

Swiveller rugdalódnizni kezdett. De mivel a pöttön kis szolgáló nyomban félbeszakította elbeszélését, ismét megnyugodott s megkérte, hogy folytassa.

— Brassék nagyon szigorúan tartottak — mondotta a kis cseléd. — Nem is képzelheti, milyen szigorúan tartottak. Tehát valahányszor éjszaka lefeküdtem, kiosontam, a sötétben egy-egy darab kalács vagy egyéb enivaló után tapogatództam, a mit esetleg az irodában hagytak. Ha más nem akadt, hát narancshéj is jó volt, vízbe áztattam s azt képzeltem, hogy bor. Ivott már narancshéjas vizet?

Swiveller azt mondta, hogy még sohasem ivott ebből a tüzes pálinkából s felszólította barátánőjét, hogy csak vegye föl ismét elbeszélésének fonalát.

— Ha az ember erősen képzelődik mellette, akkor nagyon jó íze van, — mondta a pöttön kis cseléd — de ha nincs képzelőtehetsége, akkor szakasztott olyan, mint a mibe meg elkelne egy kis erős fűszer. Hát néha

bizony kimentem, mikor lefeküdtek s néha korábban is; egy vagy két éjszakával ezelőtt is, hogy az az eset adta elő magát a fiatal emberrel — mondom, néha fölmentem akkor is, mikor Brass úr meg Sally kisasszony az irodai kályha mellett ültek s az igazat megvallva, akkor is fönt voltam, ki akartam hallgatni, hogy mit beszélnek a konyhaszekrény kulcsáról.

Swiveller fölkapta a lábait, hogy a takaró egész púpos lett s arczán nagyon élénk érdeklődés látszott. De mivel a kis cseléd elhallgatott s ujját figyelmeztetőleg fölemelte, a púp lassanként eltűnt, de nem az érdeklődés Swiveller arczáról.

— Hát ott ültek a kályhánál — folytatta a leányka — s halkán beszélgettek. Brass úr azt mondja Sally kisasszonynak: — Mondhatom, nagyon veszedelmes, nagy kellemetlenségbe bonyolódhatunk miatta. Sehogysen tetszik nekem az egész. Azt mondta erre Sally kisasszony:

— Te vagy a világ legnyúlszívűbb, leggyávább embere, a kit valaha láttam s azt hiszem, nekem kellett volna férfinak lennem s neked nőnek. Nem Quilp-e a mi legfőbb támaszuk? — Határozottan, — mondotta Brass. — S nem ott vagyunk-e mindenütt, a hol valakit így vagy úgy tönkre kell tenni? — De bizony ott vagyunk — mondotta Brass.

— És olyan nagy baj az, ha Kitet megrontjuk a Quilp kívánságára?

— Természetesen nem nagy baj, — mondja Brass.

Azután jó ideig suttoztak, nevetgéltek s azt mondták, hogy semmi baj sem származhatik belőle, ha ügyesen csinálják. Erre Brass kihúzza a jegyzőkönyvét s így szól:

— Nohát itt van a Quilp ötfontos bankjegye. Így fogjuk intézni a dolgot. Tudod, hogy Kit holnap korán reggel idejön. Míg ő fönt lesz, elhordod magad, én meg gondoskodom róla, hogy Richard eltávozzék a szobából. Ha Kittel egyedül vagyok, beszédbe ereszkedem vele s ezt a bankjegyet bele fogom csúsztatni a kalapjába. Azonkívül úgy intézem a dolgot, hogy Swiveller megtalálja s tanuskodjék mellette. Ha még így sem

tudjuk Christophert Quilp útjából eltávolítani, ha Quilp haragja még így sem fog csendesülni, akkor már az ördög sem tehet itt semmit.

Sally kisasszony nevetett s azt mondta, hogy így kell tenni. Mivel attól féltem, hogy felkelnek a székről s féltem tovább is ott maradni, hát gyorsan lementem a konyhába. Hát ezt a históriát akartam elmondani.

A pöttön kis szolgáló lassanként maga is olyan izgatott lett, akárcsak maga Swiveller, azért nem is igen igyekezett visszatartani, mikor az ágyban fölült s idegesen kérdezte, hogy ezt a históriát másnak is elmondta-e már?

— Ugyan, hogy mondtam volna? — mondotta a kis ápolónő. — Még gondolni sem mertem rá s azt reméltem, hogy azt a fiatal embert hamarosan kibocsátják. Mikor azt hallottam, hogy vétkes abban a bűnben, mit el se követett, akkor már ön is eltávozott, meg a szobaúr is, de azt hiszem, még akkor is féltem volna ezt az esetet elbeszélni annak az úrnak, ha ott maradt volna is. A mióta itt vagyok, maga sohasem volt eszméleténél, így hát magának is hiába mondtam volna el.

— Marchioness, — mondotta Swiveller, lekapva fejéről a hálósipkát s a szoba másik sarkába dobva, — ha lennél olyan szíves s kimennél megnézni, hogy ma milyen este van, mert nagyon szeretnék fölkelni.

— Erre gondolnia sem szabad — szólta a kis ápolónő.

— De ki kell mennem — mondotta a beteg, körülnézve a szobában. — Hol vannak a ruháim?

— Jaj de jó! hiszen magának nincsenek is ruhái — mondotta a marchioness.

— Kisasszony! — mondá Swiveller, roppantul elcsodálkozva.

— El kellett adnom egyiket a másik után, mert pénz kellett mindarra, a mit magának rendeltek. De nem nagy baj — mondá a marchioness, mikor Dick visszahanyatlott a párnára. — Hiszen még oly gyöngye, hogy állni sem tud a lábain, higye meg.

— Attól tartok, hogy igazad van — mondotta Dick szomorúan. — Mit tegyek? Istenem mit tegyek!

Rövid gondolkodás után természetesen az jutott az eszébe, hogy az első lépés, a melyet tennie kell, az, hogy az egyik Garlanddal összeköttetésbe lépjen. Lehet, hogy Abel még nem hagyta ott az irodát. Alig hosszabb idő alatt, mint a mennyi ennek leírására szükséges, a marchioness számára czeruzával fölírta a címet egy czédulára, részletesen elmondta neki, hogy milyen külsejű az apa meg a fia, hogy annál könnyebben rájuk ismerjen, s azonkívül figyelmeztette, hogy óvakodjék Chuckstertől, mert ez az ember ellenszenvvel viseltetik Kit iránt. Ilyeténképpen fölszerelve, a marchionese elsietett azzal a megbizatással, hogy vagy az öreg Garlandot, vagy Abelt, de bizonyosan elhozza ebbe a szobába.

— Semmi sincs itt? — kérdé Dick, mikor a marquise az ajtót betette s még egyszer utoljára visszánézett a szobába. — Semmitem maradt itt? még egy mel-lény se?

— Semmi, éppen semmi.

— Nagyon bosszantó — mondotta Swiveller. — Mert hátha tűz találna kiütni. De legalább valami esernyő csak akad... Azért mégis nagyon helyesen cselekedtél, marchioness. Meghaltam volna, ha itt nem vagy mellettem.

HATVANÖTÖDIK FEJEZET.

Szerencséje volt a kis cselédnek, hogy helyén volt a szíve és a nyelve, mert különben abbéli merész cselekedetének, hogy éppen azokon az utczákon mutatkozzék egyedül, hol legveszedelmesebb volt mutatkoznia, az lett volna a következménye, hogy Miss Sally Brass ismét visszaszerezte volna felette a hatalmát. A marchioness nem is törődött azzal a veszedelemmel, mely esetleg reá várakozott s alig hogy a házat elhagyta, már el is tűnt az egyik mellékutczában s egyelőre nem törödvén céljával, első dolgának azt tartotta, hogy csakhamar jó két angol mérföldnyire legyen Bevis Markstól.

Azután a jegyző irodája felé igyekezett. Kofáknál és osztrigakereskedőknél kérdezősködött, a ragyogóan kivilágított kirakatokat s finoman öltözött urakat és hölgyeket attól való félelmében, hogy föltűnést kelt, balra hagyva, mindig jobbra tartott. Mint a postagalamb, melyet idegen helyen bocsátanak föl s kezdetben taláalomra röpköd a levegőben, mielőtt nekivágna annak a városnak, a honnan való : a marchioness is ideoda bolyongott, míg végre biztonságban hitte magát s azután gyorsan nekivágott céljának.

Nem volt kalapja, nem volt más a fején, mint egy nagy főkötő, melyet valamikor Brass Sally viselt, a kinek — mint már tapasztaltuk — öltözködésben nagyon különös volt az ízlése ; czipői inkább akadályozták a menésben, mint elősegítették, mert külsejének e szűkséges alkatrésze meglehetősen nagy és széttagosított volt, minden pillanatban lerepült a lábáról s a járókelők közt nagyon nehéz volt újra ráakadni. Sze-

gény kicsikének még piszokban, esőcsatornák alatt is kellett öltözékének ezt a kiegészítő részét keresgélnie s azalatt annyit lökdösték, taszigálták ide-oda, hogy halálosan elfáradt s elkeseredésében könnyek toltak szemeibe, mikor végre abba az utczába ért, hol a jegyző lakott.

De már az nagy vigasztalás volt a számára, hogy végre odaért s főképp, hogy az iroda ablakai még mindig világosak voltak s így azt remélte, hogy nem érkezett későn. Öklével tehát ledörgölte könnyeit, hal-kan fölcsont a lépcsőn s bekandikált az üvegajtón.

Chuckster ott állt egy írótámlány mögött s éppen nekikészült, hogy aznap esti dolgát befejezi, vagyis kabátjának ujjait letürte, gallérját fölhajtotta, nyakán kecsesen megigazította a nyakkendőt s egy háromszögletű tűkördarab segítségével bajuszát titokban megigazította. A félig kialudt kályha mellett két úr állt, kik közül egyiket — nagyon helyesen — a jegyzőnek tartotta. A másikban (ki épen a kabátját gombolta s búcsúzni akart) fölismerte Garland Abelt.

Miután a kis kém ezt a megfigyelést tette, meglátta a dolgot s arra az elhatározásra jutott, hogy lent fog várakozni az utcán, míg Abel lejön, mert lent bátrabban beszélhet vele, mint Chuckster előtt s az üzenetet jobban átadhatja neki. Ezzel a szándékkal ismét leosont az utcára s leült egy átelleni küszöbre.

Alig hogy elfoglalta ezt a helyet, az utca vége felől tánczolva, toporzékolva jött egy pony, a mely lábait egészen másformán szedte, mint a többi lovak s fejét hányta-vetette. A pony mögött egy kis phaeton volt, benne egy ember ült, de sem az emberrel sem a phaetonnal nem sokat törődött; föl-fölágaskodott hátsó lábaira, hirtelen megállt, előre koczogott, újra megállt, hátrált, egy csöppet sem törődve a hátulsó része tájával, mintha ő volna a legszabadabb teremtes a világon. Mikor a jegyző háza elé ért, az ember nagy respectussal, szeliden szólt neki: *Hó—ó—ó, pszt!* ezzel azt jelezvén, hogy ha merné óhajtását nyilvánítani, hát bizony ott meg szeretne állani. A pony megállt egy pillanatra, de mintha nyomban meggondolta volna,

hogy ebből nagyon következetlen és veszedelmes praecedens lesz, ha megáll, a következő pillanatban megugrott, gyors iramban ment a legközelebbi utca szögletéig, azután megfordult, s önszántából megállt.

— Oh, te kedves teremtés ! — mondotta az ember, a ki csak akkor kezdett nekibátorodni, mikor már lent volt a kövezen. — Csak szabadna, majd megkapnád a magadét.

— Mit tört el ? — kérdezte Abel, a ki éppen lejött a lépcsőn s kendőt kötött a nyakára.

— Az ember akár a lelkét kimérgelődheti — mondotta az istállószolga. — Ennél gazabb ló nincs a világon. Hóh ! pszt.

— Soha meg nem fog állni, ha szidja — mondotta Abel, felugorva a kocsiba s a gyeplőt kézbe véve. — Nagyon jó lovacska ez, csak tudni kell vele bánni. Hosszu idő óta ma van kint először ; a régi kocsisa elhagyta s bizony másnak nem igen akar engedelmesskedni. Rendben vannak a lámpák ? Helyes. Holnap reggel legyen itt, hogy hazavigye. Jó éjszakát.

Miután a pony néhány különös bakugrást tett, mely az ő saját külön találmánya volt, megadta magát Abel szelid bánásmódjának s csöndesen hazakoczogott.

Chuckster egész idő alatt az ablaknál állt s a pöttön kis cseléd félt közelebb menni. Nem maradt tehát más hátra, mint hogy a kocsi után szaladjon s Abelhez fölkiabáljon, hogy várjon. Mivel már elfogyott a lélekzete, mikor a kocsit beérte, nem volt képes elég hangosan kiáltani, a pony pedig gyorsabban kezdett kocogni. A marchioness érezte, hogy ez tovább így nem mehet, a vadászatot nemsokára föl kell adnia ; fölkapaszkodott tehát a hátsó ülésre, miközben egyik czipőjét szerencsésen elvesztette.

Abel, a ki nagyon el volt gondolkozva s elég dolgot is adott a pony rendben tartása, tovább koczogott a nélkül, hogy hátranézett volna ; eszébe sem jutott, hogy a háta mögött ülhet valaki. A marchioness lassanként lélekzethez jutott, megvigasztalódott fél czipőjének elvesztése fölött, tetszett neki új helyzete és megszólalt közvetlenül Abel füle mellett :

— Höljja csak, uram !

Abel hirtelen megfordult, a ponyt megállította s nem minden rémület nélkül mondotta :

— Jesszus, mi az ?

— Ne féljen, uram, — mondá a még mindig lihegő kis kém. — Milyen sokáig szaladtam ön után !

— Mit akarsz ? Hogy, kerültél ide ? — kérdezte Abel.

— Hátul másztam föl — mondotta a marchioness. —

Hajtson tovább kérem, uram, ne álljon meg s hajtson be kérem a városba. S ha szabad kérnem, hajtson gyorsan, mert sok függ tőle. Valaki beszélni szeretne önnel. Engem küldött, hogy megmondjam önnek, hogy azonnal jőjön, mindent tud Kitről, szeretné megmenteni s hebizonyítani ártatlanságát.

— Mit nem mondasz, gyermek ?

— Igazat mondok. Szavamra és becsületemre mondom, hogy igazat mondok. Hajtson, kérem, gyorsan, gyorsan. Már rég eljöttem hazulról, még azt fogja gondolni, hogy eltévedtem.

Abel önkéntelenül is megrántotta a pony száját s a pony vagy titkos rokonszenvből vagy újabb szeszélyből nyílsebeseen neki iramodott, míg Swiveller házához nem ért s bármily csodálatosan hangozzék is, nyomban megállt, a mint Abel meghúzta a gyeplőt.

— Látja ? Ott van fönt a szobá ban, — mondotta a marchioness, fölmutatva egy ablakra, mely halványan volt megvilágítva. — Jőjön, kérem.

Abel egyike volt a legeggyűgyűbb leghúzódozóbb s természettől fogva legfélénkebb teremtményeknek a földön ; most is vonakodott. Sokszor hallott arról, hogy embereket ismeretlen helyre szoktak csalni, hogy kirabolják s agyonüssék olyan körülmények közt, melyekhez a mostani nagyon hasonlatos. Az ilyen eseteknél szakasztott oly némberek szoktak csalogató szerepet játszani, mint a marchioness. De Kitre való tekintettel letett az elmékedésről. A kocsit egy ott ólálkodó ember őrizetére bízta s kis társnője által kézenfogva fölvezettette magát a komor, szűk lépcsőn.

Nem kevésbé volt meglepetve, mikor egy szegé-

nyesen világított betegszobába lépett, hol egy férfi aludt nyugodtan az ágyan.

— Nézze csak, milyen szép nyugodtan fekszik, — mondotta a kis kalauz halk suttogással. — Óh, tudná, mit jelent ez, látta volna csak ezelőtt három-négy nappal.

Abel nem felelt s igazat mondva, jó messzire állt az ágytól, egészen az ajtó mellett. A kis cseléd észre vette vonakodásának okát s gyertyát véve kezébe, adoment az ágyhoz. Az alvó fölriadt s Abel az illetőnek lefogyott vonásaiban Swiveller Richardot ismerte föl.

— No, hogy, van? — kérdezte Richardot barátságosan. — Beteg volt?

— Nagyon beteg. Majd meghaltam — mondotta Dick. Végre azt hallotta volna, hogy az ön Richardja szépen kiterítve fekszik, ha ez a kis barátnóm nincs, a kit önért küldtem. Hadd rázzam meg még egyszer a kezedet, marchioness. Tessék helyet foglalni, uram! Abel nem kevésbé volt elcsodálkozva vezetője képességein s leült az ágy mellé.

— Önért küldtem — mondotta Dick — s a leány valószínűleg már megmondta, hogy miért.

— Meg. Egészen meg vagyok tőle zavarodva. Igazán, nem is tudom, hogy mit szóljak hozzá s mit gondoljak róla — mondá Abel.

— Mindjárt megtudja — szolt Dik. — Marchioness, ülj ide az ágyra, ismételd ennek az úrnak, a mit nekem mondtál, de semmit ki ne hagyj. Ön pedig, uram, egyelőre ne szóljon egy szót se.

Elmondta a históriát, szakasztott úgy, mint az előbb, minden eltérés, minden kihagyás nélkül. Swiveller azalatt folyton látogatójára szegezte tekintetét s alig hogy a leány elvégezte a mondókáját, ő szólalt meg.

— Ime tehát, hallott mindent s nem is hiszem, hogy elfelejtené. Sokkal jobban meg vagyok zavarodva, mintsem ajánlani vagy indítványozni tudnék valamit, de ön és barátja tudni fogják, mitévők legyenek. E hosszú halogatás után minden percz egy emberélet.

Ha valaha az életben ment gyorsan haza, hát ma este gyorsan hajtson. Ne maradjon, ne tartóztassa magát beszédekkel, hanem menjen. Ha szükség lesz a leányra, itt mindig megtalálhatja, a mi pedig engem illet, biztos lehet, hogy még vagy egy hétig itthon talál; többrendbeli oka van ennek. Marchioness, gyertyát! Ha még egy perczig is itt vesztegel s rám bámul, soha életemben meg nem bocsátom önnek, uram.

Abelnek nem volt szüksége további szemrehányásra és fölszólításra. Nyomban eltávozott s mikor a marchioness visszatért a lépcsőről, hol Abelnek világított, azt mondta, hogy a pony minden vonakodás nélkül gyors iramban elvágatott.

— Ugy is kell — mondotta Dick. — Nagyon szép tőle, nagyon becsülöm érte. De hozz egy kis vacsorát s egy korsó sört, mert meg vagyok győződve, hogy éhes vagy. Igen, igen, hozz egy korsó sört. Ha téged látlak inni, ép oly nagy gyönyörűség lesz nekem, mintha magam innám.

A pöttön kis cselédet csak ez a biztatás bírhatta rá, hogy ekkora fényüzést megengedjen magának. Miután Swiveller roppant megelegedésére jól evett és ivott s a betegnek odaadta a sört, nemkülönben ismét mindent tisztán eltakarított, beburkolódzott egy régi ágyterítőbe s lefeküdt a kályha melletti szőnyegre.

Swiveller már félálomban mormolta:

— Gyorsan sást a földre, itt maradunk pitymallatig. Jó éjszakát, marchioness.

HATVANHATODIK FEJEZET.

Mikor Swiveller Richard másnap reggel fölébredt, lassanként tudatára jött annak, hogy a szobájában suttognak. A függöny mögül kitekintve, ott látta Garlandot, Abelt, a jegyzőt s a magányos urat, kik közrefogták a marchionesst s komolyan, halkán beszélgettek vele, mert Swivellert nem szerették volna fölkelteni. Richard haladéktalanul tudtukra adta, hogy ez az óvatosság fölösleges, mire mind a négy úr odament az ágyhoz. Legelőször Garland úr nyújtott neki kezet s megkérdezte, hogy mint van.

Dick azt akarta felelni, hogy jobban érzi magát, ha még gyöngé is egy kicsit, de ápolónője félretolta a vendégeket, odafurakodott vánkosához, mintha féltékeny lett volna rájuk, fölszolgált a reggelijét s erősködött, hogy előbb fogyaszsa el s csak azután szabad neki beszélni. Swivellerre nézve, a kit farkasétvágy gyötört s a ki egész éjszaka ürüczombról, sörről s hasonló nyalánkságokról ábrándozott, még a gyöngé tea és a száraz kenyér is nagy csáberővel volt. Készenek is nyilatkozott enni és inni, de csak egy föltétel alatt.

— Ez pedig az: — mondotta Dick, viszonzva Garland úr kézszorítását — őszintén kell felelnie a következő kérdésre, mert addig sem egyetlen falatot, sem egyetlen kortyot nem veszek magamhoz. Későn van?

— Hogy arra van-e későn, a mit ön tegnap este oly dicséretes módon megkezdett? — mondotta az öreg úr. — Nincs későn. E pontra nézve teljesen meg lehet nyugtatva. Biztosíthatom, hogy nincs későn.

A beteg e hírre fölvidult s hatalmas étvágygyal elköltötte reggelijét, ha nem is akkora buzgalommal, az evésben, mint a mekkorát az ápolónője fejtett ki a nézésben.

Elköltötte pedig reggelijét a következő módon: A darab kenyeret és a csésze teát folyton a kezében tartotta, majd egy harapást tett, majd egy kortyot ivott, a hogy' épen jött. Jobb kezével egyre a marchioness kezét szorongatta s minden pillanatban lehajolt, hogy megcsókolja, még olyankor is, mikor tele volt a szája. Valahányszor valamit a szájába tett, akár enni, akár innivalót, a marchioness arcza egyszerre földerült, de valahányszor Swiveller a háláját akarta mutatni iránta, arcza elkomorodott és sírni kezdett. De akár sírt, akár nevetett, egyik szeme mindig a vendégeken volt, mintha azt mondaná: »Látjátok ezt az embert? Nem fog rajta semmi.« — és minthogy ez által bizonyos fokig be voltak vonva a játékba, tehát rendszerint szintén egy tekintettel válaszoltak, mely azt mondta: Nem, bizonyára nem!

[Ez a némajáték addig tartott, míg a beteg meg nem reggelizett s minthogy a főszerepet, bármennyire le volt is fogyva a beteg maga játszotta, méltán fölvethető az a kérdés, fejeztek-e ki valaha egy jó vagy rossz szó nélkül ilyen csekély és jelentéktelen mozdulatok által ékebben szóló némajátékot?

Végre — s az igazat megvallva, nem is valami hosszú idő alatt — Swiveller annyi kenyeret és teát fogyasztott el, a mennyit javulásának állapotában elfogyaszthatott. A marchioness gondoskodása azonban itt még nem ért véget, mert eltűnt egy pillanatra, azután egy medence tiszta vízzel tért vissza, megmosta arczát és kezeit, megfésűlte haját, szóval annyire kicsinosította, a mennyire csak az adott körülmények közt lehetséges volt, s mindez oly hirtelen és üzletszerűen történt, mintha egyikük egészen kis fiú, a másik pedig felnőtt ápolónő lett volna. E különféle figyelmességek alatt Swiveller egy szót sem szólt, csak hálás szemmel bámult. Mikor végre a marchioness ezzel is készen volt s az ágy túlsó szögletébe kuporo-

dott, hogy szerény reggelijét elköltse (a mi azalatt alaposan kihült), Swiveller hirtelen feléje fordul s erősen megszorította a kezét.

— Uraim, — mondá Dick e szünet után fölriadvan s megfordulva — bocsánatot kérek önöktől. Ha az ember annyira le van fogyva, mint én, akkor hamar elfárad. Ismét üde vagyok s kész vagyok csevegni. Egyéb csekélységeken kívül székek dolgában is nagyon meg vagyok szorulva, s ha tetszenék talán az ágyra ülni . . .

— Mit tehetünk önért? — kérdezte Garland úr barátságosan.

— Szabadítsák ki a marchionesst a varázslatból s tegyék valóságos, igazi hercegnővé — mondá Dick. — Nagyon hálás lennék, de jó lenne, ha ez mindjárt megtörténhetnék. De mivel ezt nem képesek megtenni s mivel nem arról van most szó, hogy mit tehetnének értem, hanem arról, hogy mit lennének hajlandók egy más valakinek a javára elkövetni, kérem, adják tudtomra, hogy mit szándékoznak tenni.

— Főkép e czélből is vagyunk itt, — mondotta a magányos úr — mert némsokára másik látogatása is lesz. Féltünk, hogy aggódni fog, ha nem tőlünk hallja meg, hogy mit szándékozunk cselekedni, azért jöttünk ide, mielőtt tovább szólnók ezt a dolgot.

— Uraim, — mondotta Dick — köszönöm önöknek. Az ilyen gyámoltalan állapotban, a minőben most engem látnak, mindenki aggodalmas. De azért ne jőjjön ki a sodrából, hogy közbeszóltam.

— Látja, fiatal barátom, — mondá a magányos úr — a mint legcsekélyebbet sem kételkedtünk abban, hogy az igazság okvetlen napfényre fog derülni . . .

— Az ő igazságát érti, úgy-e? — kérdezte Dick a marchionessere mutatva.

— Természetesen azt értem. Mialatt egy perczig sem kételkedtünk abban s meg voltunk győződve arról, hogy ez a leleplezés, ha helyesen fölhasználjuk, a szegény ficzkónak a nyomban való szabadonbocsátását fogja eredményezni, viszont nagyon kételkedünk

abban, vajjon sikerül-e módot találnunk arra nézve, hogy Quilpet megcsípjuk, a ki fő részes ebben az alávalóságban. Sőt azt mondhatom, ez a kétely körülbelül bizonyossággá érlelődött bennünk, azon értesülések után ítélve, melyeket ez esetre vonatkozólag rövidesen beszereztünk. Remélem, velünk együtt ön is abban a véleményben volna, hogy egyszerűen gazság lenne a legkisebb alkalmat is nyújtani ennek az embernek arra nézve, hogy megmenekülhessen s ebben őt meg nem akadályozni. Kétségtelenül ön is azt mondja velünk együtt, hogy ha valakinek meg kell menekülnie, hát az akárki más legyen, csak ne ő.

— Azt mondom — felelt Dick. — Azaz, hogy ha már valakinek épen *kell*, de nem szeretném, hogy ez legyen az eset. A törvények arra valók, hogy féken tartsanak engem is, másokat is és így tovább, hiszen tetszik tudni, nem ígylátják önök is?

A magányos úr kifejtette, hogy már arra is gondoltak, miszerint cselt próbálnak alkalmazni; az a szándékuk s ezt meg is kísérlik, nem lehetne-e a szende Sarahból valamiféle vallomást kicsalni.

— Ha észreveszi, hogy mennyit tudunk és honnan tudjuk s ha rájön, hogy máris nyíltan compromittálva van, akkor reméljük, hogy az ő közreműködése révén a másik kettőt alaposan megbüntettethetjük. Ha ez sikerülne, akkor Isten neki, ő akár ki is menekülhet a páczból.

Dick nem valami kegyesen fogadta ezt a tervet; tőle telhető hévvel fejtette ki, hogy a vén csorosozlyával (ez alatt természetesen Saraht értette) még annyira sem fognak boldogulni, mint Quilppel, mert sokkal hozzáférhetetlenebb; hogy fenyegetésekkel, megfélemlítéssel vagy hízelgésekkel szemben Sarah a világ leg-hajthatatlanabb teremtménye s e tekintetben tőle semmi sem várható. Sarah valósággal sárgaréz, mely nem könnyen olvad meg, nem egykönnyen önthető formába, szóval az urak hiába is kezdenek ki vele s legfőlebb egy csalódással lesznek gazdagabbak. De hiába, nem bírta őket egyéb eljárásra rávenni. Ezt a beszélgetést úgy tüntettük fel, mintha a magányos úr egyedül

adta volna elő a társaság közös nézeteit, holott azt kellett volna írunk, hogy valamennyien egyszerre beszéltek ; mert ha az egyik véletlenül elhallgatott is egy-egy pillanatra, azért egyre kapkodott a szavak után s alig várta, hogy ismét megszólalhasson. Szóval akkora türelmetlenség és elfogult buzgalom fogta el őket, a mely fokon az ember sohasem hozzáférhető a meggyőzés és józan érv számára. Ép oly nehéz lett volna megfordítani a viharos szelet, mely éppen akkor kerekedett, mint rábirni őket, hogy elhatározásukat még egyszer fontolják meg.

Elmondták még Swivellernek, hogy soha sem szüntek meg Kit anyjáról s a gyermekekről gondoskodni, hogy erejüktől telhetőleg igyekeztek az ítélet enyhítését kiöszközölni, hogy szinte kétségbeestek, midőn a vétket rábizonyították s reményük eltűnt, hogy ártatlanságát tisztába hozzák és hogy Swiveller legyen csak egészen nyugodt, estig mindent rendbe hoznak.

Miután mindezt elmondták több egyéb szivélyes kifejezéssel együtt, melyek nagyobbára az ő személyére vonatkoztak s melyeket éppen ez oknál fogva nem szükséges följegyezni, Garlandné, a jegyző s a magányos úr éppen a kellő pillanatban távoztak, mert különben Swiveller Richardot úiabb, hevesebb láz fogta volna el s ennek következményei könnyen végzetessé válhattak volna rá nézve.

Abel ott maradt s gyakran tekintgetett az órára és a szobaajtóra, míg Swiveller fel nem riadt álmából egy nagy koppanásra. Mintha kint a lépcsőn valami óriási terhet dobott volna le egy hordár, úgy megrendítette az egész házat s a kandalló párkányán álló apró orvos-ságos üvegek összecsörrentek. Mikor ez a hang Abel füleihez ért, felugrott, odament az ajtóhoz, kinyitotta s ime, ott állt egy erős ember hatalmas kosárral, melyet bevonszolt a szobába s rögtön ki is rakta a tartalmát. Tele volt mindenféle kincsekkel, teával, kávéval, borral, kétszersültkkel, narancscsal, borjúláb-kocsonyával, keményítőliszttel, szágóval s egyéb inyenccségekkel. A kis cseléd, a ki sohasem képzelte volna, hogy ilyen dolgok másutt is vannak, nemcsak a boltokban, úgy állt ott,

mintha földbe gyökerezett volna a lába. Szájában összefutott a nyál s meglepetésében nem tudott szóhoz jutni. Nem úgy Abel, nem úgy az erős ember, ki a hatalmas kosarat egy szempillantás alatt kiűrtette s nem úgy a tiszta öreg asszony, a ki oly hirtelen jelent meg, mintha a kosárból bukkant volna elő. Lábujj-hegyen, zajtalanul ide-oda tipegett, a kocsonyát teáscsészékbe öntötte, egy kis ibrikben tyúkleves készítéséhez fogott, a beteg számára narancsot hámozott s a kis cselédnek annyi bort, nyálánságot adott, hogy egész vacsora támadt belőle, mely nagyon felüdítette. Ez az egész látvány olyan váratlan, olyan zavaró volt, hogy Swiveller alig ehetett két narancsot s némi kocsonyát s akarva, nem akarva, mély álomba merült, elfáradva annak a csodának a látványától, melyet képzelete eddig egyszerűen lehetetlennek tartott. Az erős ember pedig az üres kosárral eltűnt, annak jeléül, hogy az egész gazdag készlet nyilvánvalólag Dick személyes használatára s élvezetére hagyta ott.

Akközben a magányos úr, a jegyző s Garland úr betértek egy kávéházba s ott egy levelet fogalmaztak, melyet azután Miss Sally Brassnak küldtek el; nevezett hölgyet rejtelmesen rövid kifejezésekkel arra kérvén, hogy azon a helyen lehető hamar látogassa meg egy barátját, ki bizonyos ügyben tanácsát óhajtáná kikérni. Ez a levél oly alaposan elérte a célját, hogy tíz perczzel azután, hogy a küldöncz visszatért s a pontos kézbesítésről jelentést tett, Brass kisasszony maga is megjelent.

— Kérem, kisasszony, — mondá a magányos úr, a kit Sally egyedül talált a szobában, — foglaljon helyet.

Brass kisasszony kimért hidegséggel ült le s nem kevésbé csodálkozott, mikor azt látta, hogy a szobaúr és a titokzatos levélíró egy és ugyanazon személy.

— Ugy-e, nem hitte volna, hogy itt fog találni? — kérdezte a magányos úr.

— Nem is gondolkoztam e fölött, — viszonzá a szépség. — Azt hiszem, valami üzleti ügyről vagy ehhez hasonlóról van szó. A mi a szobát illeti, a test-

véremnek annak rendje és módja szerint mondjon föl, vagy pedig — küldje el a lakbért. Ezt nagyon könnyen elintézheti. Ön fizetőképes lakó s ily esetekben a törvényes pénz s a törvényes felmondás egy és ugyanaz.

— Nagyon lekötelez jó véleményével, — mondotta a magányos úr, — s magam is hasonló nézetben vagyok. De nem erről akartam önnel értekezni.

— Ah! — szólt Sally. — Akkor sziveskedjék előadni részletesebben a dolgot. Vagy talán valami törvényszéki tárgyalásról van szó?

— Fölfogás dolga. A törvényhez bizonyára van köze.

— Helyes, — mondotta Miss Brass. — Testvérem és én egy személy vagyunk. Minden megbízatást átvehetek s mindennemű felvilágosítással szolgálhatok.

— Miután azonban más embereket is közelről érdekel ez az ügy, — mondotta a magányos úr fölemelkedve s a szomszéd szobába vezető ajtót kitárva — talán jobb lenne, ha együttesen beszélnök meg. Miss Brass itt van, uraim.

Garland úr és a jegyző nagyon komoly képpel jöttek be. Két széket toltak az asztalhoz, mindkét felén egy-egy úr ült le s így körülfogták a szende Saraht. Testvére, Sampson ily körülmények közt bizonyára zavarba jött vagy megijedt volna, ő azonban, a megtestesült nyugalom, előhúzta bádogszelenczéjét s hanyagul vett ki belőle egy szippantásnyi burnótot.

— Miss Brass, — mondá a jegyző e kritikus pillanatban megszólalva, — mi, törvény-emberei, értjük egymást s ha akarjuk, pár szóba tudjuk foglalni a mondandóinkat. Ön nemrég azt hirdette az újságban, hogy cselédje megszökött.

— No és? — mondá Miss Sally hirtelen elpirulva, — mit akarnak ezzel mondani?

— A leány megkerült, kisasszony, — mondá a jegyző, előhúzva zsebkendőjét. — Megtalálták.

— Ki találta meg? — kérdezte Sarah gyorsan.

— Mi, kisasszony, mi hárman. Csak tegnap este, különben már előbb is értesítettük volna róla.

— S most, hogy ezt hallom önöktől, — mondá Miss Sally s összefonta a karjait, mintha arra készült

volna, hogy valamit — török-szakad — letagad, — mit akarnak önök ezzel mondani? Erre a kis néemberre vonatkozólg, úgy látszik, valamit vettek a fejükbe. Bizonyítsák be, kérem, csak annyit mondok. Bizonyítsák be. Azt mondják, megtalálták. Annyit mondhatok önöknek, (ha nem tudnák), hogy a legelvetemültebb, leghazugabb, legtolvajabb, legördögibb kis boszorkányt találtak meg, a ki valaha a földön járt. Talán itt is van? — kérdezte körültekintve.

— Nincs itt jelenleg, — mondotta a jegyző, — de jó helyen van.

— Hah! — kiáltott Sally, miközben oly haragosan csípett ki egy szippantásnyi burnótot a szelenczéből, mintha a kis cselédnek az orrahegyét csípte volna meg. — Biztosak lehetnek abban, hogy mostantól kezdve jó helyen lesz.

— Remélem, — mondotta a jegyző. — Mikor észrevette, hogy megszökött, nem jutott önnek mindjárt eszébe az a gondolat, hogy két kulcs volt az ön konyhájának ajtajához?

Miss Sally megint szippantott, fejét félrefordította, furcsán remegő ajkakkal bámult a beszélőre s ravasz arcza végtelenül sokat fejezett ki egyszerre.

— Két kulcs, — ismételte a jegyző, — s az egyik képessé tette őt arra, hogy este, mikor önök abban a hiszemben voltak, hogy bezárva alszik, a házban kószálhasson s bizalmas beszélgetéseket kihallgathasson. Többi közt azt a nevezetes beszélgetést, melyet ma egy bíró előtt ismertetett s melyet önnek nem-sokára alkalma lesz magának a cselédnek a szájából hallani. Vagyis azt a beszélgetést, melyet ön és Brass úr folytattak az előtt való nap este, hogy a mi szerencsétlen és ártatlan fiatal barátunkat lopással vádolták, oly borzalmas cselszövénynek a révén, melyre teljesen ráillik mindaz a jelző, melyet ön a szerencsétlen kis tanura alkalmazott. De ráillenek még sokkal erőteljesebb jelzők is.

Sally megint szippantott. Bár vonásai csodálatosan nyugodtak voltak, mégis látszott, hogy teljesen meg van lepetve s hogy a kis cselédre vonatkozólag egészen

más szemrehányásokat fog hallani, mint a minőt hallott.

— Csak lassan, lassan, Miss Brass, — mondotta a jegyző. — Ön mindenesetre nagyon tud uralkodni a vonásain, de azért meg lehet arról győződve, hogy oly véletlen eset folytán, melyről nem is álmodott volna, erről az alávaló cselszövényről lehullt a fátyol s ennek folytán két cselszövényt a törvény elé kell állítani. Jól tudja, minő büntetés vár önre, nem kell bővebben magyaráznom. Tanácsolok önnek valamit. Önnek szerencséje van a legnagyobb gazemberek egyikének nővére lehetni, kik még elkerülték az akasztófát s ha szabad úgy nyilatkoznom egy hölgygyel szemben, hát kijelentem, hogy ön minden tekintetben méltó a becses fivéréhez. Önökkel azonban egy harmadik személy is áll összekötetésben, az a Quilp nevezetű gazember, az egész ördögi cselszövénynek a mozgatója, a kit én még gonoszabb embernek tartok, mint önöket. Az ön érdekében beszélek, Miss Brass, tegye meg nekünk azt a szivességet, leplezze le az egész ügyet. Engedje meg kijelentésem, hogy ha ezt megteszi, teljesen biztos és kellemes helyzetbe jön, a mit a mostani helyzetéről nem mondhatni s ez által nem fog ártani a testvérenek, mert ellene s ön ellen már úgylis elég bizonyítékunk van. Nem mondom, hogy irgalomból tanácsoljuk önnek ezt az eljárást, mert az igazat megvallva, egy csöpp tekintettel sem vagyunk önre, hanem elkerülhetetlen szükségesség s úgy ajánlom önnek, mint a leghelyesebb politikát, a mit követhet.

WITHERDEN kihúzta az óráját.

— Magunkféle embereknél ilyen ügyekben roppant drága az idő. Legyen szives, kisasszony s határozza el magát mentől előbb.

Miss Brass mosolygott, felváltva hol az egyik, hol a másik úrra tekintett, még két vagy három szippantást vett a szelenczéből s mivel már meglehetősen kevés volt benne, hüvelyk- és mutatóujjával kaparászott benne, hogy még egy szippantásra valót összekotorjon. Mikor ezt is eltüntette, a szelenczét gondosan zsebrendegta s ezt mondotta:

— Rögton el kell fogadnom vagy vissza kell utasítanom, úgy-e?

— Igen — mondotta Witherden.

A bájos teremtés már-már szólásra nyitotta ajkait, hogy valamit feleljen, mikor az ajtó hirtelen föltárult és Brass Sampson feje jelent meg az szobában.

— Bocsánatot kérek, — mondotta gyorsan ez az úr. — Várjanak egy kicsit.

Ezzel — nem törődve azzal a bámulattal, melyet megjelenése előidézett, — besompolygott, betette az ajtót s végtelenül ravasz, alattomos alázatossággal meghajolt.

— Sarah, — mondá Brass, — ki ne nyisd a szádat, — majd én beszélek. Uraim, ha méltó kifejezést akarnék adni annak a gyönyörűségnek, mely lelkemet eltölti, három *ily* jeles férfiút látván egy érzelemben s egy gondolatban szövetkezni, bizonyára nem hinnék el nekem. De bár szerencsétlen vagyok, mi több: büntetésreméltó, ha már ily társaságban kell kemény szavakat használnom, — azért nekem is megvannak a magam érzelmei, mint akárki más emberfiának. Hallottam egyszer egy poétát, a ki azt a megjegyzést tette, hogy az érzelmek közös sorsa az egész emberiségnek. Ha disznó lett volna is, uraim s e mellett ily mondás telik tőle, hát már csak azért is megérdemli a hallhatatlanságot.

— Ha nem vagy hülye, — mondá Miss Brass ridegen, — akkor fogd be a szádat.

— Köszönöm, édes Sarah, — mondá Brass. — Tudom, hogy mit akarok mondani, édes szivem s ennek megfelelőleg bátorságot veszek magamnak, hogy beszéljek. Witherden úr, nagyon tisztelt uram, kilóg a zsebkendője — ha megengedi...

Mikor Brass odalépett, hogy ezt a kis balesetet helyrehozza, a jegyző az undor kifejezésével hátrált előle. Brassnak megnyerő lelki tulajdonságain kívül még összekarmolt ábrázata, egyik szemén zöld ernyő s alaposan összegyűrt kalapja volt, hirtelen megállt s szájalmas mosolylyal nézett körül.

— Visszaretten tőlem — mondá Sampson. — Hát

persze, persze, olyan ház vagyok, mely dűledezni kezd s a patkányok (há szabad ezt a kifejezést használnom oly urakra vonatkozólag, kiket mindenekfelett tisztelek és becsülök) menekülnek tőlem. Uraim, a mi az épp most folytatott beszélgetést illeti, véletlenül megláttam, hogy a nővérem idejött, s kíváncsiságból, hogy hova megy, de meg azért is, mert természetemnél fogva kissé gyanakvó vagyok, utána jöttem, s mindent hallottam.

— Ha nem bolondultál meg egészen, — mondotta Miss Sally — akkor hallgass s egy szót se többet.

— Édes Sarah, — mondá Brass rendíthetetlen udvariassággal, — nagyon köszönöm, de mégis csak beszélni szeretnék. Witherden úr, én édes uram, miután szerencsénk van egy-ugyanazon foglalkozást űzni, teljesen eltekintve attól, hogy a harmadik úr az én szobauram volt s így úgyszólván az én házam vendégszeretét élvezte, azt hiszem, első sorban nekem kellett volna följánlania, hogy válasszak ajánlatai közt. Határozottan azt hiszem. Én édes uram — mondá Brass, mikor látta, hogy a jegyző félbe akarja szakítani — legyen szíves, engedje meg, hogy folytathassam.

Witherden hallgatott, Brass pedig folytatá :

— Legyen oly szíves, — mondá fölemelve a zöld ernyőt s egy rémületesen eltorzított szemet láttatva — tekintsék ezt meg, akkor maguk is azt fogják kérdezni, hogy mint jutottam hozzá. Há pedig arcomra néznek, bizonyára csodálkozni fognak, hogy mi lehet az oka ennek a sok kaparásnak. Ha pedig a kalapomra vetnek egy tekintetet, nem fogják megérteni, mint juthatott ebbe az állapotba, a melyben most van. Uraim, — mondá Brass összeszorított öklével nagyot csapva a kalapra, — minderre a kérdésre csak egy feleletem van : Quilp !

A három úr egymásra nézett, de egyetlen szót sem szolt.

— Azt mondom mindezekre, — folytatta Brass, egy oldaltekintetet vetve a nővére — azt felelem mindezekre a kérdésekre, hogy : Quilp, Quilp az, a ki engem ördögi barlangjába csal s pokoli gyönyörűséggel vi-

hogva nézi, mint morzsolódom össze, mint égek, mint pörkölődöm meg. Quilp, a ki egész összeköttetésünk ideje alatt úgy bánt velem, mint valami kutyával; Quilp, a kit mindig gyűlöltem teljes szívemből, de sohasem úgy, mint a legutóbbi időben. Ebben az egész ügyben roppant leereszkedőleg bánik velem, mintha semmi köze se lenne hozzá, pedig ő volt az első, a ki nekem azt a javaslatot tette. Nem támaszkodhatom rá semmi tekintetben. Ha éppen rájön féktelen, vad, zsarnoki kedve, azt hiszem, nyugodtan kifecsegné, még ha gyilkosság lenne is s magával nem törődne, csak velem, hogy mennél nagyobb aggodalmat álljak ki. No most, uraim, — mondotta Brass, kalapját ismét megemelve, az ernyőt ismét szemére tolva s szolgálai alázatosságában szinte a földre csúszott — hova vezet mindez? Mit gondolnak, uraim, hova juttatott ez engem? Sejtetik-e csak körülbelül is?

Senkisem szólt. Brass egy darabig hunyorított, mint a ki talányt ad fel s azután folytatta :

— Hogy röviden összefoglaljak mindent, elmondom, hova juttatott. Ha már az igazság egyszer valahára mégis csak kiderült, — s körülbelül ezzel az esettel állunk szemben — kiderült pedig úgy, hogy minden ellentállás lehetetlen, pedig az igazság a maga nemében fenséges, nagyszerű, bár sok fenségest és nagyszerűt, mint például a zivatart is, nem mindig szívesen szemlélünk; mondom, ha az igazság úgyis kiderült, akkor jobb, ha én kerekedem fölébe annak az embernek, mint ő nekem. Világosan látom, hogy végem van. Ha tehát valakinek nyilatkoznia kell, inkább én leszek az s enyém legyen az ebből származható előny. Sarah édesem, te körülbelül megmenekültél. A mit én most mondandó vagyok, a saját javamra teszem.

S Brass ideges sietséggel mondta el az egész esetet, a terhelőbb körülményeket lelkiismeretesen rákenve szeretetreméltó megbizójára s magát tetőtől talpig szent és tiszta jellemnek tüntetvén föl, a ki — s ezt maga is bevállotta — emberi gyöngeségének esett áldozatául. S következőképp zárta elbeszélését :

— Uraim, nem az az ember vagyok, a ki félig szokott

valamit tenni. Azt mondom, ha már így van, hát legyen így. Azt tehetnek velem, a mit akarnak s oda vihetnek, a hová akarnak. Ha pedig ezt még hozzá írásban akarják, akkor akár mindjárt leírhatom. Biztos vagyok abban, hogy méltányosan fognak velem bánni. Erős bizodalمام van önökben e tekintetben. Tisztességes emberek s van érző szívük. Kényszerüségből mindenben engedtem Quilpnek, mert bár a szükség — mint mondani szokás — törvényt bont, de ennek is megvolt a maga oka. Önöknek is csak szükségből engedek, mellékesen pedig politikai okokból is, nemkülönben azon keserű érzelmek folyán, melyek sokáig dúltak bensőmben. Büntessék meg Quilpet uraim. Adják ki neki a maga részét. Tiporják el. Tapossák lábbal. Sokáig, nagyon sokáig ő sem tett velem egyebet.

Mikor Sampson beszédének végére ért, bezárta haragjának zsilipjeit, megcsókolta saját kesztyűjét s úgy mosolygott, a hogyan csak gyávák és tányérnyalók szoktak mosolyogni.

— Ez volna az én testvérem? — mondá Miss Brass fejét fölemelve, melyet eddig kezeire nyugtatott s keserű gúnnyal végignézve őt tetőtől talpig. — Hát ez az én testvérem, a kiért annyit dolgoztam, a kiért annyit szenvedtem s a kiben legalább egy parányi férfiasságot gyanítottam!

— Sarah, édesem, — mondá Brass — szomorúan dörzsölve kezét. Háborgatod parátainkat. Azonkívül pedig — csalódol Sarah, nem tudod, hogy mit beszél össze-vissza s következésképpen compromittálad magadat.

— Értelek, nyomorúságos alak, nagyon értelek — mondotta a bájos szüz. — Attól féltél ugy-e, hogy megelőzlek? Mit gondolsz, rávehettek volna engem arra, hogy egyetlen szót is kimondjak? Nem szóltam volna, ha hús éven keresztül nyaggattak volna is.

— Hihhi! — vihogott Brass, a ki mély alázkodásában tényleg szerepet látszott cserélni nővérel, s a ki levetkezett magáról minden férfiasságot, a mellyel esetleg rendelkezett volna. — Lehet, hogy így gondolkozol, Sarahm, édesem de bizonyára másképp csele-

kedtél volna. Ne feledd, hogy mi volt apánknak a jelszava : »Ne bízzál soha senkiben !« Ezzel az elvvel kell végig menni az életen. Ha nem határoztad is el még magadat, hogy a magad biztonságát megvásárlod, mégis gyanakodtam, hogy ezt a kis üzletet csakhamar nyélbe ütöd. Azért tehát inkább magam végeztem ezt s megkíméltelek a fáradságtól és a szégyentől. A szégyentől, uraim, — mondá Brass — mert ha szégyenről van szó, essék ez az én számlámra. Sokkal jobb, ha ettől egy női lény meg van kímélve.

Bármily tisztelettel viseltessünk is Brass úr felfogása iránt, főképp pedig nemes apjának tekintélye iránt, teljes alázattal vagyunk bátrak kételkedni abban, hogy az a lélekemelő elv, melyet az utóbbi gentleman fölállított és vallott, mindig okos s a gyakorlatban mindig beválik. Ez bizonyára vakmerő és tönhézázó kételkedés, főképp miután ezt az elvet annyi előkelő jellem, annyi élettapasztalatokkal kibélelt ember, annyi ravasz ficzkó, agyafúrt zsvány vallja a maga vezérlő csillagának mind üzleti ügyekben, mind az életnek egyéb viszontagságaiban. De azért mégis bátrak vagyunk ebben kételkedni s ennek kifejezést is adni. Ennek támogatásául legyen szabad megjegyeznünk, hogy ha Brass úr nem lett volna oly bizalmatlan s leselkedés és hallgatódzás nélkül a nővéreire hagyta volna, hogy közös érdekükben ezt a tárgyalást vezesse, vagy ha leselkedése és hallgatódzása ellenére nem sietett volna oly nagyon megelőzni őt, valószínűleg jobban járt volna.

A három úr pár pillanatra félre vonult tanácskozni. Rövid tanácskozásuk végeztével a jegyző az írószerekre mutatott s közölte Brassal, hogy szabadságában áll a mondottakat leírni, ha éppen akarja. Egyszermind megmondta neki, hogy azt fogják tőle követelni, miszerint kísérje őket egy békebíróhoz, s mindenben, a mit tesz, vagy mond, saját okossága által vezéreltesse magát.

— Uraim, — mondotta Brass, lehúзва keztyűjét — igazolni akarom azt a szelid bánásmódot, melyet velem szemben bizonyára alkalmazni fognak. Miután azt a

fölfedezést tettem, hogy ez enyhe bánásmód nélkül nagyon rossz lenne a helyzetem önökkel szemben, elhihetik, hogy minden tartózkodás nélkül könnyíteni fogok a szívemen. Witherden úr, én édes uram, gyöngesség fogja el elmémet, ha kegyes lenne csengetni, hogy valami fűszeres, meleg italt hozzanak, a történetek után nagy gyönyörűségem telnék benne, ha az ön egészségére írhatném. Azt reméltem, — mondotta Brass szomorú mosolylyalkörülnézve — hogy valamikor bevis-markszi szerény szobám mahagoni asztala mellett tisztelhetem önöket hármukat. De ebbeli reményeim szétfoszlottak. Ó Istenem!

Brass úr oly rendkívüli módon ellágyult, hogy egy szót sem tudott szólni addig, míg a frissítőt el nem hozták. Mikor azt megitta — s az igazat megvallva, hatalmas kortyokat nyakalt belőle — leült s írni kezdett.

Azalatt, míg fivére ezzel volt elfoglalva, a szeretetreméltó bájos Sarah majd összefont karokkal, majd hátratett kezekkel járt föl-alá a szobában s néha megállt, hogy burnótos szelenczójét előkotorássza s födelét harapdálja. Addig járt föl-alá, míg teljesen el nem fáradt s azután szépen elaludt egy széken az ajtó mellett.

Nem minden alap nélkül azt gyanították, hogy ezt az álmot csak tette, mert később alkonyat felé sikerült neki észrevétlenül kisurrannia. Hogy ezt szántszándékkal tette-e éber, józan állapotában, vagy pedig alvajáró rohama támadt, nem akarjuk feszegetni s nem akarjuk eldönteni. Egy pontra nézve azonban (s ez volt a főpont) valamennyien megegyeztek s valamennyinek *egy* volt a felfogása. Az tudniillik, hogy bármily állapotban osont is el, bizonyára azért tette, hogy soha többé vissza ne térjen.

Miután azt mondtuk, hogy ez késő délután, szürkület felé történt, ebből azt következtethetni, hogy Brass munkájának elkészülése meglehetősen időt vett igénybe. Esténél előbb nem lett vele készen, mikor pedig végre befejezte, ez az érdekes személyiség a három baráttal együtt egy bírónak a hivatalos irodájához hajtattott, ki Brasst roppant melegen fogadta, biztos helyen elhe-

lyezte, nehogy meg legyen fosztva attól a gyönyörűségtől, hogy másnap reggel is láthassa. A többieket azzal az örömteljes biztatással bocsátotta el, hogy nyomban másnap elfogatási parancsot ad ki Quilp ellen, hogy az államtitkárhoz beadványt intéz, részletesen elmondván az egész esetet s ennek a következménye feltétlenül kegyelem a Kit részére és nyomban való szabadon bocsátása lesz.

Mert tényleg úgy látszott, hogy Quilp utálatos pályája befejezéséhez közeledik s hogy a Nemesis, mely lassan szokott járni, az ő nyomait biztos szimattal fedezte föl s azon van, hogy gyorsan utolérje. Áldozata, nem vévén észre közeledését, elbizakodva éli tovább életét s örül sikereinek. De már sarkon követi, s ha egyszer megindult, nem tér ki többé útjából.

Ügyeit elvégezvén a három úr, visszament Swiveller lakására, ki oly örvendetesen haladt a javulás útján, hogy fél órára fölülhetett ágyában s derült kedélylyel társaloghatott. Garlandné már előbb hazament, de Abel még mindig ott ült nála. Miután mindent elmondtak neki, hogy mit tesznek, elbúcsúztak tőle, de mintha összebeszéltek volna, a jegyző és a pöttön kis cseléd ott maradt nála, míg a két Garland és a magányos úr eltávoztak.

— Miután jobban érzi magát, — mondotta Witherden, leülve melléje az ágy szélére, .. azt hiszem, elmondhatok önnek egy oly értesítést, melyet hivatalos úton szereztem.

Richard nem valami kellemes meglepetéssel és érzéssel hallotta ezt oly embertől, ki törvényszéki és peres ügyekkel szokott foglalkozni. Csak nem valami elfeledett s elintézetlen számlákról van szó, a melyekre vonatkozólag már többrendbeli fölszólítólevelet kapott. Szomorú sejtelmekkel mondá :

— Csak tessék, uram. Talán csak nem lesz valami nagyon kellemetlen.

— Ha kellemetlen lenne, akkor más időt választanék, hogy önnel tudassam — mondotta a jegyző. — De előbb hadd mondok meg önnek, hogy barátaim, a kik az imént itt voltak, nem tudnak róla semmit ;

az ő barátságuk ön iránt teljesen önként való volt, minden hátsó gondolat vagy számítás nélkül.

Dick megköszönte s azt mondta, hogy ő is úgy reméli.

— Többrendbeli értesülést szereztem be ön felől — mondá Witherden — s nem képzeltem volna, hogy önt olyan körülmények közt találom, a minőben múltkor láttam. Ön boldogult Swiveller Rebeka kisasszonynak az unokaöccse, a ki Cheselbrune-ban, Dorsetshireben halt meg.

— A boldogulté?

— Igen, a boldogulté. Ha ön más magaviseletű unokatestvére lett volna (így szól a végrendelet s semmi okom sincs kételkedni benne), akkor ön huszonötezer font sterlinget örökölt volna. Így azonban csak százötven font sterling évjáradékot kap, de azt hiszem, ehhez is gratulálhatok önnek.

— Uram, — mondá Dick egyszerre nevetve és sírva, — ezt megteheti. Mert most, ha Isten is úgy akarja felsőbb leányt faragunk a szegény marchionessből. Selyemruhában fog járni s ékszereket fog viselni vagy soha föl ne keljek ebből az ágyból.

HATVANHETEDIK FEJEZET.

Quilpnek sejtelve sem volt az előbbi fejezetben leírt eseményekről, sejtelve sem volt arról az aknáról, mely alatta fölrobbant (mert abból a célból, hogy az őt fenyegető veszélyről ne értesülhessen, mindnyájan elhatározták, hogy mélyen hallgatnak), ott maradt rideg legénytanyáján, nem zavarta semmi gyanú s nyugodtan élvezte machinatióinak gyümölcseit. Mivel különféle számadások összeadásával volt elfoglalva, mely foglalkozás nagyon illett lakásának csendjéhez és magányához, két teljes napig ki sem bújt odújából.

A Brass úr vallomása után való nap volt, következőképen az a nap, mikor Quilp szabadsága azzal volt fenyegetve, hogy megnyirbálják s mikor többrendbeli kellemetlen tény fenyegette. Mivel a törpének sejtelve sem volt arról a felhőről, mely háza fölött összetorlódott, rendes hangulatában volt s miután tekintettel egészségére és szellemi üdeségére azt a megfigyelést tette, hogy nagyon is belemélyedt üzleti teendőibe, azzal hozott némi változatosságot egyhangú munkájába, hogy dudolt, dalolt, vinnyogott vagy egyéb ártatlan szórakozással mulatta magát.

Mint rendesen, most is Tom Scott volt a társasága, a ki úgy guggolt a tűz mellett, mint valami béka s ha gazdája hátat fordított neki, borzalmasan elfintorította rá az orrát. A szobor még nem tűnt el, hanem ott állt régi helyén. Arcza rettentően össze volt égetve az izzó piszkálóvassal s el volt éktelenítve az orra hegyébe vert hatalmas szögtől, de azért még mindig barátságosan mosolygott s vértanúhoz méltó álla-

tatossággal újabbnál-újabb dühkitörésre ingerelte kínzóját.

A nap már a város legmagasabban fekvő, legvilágosabb negyedeiben is nedves, sötét, hideg és barátság-talan volt. Ez alacsony fekvésű mocsaras tájon a köd bevette magát minden zugba s minden sarkot vastag, sűrű felhővel töltött meg. Egy vagy két lépésnyiről már semmit sem lehetett kivenni. A parton fölgyúlt a figyelmeztető-lámpás és tüzek tehetetlenek voltak e halotti lepel alatt s ha a levegőben nem terjengett volna zord, átható hidegség s ha a folyamból nem hallatszott volna föl egy-egy eltévedt hajósnak a figyelmeztető kiáltása, senki sem hitte volna el, hogy a folyam olyan közel van.

A köd lassan, lomhán terjengett, de azért csípős, metsző volt a hideg. Semmiféle bunda, semmiféle kendő nem óvhatta meg tőle az embert. Behatolt a hidegtől reszkető csontjaiba s megkínozta. A mit az ember csak megérintett, nedves és ragadós volt. A nedvességgel csak a meleg tűz volt képes daczolni, mely vígan pattogott és öltögette a nyelvét. Olyan idő volt, mikor legjobb otthon maradni, körülülni a kályhát s történeteket mesélni olyan utasokról, s kik ilyen időben eltévedtek a lép közt s vágyva-vágytak meleg tűzhely után.

A törpének, mint tudjuk, az volt a bogara, hogy saját magának legyen hajléka s hogy ott elszórakozzék, ha kedve tartja. Mivel csöppet sem volt érzéketlen az olyan állapot iránt, melyet egy fűtött szoba nyújthat, megparancsolta Tom Scottnak, hogy a kis kályhát rakja meg szénnel, félretette aznapi munkáját s elhatározta, hogy boldog megelegedésben tölti a napot.

E célból új gyertyát gyújtott meg, újra megrakta a kályhát szénnel, bekebelezett egy beefsteaket, melyet vad kannibál módjára készített el s egy nagy fazékban punchot forralt. Aztán pipára gyújtott s lefeküdt, hogy az estét nyugodtan töltse.

E pillanatban halk kopogás hallatszott a kis fajtón, mire Quilp fölneszelt. Mikor a kopogás kétszer-

háromszor ismétlődött, lassan kinyitotta a kis ablakot, kidugta rajta a fejét s megkérdezte, hogy ki az.

— Csak én vagyok, Quilp — szólt egy női hang.

— Csak te! — kiáltott a törpe s kinyújtotta nyakát, hogy látogatóját jobban szemügyre vehesse. — S mi hoz téged ide, te boszorka? Hogy' mersz az én kastélyomhoz közeledni?

— Valamit át kell adnom — mondotta a felesége. — Ne haragudjál rám.

— Jó vagy kellemes? Olyan-e, hogy az ember buk-fenczet vet tőle s az ujjával csettint? — kérdezte Quilp. — Talán a drága jó öreg asszonyság halt meg?

— Nem tudom, hogy jó-e vagy rossz — mondotta az asszony.

— Akkor még él — mondá Quilp — s kutyabaja. Eredj haza, rossz hírmadár, eredj haza.

— Levelem van a számodra — mondotta az asszonyka alázatosan.

— Dobj be az ablakon s menj utadra, — mondá Quilp, félbeszakítva őt — mert különben kimegyek s öszekarmolászlak.

— Kérlek, Quilp, hallgass rám — mondá az alázatos asszonyka könnyezve. — Kérlek, hallgass meg.

— No beszélj — dörögött a törpe gonosz arc-fintorítással. — De gyorsan és röviden ám. Beszélj no, hallod?

— Ezt a levelet ma délután hozták hozzánk — mondá az asszony egész testében reszketve. — Egy suhancz hozta, azt mondta, hogy nem tudja, ki adta, de csak adja át azzal a megjegyzéssel, hogy nyomban kézbesítsük neked, mert rendkívül fontos. De kérlek, eressz be engem is — mondá, mikor férje a karját nyújtotta utána. — Ha tudnád, mennyire át vagyok fázva, hogy reszketek s hányszor tévedtem el ebben a csúnya ködben! Legalább öt perczig hadd szárítsam meg a ruhámat a tűz mellett. Mindjárt elmegyek, mihelyst mondani fogod. Meglátod, mindjárt elmegyek.

Szeretreméltó férje egy ideig vonakodott, azután eszébe jutott, hogy a levélre hátha felelni is kell, a mit nyomban átadhatna neki. Becsukva az ablakot,

kinyitotta az ajtót s azt mondta neki, hogy lépjen be. Quilpné természetesen nagy örömmel engedelmeskedett, lekuporodott a tűz mellé, hogy ujjait megmelegítse s férjének egy kis levélkét adott át.

— Nagyon jól esik, hogy átáztál — mondotta Quilp, a levelet kikapva kezéből s borzasztóan rásandítva. — Nagyon örülök, hogy fázol. Nagyon jól esik, hogy elévedtél. Nagyon örülök, hogy szemeid kivörösödtek a sírástól. Nagyon jól esik szívemnek, ha látom, hogy annyira meg van fagyva a kis fitos orrod.

— Ó, Quilp, — zokogott az asszony — hogy lehetsz ily kegyetlen!

— Azt tetszett hinni, hogy meghaltam?! — kiáltott Quilp, éktelenül eltorzult arczczal. — Azt gondolja, hogy majd minden pénzt megkap s azután hozzámehet ahhoz, a kit szeret? Hahaha! Azt tetszett gondolni?

Mindezekre a csípkedésekre szegény asszonyka nem felelt semmit. Ott kuporgott tovább is a tűz mellett, melengette a kezét s zokogott Quilp uram éktelen gyönyörűségére. De miközben ez feleségét nézte s a gyönyörűségtől vihogott, észrevette, hogy Tom Scott is éktelenül örül. Hogy tehát elragadtatását ne kelljen mással megosztania, galléron kapta, odaczipelte az ajtóhoz s rövid viaskodás után jól megrúgva, kipöndörítette a hidegre. Hálából e szeretetreméltó figyelmes-ségért Tom Scott nyomban a kezére állt s az ablakon a csizmájával köszöntött be jó estét. Azonkívül a csizmája sarkával megkopogtatta az ablaküveget. Magától értetődik, hogy Quilp egy pillanatig sem vonakodott a tüzes piszkálóvasat venni igénybe, melylyel fölfegyverkezve előbb alattomban esett rá, azután pedig oly félre nem érthető módon megfenyegette, hogy a suhancz jónak látta eloldalogni a csatamezőről.

— Így ni, ezt a kis ügyet elintéztük volna, — mondá a törpe nyugodtan — most hadd olvasom el a levelet. Hm! — dörmögött vállat vonva. — Ez az írás nagyon ismerős. Ó szép Sally!

Fölbontotta s elolvasta a tiszta, kerek ügyvédírást, a mint következik:

»Sammyt megdolgozták s visszaélt bizalmunkkal. Minden kiderült. Sokkal jobban tenné, ha megszöknék, mert idegen emberek szándékoznak önnél látogatást tenni. Eddig nagy csendben ténykednek, mert meg akarják önt lepni. Ne vesztegesse az időt. Nekem sincs veszíteni való időm. Sehol sem fognak rám akadni. Az ön helyében én is így tennék. S. B., azelőtt a B. M. lakója.«

Ha le akarnók írni azt a változást, mely Quilp arcán végbement azalatt, míg ezt a levelet olvasta új nyelvre volna szükségünk, olyanra, melynek hatalmasak, erősek lennének a kifejezései, olyanra, a milyenen még soha nem írtak, nem olvastak, nem beszéltek. Jó ideig nem szólt egy szót sem, de azután, mialatt Quilpnét majd megütötte a guta attól a rémülettől, melyet arczáról leolvasott, ezeket a szavakat huhogta :

— Hej, ha megcsí, hetném ! Hej, ha most itt volna a gazember !

— Jaj, Quilp ! — kiáltott az asszony. — Mi történt ? Kire dühöngesz úgy ?

— Belefojtanám a vízbe — mondotta Quilp, rá sem hederítve. — Csakhogy ez nagyon is könnyű, rövid, gyors halál lenne számára. Jaj, csak megcsíphetném ! Odacsálnám a partra, hízelegve neki, mint a macska, megfognám a kabátja gombját, tréfálkoznám vele, azután hirtelen belelökném, hogy csak úgy loccsanna. Azt mondják, hogy a fuldokló ember háromszor feljön a víz színére. Ha ezt háromszor megláthatnám ebben a helyzetben s gúnyolhatnám, mikor egy-egy perczre föltozna a pofáját . . . jaj, micsoda gyönyörűség lenne az !

— Quilp — hebegte a felesége s bátorságot vett magának férje vállát megérinteni. — Mi történt ?

Attól a gyönyörűségtől, melyet Quilp arca tükrözött arra a gondolatra, ha Brass belefojthatná a vízbe, úgy megrémült, hogy elakadt a szava.

— Jaj, a körmönfont gazember — mondotta Quilp, kezeit lassan dörzsölve s azután összeszorítva. — Azt hittem, gyávasága és alázatossága a legjobb záloga annak, hogy hallgatni fog. Ó, Brass, Brass, édes jó,

gyöngéd, hú udvarias, bájos barátom, lennél csak most a kezeim közt!

A felesége, a ki visszavonult a sarokba, nehogy úgy lássék, mintha ezekre a magában morgott szavakra hallgatna, ismét közelebb merészkedett hozzá s éppen szólni akart, mikor a törpe az ajtóhoz sietett és behívta Tom Scottot, a ki el nem felejtván az előbbi fenyegetést, tanácsosabbnak tartotta szolgálatkészen megjelenni.

— Befelé — mondta Quilp, bevonszolva magával. — Vezesd haza az asszonyt. Holnap ide ne jöjj, mert itt mindent bezárok. Ne is gyere vissza többet, míg nem hallasz felőlem, vagy nem találkozol velem. Megértetted?

Tom dörögve intett s felszólította Quilpnét, hogy menjen előre.

— A mi pedig téged illet, — mondta Quilp a felesége felé fordulva — ne is kérdezősködjél utánam, ne is kerestess s rólam senkinek ne beszélj. Ne félj, nem fogok meghalni, szende úrnóm, hogy meg ne szomorodjál. Majd ő gondoskodik rólad.

— De az Istenért, Quilp, mi történt, hova mégysz, miért nem beszélsz érthetőbben?

— Majd mindjárt érthetőbben beszélek, — mondotta a törpe, megragadva az asszony karját — sőt még azon felül teszek is valamit, hogy jobb szeretnéd, ha nem mondanám s nem tenném, — hogyha rögtön el nem kotródol.

— Valami történt? — kiáltott a felesége, — mondd mi történt?

— Igen — nyögött a törpe. — Vagy nem. Mi közöd hozzá? Megmondtam már, mit kell tenned. Jaj neked, ha egy hajszálnyira is letérsz az engedelmesség útjáról. Mégysz már, vagy nem?

— Megyek, mindjárt, megyek, de — hebegte az asszony — előbb felelj egy kérdésemre. Van-e valami összefüggésben ez a levél a kedves kis Nellel? Nem tehetem, hogy ezt meg ne kérdezzem, Quilp. Nem is képzeled, milyen szomorú napokat és éjszakákat töltöttem amiatt, mert ezt a gyermeket megcsaltuk s

megrövidítettük. Nem tudom, milyen bajt zudítottam a fejére, de akár nagy, akár kicsiny volt az a baj, te miattad tettem, Quilp. A hogy megtettem, nyomban feltámadt a lelkiismeretem. Felelj, kérlek, erre a kérdésemre.

Az izgatott törpe nem adott feleletet, hanem megfordult s oly szilajon kapott rendes fegyveréhez, hogy Tom Scott erőszakkal vonta el onnan védenczét, s úgy elszaladt, a hogy csak telt tőle. Szerencsájük is volt, mert Quilp, a ki majd megőrült dühében, a legközelebbi keresztútig üldözte őket s tovább is vadászott volna rájuk, ha el nem takarta volna őket a sűrű köd, mely minden pillanatban vastagabb lett.

— Legalább szép éjszakám lesz az incognito utazáshoz — mondotta visszatérve, s szinte fuldoklott a nagy szaladástól. — Hohó! Jobb intézkedéseket kell tennem, itt nagyon is barátságos és mindenki számára tárt a vidék.

Nagy erőfeszítéssel bezárta a két nagy kaput, mely mélyen bele volt süppedve az iszapba, s elzárta egy nagy keresztfával. Mikor ezzel készen volt, félrerázta szeméből összezsapzott haját s megpróbálta a kaput. Szilárd és erős volt.

— E közt és a legközelebbi telep közt könnyen meg lehet mászni a sövényt, — mondotta a törpe, miután a szükséges intézkedéseket meg tette. — Onnan is vezet ki egy kis mellékutca. Azon fogok elosonni. Ugyan jól ismerje az utat, a ki ezen a bájos vidéken s ezen a ködös éjszakán rám akar találni. Azt hiszem, míg ez az éjszaka tart, addig nem kell félnem semmi alkalmatlan látogatástól.

Olyan sötét volt s oly sűrű volt a köd, hogy szinte a kezével kellett tapogatódzni. Megint odaért odújához s miután egy ideig eltöprengett a tűznél, előkészületeket tett a gyors elutazásra.

Összeszedett néhány szükséges tárgyat, zsebredugta, folyvást beszélt magában, vagy a fogait csikorgatta, melyek még mindig össze voltak szorítva azóta, hogy Miss Brassnak a levelét elolvasta.

— Ó Sampson ! — derék jó lélek, csak egyszer a szívemre szoríthatnálak, — mormolta magában. — Csak egyszer megölelhetnélek, hogy a bordáidat betörhetném, s erre Isten bizony képes volnék, ha csak egyszer is a kezeim közé kaphatnálak. Istenem, hogy megünnepelhetnénk az édes viszontlátást. Ha még egyszer összeakad az utunk, Sampson, úgy üdvözölnénk egymást, hogy egykönnyen nem felejtünk el, erre mérget vehetnél. Ezt a momentumot, mikor már minden oly szép kerékvágásban ment, remekül kiválasztottad. Nagyon tapintatos, nagyon szeretetreméltó voltál. Ó, ha még egyszer szemtől-szembe állhatnánk ebben a szobában, te nyúlszívű fia a törvénynek, mekkora megelégedésére szolgálna az egyikünknek !

Szünetet tartott. A korsó punchot szájához emelve, hosszut, nagyon hosszut kortyantott, mintha csak tiszta vizet ivott volna, hogy cserepes ajkait megnedvesítse. Azután a korsót hirtelen ismét letette, tovább tett-vett s folytatta a magán beszédet.

— Pedig Sally is ott volt — mondotta szikrázó szemekkel. — Annak a nőnek van szellemes határozottsága, energiája, s az a nő aludt, vagy kővé volt meredve? Oly könnyen meggyilkolhatta volna, minden veszedelem nélkül megmérgezhette volna. Hiszen előreláthatta volna mindezt ! Miért tudósít róla akkor, mikor már késő? Mikor ott ült, igen, ott, odaát, fehér arczával vörös fejével, beteges mosolyával, miért nem tudtam, hogy mit forgat elméjében? Az a szív azon az éjszakán megszűnt volna dobogni, ha rájöhetek titkos tervére. Vagy már nincs méreg, hogy álomba ringathassam, nincs tűz, hogy hamuvá égethessem ?

Ismét nagyot húzott a korsóból ; azután lekuporodott a tűz mellé s tovább dörmögött.

— S ezt a bajt a többi gonddal egyetemben, melyekben azelőtt volt részem, annak a vén gazembernek és kedvenczeinek, annak a két gazembernek köszönhetem. Még csak ezután leszek a rossz szellemük. Te pedig, édes Kit, becsületes Kit, erényes Kit, ártatlan Kit, óvakodjál tőlem ! Ha én egyszer gyűlölök, akkor harapok, Gyűlöllek, lelkem ifja, s akármily elkapatott

leszsz is ma este, légy nyugodt, még rád is kerül a sor. Mi az?

Kopogtak a bezárt kapun. Erősen, hangosan kopogtak. Azután csend lett, mintha hallgatódzni akart volna az, a ki kopogtatott. Azután ismét hevesebben, ismét türelmetlenebbül kopogtattak.

— Már ismét? — mondotta a törpe. — S oly idegesen! Attól tartok, hogy csalódásban lesz részetek. Jó, hogy mindenre el vagyok készülve. Köszönöm neked, Sally.

Ezzel eloltotta a gyertyát. Ideges sietségében, hogy a tűz túlságosan világitó fényét mérsékelje, feldöntötte a kályhát, mely előre bukott s nagy robajjal esett a kihullt parázsra, melynek szikrái szanaszét szóródtak. Szuroksötét lett a szobában egyszerre. A kaput egyre döngették. Quilp kibotorkált az ismeretes úton a mellékajtóhoz s kiért a szabad levegőre.

E pillanatban megszűnt a kopogtatás. Nyolcz óra felé járhatott az idő, de a legsötétebb éjszaka homálya is fényes nappal volt ahhoz a vastag felhőhöz képest, mely a földre nehezedett s mindent beborított. Egy pár lépést előre ugrott, mintha egy komor, tátongó barlang szájába akart volna rohanni. Azután abban a hitben, hogy helytelen irányba indult, másfelé fordult, majd ismét megállt, nem tudván, hogy voltaképpen merre menjen.

— Ha még egyszer kopognának, — mondotta Quilp, igyekeztvén áthatolni tekintetével a körülötte terjengő homályon, — akkor a hang irányából kivehetném a kellő irányt. Rajta no! Kopogtassatok még egyszer!

Megállt, hallgatódzott, de a kopogtatás nem ismétlődött. Semmi zaj sem hallatszott ez elhagyatott helyen egyéb, mint hogy távol a kutyák ugattak. De ez a hang majd erről jött, majd amarról, a mi nem nyújtott neki elég támpontot, kivált mert néha úgy hallatszott, mintha valamelyik hajó fődélzetéről jött volna.

— Csak egy falra vagy sövényre akadnék, — mondotta a törpe kinyújtván karjait s lassan haladva

előre. — Akkor tudnám, hogy merre menjek. S akkor nagyon jó lenne ez a pokoli fekete éjszaka arra, hogy drága barátaim itt rekedjenek. Csak ez az óhajtasom teljesüljön, akkor aztán akár soha ne legyen többet nappal.

A hogy ezt kimondta, megbotlott, elesett s a következő pillanatban a hideg, sötét hullámokkal küzdött.

A fölcsapó víz hangjában, mellyel tele lett szeme-szája, még egyszer hallotta, hogy kopogtatnak az ajtón, mi több, emberi hangot is vehetett ki. A víz csobogása közt is kivette, hogy az illetők letévedtek az útról s visszajutottak oda, a honnan kiindultak, hogy szinte láthatták is, mint esett a vízbe s hogy ott voltak a közelben, de a mentést még csak meg sem kísérelheték, mert hiszen maga akadályozta meg őket abban, jól elrekeszelve a nagy kaput. A kiáltásra velótrázó ordítással felelt, hogy szinte megtánczolt bele az a száz meg száz tűzcsík, melyek a szemei előtt lebegtek és rezegtek, mintha szélroham bolygatta volna őket. Hiába volt minden. Az erős áram belehatolt a torkába s elragadta magával.

Újra kétségbeesetten kezdett küzdeni ismét a felszínre került, kezeivel csapkodta a vizet, s vadul égő szemei egy nagy fekete tárgyat vettek észre, mely felé az áram sodorta. Egy hajónak a törzse volt. Megtapogathatta síma, csuszamlós felületét. Föl akart sikoltani, de a víz, melynek nem tudott ellentállni, magával ragadta, mielőtt kiálthatott volna — s azután egy hullát sodort lefelé az ár. A folyam játszott, ingerkedt undok terhével, majd nyálkás oszlopokhoz csapta, majd iszapos, hosszú, indás vízinövények közé hajtotta, majd keresztül görgette durva köveken, kemény kavicsos, majd pedig mintha a saját sorsára akarta volna bízni, de a következő pillanatban ismét tovább hengergette, míg végre megúnva ezt az undok játékszert, kidobta egy mocsárba, egy visszataszító nyomorúságos helyre, a hol valamikor téli éjszakákon tengeri rablók tartózkodtak, s azután otthagya, hogy a nap kiszárítsa.

S ott feküdt a hulla egyedül. Az ég vörös volt a tüzes

ízzástól s a víz, mely odahajtotta, zavaros fényben kezdett úszni. Az a hely, melyet a hulla nemrég még mint élő ember hagyott el, immár nem volt egyéb égő romhalmaznál. A tűz fényéből a holttest arczára is esett valami. Haja, melyet a nedves szél összekuszált s szétzilált, mintha a halált akarta volna csúfolni s ruhái nehézkesen lebegtek az éjszakai szélben.

HATVANNYOLCZADIK FEJEZET.

Világos szoba, vígan pattogó tűz, derült arcok, jókedvű hangok zenéje, szerető szavak, meleg szív, a boldogság könnyei, — mekkora változás. Pedig Kitre ily változás várt. Tudta, hogy várják. Félt, hogy meghal örömeiben, mielőtt ebben a boldogságban része lenne.

Egész nap előkészítették rá. Egyelőre csak azt mondják neki, hogy nem a többivel együtt viszik el. Lassanként tudtára adják, hogy aggodalmak merültek föl, újabb nyomozásokat indítottak s utoljára még meg is kegyelmeznek neki. Végre, mikor beköszönt az est, elviszik egy szobába, a hol több úr van összegyűlkezve. Legelső köztük az ő jó öreg gazdája, a ki odamegy hozzá s megfogja a kezét. Hallja, hogy ártatlansága kiderült s megkegyelmeztek neki. Nem képes ránézni arra az emberre, a ki beszél, de arrafelé fordul, honnan a hang jön, felelni akar, de eszméletlenül esik össze.

Magához térítik, azt mondják neki, hogy legyen bátor s emberelje meg magát. Valaki azt mondja, hogy gondoljon szegény anyjára. De hiszen éppen azért verte le annyira a lábáról ez a jó hír, mert mindig anyjára gondol. Körülfogják, azt mondják neki, hogy kiderült az igazság s az egész városban, mi több, az egész vidéken mély szánalmat éreztek iránta szerencsétlensége miatt. Mintha nem is hallaná. Gondolatai még mindig nem terelődtek el a szülői háztól. Vajjon tudja-e anyja? Mit szólt hozzá? Ki mondta el neki? Nem tud másról beszélni. Egy kevés bort adtak neki, barátságosan bátorítják, míg végre annyira magához jön, hogy meg-

köszönheti. Távozhatik, ha akar. Garland úgy véli, hogy ha már jobban van, akkor talán már indulhatnának is. Az urak körülfogják s kezeit szorongatják. Nagy hála van kötelezve azért az érdeklődésért, melyet iránta tanúsítanak s nagyon örül barátságos biztatásaiknak, de szólni nem képes, s még az is nagy fáradságába kerül, hogy megálljon a lábán, bár gazdájának a karjára támaszkodik.

Mikor keresztülhaladt a komor folyosókon, több fegyházi alkalmazott a maga érdes, durva modorában örvendett szabadonbocsátásán. Az újságmoly is ezek közé tartozik, de az ő lénye nem valami megnyerő s jókívánatában van valami mogorvaság. Kitet tolakodónak tartja, oly embernek, ki hamis ürügy alatt furakodott be oda s oly szabadalmat élvezett, melyhez különben nem volt joga. Lehet, hogy derék, becsületes fiatal ember, de ott nincs semmi keresete, s mennél hamarább kotródik onnan, annál jobb.

A legutolsó ajtó is bezárul mögötte. Keresztülmentek a legkülső falon s kint vannak a szabad levegőn, az utcán, melyet annyiszor elképzelt magának, mikor a komor kövek közé volt bebörtönözve s mely annyiszor kísértette álmaiban. Mintha szélesebb s élénkebb lenne, mint máskor. Az est barátságatlan s mégis mily derültnek, mily szépnek tűnik föl az ő szemében. Az egyik úr, mikor elbucszott tőle, némi kis pénzösszeget nyomott a markába. Nem is olvasta meg, de mikor túlment már azon a perselyen, melyet a szegény fegyenczek javára tettek ki, hirtelen visszafordult s beledobta a pénzt.

Garland kocsit fogadott a legközelebbi utcák egyikében, Kitet odaülteti maga mellé s meghagyja a kocsisnak, hogy hajtson haza. Kezdetben csak lépésben haladhatnak, később fáklyát kell vitetni a kocsi előtt, mert a köd nagyon sűrű. De mentől jobban távolodnak a folyótól, mentől jobban maguk mögött hagyják a város szűkebb részeit, annál jobban nélkülözhetik ezt az elővigyázati rendszabályt s annál gyorsabban haladhatnak. Az országúton nem haladhatnak elég gyorsan s még a gyors galopp is nagyon lassúnak tetszik Kitnek. De mikor a házhoz közelednek, arra

kéri a kocsiszt, hajtson lassabban s mikor már a házat is megpillantja, azt mondja, hogy álljanak meg, ha csak egy pillanatig is, hogy lélekzetet vegyen.

Megállásról azonban szó sem lehet, mert az öreg úr egyre nógatja a kocsiszt, a lovak meggyorsítják lépteiket s már ott vannak a kertajtónál. A következő pillanatban ott állnak az ajtónál. Belülről hangzavar és csoszogás hallatszik. Az ajtó feltárul. Kit berohan s anyja ott csüng a nyakán.

De ott van Borbálának az anyja is, ez a hűséges asszony s kezében a kicsike, mintha le sem tette volna attól a naptól kezdve, mikor még oly kevés reménységük volt, hogy hamarosan ily nagy örömben legyen részük. Ott van ő is és zokog, de úgy, a hogy asszony talán még soha nem zokogott. Ott van a kis Borbála, a szegény kis Borbála, sokkal halaványabb és lefogyottabb, de azért nagyon kedves. Ugy reszket, mint a nyárfalevél és odatámaszkodik a falhoz. Ott van Garlandné, tisztább, csinosabb, mint valaha, a nélkül, hogy bárki is segítségére sietne, Kit megpillantására egyszerűen elájul. Ott van Abel, hevesen dörzsöli az orrát és mindenkit szeretne megölelni. Ott van a magányos úr, körülrajong mindenkit, senkinél sem időzve sokáig s ott van a kedves, jó kis Jakab, a ki egyedül, félrevonulva ül a legalsó lépcsőfokon, kezét öreg emberek módjára térdére támasztva s írtózatosan ordítva. Ott vannak valamennyien, nem tudva hova lenni jó kedvükben.

Mikor a többiek már nagyobbára megnyugodtak s már mosolyogni is képesek, Borbála — a jószívű, szende, bohó kis Borbála — hirtelen eltűnik s a hátsó szobában találják meg félájultan; ez ájulástól görcsökbe esik s igazán olyan rosszul van, hogy csak eczetes és hideg vizes borogatástól tér kissé magához. Azután bejön Kit anyja s azt kérdezi, hogy nem akarna-e vele beszélni, mire Kit azt feleli, hogy de igen, azután odamegy s barátságosan azt mondja neki :

— Borbála.

Borbála anyja pedig így szól :

— Ne ijedj meg, hiszen csak Kit !

Borbála az egész idő alatt lecsukva tartja a szemét s azt kérdezi :

— De igazán ő az ?

Mire Borbála anyja megszólal :

— Persze hogy ő. Már minden bajnak vége.

Kit ismét megszólítja, hogy meggyőzze arról, miszerint teljesen jól van s nincs semmi baja. Ekkor Borbálát nevető-görcsök fogják el. Borbála anyja és Kit anyja egymás felé bólintanak s úgy tesznek, mintha Borbálával incselkedni akarnának, de csak azért, hogy annál jobban magához térítsék, a jó lelkek. Nagyon tapasztalt asszonyok, nagyon jól észreveszik a visszatérő öntudatnak első halk nyilatkozásait s Kitet azzal vigasztalják, hogy most már lehet vele valamit csinálni s visszaküldik abba a szobába, a honnan jött.

Ott, a másik szobában pedig palaczkszámra állnak a borok s mindenféle jó, mintha Kit és a barátnői tudja Isten micsoda finom társaság lennének. A kis Jakab csodálatos gyorsasággal eszi magát keresztül egy hatalmas szilváskalácson s tekintete a fügékre és narancsokra vannak szegezve, melyek azután lesznek következők ; s mindenki elhiheti, hogy idejét ugyancsak kihasználja. Alig hogy Kit belépett a magányos úr teletölt valamennyi poharat (ily szorgoskodó úr messze határban nem akad), azután koczint, élteti Kitet s azt mondja neki, hogy még ő él, addig ne lásson hiányt barátokban. Ugyanezt mondja Garland is, ugyanezt mondja Garlandné is s ugyanezt mondja Abel úr is. De ezzel a kitüntetéssel és megtiszteltetéssel még nincs vége a dolognak, mert a magányos úr a zsebéből egyszer csak kihúz egy tömör ezüst órát, mely hangosan ketyeg s még a másodperczeket is mutatja ; a hátlápján Kitnek a neve van bevésve, szóval határozottan Kitnek az órája az, melyet ott neki ajándékoznak. Meg lehet mindenki a felől győződve, hogy Garland és Garlandné sem mulasztották volna el arra czélozni, hogy ők is szántak ajándékot Kitnek, sőt Abelé már itt is van. Szóval Kit a legboldogabb ember a boldogok közt.

Van ott még egy jó barát, a ki Kitet még nem

látta s mivel ezt a megpatkolt négy lábú urat nem lehet bevezetni a családi körbe, Kit a legelső kínálkozó alkalmat megragadva, kisseran a szobából az istállóba. Alig hogy a kilincset megfogja, a ponny vihogni kezd, még pedig oly hangosan, a hogy csak egy ponny vihoghat. Alig hogy Kit átlépi a küszöböt, a ponny ide-oda ugrándozik az istállóban (mert azt a gyalázatot nem tűri, hogy kötőfékkal kössék a jászolhoz) s majd megbolondul örömében. Mikor Kit odamegy hozzá, hogy megsimogassa s megveregesse a nyakát, a ponny odadörgöli az orrát a kabátjához s úgy hízeleg neki, a hogy ponny még embernek nem hizelgett. Ez teszi föl Kit bensőséges, szeretetteljes elfogadtatására a koronát. Kit megöleli a ponny nyakát s nagyon szereti.

De hogy jut Borbála ahhoz, hogy éppen most tipegjen be oda? S mily csinos ismét! Persze azóta, hogy magához tért, már a tükre előtt is töltött egy kis időt. Hogy jön Borbála éppen az istállóba? Nincs más hely a földön, a hová mehetne? Hát csak úgy, hogy mialatt Kit távol volt, a ponny senki mástól nem akarta elfogadni az abrakot, csak tőle, azt meg a leány nem álmodhatta, hogy Christopher az istállóban lesz. Utána akart nézni a ponnynak s azért ment az istállóba, teljesen gyanutlanul. Hogy' elpirult, a kis Borbála, hogy' elpirult!

Lehet, hogy Kitnek az jutott eszébe, hogy a ponnyt már eleget czirógatta; lehet, az jutott eszébe, hogy a ponnynál különb czirógatni való lények is vannak a világon. Annyi bizonyos, hogy a ponnyt otthagytá, odament Borbálához s azt kérdezte tőle, jobban van-e? Igen, Borbála már sokkal jobban érzi magát. Attól fél — s itt Borbála lesüti a szeméit s még jobban elpirul — hogy nagyon ostoba leánynak tartja.

— Éppen nem — mondja Kit.

Borbála nagyon örül, köhint egyet, egész halkán, azután ismét köhint s nem szól.

Mily tapintatos tud lenni egy ponny, ha akar! Most oly nyugodt, mintha márványból lenne faragva. Nagyon ravasz ugyan a tekintete, de ez mindig az.

— Alig volt időnk kezét fogni, Borbála — mondja Kit.

Borbála kezét nyújt neki. De mennyire remeg a keze! Ó, te bohó kis Borbála!

Egy karhosszúságnyira! Egy emberi karnak a hossza nem is olyan nagy. Borbála karja meg éppen nem volt hosszú, csöppet sem s azonkívül nem is tartotta mereven kinyújtva, hanem kissé behajtván. Mikor Kit megrázta a kezét, oly közel volt hozzá, hogy két gyöngéd könnyet vehetett észre rezgteni a szempilláin. Természetes volt, hogy közelebb hajolt megnézni ezeket a könnyeket, a nélkül, hogy Borbála észrevette volna. Természetes volt-e, hogy Kit, minden előzetes szándék nélkül, megcsókolta Borbálát? Akár természetes volt, akár nem, megtette. Borbála ugyan azt mondta: »Nem szégyenli magát?« de azért hagyta, hogy megtegye — kétszer is. Sőt akár háromszor is megtehetette volna, de a ponny kirúgott, megrázta a fejét, mintha hirtelen görcsrohamai támadtak volna, Borbála meg ijedtében elszaladt, de nem oda, a hol Kit anyja és az ő anyja voltak, nehogy meglássák, mennyire ki van pirulva s nehogy azt kérdezzék, hogy mi ennek az oka. Ravasz egy leány ez a kis Borbála!

Mikor a társaság lelkes elragadtatása kissé alábbhagyott s Kit, meg az anyja, meg Borbála, meg ennek az anyja, meg a kis Jakab, meg az egészen kicsike együtt megvacsoráltak, — sietni ugyan nem kellett volna, mert egész este együtt maradhattak volna — Garland úr magához hívatta Kitet, bevezette egy szobába, hol magukra maradhattak s azt mondta, hogy még valami közlendője volna, a mi bizonyára nagy mértékben meg fogja lepni. Mikor Kit ezt hallotta, annyira megijedt s olyan halvány lett egyszerre, hogy az öreg úrnak hozzá kellett tennie, hogy kellemsen lesz meglepetve s azt kérdezte, hogy holnap reggel kész-e vele együtt elutazni?

— Elutazni! — mondá Kit.

— Igen, elutazni velem s a harátommal, a ki a másik szobában van. Eltalálod-e, mi czélből?

Kit még halványabb lett s fejét rázta.

— Igen. Azt hiszem, hogy kitalárod, — mondotta gazdája. — Próbáld meg csak!

Kit érthetetlen, összefüggéstelen szavakat mormogott magában, de néhányszor érthetően kimondta: »Nell kisasszony« s a mellett úgy rázta a fejét, mint a ki már elvesztette minden reménységét.

De Garland úr, a ki a helyett, hogy azt mondta volna neki: Próbáld meg még egyszer kitalálni, mint a hogy ezt Kit meg is várta, azt mondta neki, hogy már ki is találta.

— Tényleg megtaláltuk azt a helyet, hol visszavonulva él; igazán megtaláltuk. S ez utazásunknak a célja.

Kit össze-vissza hebegett mindenfélét, hogy hol van az a hely, hogyan, akadtak rá, mikor akadtak rá s egészséges-e, megelégedett-e Nelly?

— Kétségkívül megelégedett, — mondotta Garland. — S egészséges lesz, legalább azt remélem. Ugy értesülök, hogy gyöngé s beteges volt, de a hogy' ma hallom, megint jobban van s mindenki a legjobb reménnyel van eltelve. Ülje, a többit majd elmondom.

Kit alig mert lélekzetet venni az alatt, míg helyet foglalt, Garland elmondta neki, hogy van egy testvére (a kiről több ízben beszélt, s Kit valószínűleg emlékezni is fog rá s a kinek fiatalkori arc képe ott függ a nappali szobában), ez a testvére messze, messze lakik egy faluban egy lelkésznél, a ki ifjúkori barátja. Ámbár nagyon szeretik egymást, — mint testvérek közt mindig is lenni kellene — mégis évek óta nem találkoztak, levelet is csak nagyritkán váltottak, — mert mindig azt remélték, majd csak kezét szoríthatnak újra; — e közben — mint az emberek közt rendszeren történni szokott — a jelen elröppent és a jövővé változott. Ezt a testvérét — a ki olyan szelid, nyugodt, félénk természetű ember, — szakasztott mint Abel — nagyon szeretik azok az egyszerű emberek, a kik közt él, nagy tisztelettel viseltetnek az agglegény iránt (a mint nevezik), mert mindenki iránt szíves s mindenki részesült már a támogatásában.

Ezeket a részleteket is csak apránként és évek múltán tudta meg, mert az agglegény azon emberek közül való, kik titkolják jótéteményeiket s nagyobb a gyönyörűségük, ha mások jócselekedeteire rájöhetnek s azt dicsérik, mintha a magukét kürtölhetik ki.

Ezért nagyon is ritkán beszélt falubeli barátairól; de azért kettő közülök — egy gyermek s egy öreg ember, a kikhez mindig nagyon barátságos volt — annyira megnyerték a szívét, hogy egy minap írt levelében elejétől végig csakis róluk beszélt s oly szép történetet mondott el a vándorlásaikról s egymás iránt való szeretetükről, hogy nem lehetett könnyek nélkül olvasni. A mint ezt a levelet megkapta, nyomban sejtette, hogy bizonyosan ők azok a vándorok, a kiket oly buzgón nyomoznak s a kiket most az ég az ő testvérének őrizetére bízott. Legközelebbi levelében ő is nyomban bővebb értesüléseket kért róluk, hogy ez a tényállás minden kétségen felül meg legyen állapítva. Ez az értesülés ma reggel érkezett meg, első benyomását bizonyossággá érlelte s ez az oka az ő tervezett utazásának, melyet holnap reggel akar megkezdeni.

— Addig pedig — mondá az öreg úr fölállva s Kit vállára téve a kezét — nagyon is nyugalomra van szükséged, mert az olyan nap, mint a mai, még a leg-erősebb embert is leveri a lábáról. Jó éjszakát! Adja Isten, hogy utazásunknak szerencsés eredménye legyen!

HATVANKILENCZEDIK FEJEZET.

Kit másnap nem sokáig aludt, hanem még napfölkelte előtt kiugrott az ágyból s örömmel készült az útra. A tegnapi nap eseményeit követő lelki izgatottság s az a váratlan hír, a melyet este hallott, nyugalma nagyon megzavarták a hosszú, sötét éjszakai órákban s oly nyugtalan álmok gyötörték, hogy volta-képen akkor tért vissza a nyugalma, mikor fölkelte.

De ha más erőfeszítésről lett volna is szó hasonló czéllal, ha ebben a zord évszakban gyalog kellett volna is útra indulni, melyen nélkülözés, gond, szenvedés, fáradság van, ha valami oly vállalatról lett volna is szó, mely az ő szívós kitartását és elszántságát s minden lelkirej igénybe vette volna, ha csak remény lehetett volna arra nézve, hogy mindez Nellnek javára szolgál: — Kit ép olyan buzgalommal készült volna neki s türelmetlensége ép oly nagy leendett.

De nemcsak ő volt izgatott, nemcsak ő sürgött-forgott. Mert fölkelte után negyedórával az egész háztalpon volt. Mindenki közre szeretett volna működni abban, hogy az előkészületeket megkönnyítse. A magányos úr természetesen maga nem szorgoskodhatott, de mindenkire felügyelt s élénkebb, fürgébb volt valamennyinél. A csomagolás úgy ment, mint a karikacsapás s napfölkeltekor már minden előkészület meg volt téve az utazásra. Kit már szinte azt kívánta, hogy ne siessenek annyira, mert a megrendelt postakocsi ügyis csak kilencz óra felé jön s reggeli után még másfél óráig mivel fogják eltölteni az időt.

Mégis volt mivel. Ott volt Borbála. Neki is volt

ugyan dolga, de legalább Kit segíthetett neki s ezzel az idő jobban elmúlt, mint bármi más kieszelt foglalkozással. Borbálának természetesen semmi kifogása sem volt ellene s Kit a dolog közben szépen tovább fonta azt a gondolatot, mely éjszaka bolygatta. Azt kezdte gyanítani, hogy Borbála alighanem szereti őt, ő pedig bizonyosan szereti Borbálát.

De ha már az igazat meg kell vallani — pedig meg kell s történnék is meg: — Borbálának volt legkevésbé kedvére az egész háznép közt a reggeli sürgősforgás; s mikor Kit nagy nyíltszívűséggel megmondta neki, hogy mennyire örül az utazásnak s mennyi gyönyörűséggel fog ez neki kínálkozni, Borbála nagyon le volt verve, minek következtében ő sem örült neki annyira, mint előbb.

— Még nem vagy oly régen itthon, Christopher, — mondá Borbála s le sem lehet írni, hogy ezt milyen közönyösen vetette oda — még nem vagy oly régen itthon, hogy örülnöd kellene, ha ismét elmégysz.

— De gondold meg, milyen czélből — mondá Kit. — Nell kisasszonyt kell visszahozni! Őt fogjuk viszontlátni! Gondold meg! Annak is örülök, hogy végre te is meglátod, Borbála.

Borbála nem mondta ki éppen, hogy nem lesz nagyon kellemes a találkozás, csak éppen megrázta kissé a fejét. Kit elhallgatott s föl nem tudta fogni, miért veszi ezt a leány olyan közönyösen.

— Meglásd, magad is azt fogod mondani, hogy neki van a legédesebb, legszebb arcza a világon — mondá Kit, kezét dörzsölve. — Meg vagyok győződve, hogy te is azt fogod mondani.

Borbála fölvetette a fejét.

— Mi baj, Borbála? — kérdezte Kit.

— Semmi — mondá Borbála.

S Borbála duzzogott, nem ugyan morcosan, s nem visszataszító módon, csak éppen annyira, hogy ajkai még pirosabbak, még rózsásabbak lettek, mint különben.

Nincs iskola a világon, melyben a tanuló oly gyors előmenetelt tenne, mint az az iskola, melybe Kit akkor

lépett, mikor Borbálát megcsókolta. Rögtön felfogta, hogy Borbálának mi jár az eszében; rögtön tudta a leczkójét, mert Borbála volt a könyv, ott állt előtte, oly világosan, mintha nyomtatva lett volna.

— Borbála, — mondotta Kit — csak nem haragszol rám?

Oh, dehogy! Miért is haragudnék Borbála! S mi jupon haragudnék? S mit nyerne azzal, akár haragszik, akár nem? Volna-e ehhez köze valakinek?

— Hát *nekem* — mondá Kit. — Magától értetődik.

Borbála nem látta be, miért lenne ez annyira magától értetődő.

Pedig Kit meg volt győződve, hogy be kell látnia. Talán még meg fogja gondolni?

Persze, hogy meg kellene gondolnia. De nem, nem látta be, hogy miért lenne ez oly magától értetődő. Nem fogta föl, hogy Christopher mit gondol. Azonkívül pedig hátha fönt szükség van a legényre, neki pedig szintén dolga után kell látnia, hát...

— Nem, nem, Borbála, — mondá Kit, szelíden visszatartva a leányt. — Váljunk el békességben. Nyomorúságomban mindig rád gondoltam. Sokkal, de sokkal boldogtalanabb lettem volna, ha te nem lettél volna.

Istenem, milyen csinos volt Borbála, akkor, mikor elpirult, hát még mikor remegett, mint valami üldözött kis madár!

— Kimondom az igazságot, Borbála, szavamra, csakhogy fél annyira sem őszintén, mint szeretném — mondá Kit. — Mikor azt szeretném, hogy te is örülj annak, ha Nell kisasszonyt láthatod, ez csak azért van, hogy te is ugyanannak örülj, a minék én. Ez az egész. A mi Nell kisasszonyt illeti, Borbála, azt hiszem, meg tudnék halni, hogy segíthessek rajta, de te is csak úgy gondolkoznál, ha úgy ismernéd, mint én. Biztosan tudom, hogy te is így gondolkoznál.

Borbála meg volt hatva és sajnálta, hogy az imént olyan közönyös volt.

— Mert látod, Borbála, — mondta Kit — hozzá vagyok szokva, hogy úgy beszéljek s úgy gondolkozzam

róla, mint az ég angyaláról. Ha elgondolom, hogy viszont fogom látni, úgy tetszik, mintha most is úgy látnám mosolyogni, mint azelőtt s hogy ő is örül, ha viszontlát s azután kezet nyújt, azt mondja: »Nini, az én öreg Kitem.« Vagy ilyesfélét, a mit mondani szokott. Ilyenkor azt képzelem magamban, hogy boldogan látom, hogy jóbarátok veszik körül, a hogy meg is érdemli. Ha pedig magamra gondolok, azt képzelem, hogy még mindig az ő régi szolgája vagyok, a ki forrón szerette az ő édes, szelid, jó úrnőjét, a kiért minden bajt elszenvedett volna s még most is elszenvedne. Valamikor az az aggodalom bántott, hogy ha új barátaival visszatér, el fog felejteni vagy szégyelni fogja egy ilyen egyszerű legény ismeretségét vagy pedig hidegen beszélne hozzám, a mi nagyon, de nagyon bántana, Borbála, mondhatom. De mikor jobban megdöntöttem a dolgot, meg voltam győződve, hogy igazságtalanul ítélem meg s ilyenkor azt reméltem, hogy olyannak fogom viszontlátni, a minő azelőtt volt. Ez a remény s a reá való emlékezés azt a vágyat ültette a szívembe, hogy tessék neki, hogy olyan legyek, a minőnek szívesen látszanám, ha még a szolgája volnék s ha ez által jobbá váltam — már pedig nem hiszem, hogy rosszabbá váltam volna — ezért neki tartozom hálával s csak annál jobban tisztetem és szeretem. Ez a tiszta, becsületos igazság, kedves Borbála ; igaz lelkemre !

A kis Borbála épen nem volt veszélyes vagy makacs természet s könnyek szöktek a szemébe, mert megbánta előbbi magaviseletét. Nem szükséges törnünk a fejünket afölött, hogy ez a társalgás lassanként hova fejlődött volna, mert e pillanatban hallani lehetett az érkező kocsi kerekeinek a zaját s a kertajtón megszólalt az élesszavú csöngettyű, ismét megélenkült a ház s a sürgés-forgás megtízszereződött.

A postakocsival egyszerre Chuckster is megérkezett egy bérelt kocsin s néhány okmányt és pénzt hozott a magányos úrnak, kinek kezeibe mindezt átadta. Mikor ebbeli megbízatásának eleget tett, bevette magát a család körébe, hamarosan megreggelizett s elő-

kelő nyugalommal nézte, mint rakják meg a postakocsit.

— Ugy látom, a ficzkó is velük tart — szólta Garland Abelhez. — Azt hittem, nem viszik el erre az útra, mert attól lehetne tartani, hogy jelenléte nem volna éppen kellemes a vén bivalynak.

— Kinek, uram? — kérdezte Abel.

— Hát az öreg úrnak — mondá Chuckster kissé lehülve.

— Kliensünknek úgy tetszik, hogy magával vigye — mondá Abel szárazon. — Erre az elővigyázatra különben nincs többé szükség, miután apám rokonsága azzal az úrral, a kiből teljesen megbízik az a kis személy, a kiket meglátogatni megyünk, elegendő biztosíték arra nézve, hogy jóindulatú szándékkal megy.

— Vagy úgy — gondolta magában Chuckster, az ablakon kihajolva. — Hát én reám egyáltalában nem gondolnak ezek az emberek. Még az a ficzkó is előbbrevaló nálam. A gazember most véletlenül nem lopta el az ötfontos bankjegyet, de szentül meg vagyok győződve róla, hogy előbb-utóbb ilyesmi lesz a vége. Régen mondtam én azt. Átkozottul csinos leány! Lelkemre, bájos kis fruska.

Chucksternek ez az elragadtatása Borbálának szólt. Minthogy pedig a leány a kocsinál állt, mely teljesen készen volt az indulásra, gentlemanünk egyszerre roppantul érdeklődni kezdett a készülődés iránt, keresztülment a kerten s alkalmas helyen föláll, hogy onnan flirtölhessen. Mivel nagyon sokat forgolódott a szépnem körül s ismerte mindazokat az apró fogásokat, melyekkel a nők szívét legkönnyebben meg lehet ejteni, Chuckster úr elfoglalván hadállását, egyik kezét ajkaihoz emelte, a másikkal pedig a haját simogatta. Előkelő körökben ez kedvencz állás s ha az ember ehhez még kellemesen füttyörészni is kezd, roppant hatást szokott vele aratni, mint számtalan tapasztalat igazolja.

Azonban éppen az a különbség a város és a falu közt, hogy itt senki a legcsekélyebb tudomást sem vette erről az elbűvölő hadicselről. Ezek a közönséges embe-

rek azzal voltak elfoglalva, hogy búcsúzkodtak egymástól, csókokat intettek egymásnak, zsebkendőjüket lobogtatták s hasonló egyszerű, pórias mozdulatokat végeztek.

A magányos úr és Garland már fönt ültek a kocsi-ban, a postáslegény fönt a nyeregben, Kit pedig jól felöltözködve hátul az inasülésen. Ott volt Garlandné, ott volt Abel, ott volt Kit anyja, ott volt a kis Jakab, ott volt Borbála anyja, de kissé távolabb, hogy a legkisebb Nubbles-ivadéokra vigyázzon. Valamennyien integettek, bólintottak, zsebkendőt lobogtattak s teljes ere ükből Isten hozzádot kiabáltak. A kocsi egy pár pillanat alatt eltűnt szem elől s Chuckster maga maradt azon a helyen, hol az imént állt. Világosan látta, hogy Kit fölállt az inasülésről, hogy kezével Borbalának integetett s hogy Borbála Kitnek intett vissza, Kitnek, ámbár ott állott Chuckster, az asszonyoknál szerencsés Chuckster, a körülrajongott, kedvelt Chuckster, a kire magánfogatban ülő dámák kegyes pillantásokat vetnek vasárnap reggel a parkban sétakocsi-zásaik alkalmával, a kire szerelmesen mosolyognak.

Nem tartozik tárgyunkhoz, hogy Chuckster magánkivül lévén csodálkozásában e rettenetes eset fölött, mint állt ott egy ideig, mintha a földbe gyökerezett volna a lába, belelovalván magát abba a meggyőződésbe, hogy Kit minden zsványoknak a fejedelme, a fiatal léhűtőknek és naplopóknak imperátora és nagymogulja, s ettől a momentumtól kezdve visszafelé hogy gondolt végig minden eseményt a shillinggel való aljas fogásig. Kövessük inkább a kocsi gyorsan gördülő kerekeit s szegődjünk az utasok társává rideg, kietlen útjukon.

Kemény egy nap volt. Hideg szél fújt szemközt, keményre fújta a talajt, lerázta a hideg zuzmarát a fákról és sövényekről s úgy elfújta, mint a port. Kit keveset törődött az idővel. Volt valami szabadság és frissesség a szélben, a hogy bűgva tört elő, s ez a szabadság és frissesség nagyon jól esett neki. Csak hadd fújjon a szél, a hogy akar. S a hogy egyre fújt, tova ragadván magával a száraz ágakat és fonnyadt leve-

leket, úgy tetszett, mintha valami általános rokonszenv kerekedett volna föl a levegőben s épp úgy sietne előre, mint az utasok. Mennél szilajabbak voltak a szél lökései, annál gyorsabban látszottak haladni. Volt valami szép abban, hogy fáradsággal és nagy erőködéssel haladtak s hogy a szél rohamát egyremásra leküzdötték; volt valami szép abban, hogy a szél meg-megiramodott, azután megállt, mintha erőt gyűjtött volna, azután ismét előrerohant, míg végre rekedt hangja elveszett a messzeségben s a hatalmas fák meghajoltak ereje előtt.

A szél egész nap szakadatlanul fújt. Az éjszaka tiszta, világos volt, de a szél csak nem akart alábbhagyni s a hideg metsző volt. Néha még Kit is szerette volna, ha kissé melegebb volna; de ha megálltak, hogy lovakat váltsanak s azalatt jól kidobogták magukat lábaikkal, s ha addig föl-alá szaladgáltak, míg a lovakat befogják, az előbbi postást kifizették, új postalegényt szerződtetnek, akkor egyszerre olyan meleg volt, hogy a vér bizseregni kezdett újjaik hegyében s hogy az egész utazás bája és gyönyörűsége oda lett volna, ha csak egy gondolattal is melegebb lett volna. Kit ismét vidáman ugrott föl a kocsira, víg dudorászással kísérte a robogó kerekek zenéjét, melyek csakhamar messze elhagyták a várost alvó lakóival egyetemben.

Közben a bent ülő két úr, nem igen lévén hajlandóságuk az alvásra, beszélgetéssel ütötte agyon az időt. Minthogy mind a kettő aggódó és kíváncsi ember volt, meghányták-vetették utazásuk tárgyát, hogy mint készülődtek hozzá s mily reményeket és aggodalmakat táplálnak eredménye iránt. Reményük nagyon sok volt, aggodalmuk már kevesebb, illetőleg majdnem semmi, kivéve azt a megmagyarázhatlan rossz érzést, mely a hosszú várakozással rendesen együtt szokott járnival.

Már elmúlt az éjszakának egyik fele. Azon szünetek egyikében, melyekkel beszélgetésüket megszakították, a magányos úr, a ki mind hallgatagabb s elmélázóbb lett, hirtelen így szólt utitársához:

— Tud ön jól figyelni?

— Azt hiszem, csakúgy, mint a legtöbb ember — mondá Garland úr mosolyogva. — Tudok figyelni, ha a téma érdekel, de ha nem érdekel is, legalább megkísértem úgy adni, mintha nagy érdeklődéssel hallgatnám. Miért kérdi?

— Mert egy rövidke elbeszélés van a nyelvem hegyén, — mondta barátja — melylyel önt terhelni szeretném. Nagyon rövid.

Nem várt feleletet, hanem kezét az öreg úr karjára téve folytatá :

— Volt egyszer két testvér, a kik nagyon szerették egymást. Meglehetősen korkülönbség volt köztük, körülbelül tizenkét esztendő. Tudja isten, de talán éppen ezért öntudatlanul is csak annál jobban szerették egymást. De bármily nagy volt is a korkülönbség köztük, nemsokára versenytársak lettek. Szívük legmélyebb, legerősebb hajlama ugyanazon tárgyra irányult.

— Először a fiatalabbik vette ezt észre, mert volt oka rá, hogy érzékeny és éber legyen. Nem akarom önnek elmondani, hogy mekkora bánat szakadt rá, mily lelki kínokat állt ki, mily harcz dúlt benne. Beteges gyermek volt. Testvére, a ki kifogástalan egészsége és nagy testi ereje mellett türelmes és elnéző volt, sokáig, nagyon sokáig lemondott kedvencz szórakozásairól, hogy ott ülhessen a beteg ágyánál, s régi históriákat mesélhessen neki, míg a beteg arcját szokatlan hév nem ragyogta be. Karjaiban vitte ki valami zöld tisztásra, hol a szegény bánatos gyermeket jobban ápolhatta, a ki szomorúan nézte a ragyogó napot s látta, hogy a természetben minden egészséges, csak ő nem. Szóval, mindenképpen hű és gyöngéd ápolója volt. Nem akarok mindenre kiterjeszkedni, hogy mit tett, hogy a szegény beteges lényben szeretetet ébreszsen maga iránt, mert akkor sohasem lenne vége történetemnek. Mikor elérkezett a megpróbáltatás napja, a fiatalabb testvér szívében föléledtek a régi napok emlékei. Az ég erőt adott neki ahhoz, hogy a meg gondolatlan ifjuság áldozatát a megfontoló férfiasság áldozatával fizesse vissza. Elhagyta testvérét, hogy az bol-

dog lehessen. Az igazságot sohasem árulták el ajkai, s abban a reményben hagyta el az országot, hogy kint a nagyvilágban meghal.

— Bátyja elvette azt a leányt. Nemsokára az asszony megtért az ég angyalai közé s a férfit egyedül hagyta egy kis gyermekkel.

— Ha már járt egy régi családnak a családi képtárában, tudnia kell, hogy ugyanaz az arcz s ugyanaz a termet, sokszor a legszebb arcz s legszebb termet nemzedékeken keresztül minduntalan visszatér, s hogy ugyanazt az édes leányt egész sereg képen föl lehet ismerni, a nélkül, hogy megöregednék vagy megváltoznék. Ez az alak a nemzetségnek jó angyala, mely velük marad minden szerencsétlenségben s jóváteszi minden bűnüket.

— Ebben a leányban újraélt az anya. Elképzelheti, hogy a férfi, ki az anyát hamarosan elvesztette azután, hogy meghódította magának, mily szeretettel csüngött ezen a leányon, ki a megszólalásig hű mása volt anyjának. Asszonnyá serdült, s szívét oly férfinak ajándékozta, a ki ennek a kincsnek értékét nem tudta fölismerni. Gyöngéd apja nem tudta nézni, hogy folytonosan szomorkodjék s eméssze magát. Különben az a férfi jobb és méltóbb volt, mint az apa hitte. Vagy legalább is jobb lehet, ha olyan asszony van mellette. Egymásba tette kezeiket s megesküdtek.

— Mindazon a nyomorúságot keresztül, mely e frigyre következett, minden rideg elhanyagoláson s meg nem érdemelt méltatlanságon keresztül, minden szegénységen keresztül, melyet a férfi hozott rá, a mindennapi élet minden küzdelmén keresztül, mely sokkal nyomorúságosabb és alávalóbb, semhogý mind el kellene mondanom, az asszony keresztülküzdötte magát azzal a megadó, türelmes természettel, melyre csak asszonyok képesek.

— A mijük volt, mind elfogyott. Apját a férje majdnem koldusbotra juttatta s most (mert mindnyájan egy földél alatt laktak) minden pillanatban tanúja volt annak, hogy leánya mily szerencsétlen volt, mily rosszul bántak vele, de azért a leány, apjára való te-

kintettel, sohasem panaszkodott sorsa miatt. Türelmes volt, az erős szeretet megtartotta őt utolsó pillanatáig s özvegyen halt meg, körülbelül három héttel férje halála után s két árva gyermeket hagyott apja gondjaira. Az egyik egy tíz-tizenkét éves fiú volt, a másik leány, épp oly gyermek, épp oly gyámoltalan, épp oly koránért, épp oly gyöngéd s éppen olyan szép, mint fiatal anyja volt, mikor meghalt.

— Az idősebbik testvér — a két gyermek nagyapja — most megtört ember lett, s össze volt morzsolva nem annyira az évek súlya, mint a bánat nehéz keze által. Vagyonának maradványaival kereskedésbe kezdett, eleinte képekkel, azután ritkaságokkal. Már gyermekkorában is érdeklődött ilyesmik iránt s az a műízlés, melyet akkoriban elsajátított, most legalább egy bizonytalan, nyomorúságos életmódhoz juttatta.

— A fia testben és lélekben apjára ütött, a leány pedig oly hasonlatos volt anyjához, hogy mikor az öreg a térdeire ültette s szelid kék szemeibe nézett, úgy tett neki, hogy egy szerencsétlen álomból ébred s hogy leánya ismét gyermekké változott. Az utálatos fiúnak nemsokára szűk volt a családi hajlék s oly czimborákat keresett, kiknek lelkiületével az övé jobban összeillett. Az öreg és a gyermek együtt laktak.

— S most az öregnek a két halott iránt való szeretete, kik oly drágák voltak szívének, átszármazott arra a gyöngéd lényre, kinek arcza állandóan figyelmeztette azokra a szenvedésekre, melyeknek tanúja volt, s mindazokra a gyötrelmekre, melyekben gyermekének része volt. A fiatal ember, ki züllésbe és megátalkodottságba sülyedt, épp úgy, mint apja, egyre pénzt és pénzt kért tőle, sokszor nyomorba és nélkülözésbe döntvén az öreget; a szegénység, a szükség ráborította árnyát s az ettől való rettegés belefészkelte magát az agyába. De nem önmagával törődött, hanem a gyermeket féltette. Kísértet volt a házában s ez a kísértet sem éjjel, sem nappal nem hagyott neki békét.

— Az ifjabbik testvér sok országot bejárt s egyedül vándorolt keresztül az életen. Önkéntes száműzetése rosszul végződött, megvetésben, gáncsban volt része,

az idősebb testvérrel nehezen, bizonytalan időközökben, néha sehogysem közlekedhetett, de azért érintkezésük nem szakadt meg teljesen, mert hosszú időközökben, hosszú szünetek után lassanként mégis csak értesült azokról, a miket most önnek elmondtam.

— Azután ifju s boldog életének az álmai — boldog élet volt az, ha tele volt is gonddal — fölkeresték éjszakánként fekvőhelyét ; éjszakánként ismét gyermeknek képzelte magát, a ki együtt játszik testvérel. Lehető gyorsan lebonyolította minden ügyeit, mindenét pénzzé tette, s oly vagyonnal, mely mindkettőjüknek elég leendett, tárt szívvel, tárt karokkal, oly vad izgatottságban, hogy majd belehalt, — egy este megérkezett testvére kapújához . . .

Félbeszakította, mert hangja lágyulni kezdett.

— A többit tudom — mondotta Garland, megszorítva kezét.

— Igen, — mondá barátja, — a többinek elmondásától megkímélhetjük magunkat. Tudja, mily eredménytelenül kutattam őket mindenfelé. Mikor szakadatlan nyomozásaink és kérdezősködéseink után rájöttünk, hogy két szegény bábszínházasnak a társaságában látták őket, mikor magukra ezekre az emberekre is rájok akadtunk, már akkor is későn érkeztünk. Adja Isten, hogy ne érkezzünk megint későn.

— Lehetetlenség — szölt Garland. — Most az egyszer sikerrel fog járni vállalkozásunk.

— Én is hiszem és remélem — mondá a másik. — Vagyis inkább megkísérlem remélni és hinni. Csakhogy nagy teher nehezedik ám már életerőmre s az a búskomorság, mely elfogja lelkemet, nem enged többé remélnem.

— Nem csodálom — mondotta Garland. — Természetes következménye ez azoknak az eseményeknek, melyeket sorra fölidézt emlékezetében. Természetes következménye ennek a szomorú, komor időnek, ennek a sívár helynek, s mindenekfölött ennek a vad, borzalmas éjszakának. Bizony borzalmas egy éjszaka. Hallgassa csak ! Hogy, zúg a szél !

HETVENEDIK FEJEZET.

Fölvirradt a nap s őket még mindig útban találta. Mióta hazulról eltávoztak, itt is, ott is időztek, frissítőt vettek magukhoz s különösen éjszakánként azzal kellett sok időt elvesztegetniök, hogy friss lovakat váltottak. Egyébként pedig semmi sem tartóztatta föl utazásukban, csak az idő volt állandóan zord, s az út volt itt-ott meredek s nehezen járható. Az éj beállta előtt tehát nem igen lehetett reményük arra, hogy céljukhoz érhessenek.

Kit üdén, jókedvűen, a hideg ellen megedződve, derekasan tartotta magát, s mivel eléggé el volt foglalva azzal, hogy vérét mozgásban tartsa, hogy kalandos utazásuknak szerencsés végét magának kiszinezze, hogy érdeklődve bámuljon s mindent megcsodáljon a vidéken, tehát nem is igen volt ideje arra, hogy az utazás kellemetlenségeivel törődjék. Mennél jobban fogyott a nap, annál nagyobb volt az ő türelmetlensége is, de azért az órák is csak fogytak lassanként. A téli nap rövid ideig tartó fénye alkonyra szállt, ismét sötét lett s még mindig sok mérföld volt előttük.

Alkonyat felé a szél lecsendesedett, bűgása mind halkabb, mind szomorúbb lett s a hogy' végig zizegett a fagyalbokrokon, olyan volt, mintha valami nagy kísértet mozgott volna az úton, a kinék szűk az út s ruhája jobbra-balra végighúzódik az útszéli haraszton. Lassanként egészen elült a szél s megvilágosodott az egész táj.

A hópelyhek gyors egymásutánban kezdtek esni, a talaj nemsokára néhány hüvelyknyire hóval volt bo-

rítva s köröskörül ünnepélyes csend uralkodott. A kerékek zaja megtompult s a lovak patáinak dübörgése elhalt. Mintha az egész élet lassan álomba szenderült volna az egész vidéken s olyan csend állt volna be, mely nagyon rokon a halállal.

Kít úgy a hogy, óvta szemét a leeső hótól, mely ráfagyott pillájára s elhomályosította tekintetét, s lassanként kivette a már nem messze lévő város bányáinak gyér fényét. Látta ugyan a tárgyakat, de nem jól. Majd egy magas, hegyes templomtorony jött, mely a közelben nyárfává változott, egy csür, egy árnyék a földön, mely saját lámpájuktól eredt. majd gyalogosok és lovasok jöttek vele szemben s mikor elhaladtak mellettök, árnyékokká foszlottak. Előtte fal, rom, hegyes tető emelkedett s mikor közel értek hozzájuk, akkor látták, hogy nem egyebek az utat szegélyező magaslatoknál. Kanyarulatok, hidak, apró tavak tünedeztek föl, bizonytalanná és kétségessé téve az utat, pedig az út mindig ugyanaz a kopár út volt, s azok a hidak és tavak a közelben káprázatokká foszlottak szét.

Lassan leszállt üléséről (mert tagjai már szinte csonttá fagytak), a mikor egy magányos postaépülethez érkeztek s megkérdezte, mennyit kell még menniök, hogy célhoz érjenek. Meglehetősen későn volt, a ház lakói már ágyban voltak, de azért egy felső ablakból feleletképpen leszóltak: tíz mérföldnyire. Az erre következő tíz percz oly hosszúnak tetszett, mint egy óra; de ez idő elteltével egy hidegtől didergő alak kivezette a lovakat, melyeket utasaink kértek s rövid szünet után ismét megindultak.

S megkezdődött az utazás hegyen-völgyön keresztül tele lovak fagyos lábnyomával, kerékvágással, kátyúval, úgy hogy szegény állatok lépésben voltak kénytelenek menni. Miután ily nagy hidegben utasainknak szinte lehetetlenség volt ülve maradni a kocsiban, mind a hárman leszálltak s a kocsi mögött gyalogoltak. Ugy látszott, hogy az útnak soha sem lesz vége s a haladás fölötte nagy fáradságba került. Már-már azt hitték, hogy a kocsis eltévesztette az utat, mikor közvetlen közelükben egyet ütött az óra s a kocsi megállt. Elég

halkan ment, de mikor a hó csikorgása megszűnt, a csend olyan feltűnő volt, mintha a legnagyobb zaj után állt volna be.

— Itt volnánk uraim — mondá a fullajtár leszállva a lóról s egy kis korcsmának az ajtaján kopogtatva. — Tizenkét óra után itt már oly csöndesség van, mint a temetőben.

Ismételten, hangosabban kopogtatott, de az alvó lakókat nem volt képes fölébreszteni. Minden csak oly homályba és csöndbe volt borulva, mint az előbb. Hátrább mentek kissé, s felnéztek az ablakokra, melyen komor fekete foltok voltak a fehérre meszelt falon. Világosságnak semmi nyoma. Vagy el volt hagyatva a ház, vagy pedig meg voltak halva a lakói, annyira nem látszott nyoma semmi életnek köröskörül.

Utasaink halkan, elfogódtva beszélgettek, mert ismét fölkelteni azt a komor visszhangot, melyet útjukban hátuk mögött hagytak, egyiküknek sem volt kedve.

— Menjünk — mondotta az ifjabb testvér — s hagyjuk itt ezt a derék legényt, hogy keltse fel őket, ha ugyan képes rá. Addig nincs nyugalom, míg nem tudom, elkéstünk-e vagy nem. Isten nevében, induljunk!

S elindultak, ott hagyván a postáslegényt, hogy szállást kerítsen számukra a házban s hogy tovább folytassa a kopogtatást. Kit egy kis batyúval követte őket, a mit otthon akasztott a kocsiba, mikor elindultak. A batyúban a madárka volt öreg kalitkájával együtt, éppen abban az állapotban, a hogy a gyermek hátrahagyta náluk. Tudta, hogy roppantul meg fog örülni Nell, ha viszont lát a madarát.

Az út lassú lejtéssel vitt lefelé. Tovább haladtukban elvesztették szem elől a templomot, melynek óráját ütni hallották, nemkülönben a templom körül összebujt kis falvacskát. Nyugtalanította őket, hogy a kopogást és dörömbölést a távolból ismét hallották. Vagy hagyná abba, vagy még jobb lett volna, ha azt mondták volna neki, hogy ne dörömböljön addig, míg vissza nem érkeznek.

Ujra előttük állt a vén torony, kísértetiesen hófehérbe öltözve s egy pillanatra odamentek hozzá. Tisztos régi épület volt s mohos szürkésege még azon a színetlen tájon is kitűnt. A torony felső részén való régi napórát az időjárás úgy lemosta, hogy alig lehetett ráismerni. Mintha az idő is lomhán folyt s megbénult volna, mintha ez éjre nem is akart volna több nap következni.

Közvetlen közelben egy kis kapu volt, mely a temetőbe szolgált, de a kapuból több út ágazott el s habozva megálltak, mert nem tudták, melyiken induljanak el. A faluba vezető út ott vitt el mellettük, ha ugyan útnak lehet nevezni azt a hosszan tovagyűrűző keskeny vonalat, melyet kisebb-nagyobb nyomorúságos kunyhók szegélyeztek, majd elülső, majd hátulsó részükkel dűlve az útra.

Tőlük nem messze egy szobácska ablakából halvány fény pislogott s Kit odaszaladt, hogy a lakóktól megkérdezze, merre visz az út.

Kiáltására egy öreg ember felelt belülről, azután, valami ruhafélét kerítve a nyakába, a hideg ellen védelmül, megjelent az ablaknál s azt kérdezte, ugyan ki alkalmatlankodik ily késői órában.

— Ilyen czudar időben nem szokás az embert fölkelteni, — dörmögte. — Azután az én mesterségem nem is olyan, hogy az ágyból kellene kiránczigálni az embert. Az a foglalkozás, a mire engem fölhasználnak, nem igen melegíti ki az embert, legalább ilyen időben nem. Mit akarnak ?

— Nem keltettem volna föl, ha tudom, hogy öreg és beteges, — mondotta Kit.

— Öreg ? ... — mondá a másik bosszúsan. — Honnan tudja, hogy öreg vagyok ? Talán nem is olyan öreg, barátocskám, mint gondolja. A mi pedig a betegséget illeti, sok fiatal ember betegebb, mint én. Nagy baj, hogy így van, de ezzel nem akarom azt mondani, hogy erős és friss vagyok éveimhez képest, hanem csak azt, hogy a többiek gyöngék és nem bírnak ki sokat. Én is bocsánatot kérek, ha talán kissé nyers volt a modorom, — mondotta az öreg ember. —

Éjszaka nem valami jók a szemeim, de ennek sem az öregség, sem a betegség nem oka. Nem láttam, hogy idegennel van dolgom.

— Nagyon sajnálom, hogy felriasztottam az ágyból, — mondotta Kit. — De azok az urak, a kik ott vára-koznak a temető kapujánál, szintén idegenek, a kik hosszú utazás után jöttek ide s a lelkészlakot keresik. Nem tudna útba igazítani?

— Dehogyan nem, — mondá az öreg ember remegő hangon, — jövő esztendőben telik be ötven esztendeje, hogy sírásó vagyok itt. Jobbra visz oda az út, barátom. Remélem, nem rossz hírt hoznak a lelkész úrnak.

Kit megköszönte a választ s azt mondta, hogy nem rossz hírrel jönnek. Már meg akart fordulni, mikor egy gyermeki hangra lett figyelmessé. Főlnézett s az öreg ember mellett az ablakban egy nagyon fiatal emberi lényt pillantott meg.

— Mi az? — kérdezte a gyermek komolyan. — Hát álmaim valóra váltak volna? Akárki is, a ki kint áll, szóljon hozzám.

— Szegény gyermek, — mondá a sírásó, mielőtt Kit felelhetett volna. — Hogy vagy szívecském?

— Hát álmaim valóra váltak? — kérdezte a gyermek oly hevesen, hogy mindenkinek a szívébe nyilal-lott volna. — De nem, nem. Lehetetlen. Hogy' is lehetne? Hogyan is lenne?

— Tudom, mit akar vele mondani — mondotta a sírásó. — Menj csak vissza ágyadba, gyermekem!

— Oh jaj — mondotta a gyermek kétségbeesve. — Tudtam, hogy sohasem lesz lehetséges. Éreztem azt azelőtt is, hogy kérdeztem. De ma egész éjszaka s tegnap is egész éjszaka azt álmodtam. Sohasem alhatom el a nélkül, hogy az a gonosz álom vissza ne térjen.

— Próbálj elaludni, gyermekem — mondotta az öreg ember, megnyugtatón. — Idővel majd elmúlik.

— Nem, nem, jobb szeretem, ha itt marad — mondotta a gyermek. — Nem félek, hogy hozzám jön, a mikor alszom, de olyan szomorú vagyok, olyan vég-hetetlenül szomorú.

Az öreg ember ráadta áldását, mire a gyermek

könnyezve kívánt neki jó éjszakát, s azután otthagyták Kitet.

Visszafutott, nagyon meghatva attól, a mit hallott. Elindultak a sírásó által megjelölt úton s nemsokára a lelkészlakhoz értek. Mikor itt megfordultak s körülnéztek, a távolban több dűledező, komor épület közt egy magányos, fényben derengő ablakot láttak.

Mintha egy ősrégi, gothikus ablakból világított volna s úgy szikrázott, mint a csillag, mert mély árnyékba borult falak vették körül. S mivel oly magányosan ragyogott, mint fejük fölött a csillagok, némi rokonságban is volt az ég ez örök lámpáival.

— Micsoda világosság ez? — kérdezte a fiatalabb testvér.

— Bizonyosan valami romban laknak — mondotta Garland. — Semmi más romot nem látok a közelben.

— Csak nem lehetnek fönt ilyen későn — szölt a fiatalabbik testvér idegesen.

Kit arra kérte őket, hogy míg ők csöngetnek s a kapuban várakoznak, hadd mehessen tovább abban az irányban, a honnan a világosság jön, hogy megbizonyosodjék a felől, laknak-e ott emberek vagy sem. Mikor ezt megengedték neki, elfutott a kalitkával, melyet folyton kezében tartott.

Nem volt könnyű a sírok közt sietni. Ha nem *ebben* a járatban van, talán lassabban megy vagy kerülőt tesz. De így semmi akadálylyal nem törődve, rohant egyenesen előre s nemsokára ott állt az ablak előtt.

Lehető lassan közeledett hozzá s oly közel lapulva a falhoz, hogy a hóval borított repkényt szinte a kabátja ujjával horzsolta, hallgatódzni kezdett. Belül semmi hang. Templomban sem lehet nagyobb csend. Arczát az üvegtáblához szorítva ismét hallgatódzott. Semmi. Pedig köröskörül akkora volt a csend, hogy még a nyugodtan szendergőnek a lélekzetvételét is biztosan meghallotta volna.

Különös ; ilyen helyen, ily késő éjjeli órában világosság, a közelben pedig egy teremtettt lélek sincs.

Az ablak alsó része be volt függönyözve, úgy hogy nem láthatott be a szobába. Belülről sem vetődött

semmi árnyék az ablaktáblára. Az meg nem járt volna minden veszély nélkül, ha a lábát a falnak támasztja s úgy néz be felülről; zajt csapott volna s esetleg a gyermeket föl is riasztja, ha csakugyan ott lakott. Újra, meg újra hallgatódzott, de a szomorú csendet semmi sem zavarta meg.

Mikor e helytől lassú, óvatos léptekkel eltávozott s néhány lépést tett a rom oldalán, végre egy ajtóhoz ért. Kopogtatott. Semmi felelet. De belülről sajtószerű zaj hallatszott. Nehezen lehetett meghatározni, mi lehet. Hasonlatos volt egy fájdalmaiban vonagló ember nyögéséhez s még sem nyögés volt, mert sokkal szabályosabban, sokkal egyenletesebben hangzott. Azután majd olyan volt, mint egy szomorú dal, majd olyan, mint a sírás, általában pedig nem hasorlított semmiféle hanghoz, a mit eddig hallott. Volt benne valami borzalmas, valami rémítő, a mi a bőrt megborzongatta, valami olyan, minek semmi köze nem volt a földhöz.

A hallgatódzó vére jobban megfagyott, mint az imént a hótól és fagytól, de azért újra kopogtatott. Nem jött rá felelet s a hang megszakítás nélkül hangzott tovább. Kit szeliden rátette kezét a kilincsre s térdét nekitámasztotta az ajtónak. Nem volt bezárva, engedett a nyomásnak s megfordult a sarkaiban. A vén falon ott látta a kályha tűzének visszfényét s belépett.

HETVENEGYEDIK FEJEZET.

A tűz lángja mellett — mert sem lámpa, sem egyéb világosság nem égett a szobában — egy alak látszott, mely a lobogó tűz fölé hajolva, a belépőnek háttal ül a tűzhelynél. Olyan helyzetben ült, mirt a ki nagyon keresi a meleget s még sem olyan helyzetben ült. Lehajolt, összekuporodott ugyan, de kezeit nem ryujtotta ki a barátságos meleg felé, nem reszketett, nem didergett, hanem összekuporodva, lehorgasztott fővel, mellén összefont karokkal, szorosán összekulcsolt ujjakkal himbálódzott ide-oda s ezt a mozdulatot az imént hallott panaszos hangokkal kísérte.

Mögötte a nehéz ajtó nagy csattanással csapódott be, mire fölriadt, de se egy szót nem szólt, se meg nem fordult, sem egy bként nem adta jelét annak, hogy a zajt hallotta. Öreg ember volt, haja olyan, mint a kihalt hamu, melyre lenézett s nagyon összhangban állt a pislogó tűzzel, a kialvó szikrákkal, az elhanyagolt, ódon szobával, a magánynyal. Por, hamu és rom.

Kit szólni igyekezett s néhány szót makogott, maga sem tudta, mit. Az a panaszos, borzalmas hang nem szűnt meg, az öreg ide-oda ringatódzott székén, mintha oda lett volna szögezve valami titkos hatalom által, észre sem véve a jelenlétét. Egy lépést tett félre, a hol előbb állt, majd még egyet, ismét egyet lépett s ekkor az öreg ember arczába tekinthetett. S erre az arcza akárhogy meg volt változva, nagyon is ráismert.

— Gazdám, — mondá térdre rogyva mellette s megrögadva kezét. — Édes gazdám, szóljon hát!

Az öreg lassan megfordult s tompa, színtelen hangon dörmögte :

— Már megint egy ! Hány látogatott meg már ma este ezek közül a kísértetek közül !

— Nem kísértet vagyok, édes gazdám, hanem az ön régi szolgálója. Most már csak rám ismer, úgy-e ? Hát Nell kisasszony ? hol van ?

— Mindnyájan ezt mondják, — mondá az öreg. — Valamennyi ezt kérdezi. Kísértet !

— Hol van ? — kérdezte Kit. — Csak azt mondja meg, édes gazdám, hogy hol van.

— Fekszik. Alszik. Odabent.

— Hála Istennek !

— Igen, igen, hála Istennek ! — mondá az öreg ember. — Sok hosszú éjszakán imádkoztam hozzá, míg feküdt és aludt. Tudja ő azt odafent. Pszt ! Talán szólított ?

— Nem hallottam semmit.

— De én hallottam. Most is hallom. Mondjátok : ti nem halljátok azt ?

Kit összerezett s figyelni kezdett.

— Ezt sem halljátok ? — kérdezte diadalmas mosolylyal. — Van-e a világon ember, a ki oly jól ismerje a hangját, mint én. Pszt, pszt !

Intett neki, hogy maradjon csendesen s belopozott a másik szobába. Rövid idő múlva (mely alatt kihallatszott tompa, biztató szava) visszatért, egyik kezében lámpát hozva.

— Még mindig alszik, — suttogott. — Igazatok volt. Nem hívott. Valószínűleg álmában beszélt. Azelőtt álmában szólított, uram. Mikor mellette ültem s virrasztottam, gyakran láttam, hogy ajkai mozognak. Biztosan tudom, hogy ilyenkor rólam beszélt, bár hang nem jött ajkaira. Attól félek, a világosság bánthatja a szemeit s fölébresztheti s azért hoztam ki a lámpát.

Inkább magához beszélt, mint a vendéghez. De mikor a lámpát az asztalra tette, ismét fölkapta, mintha valami hirtelen visszaemlékezés villant volna meg agyában s Kit arcába világított. Azután, mintha

szándékáról elfeledkezett volna, elfordult s visszatette a lámpát.

— Mélyen alszik, — mondotta, — de nem is csoda. Angyalkezek teleszórták a földet hóval, hogy a legkönnyebb lépés is még könnyebb legyen s még a madárkák is meghaltak, nehogy fölébresszszék. Etetni szokta őket, uram. S ha még úgy fáznának és éhez-
nének is, szegény félő állatkák mitőlünk elrepülnének. De tőle sohasem repültek el.

Azután elhallgatott s visszafojtott lélekzettel sokáig figyelt. Mikor töprengéséből fölocsudott, kinyitott egy régi ládát, néhány darabot oly óvatosan vett ki, mintha lelkes lények lettek volna s a kezével szeretetteljesen végigsimogatta, végigkefélte.

— Miért fekszel oly tétlenül, édes Nell, — suttogá az öreg, — mikor várnak kint rád a szép vörös bogyók, hogy leszakaszd őket? Miért fekszel oly tétlenül, mikor kis barátaid odakúsznak az ajtóhoz s hívogatnak: »Hol van Nell, az édes Nell?» és sírnak és zokognak a fölött való szomorúságukban, hogy nem látnak. Mindig nagyon kedves és barátságos volt a gyermekekhez. A legszilajabb suhancz sem tett neki semmit, — oly nyájasan tudott bántani a gyermekekkel.

Kit nem volt képes megszólalni. Szemei megteltek könnyel.

— Itt van egyszerű kis ruhácskája, a kedvencz ruhácskája, — mondta az öreg, a ruhát magához szorítva s ránczos kezeivel végigtapogatva. — Nélkülözni fogja, ha fölkel. Tréfából dugták el ide, de oda-
adom neki, oda én. El nem keseríteném kedvenczemet széles e világért. Nézd a cipőit, mennyire el vannak koptatva. Megőrizte emlékeztetőül legutóbbi hosszú vándorlására. Nézz ide, lábaeskája itt ki volt a cipőből, úgy hogy meztláb járt a földön. Azt mondták később, hogy a kavicsok valószínűleg feltörték a lábaeskáit s megvérezték. De sohasem árulta el nekem. A jó Isten áldja meg. Azóta eszembe jutott, hogy mindig mögöttem ment, hogy ne lássam, mennyire fáj a lába. De azért mindig fogta kezemet, s úgy tűnt föl, mintha ő vezetett volna.

Egyenként megcsókolta a ruhadarabokat, azután gondosan visszarakta a ládába. Majd tovább beszélt magában, időnként aggodalmasan tekintgetve a másik szoba felé.

— Sohasem volt szokása ágyban feküdni. Azelőtt mindig egészséges volt. Türelemmel kell lennünk. Ha megint egészséges lesz, korán föl fog kelni, mint mindig szokta, hogy a friss reggeli harmatban csatangoljon. Többször megpróbáltam, hogy azon az úton megyek, a melyen ő, de az ő tündéri kis lábai semmi nyomot sem hagytak a harmatos fűben, hogy követhettem volna. Ki az? Tedd be hamar az ajtót! Tán nincs elég jó dolgunk, hogy ezt a nagy hideget elzárjuk előle, hogy meg ne fázzék!

Az ajtó fölnyílt, Garland lépett be barátaival és két más emberrel, a tanítóval és az agglegénynyel. Az előbbinek gyertya volt a kezében. Ugy látszott, mikor Kit megérkezett s az öreg embert egyedül találta, csak haza sietett, hogy a kialvó lámpába új olajat öntsön.

A két ismerős láttára az öreg lecsillapodott s alábbhagyott rideg modorával, ha ugyan a gyöngeségnek és szomorúságnak ez állapotát ily kifejezéssel lehet illetni. Leült előbbi helyére s visszaesett előbbi állapotába.

A jövevényekkel nem igen törődött. Látta őket, de nem érdekelték, nem bántotta semmi kíváncsiság. Az ifjabb testvér félreállt. Az agglegény széket húzott a kályhához, leült az öreg mellé s hosszú hallgatás után megszólalt:

— Megint éjszaka van s még sem feküdt le, — mondotta halkan. — Azt reméltem, jobban megtartja, a mit ígért. Miért nem nyugszik le egy kicsit?

— Kerül az álom, — mondá az öreg. — Az álom egészen *nála* van.

— Nagyon fájna neki, ha tudná, hogy itt ül és virraszt, — mondotta az agglegény. — Pedig — remélem — nem akar neki fájdalmat okozni.

— E tekintetben nem vagyok egészen bizonyos. Csak legalább felüdülne ettől az álomtól. Olyan régóta alszik. Különben mit beszélek, hátha nagyon jót tesz neki az az álom, mi?

— Mindenesetre, — mondotta az agglegény, — mindenesetre.

— Nagyon helyes . . . s a fölédredés is, — hebegett az öreg.

— Az is nagyon jót fog neki tenni. Jobbat, semhogy ki lehetne mondani s föl lehetne fogni.

Azután fölállt s lábujjhegyen odasettenkedett a másik szobába, hova a lámpát időközben bevitték. A többiek figyelték, hogy mit mormol bent a szobában. Egymásra néztek s egyik sem tudta visszafojtani könnyeit. Visszajött, azt suttogva, hogy még mindig alszik, de azt hiszi, megmozdult. Még pedig kezét mozdította meg. Igaz, hogy keveset, nagyon-nagyon keveset, alig észrevehetőleg, de hogy megmozdította, arról szentül meg van győződve. Lehet, hogy az ő kezét kereste. Máskor is szokta azt tenni, ha a legmélyebb álomba volt is merülve; tapasztalásból tudja. Ezzel ismét lerogyott székére s kezeit feje fölött összecsapva, olyat kiáltott, hogy sohasem felejtí el, a ki hallotta.

A szegény tanító intett az agglegénynek, hogy kerüljön a másik oldalára s tartsa szóval. Szeliden lefejtették ujjait, melyeket mélyen beleásott szürke hajába s kétfelől megfogták a kezét.

— Fog ránk hallgatni, — mondá a tanító. — Egészen bizonyos. Vagy rám vagy önre fog hallgatni, ha szépen megkérjük. Mindig hallgatott ránk.

— Minden hangra hallgatok, a mit ő is szeretett hallgatni, — síráncozott az öreg. — Mindent szeretek, a mit ő szeretett.

— Tudom, — mondotta az iskolamester, — meg vagyok róla győződve. — Gondolja meg csak, mennyi nyomorúságban, mennyi szenvedésben volt együtt részük. Mennyi megpróbáltatást és békés örömet éltek át!

— Meggondolom, meg. Hiszen azt teszem. Mire is gondolnék másra!

— Szeretném, ha ma este semmi egyébre nem gondolna, kedves barátom, csak a mi a szívét meglágyítja s megnyitja a régi érzelmeknek, a régi idők emlékének.

Ő is csak így beszélne önhöz s én most az ő nevében beszélek.

— Nagyon helyesen teszi, hogy halkán beszél — mondotta az öreg. — Ne keltsük föl. Oly boldog lennék, ha újra a szemébe nézhetnék, ha ismét mosolyogni látnám. Ifju arczán most is mosoly van, de merev, élettelen mosoly. Ugy szeretném, ha ez a mosoly eltűnnék róla. Ne keltsük fel.

— Ne beszéljünk arról, mint néz ki álmában, hanem hogy milyen volt abban a régi házban, a melyből együtt menekültek s milyen volt a régi jó időben — mondá a tanító.

— Mindíg vidám, nagyon vidám volt — mondotta az öreg, gyanakodva tekintve rá. — Emlékszem, az első pillanattól kezdve volt valami szende nyugodtság rajta. Nagyon szerencsés természet volt.

— Azt hallottuk öntől, — mondá a tanító — hogy ebben is s jószívűségben is teljesen anyjához hasonlított. Emlékszik még erre?

Az öreg gyanakodva nézett rá s nem felelt.

— Bizony már annak néhány éve s a bánattól nagyon hosszúnak tetszik az idő. De bizonyára nem feledkezett még meg arról, kinek halála nagyban hozzájárult ahhoz, hogy önnek ez a gyermek olyan drága, olyan becses legyen. Mondja csak, vissza tud-e még emlékezni azokra az időkre, azokra a messze letűnt időkre, fiatalságára, a mikor nem egyedül élte le ifjúságát? Mondja, vissza tud-e még emlékezni arra az időre, hogy volt egy gyermek, a ki önt, még szintén gyermeket, gyöngéden szerette? Mondja, úgy-e volt egy testvére, a kit régen elfelejtett, a kit régen nem látott, a ki régóta el volt szakadva öntől — egy testvér, a ki most végre, az ön legnagyobb nyomorúságában visszatért, hogy segítségére legyen s megvigasztalja . . .

— Hogy az legyen neked, a mi valamikor te voltál neki — mondá az ifjabb testvér, térdrehullva előtte.

— Hogy gondoskodással, buzgósággal, szeretettel fizesse vissza egykori szeretetedet, kedves bátyám, hogy támogatásodra legyen, a mi soha sem szűnt meg, ha óceánok hullámozottak is köztünk. Hogy irántad

való változhatatlan jóságát bebizonyítsa. Csak egy szóval mondd, hogy rám ismertél s mondom neked, hogy soha, de soha fiatal korunk napjaiban — mikor szegényen és fiatalos hóborttal együtt akartuk végigélni életünket, — még akkor sem szerettük egymást úgy, nem voltunk egymásnak oly drágák, mint a mai naptól kezdve lennénk.

Az öreg ember hol az egyikre, hol a másikra nézett, ajkai mozogtak, de egy szó feleletet sem tudott adni.

— Ha már akkor is kötelék volt köztünk, — folytatta a fiatalabb testvér — mily erős lesz ez a kötelék ezentúl! Szeretetünk és barátságunk gyermekkorunkban kezdődött, mikor az élet még teljesen előttünk állt s most, mikor már annyi megpróbáltatáson mentünk keresztül, újra megújítjuk ezt s mégis csak gyermekek maradunk, míg az utolsó óránk ütni nem fog. Valamint azok a nyugtalan szellemek, a kik egész életükben vadásznak a szerencsére, dicsőségre és élvezetekre s életük végén visszatérnek oda, a honnan elindultak, a hol először lélegzettek, hiába igyekezték még egyszer gyermekké válni mi is, a kik nem voltunk oly boldogok az életben, mint abban az időben, melyet az életet befejezi, keressük és leljük meg nyugalunkat gyermekkori játékainkban, azokban a czólokban, melyeket gyermekkorunkban tűztünk ki magunknak. S mikor megtérünk a sírba, a nélkül, hogy reményeink megvalósultak volna s a nélkül, hogy valamit is visszahoztunk volna azokból, a mikkel útnak indulunk, kivéve egymás után való vágyakozásunkat, legyünk ismét gyermekek, mint hajdan. S ha megtörtént, a mit nem is merek kimondani, ha úgy van is, vagy úgy kell is lennie (a mitől mentsen meg bennünket az ég!), még akkor se váljunk el többé egymástól.

Mialatt az ifjabb testvér ezeket mondta, az öreg lassanként odahúzódott a másik szobához s így szólt remegő hangon:

— Valamennyien összeesküdtetek, hogy a szívemet megraboljátok tőle. De nem fogjátok soha, soha, míg az életnek csak egy szikrája van bennem. Nincs semmi rokonom és barátom rajta kívül, sohasem is volt, nem

is akarom, hogy legyen. Ő az én mindenségem. Nagyon késő van már arra, hogy egymástól elváljunk.

Kezével intett nekik s maga belopakodott a szobába. A többiek összebújtak s halkán sugdosódva követték. Oly csendesen mentek, hogy lépteiknek nem is hallatszott a zaja. Nemsokára zokogás hallatszott a kis csoportból.

Mert Nell meg volt halva. Ott feküdt kis ágyacskáján s pihent. Most már meg volt fejtve, miért volt oly ünnepélyes csend a szobában.

Nell meg volt halva. Volt-e álom valaha ily szép, ily nyugodt, ily ment minden fájdalomtól? Olyan volt, mint az Isten kezéből az imént kikerült teremtés, a ki az életadó szikrára várt s nem olyan teremtés, a ki már leélte idejét és meghalt.

Ravatala néhány téli bogyóval s zöld lombbal volt díszítve, melyet azokon a helyeken szakítottak, a hol szeretett tartózkodni. »Ha meghalok, olyat tegyetek mellém, a mi szerette a napfényt s a mi fölé mindig az ég borult.« Ezek voltak szavai.

Nell halott volt. Nell, az édes, szelíd, bájos, nemes Nell, meg volt halva. Madárkája, az a szegény, nyomorúságos kis lény, melyet egy ujjal is szét lehetett volna morzsolni, vígan ugrándozott kalitkájában, de kis úrnőjének erős szíve elnémult s megszűnt dobogni örökre.

Hol voltak előbbi gondjainak, szenvedéseinek és nyomorúságának nyomai? Minden megszűnt. A szomorúság meghalt vele együtt, de föltámadt a béke, a zavartalan teljes boldogság, visszatükröződtek szelid szépségében és mélységes nyugalmasában.

S előbbi énje még mindig ott bolyongott változatlanul. Igen. A vén kandalló épen úgy mosolygott tovább, mintegy álomban szinte átröppent a nyomor és gond jelenetein. A szegény tanító ajtaján amaz estén, a kandalló tűzén, ama téli hideg éjszakán, s a haldokló fiúcska ágyán ott volt nyájas, szerető tekintete. Így fogjuk viszontlátni az angyalokat a halál után, a maguk fönséges mivoltában.

Az öreg ember kezében tartotta az egyik elholt

karocskát. Az a kéz volt, melyet utoljára nyújtott ki feléje utolsó mosolyával, az a kéz, mely őt vándorlásaik közben vezette. Ajkaihoz szorította s melléhez fogta, azt suttogván, hogy újra melegedni kezd ; majd lelki kínjában azokra nézett, kik körülte álltak, mintha tőlük akart volna segítséget kérni.

Nell meg volt halva s nem segíthetett rajta senki. A régi szoba, melyet oly vidám zajjal töltött be, a kert, melyet oly szeretetteljes gonddal szokott ápolni, a szemek, melyeknek ő volt a fénye s a sok gondolatterhes óra csöndes színhelye, az ösvények, a melyeken annyit járt — mintha csak tegnap lett volna — nem látják őt többé soha.

— Az ég igazságossága nem ezen a földön végződik — szólalt meg az iskolamester, lehajolva hozzá, hogy megcsókolja. — Gondoljátok meg, micsoda világ ez a földi ahhoz képest, a hová ez a fiatal lélek oly korán eltűnt tőlünk s mondjátok meg, visszahívhatja-e az életbe legforróbb óhajtásunk s ki meri-e valaki közöttünk mondani ezt az óhajtást?

HETVENKETEDIK FEJEZET.

Másnap reggel, mikor nyugodtabban voltak képesek beszélni fájdalmukról, megtudták, hogy mint halt meg a gyermek.

Már két napja halott volt. Mindnyájan odagyűlekeztek ágya köré, mert tudták, hogy immár közeledik a vég. Hajnalban halt meg. Este még fölolvastak neki s biztatták, de a hogy az órák lassanként múltak, elszenderült. Hallották, hogy álmában halkán beszélgetett vándorlásairól, melyeket az öreggel együtt tett meg. De nem szomorúságairól, hanem arról, a hol baráti szívre és támogatásra találtak, mert többször mondta: »Isten áldása legyen rajtatok!« meleg érzéssel. Éber állapotában, egyetlenegy esetet kivéve, sohasem beszélt félre s akkor is arról a csodálatos zenéről képzelődött, melyet a levegőben hallott. Tudja Isten. Hátha igazán hallotta.

Mikor nagyon nyugodt álom után szemeit fölvetette, arra kérte őket, hogy még egyszer — utoljára — csókolják meg. Mikor ezt megtették, bájos mosolylyal fordította arcát az öreg felé, olyan mosolylyal, a minőt sohasem láttak tőle s a mit soha életükben el nem fognak felejteni s mindkét karjával átfogta az öreg nyakát.

Nagyon sokat beszélt arról a két nővérrel, a kik — mint mondotta — egyformán jó barátnői voltak. Szerette volna nekik megmondani, hogy mennyit gondolt rájuk s hányszor nézett vissza rájuk, mikor esténként a folyó partján sétáltak. Utolsó perczeiben azt is mondta, hogy Kitet is nagyon szeretné látni s szeretné,

ha valaki átadná utolsó üzenetét. S akkor sem beszélt róla másképen, csak bágyadt, derült mosolyával, mint valamikor.

Egyébként pedig sohasem panaszkodott, kedélye nyugodt volt mindvégig, nem volt nyugös, nem változott meg, kivéve, hogy napról-napra komolyabb lett s minden kicsiségért hálásabb volt irántuk — úgy tűnt el, mint nyári estén a fény.

Az a gyermek, kit kis barátjának választott, már kora reggel ott járt nála, néhány fonnyadt virágot hozott s arra kérte, fogadja el tőle ajándékba s tegye keblére. Ez a gyermek éjszakának idején elment a sírásóhoz s kis lábainak nyomai meglátszottak a hóban, elárulván, hogy mielőtt aludni ment volna, egy ideig ott settenkedett a szoba előtt, hol a leányka aludt. Attól tartott, hogy Nellt magára hagyták s ezt a gondolatot nem volt képes elviselni.

Megint úgy beszélt álmáról, hogy a leányka meggyógyult, mint rendesen. Kérte, hadd nézze meg, hiszen holt testvére mellett is ott volt egész nap és nem félt tőle. Végre is megengedték neki s ő megtartotta szavát — s ez az ő gyermeki módján komoly leczke volt mindnyájuknak.

Eddig az öreg senkivel sem beszélt — kivéve Nellt — s el nem mozdult volna az ágytól. Mikor a leányka kis kedvenczét meglátta, annyira meg volt hatva, a minőnek még soha sem látták s mozdulatával azt az óhajtását fejezte ki, hogy a gyermek menjen hozzá közelebb. Azután az ágyra mutatott s elsősíben elfakadt sírva. Környezete tudta, hogy a gyermek látása jót tesz neki, ezért együtt hagyták őket.

A gyermek, naivul mindenfélét összefecsegve, megnyugtatni igyekezett s rábirta, hogy nyugodjék le kissé. Mikor elkövetkezett az a nap, hogy szegény Nell örökre lehúnyta szemecskéit, elvezette onnan az öregot, hogy ne tudja, mikor a leányka elszakad tőle.

A népek friss lombokat és bogyókat akartak szedni a halottaságyra. Vasárnap volt, világos, derült, téli délután s mikor a falu utcáján végigmentek, a járókélők visszahúzódtak, hogy útat engedjenek nekik

s halkan köszöntek nekik. Néhányan barátságosan kezét fogták az öreggel, mások levett kalappal álltak meg előtte s mikor távozott, utána mormolták: **•Isten segítse meg!•**

— Szomszédasszony, — mondá az öreg, megállva azon házikó előtt, hol kis kalauzának anyja lakott — honnan van az, hogy ma mindenki gyászba van öltözve? Majd mindenkin gyászszalagot vagy fekete fátyolt látok.

Az asszony azt felelte, hogy biz azt maga sem tudja.

— De hiszen maga is feketében van — szólta az öreg. Azután meg az ablakok mind be voltak csukva, a mi nappal nem szokás. Mit jelent ez?

Az asszony erre is csak azt mondta, hogy nem tudja.

— Gyerünk haza! — kiáltott az öreg ingerülten. — Meg kell néznünk, hogy ez mit jelent.

— Nem, nem — mondta a gyermek visszatartva. — Gondolja meg, mit ígért. A Zöld-utcza felé van az utunk, a hol Nellel annyiszor voltunk, a hol maga sokszor együtt talált bennünket, mikor virágokat szedtünk. Ne forduljon vissza!

— Mondd meg, hol van most Nell? — kérdezte az öreg.

— Nem tudja? — válaszolt a gyermek. — Hát nem éppen most hagytuk otthon?

— Igaz, igaz. Persze, hogy ő volt, a kit otthagytunk. Persze.

Végigsimította homlokát, révetegen nézett körül, mintha rossz sejtelmeket akart volna elriasztani azután keresztülment az úton, egyenesen a sírásó házához. A sírásó süket segédjével ott ült a tűz mellett. Mikor látták, hogy ki közeledik feléjük, mind a ketten felálltak.

A gyerek hevesen integetett nekik a kezével.

— Mondja csak, ásott ma sirt valakinek? — kérdezte az öreg kíváncsian.

— Nem, nem ástam. Kinek is ástam volna, uram — felelt a sírásó.

— Persze! hogy kinek? Én is éppen azt kérdezem magától.

— Ma ünnepnap van, édes jó uram — mondotta a sírásó szeliden. — Ma nem dolgozunk.

— Akkor gyereünk, a hova akarsz — mondá az öreg a gyermek felé fordulva. — Maga jól tudja, hogy mit mond nekem. Nem akar elámitani? Egészen megváltoztam ám azon kis idő óta, hogy utoljára beszéltem magával.

— Menjen az utjára, uram, a gyerekekkel együtt — mondá a sírásó. — Isten vezérelje mindkettőjüket.

— Jól van, — szólt az öreg bágyadtan. — Jerünk gyerekek.

S eltávoztak.

Megszólalt a harang, az a harang, melyet Nell anyniszor hallott éjjel-nappal, a melyre ünnepélyes gyönyörűséggel úgy figyelt, mintha élő lénynek a szava lett volna, de most szívtelen melodiával köszöntötte az oly ifjú, oly szép, oly jó halottat. Roskadozó öregség, duzzadó élet, viruló ifjuság és gyámoltalan gyermekesereg özönlött ide — mankókon, az egészség büszkeségével és öntudatával, az ígéret fakadó bimbájával s az élet hajnalával, hogy összegyülekezzenek a sír körül. Voltak ott öreg emberek, a kiknek szemei már el voltak homályosulva, kiknek értelme meggyöngült; nagyanyák, a kik ezelőtt már tíz évvel bátran meghalhattak volna s már akkor is nagyon öregén haltak volna meg; süketek, vakok, bénák, köszvényesek, mindenféle alaku élőholtak, hogy végignézzék, mint zárul le az a korai sir. Mi volt az a halál, melyet magába zárt, ahhoz képest, mely még folytonosan körülöttük settenkedett?

Az ut tömve volt közönséggel a merre vitték, tisztán, mint a most esett hó, mely a vidéket befödte. Az ő földi élete épp ily rövid tartalmu, mulékony volt. Még egyszer keresztülmentek a nagy izezetes kapun, mely e nyugodalmas helyre vezetett, mely alatt annysiszor ment keresztül maga is s az ódon templom magába fogadta őt, nyugodt árnyai közé.

Elvitték egy rég elhagyott szögletbe, hol oly sokszor

szokott ülni elgondolkozva, s terhüket óvatosan tették le a kövezetre. Fénysugár esett rá a színes ablakon keresztül, mely előtt szakadatlanul susogtak a fák lombjai s a hol egész nap énekeltek a madarak. A levegő minden meglibbenésével, mely e napsütötte ágak közt megmozdult, reszkető, futó fény esett sírjára.

Föld a földé, hamu a hamué, poré a por. Néhány gyermek bedobta a sírba kis koszorúját s itt-ott elfojtott zokogás volt hallható. Egyesek — s nem kevesen — letérdeltek. Sokan sírtak őszinte s mély bánatukban.

Mikor a gyászszertartásnak vége volt, a gyászolók félreálltak s közelebb tolakodtak a falu lakói, hogy belenézzenek a sírba, mielőtt a követ ismét visszahelelyezik helyére. Néhányan visszaemlékeztek arra, hogy sokszor látták a leánykát azon a helyen ülni, könyve le-lecsúszott kötényére s elmerengve tekintett föl az égre. Más meg arról beszélt, mily merész egy leányka volt gyöngéd természete mellett. Sohasem félt éjszakának idején egyedül menni a templomba, ellenkezőleg, nagyon szeretett ott időzni, mikor nem volt ott senki, sőt a toronyba is fölment, pedig nem világított neki más, mint az ódon fal repedésein keresztül törő holdfény. A legöregebb emberek azt suttogták, hogy Nell ilyenkor angyalokat látott, velük beszélgetett s erről szentül meg is voltak győződve, mikor eszükbe jutott, hogy a gyermek milyen volt s miket beszélt halálos ágyán. Kis csoportokban járultak a sírhoz, beletekintettek, másoknak adtak helyet s azután hármasával, s hármasával-négyesével suttogva mentek ki a templomból, míg a templom lassanként kiürült, csak a sírásó és a gyászoló barátok maradtak ott.

Megvárták, míg a sirt befedték s a követ ráillesztették. Azután pedig, mikor beköszöntött az esti szürkület és semmi hang sem zavarta a hely ájtatos csöndjét, mikor a tele-hold beüzüstözte fényével a sirt, a falakat, oszlopokat, ívezeteket, különösen pedig — úgy tetszett — az ő nyugvóhelyét e csöndes órán, mikor az egész természet s egy benső titkos érzés tanuságot tesz a halhatatlanságról, melynek küszöbén a földi remények és gondok porba omlanak — békében, alázatos

szívvel haza indultak, egyedül hagyván a gyermeket Istennel.

Ó nagyon nehéz megszívlelni azt a tanulságot, melyet az ilyen halál nyújt, de azért senki se utasítsa el magától, mert oly tanulság, a melyet mindenkinek meg kell tanulni, mert nagy világbölcsesség rejlik alatta. Ha a halál ledönti az ártatlan ifjút, minden törékeny alakért, melyből kiszabadítja a küzködő lelket, száz féle erényt támaszt részvét, irgalmasság és szeretet alakjában, melyek bebolyongják a világot s áldást hintenek mindenüvé. Minden könnyből, melyet megszorodott halandók hullatnak az ily friss sírra, szelidebb természet támad. A komor halál lépései alól fenéséges alkotások fakadnak, melyek daczolnak az ő hatalmával s a sötét örvényből világos út nyílik az ég felé.

Késő volt már, mikor az öreg haza tért. Visszatérőben a gyerek valami ürügy alatt lakására vezette. Elfáradva a hosszú sétától s az utóbbi időben különben is kevés nyugalmat élvezvén, a kályha mellett mély álomba merült. Annyira ki volt merülve, hogy már-már attól tartottak, nem is ébred fel többé. Nagyon sokáig szendergett s mikor végre fölébredt, már világított a hold.

A fiatalabb testvér, a kit hosszú távolléte nyugtalanítani kezdett, már ott várta jöttét az ajtóban, mikor kis kalauzával megjelent az úton. Elébe ment, szeliden kérte, hogy támaszkodjék karjára s lassú, reszkető lépésekkel bevezette a házba.

Nyomban Nell szobájába ment. Mivel nem találta ott azt, a kit ott hagyott, rémült arczczal sietett vissza a szobába, hol a többiek össze voltak gyűlve. Azután elrohant a tanító házikójába s nevét kiáltozva. A többiek nyomon követték s miután egy ideig sikertelenül kereste Nellt, visszavezették a házba.

A mint részvétüktől és szeretetüktől csak telt, oly meggyőző szavakkal igyekeztek rávenni, hogy üljön közéjük s hallgassa meg, a mit el akarnak mondani. Ezután mindenféle apró fogással igyekezték megnyugasztalni őt és sokáig időzve annak a kegyes sorsnak emlegetésénél, mely a kis lányt idevezérelte, végre

megmondták neki a valóságot. Amint ezt meghallotta, lerogyott köztük, mintha halálos sebet kapott volna.

Órákon keresztül nagyon csekély a mélységük volt, hogy túléli ezt a csapást, de lassanként mégis magához tért.

Ha van valaki, a kinek sohasem adatott tapasztalni, mily végtelen üresség következik a halál után, az elhagyatottságnak milyen érzése fogja el a legerősebb lelket is, ha egy szeretett családtagjának hiját érzi, az élettelen és lelketlen tárgyak kapcsolatát az emlékezés tárgyával, midőn minden tárgy emlékké válik s minden szoba egy-egy sírrá — ha van valaki, a ki ezt nem próbálta s nem ismeri saját tapasztalatából, akkor még csak homályosan sem fogja tudhatni, hogy az öreg hány napot töltött kétségbeesett panasz és zokogás közt s mint bolyongott céltalanul ide s tova, mintha valakit keresne. S mindez nem nyújtott neki vígasztalást.

A mi csekély még megmaradt gondolkozó és emlékező képességéből, az mind Nellben összpontosult. A mit fivéről beszéltek, nem értette, vagy legalább úgy látszott, hogy nem fogja föl. Közönyös volt minden figyelmesség és előzékenység iránt. Ha bárminő tárgyról beszélgettek, — kivéve egyetlenegy — egy ideig türelmesen hallgatott, azután elfordult s tovább ke-
reste.

Azt az egyetlen tárgyat azonban, a mi az ő s a többiek lelkében élt, nem lehetett érinteni. Hogy meghalt! Ezt a szót nem bírta hallani nem volt képes elviselni. Ha csak távolról czéloztak is rá, görcsökbe esett s az történt vele, a mi a legelső pillanatban, mikor hallotta. Senki sem volt képes megmondani, miféle reménységben él, de hogy éltette valami reménység, hogy ismét föl találja a leánykát, — halavány, gyöngéreménység, mely őt napról-napra betegebbé s búskomorabbá tette — ez mindenki előtt világos volt.

Arra is gondoltak, hogy ez utolsó megpróbáltatásának színhelyéről elcsalják; hátha a helyváltoztatás jót fog neki tenni s földeríti. Fivére megkérdezett néhány embert, kiket e tekintetben illetékeseknek tartott s

ezek elmentek s megnézték az öreget. Néhányan ottmaradtak, társalogtak vele, ha éppen kedve volt beszélgetni, azután pedig megfigyelték, ha egyedül, hallgatagon föl-alá járkált. Azt mondták, akárhová viszik is, sehol sem lesz maradása s mindig vissza fog vágyni ide. Mert a lelke ide van kötve. Legfőlebb, ha bezárva tartják s szigorúan őriztetik. De ha valamiképpen elmenekülhet, bizonyára visszatérne ide, vagy útközben meghalna.

A kis fiúnak, a kinek azelőtt oly készséggel alárendelte magát, nem volt többé befolyása rá. Néha eltúrte, hogy a gyerek mellette menjen. vagy jelenlétéről anynyiban vett tudomást, hogy megfogta a kezét, vagy lehajolt hozzá, hogy megcsókolja s megsimogassa arcát. Máskor, ha nem is ridegen, de egyenesen azt mondta, hogy távozzék mellőle, mert nem bírja tűrni a jelenlétét. De akár egyedül volt, akár ezzel az alkalmazkodó kis barátjával volt együtt, akár a többiekkel, kik sem időt, sem fáradságot nem kíméltek, hogy fölvidítsák s némileg visszavarászolják lelkének nyugalmaát, az öreg mindig ugyanaz maradt: megtört szívű ember.

Végre egy nap azon vették észre, hogy korán fölkel, útitáskáját vállára vette, botot fogott kezébe, szalmakalapot tett fejére, kis kosarát telerakta mindenféle czókmókkal, mint a hogy azelőtt tette s eltűnt. Rögton fölkerelkedtek a keresésére, mikor egy iskolás-gyerek lelkenedezve, rémulten jelentette, hogy épp az imént a templomban látta, a mint ott ült a síron.

Odasietnek s mikor óvatosan beleskelődnek az ajtón látják, hogy ott ül s türelmesen vár. Nem akarták zavarni, de egész nap szemmel tartották. Mikor egészen, besötétedett, fölállt, hazament s lefeküdt, e szavakat sutto-gva magában;

— Holnap jönni fog!

Másnap megint ott volt kora reggeltől késő éjszakaig s este ismét e szavakkal feküdt le:

— Holnap bizonyosan eljön!

Attól kezdve napról-napra, naphosszat türelmesen várakozott, ott kuporogva a síron. Micsoda képek

vonulhattak fő lelki szemei előtt az elhagyatott, magányos vén templomban, hogy megint mennyit fognak vándorolni bájos vidékeken, meg fognak pihenni a szabad ég alatt, mint bolyonganak erdőn-mezőn járatalan ösvényeken,— mennyiféle hangja annak a jól ismert egy hangnak — hány változata az alaknak, a lebegő öltözetnek, a szélben libegő hajnak, — hányféle látomása annak, a mi volt, s a miről azt remélte, hogy ismét lesz, kereszteződött lelkében itt ez ódon, csöndes, sötét templomban. Sohasem szólt róla, merre kalandoznak gondolatai s hogy merre jár. Esténként odaült közójük s lelke titkos örömmel járt menekülésökön, melyet még az éj. beállta előtt tervezett, s azután halották imájában a suttogását : »Ő bárcsak holnap reggel megérkeznék !«

Ez egy remek tavaszi napon történt utoljára. A rendes időben nem térvén vissza, keresésére indultak. Ott feküdt holtan a sírkövön.

Odatemették a mellé, a kit úgy szeretett, s abban a templomban, hol Nell annyit imádkozott s annyit ábrándozott ölbe tett kezekkel, a gyermek és az öreg egymás mellett nyugosznak.

UTOLSÓ FEJEZET.

Az a varázsorsó, mely az elbeszélő előtt pörögve őt idáig vezette fonalával, most meglassul s egészen megáll. Ott van immár a cél előtt s munkája kész.

Nem marad más hátra, mint a főszemélyeket elbocsátani abból a kis csoportból, mely útközben úti-társunk volt s az utazást befejezni.

Mindenekelőtt a kígyósímaságú Sampson Brass és Miss Sally jönnek karonfogva s kérik érdeklődésünket.

Mister Sapsont, mint ezt már jeleztük, az igazságszolgáltatás, melynek hívei közé tartozott, letartóztatta s kényszerítette, hogy vendégszeretét kénytelen kellelten jó sokáig élvezze. Jó ideig maradt vendégszerető gazdája felügyelete alatt, a ki oly féltékenyen tartotta magánál, hogy a társadalomra nézve egyideig teljesen el volt veszve s testgyakorlatra ki sem mehetett soha, kivéve egy kis kövezett udvarra. Bármennyire elismerték is azok a kikkel dolga volt az ő szerény és félénk modorát, mégis annyira igyekeztek őt visszatartani, hogy két módos háziúrnak barátságosan köteleznie kellett magát egyenként ezerötyszáz font biztosíték letételére, mielőtt a törvény emberei megengedték volna neki azt, hogy vendégszerető hajlékukból távozzék, valószínűleg attól tartva, hogy nem tér többé vissza, ha egyéb feltételek mellett engedik szabadon. Brass úr, a kinek nagyon tetszett ez a tréfa, jónak találta ezt a mókát túlságig vinni s nagy ismeretsege köréből kiválasztott néhány barátot, kiknek összes vagyona nem tett tizenöt pennyt. Ezeket az urakat huszonnégy órai tárgyalás után visszautasították, mire Brass úr kijelentette, hogy akkor inkább

marad. Maradt is mind addig, míg egy válogatott szellemekből álló társaság, mely magát »a nagy esküdt-szék«-nek nevezte, (a mely be volt avatva a tréfába), őt hamis esküért és csalásért másik tizenkét mókázó úr elé idézte, kik őt szintén csupa tréfából bűnösnek nyilvánították, mi több, a közönség is részt vett ebben a komédiában s mikor Brass bérkocsiban ahhoz az épülethez hajtatott, a hol a tizenkét élces úr össze volt gyűlve, a közönség záptojásokkal és döglött macskákkal dobálta meg s oly magatartást tanusított, mintha darabokra akarná szaggatni, a mi a dolog komikus oldalát csak növelte s kétségtelenül fokozta Brass úr gyönyörteljes elragadtatását.

S hogy ezt a mókát Brass úr még tovább fűzze, ügyvéde által az ítélet elhalasztásáért folyamodott, azt mondva, azért keveredett bűnös cselekedetbe, mert azzal biztatták, hogy nem lesz semmi baja, esetleg fölmentik s a törvény elnézését kérte, mely oly megbízható s tévútra vezetett embernek, mint ő, kijár. Az ügyet alapos megvizsgálás után (egy pár technikai természetűvel együtt, melyek humorisztikus csodálattosságát bajos volna túlozni) a bírák elé terjesztették s addig Sampsont visszavitték előbbi szállására. Végül a döntés bizonyos pontokra nézve Sampsonra kedvező volt, bizonyos pontokban pedig kedvezőtlen; a dolog vége pedig az lett, hogy a helyett, hogy felszólították volna, miszerint bizonyos időre idegen tájakon tartózkodják, megengedték neki, hogy bizonyos föltételek és korlátozások mellett szülőföldjén maradjon.

Ez a korlátozás abban állt, hogy bizonyos esztendők tartamára egy tágas házban kellett laknia, hol több más úr is lakott és élt államköltegen, a kik semmitmondó szürkészínű, sárga hajtókás egyenruhában jártak, hajuk rövidre volt nyírva s eledelük zabkásából és híg leveskéből állt. Nemkülönbén megkövetelték tőlük, hogy bizonyos testgyakorlatokat, például végnélkül mozgó lépcsőkön való föl-alá járásokat*) végezzenek s hogy lábuk, mely ehhez az erőfeszítéshez nem volt

* Taposó-malom.

hozzászokva, valahogy meg ne gyöngüljön, bokájukon vasból kovácsolt amulettet hordtak. Miután e föltételekben megegyeztek, új lakhelyére szállították s kilencz más úrral és két hölgygyel egyetemben azt az előjogot élvezte, hogy egy állami kocsiban vitték tartózkodási helyére.

E kis büntetésen kívül nevét kitörülték az ügyvédek névsorából. Ezt a kitörést újabb időben mindig nagy gyalázatnak és megbélyegzésnek tartják, mert óriási hunczutságot tételtek föl mellette; s tényleg ropant gazemberséget kellett az illetőknek elkövetniök, ha oly sok méltatlan név van az ügyvédek névjegyzékében a tisztességes nevek mellett.

Brass Sallyról nagyon eltérő hírek keringtek. Némelyek határozottan állították, hogy férfiruhában látták hajóműhelyek körül csavarogni s női matróz lett belőle; mások azt suttozták, hogy a második gyalogos testőrezredbe beállt közlegénynek s látták is egyenruhában, mikor egyszer a St.-James-parkban az órházból kikukucsált, fegyverére támaszkodva. Sok ilyen hír terjedt el róla, de úgy látszik, az igazság az, hogy körülbelül öt esztendő múlva (hogy ez idő alatt látták-e, erre nézve nincs megbízható tanu) két szerencsétlen emberi alakot nem egyszer láttak esti szürkületkor a st.-gilesi barlangokból kimászni, vontatott léptekkel, meghajtott, reszkető alakkal ódöngtek végig az utczákon s kidobált ételmaradékokat kutattak az útszélen, meg az esőcsatornában. Ezeket az alakokat mindig csak hideg, komor éjszakákon látták, mikor London borzalmas kísértetei, a betegségnek, bűnnek és éhségnek kísértetei, a kik napközben undorító zugokban, ívezetek, bolthajtások alatt, pinczékben húzódnak meg, elő szoktak bújni az utcákra, azok, a kik pontosan vélték tudni, azt suttozták, hogy az a két alak Sampson és Sally s azt mondják, hogy komor, sötét éjszakákon még most is elsurranak a járó-kelők mellett piszkos, rongyos ruhájukban.

Mikor Quilp holttestét megtalálták — a mi néhány nappal később történt — nem messze attól a helytől, a hova a víz mosta, hivatalos hullaszemlét tartottak.

Az volt a közhit, hogy öngyilkosságot követett el s mivel ezt halálának különféle körülményei is támogatták, ennek megfelelő volt a hivatalos kijelentés is. Karót szúrtak keresztül a szíven s négy elhagyatott út keresztezésénél földelték el.

Később az a hír járta, hogy e borzalmas és barbár szertartást elhagyták s földi maradványait titokban átadták Tom Scottnak. De erre vonatkozólag is megoszoltak a vélemények; néhányan azt mondták, hogy Tom éjszakának idején kiásta s az özvegy által megjelölt helyen eltemette. E két változat eredete valószínűleg abban a tényben keresendő, hogy Tom a hullaszemle alkalmával könnyezett; ez tény, bármily különösnek lássék is. Azonkívül nagy kedvet mutatott arra, hogy rárohanjon az esküdtszék tagjaira s mikor ebben megakadályozták s kivezették, néhány ablaknak a világosságát elfogta azzal, hogy az ablakdeszkán tótágast állt, míg egy suhancz talpra nem állította.

Miután urának halála folytán egy fillér nélkül maradt a világban, elhatározta, hogy feje tetején s kezén állva tánczolja végig a világot s így kezdte nyomorúságos kenyerét megszerezni. Ipára úzésében azonban áthághatatlan akadályul szolgált angol származása, ámbar nagyon kiváló volt művészetében s nagy népszerűségnek örvendett, elhatározta tehát, hogy egy olasz szoborkereskedő-suhancz nevét veszi föl, a kivel megismerkedett s azontúl mutatványjaival nagy sikert aratott számos hallgatósága előtt.

A kis Quilpné sohasem bocsátotta meg önmagának azt a kis csalást, mely lelkét nyomta; sohasem beszélt róla, és sohasem gondolt rá a nélkül, hogy keserves könnyeket ne hullatott volna. Férjének nem lévén rokonai, gazdag asszony lett. Férje nem hagyott végrendeletet, különben szegényen hagyta volna hátra. Első ízben anyja ösztökélésére hallgatott, másod ízben azonban csak önmagától kért tanácsot. Választása egy csinos fiatal emberre esett s mivel ez előre is kikötötte, hogy Jiniwinnének másutt kell laknia, az esküvő után egyedül éltek, csak annyit viszálykodtak, a mennyi átlag mindenütt megesik s vígan éltek a holt törpepénzből.

Garland és Garlandné, valamint Abel szokásuk szerint kikocsiztak (leszámítva azt, hogy háztartásukban némi változás történt, a mint ezt nemsokára látni fogjuk) s idővel az utóbbi társa lett barátjának, a jegyzőnek. Ez alkalommal ünnepi lakomát és bált csaptak s kedvük nagyon magas volt. E bálra véletlenül meghívták a legszemérmesebb fiatal hölgyet a világon s Abel úr véle'lenül beleszeretett. Hogy ez mint történt, mint kapták rajta saját magukat, a fölfedezést mint tudatta egyik a másikkal, ezt nem tudja senki. Annyi áll, hogy bizonyos idő multán egybekeltek; nemkülönben bizonyos, hogy ők voltak a világ legboldogabb ember i; valaminthogy az is bizonyos, hogy meg is érdemelték. Örömmel írjuk le, hogy nemsokára családjuk lett, mert a jóságnak és jóindulatnak minden továbbtenyészése nem csekély szaporodása a természet aristokrátiájának s nem csekély örömeire szolgál az emberiségnek nagyban és egészben.

A ponny élete végéig megtartotta szabadsághajlamát és önállóságát. Rendkívül hosszú ideig élt, valósággal matuzsálemnek tartották a ponnyk közt. Nagyon gyakran megtette az utat kis phaetonjával Garlandnak és fiának lakása közt s mivel az öregek és fiatalok nagyon gyakran együtt voltak, új kvartélyán külön istállója volt, melybe mindig nagy méltósággal lépdelt be. Mikor elég öreg volt arra, hogy ezt a barátkozást megengedje magának, leereszkedett a gyermekekhez játszani, úgy szaladgált velük föl-alá a pázsiton, akár egy kutya; de bár többféle szabadságot engedett nekik, például megengedte, hogy meg imogassák, patáit megnézzék, a farkába kapaszkodjanak, azt sohasem engedte meg egyiknek sem, hogy a hátára üljenek. Ezzel megmutatta, hogy az ő bizalmaskodásának is van határa s vannak dolgok, mikben nem érti a tréfát.

Későbbi éveiben a jóhajlandóság iránt nem volt érzéketlen, mert mikor a lelkész halála után az agglégény Garland úrnál otthonosan berendezkedett, nagy barátságot mutatott iránta s a legszeretreméltóbb előzékenységgel engedte, hogy hajtsa. Kimulása előtt két-három esztendőn át nem végzett semmi munkát s

nagy meglepésben élt, utolsó tette az volt, hogy a doktort megrugta, akárcsak valami cholerikus öreg úr.

Swiveller nagyon lassan épült föl betegségéből s mikor évjáradékát megkapta, a Marchionessnek szép ruhát vett s iskolába adta, hogy betegágyán tett fogadalmát beváltsa. Jó ideig törte fejét azon, milyen megfelelő nevet adjon neki s végre megállapodott a Sophronia Sphinx névben, mely szépen, előkelően s a mellett meglehetősen titokzatosan hangzott. E név alatt, könnyezve adta be a Marchionesst abba az iskolába, melyet kikeresett a számára, a honnan néhány félév múlva (mert azalatt utólérte minden társnőjét) magasabb intézetbe adta. Csak a pusztá igazságnak teszünk eleget Swiveller úrral szemben, ha kijelentjük, hogy a leány neveltetése vagy hat évig arra kényszerítette őt, hogy meghúzza magát, de azért ebbeli buzgalmában nem lankadt s még mindig nem tartotta magát eléggé megjutalmazva, ha az előjárónőtől (nagy fontoskodva) azt hallotta, hogy mily nagy előmeneteleket tesz a leány. Ez az igazgatónő, a kit havonta meglátogatott, valami különcz irodalmi nagyságnak tartotta őt, a kinek óriási tehetsége van az idézetekben.

Szóval Swiveller addig hagyta a Marchionesst ebben az intézetben, míg az ő beclése szerint tizenkilenc éves nem volt s okos, kecses, jókedvű kis hölgyecskévé nem serdült. Azután nagykomolyan megkérdezte tőle, hogy most már mi történjék. Mikor egyszer éppen ezen a kérdésen tépelődött, a Marchioness lejött hozzá s sokkal vidámabbnak látszott, mint máskor.

Swivellernek az jutott eszébe, hogy nagyon kedélyesen éldegélhetnének együtt, ha férjhez menne hozzá. Richard megkérdezte erre vonatkozólag. A leány nem mondott nemet s azon naptól számítva egy hét alatt el is jegyezték egymást. Swivellernek később ez többször adott alkalmat arra a megjegyzésre, hogy végre mégis csak fönn volt tartva számára egy fiatal hölgy.

Hámsteadben egy kis mezei ház éppen kiadó volt, kertjében egy dohányzópavillonnal, a mi az egész civilizált világ irigységének tárgya volt; elhatározták, hogy ezt a házat kibérlik. Mikor a mézesheteknek vége

volt, bele is hurczolkodtak. Chuckster úr minden vasárnap rendszeren beállított, hogy a napot, mely rendszeren reggelivel kezdődött, ott töltse s a nagyvilágból összeszedett legújabb híreket tovább adja. Pár évig még halálos ellensége maradt Kitnek s azt mondta, hogy mikor lopással gyanúsították, akkor több bizalma volt hozzá, mint mikor ártatlansága kiderült, mert bűnösségében lett volna valami vakmerő, merész jellemvonás, ártatlansága pedig újabb bizonyítéka alatomos, csúszómászó természetének. Lassanként azonban kibékült vele, sőt végül annyira ment, hogy megtisztelte pártfogásával s értésére adta, hogy már kezd megjavulni (Kit tudniillik) s ezért nem méltatlan az ő bocsánatára. De a shillinggel való históriát sohasem felejtette el és sohasem bocsátotta meg. Az volt a véleménye, hogy eleget tett volna azzal, ha visszatér vala, hogy új shillinget érdemeljen meg; de hogy azért jött vissza, hogy a már megkapott pénzért utólag teljesítsen szolgálatot, ez árnyat vet morális megbízhatóságára a mit semmi bűnbánat sem moshat le többé.

Swiveller, a ki bizonyos mértékig mindig bölcselkedő, elgondolkodó természet volt, a dohányzópavillonban néha rendkívül magába mélyedt és ilyenkor Sophronia származásának titokzatos kérdését feszegette. Sophronia maga azt hitte, hogy árva leány, Swiveller azonban többször jött arra a gondolatra, hogy ezt Miss Brassnak jobban kell tudnia s mikor felesége elmesélte Quilppel való csodálatos találkozását, azon tépelődött, vajjon ez az úr, míg élt, nem tudta volna-e ezt a talányt megoldani, ha akarta volna. Ezek a fontolgatások azonban nem voltak nála rossz utóhatással, mert Sophronia mindig vidám, kedves, gondoskodó feleség volt, Dick pedig (kivéve talán egy alkalommal kitörését Chuckster úrral szemben, a melynél az asszonynak elég esze volt, hogy inkább tüzelje, mint szembe helyezkedjék vele, házias és szerető férje. Egy pár százezer játszma cribbage-t játszottak együtt. Dick dicséretére legyen mondva, bár mi Sophroniának kereszteltük el az asszonyt, ő mindvégig csak Marchionessnek nevezte

s minden évben derülten érte meg azon nap az évfordulóját, melyen ott találta őt betegágyánál, Chuckster úr ott volt ebéden s dicsőítették az asszonyt.

List Izsák és Jowe hamiskártyás urak hűséges szövetségesükkal, a mocsoktalan emlékezetű James Groves-szal egyetemben váltakozó szerencsével haladtak útjukon, míg egy hivatásukba vágó szellemes vállalkozás kudarcza szét nem rebbentette őket s a törvény messzire nyúló erős karja útját nem szegte pályájuknak. Ezt a kudarcot új szövetségesüknek, a fiatal Trent Frigyes idő előtt való fölfedezésének köszönhatték, a ki ily módon öntudatlan eszköze lett saját megbüntetésének és az övékének.

A fiatal ember egy ideig a külföldön kódorgott s esze után élt, azaz visszaélt abbeli képességeivel, melyek méltó módon felhasználva, az embert az állatok fölé emelik, méltatlanul használva, még jobban lealacsonyítják az állatnál. Nemsokára egy idegen, a ki Párisban véletlenül betévedt a morgueba, hol a vízbe-fúlt embereket szokták közszemlére kitenni, hogy rokonaik esetleg fölismerhessék, fölismerte hulláját a nagy zúzódások ellenére, melyeket állítólag egy verekedésben kapott. De nem szólt róla senkinek s a holttestet senki sem kereste, senki sem törődött vele.

Az ifjabb testvér vagy a magányos úr — mert ezt az elnevezést jobban megszoktuk — el akarta vinni a szegény tanítót magányos falujából, hogy társa és barátja legyen. A szegény tanítócska azonban félnkebb ember volt, hogysem neki mert volna vágni a zajos világnak s nem akarta elhagyni a temető mellett lévő régi lakását. Nagyobb boldogságot nyújtott neki az iskola s ott élte tovább is egyszerű életét, a Nell kis barátja és társai iránt való szeretetben. Itt röviden megemlékezhetünk arról is, hogy barátjának jogos hálája megkímélte őt attól, hogy azontul is szegény tanító maradjon.

Ez a barát — a magányos úr vagy az ifjabb testvér vagy a hogy' tetszik nevezni — nehéz bánatot hordott szívében, ez a bánat azonban nem tette búskomorrá s nem hatott kedélyére nyomasztólag. Belevetette

magát az élet zajába s nagyon szerette embertársait. Nagyon hosszú ideig az volt főgyönyörűsége, hogy utazásai közben mindig az öregnek és a gyermeknek nyomait nyomozta. Azon az úton ment, a melyen ők, pihenőt tartott, a hol ők, szomorkodott, a hol ők szenvedtek s örült, a hol örültek. Fölkutatta mindazokat, a kik barátságosak voltak irántuk. Megtalálta a nővéreket, a kik Nellnek barátnői voltak, meg Jarley aszszonyt, a viaszkabinet-tulajdonost, Codlint és Kurtát, szóval valamennyit s higyjék el nekem, még azt az embert sem felejtette el, a ki a kohót fűtötte.

Kit esetének a híre nagyon elterjedt mindenfelé, sok barátot szerzett neki, sokan ajánlkoztak, hogy ellátják egész életére. Kezdetben még csak nem is gondolt arra, hogy valaha kiálljon Garlandnak a szolgálatából, de később e változás lehetőségével is megbarátkozott, Garland úr komoly tanácsai következtében. Azon urak közül néhányan, kik akkor az ellene emelt vádban bűnösnek tartották, jó állást találtak számára. E barátságos közvetítés folytán anyja megszabadult minden nyomorúságtól, minden anyagi gondtól, úgy, hogy boldogan s megelégedetten élhetett. S így végre is — mint Kit maga is többször mondotta — nagy szerencsétlensége nagy szerencse forrásává vált.

Hogy Kit egész életében nőtlen volt-e vagy megházasodott? Hát persze, hogy megházasodott s ki lett volna más a felesége, mint Borbála? S az a legszebb a dologban, hogy oly gyorsan házasodott meg, miszerint a kis Jakab régen nagybácsi volt akkor, mikor az első hosszú nadrágot kapta. De mégsem! Nem ez volt a legszebb a dologban, hanem az, hogy a legkisebb is nagybácsi lett. E nagy napon Kit anyjának és Borbála anyjának az elragadtatását nem lehetett volna leírni. Mikor látták, hogy úgy erre a pontra nézve, mint egyáltalában valamennyire nézve nagyon jól együttéreznek és összeillenek egymással, összebújtak egy lakásba s azontúl kebelbarátnők lettek. Hát Astley czirkuszának nem volt-e oka örülni, mikor a család minden negyedévben ellátogatott oda, még pedig földszintre? S valahányszor az épületet kívülről újra fes-

tették, nem mondta-e Kit anyja mindig, hogy ez abból telik, mert ők is oda járnak s micsoda érzelmek fognak el a direktort, ha ezt tudná!

¶ Mikor Kitnek hat és több gyermeke lett, természetesen egy Borbála is volt köztük, még pedig milyen csinos Borbála! De nem hiányzott közülük a kis Jakabnak megszólalásig hű képmása sem abból az időből, mikor Jakabot megismertették az osztrigával. Volt köztük természetesen egy Abel is, a hasonló nevű Garlandnak a keresztfia és volt egy Dick is, a ki viszont Swivellernek volt a különös kedvence. A kis csoport néha körülülte őt esténként s arra kérte, mondja el a jó Nell kisasszonynak a történetét, a ki meghalt. Kit el is mondta s ha elpityeredtek s panaszkodtak, hogy miért nem hosszabb a történet kioktatta őket, hogy Nell az égben van, mint minden jó ember s ha a gyerekek is olyan jók lesznek, mint a kis Nell volt, remélhetik, hogy valamikor ők is odajutnak, meglátják s megismerkedhetnek vele, mint a hogy' ő ismerte, mikor még gyermek volt. Azután elmondta nekik, milyen nyomorúságban telt el az ő gyermek-kora, mint tanította őt Nell, mert különben szegénysége miatt nem tanulhatott volna s mint emlegette az öreg mindig, hogy »Nell mily jót nevet Kiten«. A gyerekek ilyenkor letörölték könnyeiket, ők is nevettek, szóval ismét vidámak s megelégedettek voltak.

Néha elvezette őket abba az utczába, a hol Nell lakott, de a ház annyira át volt alakítva, hogy nem volt többé ugyanaz. A régi házat már jó ideje lerombolták s a telkén szép, széles utczát nyitottak. Kezdetben négyszöget rajzolt botjával a homokba, hogy megmutassa a helyet, a hol állt. Később azonban még a helyét sem tudta megtalálni s csak annyit tudott mondani, hogy ott lehetett valahol, de ezek az átalakítások egészen összezavarják őt.

Ily változások szoktak megadni néhány esztendő alatt s így folynak a dolgok egymásután, mint valami história, melyet elbeszélnek.

OSPK

